

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Τίτλος πρωτοτύπου: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Workbook 2 - Nations and States in Southeast Europe, Edited by Mirela-Luminița Murgescu, Series Editor: Christina Koulouri, Thessaloniki, CDRSEE, 2005.

Εισηγητής για το Κοινό Σχέδιο Ιστορίας στο Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Κώστας Καρράς
Διευθυντής: Νέναντ Σέμπεκ
Διοικητική Υπεύθυνος Προγράμματος: Θεανώ Σαββάογλου
Γλωσσική Επιμέλεια: Ελένη Σερβετοπούλου
Γραφικός σχεδιασμός: Κουτρουδίτσος Χ. - Διάγραμμα Α.Ε. Γραφικών Τεχνών, Ζωοδόχου Πηγής 93, 114 73 Αθήνα
Εκτύπωση: Πέτρος Μπαλλίδης και Σια Ο.Ε., Γραφικές Τέχνες, Ερμού 4, 144 52 Μεταμόρφωση

Χορηγός της ελληνικής έκδοσης: Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη

Χορηγοί της αγγλικής έκδοσης: Υπουργείο Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, Οργανισμός των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής για τη Διεθνή Ανάπτυξη (USAID), Υπουργείο Εξωτερικών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Auswärtiges Amt

SPECIAL CO-ORDINATOR OF THE STABILITY PACT
FOR SOUTH EASTERN EUROPE

Δήλωση: Οι χαρακτηρισμοί οι οποίοι χρησιμοποιούνται σ' αυτό το βιβλίο, καθώς και τα υλικά τα οποία παρουσιάζονται εδώ, δε σημαίνουν κατά κανέναν τρόπο την έκφραση οποιωνδήποτε απόψεων εκ μέρους του εκδότη (Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη), ούτε των χορηγών του τελευταίου (Υπουργείο Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, USAID, Υπουργείο Εξωτερικών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη). Οι απόψεις οι οποίες περιέχονται στο βιβλίο αυτό εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς του ως άτομα και δεν αντανακλούν απαραίτητως τις απόψεις του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ή των χορηγών του.

Copyright: Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe, CDRSEE), Κρίσπου 9, Άνω Πόλη, 54 634 Θεσσαλονίκη
Τηλ: +30 2310 960 820-1, φαξ: +30 2310 960 822

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: info@cdsee.org, Ιστοσελίδα: www.cdsee.org

ISBN [SET]: 960-86857-7-X

ISBN: 960-86857-9-6

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Έθνη και κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Επιμέλεια: ΜΙΡΕΛΑ-ΛΟΥΜΙΝΙΤΑ ΜΟΥΡΓΚΕΣΚΟΥ

Διεύθυνση Σειράς: ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Μετάφραση: ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΚΕΤΟΣ

Θεσσαλονίκη 2006

Εισαγωγή	13
Χρονολόγιο	17
Χάρτης 1: Η ανάδυση των νεότερων βαλκανικών κρατών (1804-1862)	25
Κεφάλαιο Α: Δημιουργώντας εθνικά κράτη: Επιδιώξεις κι επιτεύγματα	27
A-1. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας κι Ευρώπης, όπως περιγράφηκαν από τον Ιώσηπο Μοισιόδακα (1761)	28
A-2. Τα ιστορικά θεμέλια του βουλγαρικού έθνους, όπως αυτά εκτέθηκαν από τον Παΐσιο Χιλανδαρινό (1762)	29
A-3. Ο Ευγένιος Βούλγαρις συνηγορεί υπέρ της δημιουργίας ενός ελληνικού κράτους (περ. 1770)	29
A-4. Ο Δημήτριος Καταρτζής εξηγεί γιατί οι Έλληνες αποτελούν έθνος, μολονότι δεν έχουν κράτος (1783)	30
A-5. Η ρουμανική διεκδίκηση της εθνικής ισότητας στην Τρανσυλβανία – <i>Supplex Libellus Valachorum</i> (1791)	30
A-6. Οθωμανικό υπόμνημα σχετικά με τη Γαλλική Επανάσταση (1798)	31
A-7. Η επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης στους διανοούμενους της ΝΑ Ευρώπης – <i>Άσμα πολεμιστήριον</i> του Αδαμάντιου Κοραή (1800)	32
A-8. Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη, <i>Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος</i> (1821)	33
A-9. Τα συντηρητικά αιτήματα των βόσνιων προκρίτων (1826)	33
A-10. Το Χαττί Σεριφ του Γκιουλχανέ (1839)	34
A-11. Η επιχειρηματολογία του Ίωνα Κόδρου Δραγουσάνου υπέρ του εθνικού κράτους (1844)	35
A-12. Σχέδιο του Ηλία Γκαρασάνιν για την οικοδόμηση μιας σερβικής - σλαβικής αυτοκρατορίας (1844)	35
A-13. Τα εθνικά αιτήματα των επαναστάσεων του 1848	36
Α. Τα σλοβενικά αιτήματα	36
Β. Οι λαϊκές αξιώσεις που υιοθετήθηκαν από την Κροατική Εθνοσυνέλευση του Ζάγκρεμπ	36
Γ. Το κείμενο εθνικών διεκδικήσεων που υιοθετήθηκε από τη Ρουμανική Κυβέρνηση στο Μπλάι της Τρανσυλβανίας	37
A-14. Η δυσαρέσκεια των χριστιανών Βόσνιων απέναντι στην οθωμανική κυριαρχία, όπως παρουσιάστηκε από τον φραγκισκανό μοναχό Ιβάν Φράνιο Γιούκιτς (1850)	38
A-15. Το Χάττι Χουμαγιούν καθιερώνει την ισότητα των οθωμανών υπηκόων αδιακρίτως θρησκείας (1856)	38
A-16. Διάσταση απόψεων για το σχέδιο δημιουργίας ενός δυαδικού βουλγαρο-οθωμανικού κράτους (1867)	39
Α. Υπόμνημα της Μυστικής Κεντρικής Βουλγαρικής Επιτροπής προς τον Σουλτάνο Αβδουλ Ασίζ	39
Β. Η αντίδραση του Φουάτ Πασά, όπως περιγράφεται στα απομνημονεύματα του Χρήστου Σταμπόλσκι	41
A-17. Σχέδιο ένωσης των Βουλγάρων και των Σέρβων σ' ένα ενιαίο νοτιοσλαβικό βασίλειο, με τσάρο τον σέρβο πρίγκιπα Μιχαήλ Οβρένοβιτς (1867)	41
A-18. Ρωσική έκθεση σχετικά με τα σχέδια ίδρυσης κοινού ρουμανοβουλγαρικού κράτους (1867)	42
A-19. Μια άποψη του 19 ^{ου} αιώνα για τη σχέση μεταξύ πολιτικής ελευθερίας κι έθνους – κύριο άρθρο του Λιούμπεν Καραβέλωφ στην εφημερίδα <i>Σβόμποντα</i> (Νοέμβριος 1869)	42
A-20. Το φερμάνι για τη δημιουργία της βουλγαρικής εξαρχίας (1870)	43

A-21.	Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος για την εκκλησιαστική ένταξη των επισκοπών των Σκοπίων και της Οχρίδας (1874).....	43
Εικ. 1.	Σλοβενία: το κίνημα Θαβώρ (1869).....	44
A-22.	Το πολιτικό πρόγραμμα της Βουλγαρικής Κεντρικής Ελεήμονος Εταιρείας (Βουκουρέστι, Νοέμβριος του 1876).....	44
A-23.	Ο Χρήστος Μπότσεφ γράφει για την ανάγκη των Βουλγάρων να αγωνιστούν για την εθνική απελευθέρωση (1875).....	45
A-24.	Αλβανικό τραγούδι γραμμένο την εποχή του συνεδρίου του Βερολίνου (1878)	45
A-25.	Η Συνθήκη Ειρήνης του Βερολίνου (1878)	46
Χάρτης 2:	Τα Βαλκάνια σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος του 1878)	48
Εικ. 2.	Η Ελλάδα μεταξύ Τουρκίας κι Ευρώπης. Γελοιογραφία της εφημερίδας <i>Αριστοφάνης</i> (1882).....	49
A-26.	Η αλβανική επιχειρηματολογία υπέρ της ίδρυσης χωριστού αλβανικού κράτους (1886)	50
A-27.	Υπομνήματα του Ιβάν Χατζηνικόλωφ σχετικά με τις συζητήσεις του 1892 οι οποίες οδήγησαν στην ίδρυση της ΕΜΕΟ (1893)	50
A-28.	Διακήρυξη της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ), η οποία αναγγέλλει στις Μεγάλες Δυνάμεις την απόφασή της να ξεκινήσει την ένοπλη εξέγερση (1903).....	51
A-29.	Η άποψη του Χρήστου Μισίρκωφ για την ανάγκη να βρεθούν πολιτικές λύσεις στο μακεδονικό ζήτημα μέσα στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1903).....	52
A-30.	Σχέδιο του Αυρήλιου Σ. Ποποβίτσι για την αναδιάρθρωση της Αυστροουγγαρίας σ' ένα ομοσπονδιακό κράτος, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρύτερης Αυστρίας (1906).....	53
A-31.	Οι προσπάθειες των Αλβανών ν' αποκτήσουν δικό τους εθνικό κράτος, όπως παρουσιάζονται από τον βρετανό πρεσβευτή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (1912).....	54
Εικ. 3.	Διακήρυξη της αλβανικής ανεξαρτησίας στην Αυλώνα (1912) – γκραβούρα της εποχής.....	54
A-32.	Απόσπασμα από τον λόγο του Τζεμάλ πασά στη Δαμασκό για τις σχέσεις μεταξύ Τούρκων και Αράβων (1913).....	54
A-33.	Το σχέδιο του Δημήτρη Τσουπόφσκι για την ίδρυση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασιλευτής Δημοκρατίας (Αγία Πετρούπολη, 1917).....	55
A-34.	Η Διακήρυξη της Κέρκυρας (1917), για τις αρχές της ένωσης των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων.....	56
A-35.	Ο Λόγος με τα Δεκατέσσερα Σημεία του προέδρου Ουίλσον (1918) – τα σημεία σχετικά με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.....	57
A-36.	Απόφαση της Εθνοσυνέλευσης της Άλμπα Γιούλια για την ένωση της Τρανσυλβανίας με τη Ρουμανία (1918)	58
A-37.	Ο λόγος του Γιούλιου Μανίου στην Εθνοσυνέλευση της Άλμπα Γιούλια (1918)	59
A-38.	Πρόταση για την οργάνωση ενός μακεδονικού κράτους σε καντόνια σύμφωνα με το ελβετικό μοντέλο (1919)	60
Χάρτης 3:	Η Νοτιοανατολική Ευρώπη μετά τις συνθήκες των Βερσαλλιών και της Λωζάννης (1923).....	61
A-39.	Η Συμφωνία της Ζυρίχης για την Κύπρο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (1959).....	62
A-40.	Ο Φράνιο Τούτζμαν υποστηρίζει το δικαίωμα κάθε έθνους να έχει το δικό του κράτος (1982)	63
Χάρτης 4:	Η Ευρώπη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.....	64

Κεφάλαιο Β: Οργανώνοντας το εθνικό κράτος.....65

I. Γενικές όψεις της κρατικής οργάνωσης65

B-1.	<i>Νέα Πολιτική Διοίκησης</i> του Ρήγα Βελεστινλή (1797).....	65
B-2.	Ο λόγος του Μπόζα Γκρούγιεβιτς στην πρώτη σύνοδο του Σερβικού Συμβουλίου (1805).....	66
B-3.	Η επιστολή του Βουκ Κάρατζιτς προς τον πρίγκιπα Μίλος Οβρένοβιτς (1832).....	67
B-4.	Το σερβικό σύνταγμα του 1835 – Η δομή της εξουσίας.....	68
B-5.	Το ρουμανικό σύνταγμα του 1866 – γενικοί όροι.....	69

B-6.	Ο βρετανός πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με τις οθωμανικές διαθέσεις απέναντι στο Σύνταγμα (1876)	69
B-7.	Το οθωμανικό σύνταγμα του 1876	70
B-8.	Λόγος του ηγεμόνα Νικολάου με την ευκαιρία της δημοσίευσης του Συντάγματος του Μαυροβουνίου (1905)	71
B-9.	Η διακήρυξη των Νεοτούρκων (1908)	72
Πιν. 1:	Συντάγματα των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης	74
Πιν. 2:	Καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης	74
Εικ. 4.	Η πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα (1863)	75
II. Η ιδιότητα του πολίτη		75
B-10.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822)	75
B-11.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827)	76
B-12.	Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο σερβικό Σύνταγμα του 1835	76
B-13.	Νομοκανόνας του Δανιήλ Α΄ του Μαυροβούνιου και της Μπούρντας (1855)	77
B-14.	Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο Άρθρο 7 του ρουμανικού Συντάγματος (1879)	77
B-15.	Συνθήκη για τις μειονότητες μεταξύ των Συμμαχικών Δυνάμεων και της Ρουμανίας (1919)	78
B-16.	Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ρουμανικό Σύνταγμα του 1923	80
III. Έθνη και εκκλησίες		81
B-17.	Το Οικουμενικό Πατριαρχείο καταδικάζει τη συνήθεια να δίνονται αρχαία ελληνικά ονόματα στα παιδιά (1819)	81
B-18.	Διχογνωμίες σχετικά με την ίδρυση της αυτοκέφαλής εκκλησίας της Ελλάδας (1833)	81
	Α. Ένας οπαδός της αυτονομίας – Θεόκλητος Φαρμακίδης	81
	Β. Ένας οπαδός της παραμονής στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης – Κωνσταντίνος Οικονόμος	81
B-19.	Το διάταγμα με το οποίο καθιερώθηκε η συνοδική εξουσία στην ορθόδοξη εκκλησία της Ρουμανίας (1864)	82
B-20.	Τα σχόλια του γάλλου δημοσιογράφου Σαρλ Υριαρτέ σχετικά με το όραμα των ορθόδοξων και καθολικών ιερέων για τη σχέση μεταξύ θρησκείας κι εθνικότητας στη Βοσνία (1875-1876)	82
B-21.	Το βουλγαρικό Σύνταγμα του 1879 σχετικά με τη θέση της βουλγαρικής ορθόδοξης εκκλησίας	83
B-22.	Η άποψη του Νικόλα Πάσιτς για τη σχέση μεταξύ σερβικού έθνους και ορθόδοξης εκκλησίας (1890)	83
IV. Υποδομές του εθνικού κράτους		84
B-23.	Η σημασία της βιομηχανικής ανάπτυξης για ένα μικρό έθνος – ένας Έλληνας επιχειρηματολογεί (1841)	84
B-24.	Ο ρόλος των σιδηροδρόμων στην ενδυνάμωση του εθνικού κράτους – μια ρουμανική άποψη (1870)	84
B-25.	Η γνώμη του βούλγαρου πρίγκιπα Αλεξάνδρου Μπάπτενμπεργκ σχετικά με τη σημασία των σιδηροδρόμων (1879-1881)	85
Εικ. 5.	Όψη χαρτονομίσματος, όπου παρατηρείται η σχέση μεταξύ οικονομίας και εθνικών συμβόλων– το πρώτο πεντακοσιόδραχμο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας (1841)	85
B-26.	Περιγραφή ενός βουλγαρικού σιδηροδρόμου τον ύστερο 19 ^ο αιώνα	85
B-27.	Βουλγαρικός νόμος περί μέτρων και σταθμών (1889)	86
Εικ. 6.	Νέες τεχνολογίες κι εθνικά σύμβολα – διαφήμιση ραπτομηχανών (Ελλάδα, ύστερος 19 ^{ος} αιώνας)	87

V. Η οικοδόμηση του έθνους	87
B-28. Ο Ιβάν Κουκούλιεβιτς οικτίζει την κακοποίηση της κροατικής γλώσσας (1843).....	87
B-29. Η σημασία της γλώσσας στην εθνική ταυτότητα – μια σλοβενική άποψη (1861).....	88
B-30. Η σημασία της γλώσσας για τη ρουμανική ταυτότητα, όπως την παρουσίασε ο Τίτου Μαγιορέσκου (1866).....	88
B-31. Αίτηση του κροατικού κοινοβουλίου προς τον βασιλέα - αυτοκράτορα Φραγκίσκο Ιωσήφ για την έγκριση ίδρυσης της Γιουγκοσλαβικής Ακαδημίας Επιστήμης και Τέχνης (1867).....	89
Εικ. 7. Το εθνικό θέατρο στο Βουκουρέστι – καρτ ποστάλ (δεκαετία του 1890).....	89
B-32. Η σημασία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην ανάπτυξη των εθνών – μια δήλωση στο καταστατικό της Εταιρείας για τη Δημοσίευση Αλβανικών Έργων (1879).....	89
B-33. Υπόμνημα των σλαβομακεδόνων σπουδαστών της Αγίας Πετρούπολης με θέμα τη λόγια σλαβομακεδονική γλώσσα (1902).....	90
B-34. Σχέδια για την ενίσχυση του ρουμανικού εθνικού αισθήματος στην Τρανσυλβανία – επιστολή του δόκτορα Ι. Σ. Ντραγκέσκου προς την Εμίλια Ράτιου (1874).....	90
B-35. Σχέδιο για την οικοδόμηση του αλβανικού εθνικού κινήματος – επιστολή του δημοσιογράφου Φαϊκ Κόνιτσα προς τον βαρόνο Γκολουχόφσκι (Βρυξέλλες 1897).....	91
Εικ. 8. Παιδιά ντυμένα με «ιστορικές» ενδυμασίες (Ελλάδα, περίπου 1875).....	92
B-36. Κατευθύνσεις για τη διδασκαλία της ιστορίας στην Ελλάδα (1881).....	92
B-37. Προσπάθεια για την ίδρυση εθνικού αθλητισμού στη Ρουμανία (1898).....	92
Εικ. 9. Δίπλωμα συμμετοχής σε αθλητικό διαγωνισμό γυμνασιόπαιδων, με οργανώτρια την εφημερίδα <i>Γκαζέτα Σπορτουνίλορ</i> (μεσοπολεμική Ρουμανία).....	93
B-38. Ο αλβανός βασιλιάς Ζώγου Α΄ μιλάει για το ρόλο της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στην οικοδόμηση του έθνους (1928).....	93
Εικ. 10. Μικρός Ρουμάνος ντυμένος στρατιώτης (1916).....	94
B-39. Οι στόχοι της τουρκικής εκπαίδευσης, όπως τους όρισε ο Ζίγια Γκιοκάλπ (1914).....	94
B-40. Ένας αντίπαλος επικρίνει την πολιτική του Ατατούρκ για την ιστορία και τη γλώσσα (προσωπικό ημερολόγιο, 1932).....	95
B-41. Απομνημονεύματα του Μαχμούτ Εσάτ Μποζκούρτ για την εθνικιστική ουσία της επανάστασης του Ατατούρκ.....	95
Κεφάλαιο Γ: Εθνικές ιδεολογίες	97
I. Τι είναι το έθνος;	97
G-1. Δικαιώματα και υποχρεώσεις του ρουμανικού έθνους, όπως τα όρισε ο ποιητής και πολιτικός, Δημήτριος Μπολιντινεάνου (1869).....	97
G-2. Ένα σερβικό σχολικό εγχειρίδιο αναπτύσσει τα βασικά χαρακτηριστικά των εθνών (1870).....	98
G-3. Ο ορισμός του έθνους από τον Ζίγια Γκιοκάλπ (1923).....	99
G-4. Διάφοροι ορισμοί του έθνους από τον Μουσταφά Κεμάλ πασά.....	99
Α. Υπογραμμίζοντας το ρόλο της θρησκείας στη διάρκεια του πολέμου (1920).....	99
Β. Προσθέτοντας το στοιχείο της κουλτούρας (1922).....	99
Γ. Δίνοντας έμφαση στο στοιχείο της ενότητας (1924).....	100
II. Αυτοπροσδιορισμοί	100
G-5. Τι σημαίνει να είσαι Βούλγαρος – επιστολή του Ιορδάνη Χατζηκωνσταντίνοφ προς τους εκδότες της εφημερίδας <i>Τανιγκράντσκι Βέστνικ</i> (1851).....	100
Εικ. 11. Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: σλοβενική καρτ ποστάλ (πρώιμος 20 ^{ος} αιώνας).....	101
Εικ. 12. Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: ρουμανική καρτ ποστάλ.....	101
G-6. Τι σημαίνει να είσαι Τούρκος – η άποψη του δόκτορα Ριζά Νουρ (1932).....	101

Γ-7.	Τι σημαίνει να είσαι Αλβανός – η άποψη του Πάσκο Βάσα (1879).....	101
Γ-8.	Τι σημαίνει να είσαι Σλοβένος – ο Δημήτρης Ρούπελ για τον χαρακτήρα των Σλοβένων (1987).....	102
Γ-9.	Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός των ρουμάνων χωρικών – αναμνήσεις του Γεώργιου Ιονέσκου Γκιών (1889).....	102
Εικ. 13.	Το περίπτερο της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης στη Διεθνή Έκθεση των Παρισίων (1900).....	103
Γ-10.	Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός στη Μακεδονία – η εμπειρία του Χ. Ν. Μπραϊλσφορντ (1905).....	104
III. Εθνικά σύμβολα		104
Γ-11.	Ο Ρήγας Βελεστινλής περιγράφει τη σημαία και τα σύμβολα της ελληνικής αβασιλευτής δημοκρατίας, όπως τα οραματίζεται (1797).....	104
Εικ. 14.	Η σημαία των Ψαρών στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, με το σύνθημα «Ελευθερία ή θάνατος», τον σταυρό και τα σύμβολα της μυστικής Φιλικής Εταιρείας.....	105
Γ-12.	Η σημασία της αλβανικής σημαίας, όπως την ανέπτυξε ο επίσκοπος Φαν Στυλιανός Νόλι στον επικήδειο που εκφώνησε για τον Φαΐκ Κόνιτσα (1942).....	105
Εικ. 15.	Η ρουμανική σημαία της Αστικής Φρουράς του Βουκουρεστίου, με το σύνθημα «Η ισχύς εν τη ενώσει» (1867).....	106
Εικ. 16.	Σημαία και θυρεός του βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων / βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας (μετά το 1929).....	106
Εικ. 17.	Οι σημαίες των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σήμερα.....	107
Γ-13.	Εθνικοί ύμνοι.....	107
	Α. Ο ελληνικός εθνικός ύμνος (1823).....	107
	Β. Ο κροατικός εθνικός ύμνος (1835).....	108
	Γ. Ο αλβανικός εθνικός ύμνος (1912).....	108
Εικ. 18.	Η εξέλιξη του βουλγαρικού θυρεού από το 1741 ως σήμερα.....	109
Εικ. 19.	Ο σερβικός θυρεός που σχεδίασε ο Παβό Ρίττερ Βιτέζοβιτς (1701).....	109
Εικ. 20.	Ο θυρεός του βασιλείου της Σερβίας (δεκαετία του 1880).....	109
Εικ. 21.	Ο θυρεός του Μαυροβουνίου.....	110
Εικ. 22.	<i>Η μοναρχία και το κράτος</i> – ρουμανική καρτ ποστάλ με την απεικόνιση του βασιλιά Καρόλου Α΄ (1866-1914).....	110
Γ-14.	Η προσπάθεια να καθιερωθεί μια ελληνική εθνική ενδυμασία (1843).....	110
Εικ. 23.	Σέρβα χωριατοπούλα ντυμένη με «εθνική ενδυμασία» (1865).....	110
Πιν. 3:	Οι κυριότερες εθνικές γιορτές.....	111
IV. Εθνικές μυθολογίες		112
Εικ. 24.	Εικαστικές αναπαραστάσεις του έθνους.....	112
	Α. <i>Η απελευθερωμένη Βουλγαρία</i> – λιθογραφία του Γιώργη Ντάντσοφ (1879).....	112
	Β. Γαλλικές καρτ ποστάλ που απεικονίζουν τη Σερβία και το Μαυροβούνιο.....	113
Γ-15.	Οι ιστορικές ρίζες του μακεδονικού έθνους – Γιώργης Πουλιέφσκι, <i>Για τους Μακεδόνες</i> (1879).....	113
Γ-16.	Αναμνήσεις του δόκτορα Ριζά Νουρ σχετικά με την επίδραση των λαϊκών επικών ιστοριών.....	114
Εικ. 25.	Ιστορικοί ήρωες ως πρότυπα των σημερινών ανθρώπων.....	114
	Α. Ο Λεωνίδας, βασιλιάς της Σπάρτης, λέει στους Πέρσες πως δε θα παραδοθεί: <i>Μολών λαβέ</i> («έλα να τα πάρεις») – εικόνα από ελληνικό σχολικό εγχειρίδιο (1901).....	114
	Β. Ο θάνατος του Βάσα Τσάραπιτς στην κατάληψη του φρουρίου του Βελιγραδίου το 1806 – εικόνα του Αναστάση Γιοβάνοβιτς (1817—1899).....	115
Γ-17.	Ο ρουμανικός νόμος για τον τιμητικό εορτασμό της ηρωίδας πολεμίστριας Αικατερίνης Θεοδώρου (1921).....	115

Εικ. 26.	Η συμβολική αναπαράσταση των πολιτικών γεγονότων.....	116
	Α. <i>Ο ξεσηκωμός των Μαυροβούνιων</i> – πίνακας του Ντούρα Γιάξιτς (1832-1878)	116
	Β. <i>Η ενωμένη Βουλγαρία</i> – πίνακας του Νικόλα Πάβλοβιτς (1885)	116
Εικ. 27.	Ρουμανική αφίσα για την εβδομηκονταετηρίδα της δημιουργίας του σύγχρονου κράτους (1929)	117
Εικ. 28.	Κροατικό γραμματόσημο με τον διάσημο μπασκετμπολίστα Ντράζεν Πέτροβιτς (1994).....	117
Γ-18.	Οι ιστορικές καταβολές του αλβανικού θυρεού, όπως τις παρουσιάζει ένας σημερινός ιστορικός (2000)	118
Κεφάλαιο Δ: Οι εθνικισμοί σε σύγκρουση		119
I. Ιδεολογίες που χρησιμοποιούνται στην κινητοποίηση για τη σύγκρουση		119
Δ-1.	Εθνική προκατάληψη εναντίον των Γερμανών στην Κροατία (1866)	119
Δ-2.	Ο δόκτωρ Ριζά Νουρ θυμάται την άρνησή του να παντρευτεί μια ξένη (1910)	120
Δ-3.	Διαφωνίες για τη Μεγάλη Ιδέα – μια συζήτηση ανάμεσα στον καθηγητή του συνταγματικού δικαίου Νικόλαο Σαρίπολο και τον βασιλιά Γεώργιο Α΄ (1877)	120
Δ-4.	Ο ιστορικός Αλέξανδρος Δ. Ξενοπόλ ορίζει τον ρουμανικό εθνικό χώρο (1888).....	120
Δ-5.	Οι εθνικές διαιρέσεις στο οθωμανικό κοινοβούλιο (1908-1914)	121
Δ-6.	Προκηρύξεις του αντιαποικιακού αγώνα των Ελληνοκυπρίων (1955).....	122
II. Συγκρούσεις		123
Δ-7.	Στέπαν Ράντιτς, «Θέλουμε την κροατική πατρίδα μας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ενότητας» (1918)	123
Δ-8.	Διακήρυξη των Σέρβων, Κροατών και Μουσουλμάνων της Βοσνίας (1943)	124
Δ-9.	Διακήρυξη της Πρώτης Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Απελευθέρωση του Μακεδονικού Λαού (1944)	124
Εικ. 29.	Η Κύπρος προσφεύγει στα Ηνωμένα Έθνη (δεκαετία του 1950)	125
Δ-10.	Η οπτική του αριστερού κόμματος της Κύπρου (ΑΚΕΛ), 1955	126
Δ-11.	Οι δυσκολίες του αντιαποικιακού αγώνα της Κύπρου (1955-1959), όπως τις αναλύει ο ηγέτης της ΕΟΚΑ Γεώργιος Γρίβας (Διγενής).....	126
Δ-12.	Οι Τουρκοκύπριοι εναντίον της ΕΟΚΑ (1960)	127
Δ-13.	Οι σκοποί της «Κροατικής Άνοιξης» τη δεκαετία του 1970, όπως τους θυμάται ο συγγραφέας Βλάντο Γκότοβατς	128
Δ-14.	Υπόμνημα της Σερβικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών (ΣΑΤΕ), 1986.....	128
Δ-15.	Ένας Σλοβένος τοποθετείται στο γλωσσικό ζήτημα την εποχή της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας (1987)	130
Δ-16.	Η Διακήρυξη του Μάη της Σλοβενικής Δημοκρατικής Ένωσης (1989)	132
Δ-17.	Ποδόσφαιρο κι εθνικισμός – ένας κροάτης οπαδός αναπολεί το ταξίδι του στο παιχνίδι της Παρτιζάν Βελιγραδίου με τη Δυναμό Ζάγκρεμπ (1989).....	132
Δ-18.	Η συγγραφέας Ντούμπραβκα Ούγκρεσιτς οικτίρει τις διαιρέσεις και τους πολέμους της δεκαετίας του 1990	133
Δ-19.	Η σχέση μεταξύ κροατικής και σερβικής γλώσσας – η άποψη του κροάτη γλωσσολόγου Στέφανου Μπάμπιτς (2003).....	133
Δ-20.	Αντιδράσεις για την προβολή στην Κροατία μιας σερβικής ταινίας με κροατικούς υπότιτλους (1999)	134
Δ-21.	Η διχασμένη ταυτότητα μιας κοπέλας στην Κροατία	134
III. Ξεπερνώντας τον εθνικισμό		135

Δ-22.	Η Γενική Συμφωνία Πλαίσιο για την Ειρήνευση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (1995).....	135
Εικ. 30.	Η Πράσινη Γραμμή που χωρίζει τη Λευκωσία (2003).....	137
Δ-23.	Η Συνθήκη Κατανόησης, Συνεργασίας και Καλής Γειτονίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας και της Ρουμανίας (1996).....	137
Δ-24.	Εκτίμηση, βασισμένη στην προσωπική εμπειρία των ίδιων των Ρουμάνων και Ούγγρων, όσον αφορά στις μεταξύ τους σχέσεις σε περιοχές με μεικτό πληθυσμό (2001)	138
Δ-25.	Τα σπορ ως τρόπος για να ξεπεραστεί ο εθνικισμός – Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν μια τοπική τουρκοκυπριακή ποδοσφαιρική ομάδα (2003).....	138
Δ-26.	Δυο απόψεις σχετικά με το άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής ανάμεσα στο ελληνικό και το τουρκικό τμήμα της Κύπρου (23 Απριλίου 2003).....	139
	Α. Ένας τουρκοκύπριος δάσκαλος από την Αμμόχωστο περιγράφει την επίσκεψη μιας ελληνοκυπριακής οικογένειας (2003).....	139
	Β. Η εκτίμηση του Νίκου Αναστασίου, αναρτημένη στο διαδίκτυο.....	139
Βιβλιογραφία	141
Χάρτες	145

Τα έθνη συγκαταλέγονται στα βασικά συστατικά στοιχεία της νεότερης Ευρώπης κι επίσης σημαντικών περιοχών του μη ευρωπαϊκού κόσμου. Από τον 19^ο αιώνα και μετά, η δύναμη των εθνικιστικών ιδεολογιών διαμορφώνει τους τρόπους με τους οποίους δρουν και συμπεριφέρονται μεγάλες ομάδες ανθρώπων κι επίσης τους τρόπους με τους οποίους λειτουργούν τα κράτη. Από αυτή την άποψη η Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν αποτελεί εξαίρεση. Τον 19^ο αιώνα πέντε εθνικά κράτη εμφανίστηκαν στην περιοχή αυτή. Κάποια από αυτά ήταν εντελώς νέα κράτη, τα οποία εγκαθιδρύθηκαν σε περιοχές που βρίσκονταν προηγουμένως υπό τον άμεσο έλεγχο των Οθωμανών. Πρώτη ήταν η Σερβία: ο απελευθερωτικός αγώνας της άρχισε το 1804, απέκτησε βαθμιαία κρατική υπόσταση μεταξύ του 1815 και του 1830 και έγινε τυπικά ανεξάρτητη το 1878. Ακολούθησε η Ελλάδα που ξεκίνησε τον απελευθερωτικό της αγώνα το 1821 και κέρδισε την ανεξαρτησία της το 1830 και στη συνέχεια η Βουλγαρία που εξεγέρθηκε εναντίον των Οθωμανών το 1876, απέκτησε κρατική υπόσταση το 1878 και ανεξαρτησία το 1908. Δυο άλλα κράτη αναδύθηκαν από χριστιανικές ηγεμονίες - υποτελείς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: η Ρουμανία που δημιουργήθηκε με την ένωση της Βλαχίας και της Μολδαβίας το 1859 κι έγινε ανεξάρτητη το 1877/1878, και το Μαυροβούνιο που ήταν από τον 18^ο αιώνα μια αυτόνομη περιοχή την οποία κυβερνούσαν οι πρίγκιπες - επίσκοποι της, μετατράπηκε σε κληρονομική ηγεμονία το 1852 κι έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1878. Δυο άλλα εθνικά κράτη εμφανίστηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: η Αλβανία το 1912/1913, ως συνέπεια των Βαλκανικών Πολέμων, και η Τουρκία η οποία στο πλαίσιο της κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου απέκτησε ντε φάκτο τη δική της εθνική κυβέρνηση το 1919 και ανακηρύχθηκε επίσημα σε Τουρκική Δημοκρατία το 1923. Η Κύπρος που ήταν βρετανική αποικία έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1960. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991 οδήγησε στην εμφάνιση αρκετών νέων κρατών: της Σλοβενίας, της Κροατίας, της ΠΓΔ της Μακεδονίας, της Βοσνίας κι Ερζεγοβίνης, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο αποτέλεσαν κατ'αρχήν μια ομοσπονδία που ανασυντάχθηκε το 2002, αλλά στη συνέχεια διαλύθηκε με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Μαυροβουνίου το 2006.

Βέβαια, τα εθνικά κράτη τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα δεν αποτελούν τη μοναδική μορφή κρατικής υπόστασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Υπήρξαν επίσης οι πολυεθνικές αυτοκρατορίες καθώς και άλλες μορφές πολυεθνικών κρατών, ενώ διάφορα έθνη έζησαν για πάρα πολύ καιρό χωρίς να έχουν δικό τους κράτος. Ωστόσο, η σύνθετη σχέση μεταξύ εθνών και κρατών διαμόρφωσε ολόκληρη την ιστορία της περιοχής και τα εθνικά κράτη αναδείχθηκαν σ' ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αν και η σύσταση αυτών των κρατών είναι σχετικά πρόσφατη, όταν τη συγκρίνουμε με αυτή άλλων ευρωπαϊκών κρατών όπως η Γαλλία, η Ισπανία ή η Βρετανία (ας μην ξεχνάμε όμως πως η Σερβία και η Ελλάδα εμφανίστηκαν ως εθνικά κράτη πριν από την Ιταλία ή τη Γερμανία), διαπιστώνουμε ότι η εύθραυστη ύπαρξή τους και οι επακόλουθες εθνικές συγκρούσεις αποτέλεσαν παράγοντες κρίσιμης σημασίας για τη συνολική ιστορική εξέλιξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης κατά τους δυο τελευταίους αιώνες.

Για τους περισσότερους ανθρώπους που ζουν στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, το εθνοτικά προσδιορισμένο εθνικό κράτος έχει πλέον γίνει η «κανονική» μορφή κρατικής οργάνωσης. Οι άνθρωποι διδάχθηκαν κι έμαθαν να ταυτίζονται με το έθνος «τους» και ν' αγωνίζονται για την ίδρυση ή την υπεράσπιση του εθνικού τους κράτους. Επειδή τα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εμφανίστηκαν πολύ πρόσφατα, τόσο οι ιστορικοί όσο και οι πολιτικοί προσπάθησαν να ενισχύσουν τη νομιμότητά τους συνδέοντάς τα με άλλα παλαιότερα κράτη του μεσαίωνα ή της αρχαιότητας. Μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζουν το επιχείρημα της «προτεραιότητας» (δηλαδή «εμείς ήμασταν οι πρώτοι που...») στον ιδεολογικό τους ανταγωνισμό μ' άλλα εθνικά κράτη που αποτελούν πραγματικούς ή δυνητικούς ανταγωνιστές. Υπό αυτές τις συνθήκες, ολόκληρη η ιστορία κάθε λαού συχνά θεωρήθηκε πως αποτελούσε έναν κατά βάση αγώνα για την πραγμάτωση των εθνικών ιδεωδών, ο οποίος οδήγησε τελεολο-

γικά στην ίδρυση του εθνικού κράτους. Όλες οι ιστορικές στιγμές του παρελθόντος, όλες οι ιστορικές προσωπικότητες και οι ιστορικές διαδικασίες αξιολογήθηκαν ανάλογα με τη συμβολή τους στην εκπλήρωση του εθνικού ιδεώδους. Τέτοιες διαστρεβλωμένες ιστορικές κυρίαρχες αφηγήσεις χρησιμοποιήθηκαν για να οικοδομηθεί η εθνική συνοχή και για να ενισχυθεί η προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας. Το χρονικό αυτών των προσπαθειών εκσυγχρονισμού περιλαμβάνει σημαντικές επιτυχίες αλλά και οικτρές αποτυχίες και τα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης οφείλουν ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους τόσο για το ενεργητικό όσο και για το παθητικό αυτού του ιστορικού ισολογισμού. Είναι φανερό, ωστόσο, πως μερικές φορές έγινε κατάχρηση αυτών των ιστορικών αφηγήσεων με σκοπό την κινητοποίηση των λαών εναντίον διάφορων εσωτερικών ή εξωτερικών εχθρών, άλλοτε πραγματικών και άλλοτε απλώς φανταστικών. Όπως απέδειξε η πρόσφατη εμπειρία της πρώην Γιουγκοσλαβίας, μια τέτοιου τύπου πολιτική κατάχρηση της ιστορίας διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην έναρξη των πολέμων και στην αφύπνιση των κύκλων του μίσους μεταξύ των διάφορων εθνών κι εθνοτικών ομάδων.

Η μελέτη του εθνικισμού έχει πραγματοποιήσει σημαντικές προόδους τις τελευταίες δεκαετίες. Οι ιστορικοί και οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν ερευνήσει τόσο τα δομικά στοιχεία των εθνικών κρατών όσο και την ιστορική τους εξέλιξη. Αποτέλεσμα αυτής της έρευνας υπήρξε η διατύπωση αρκετών θεωριών για τη φύση των εθνών και του εθνικισμού που καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα από τον ουσιοκρατικό εθνοκεντρισμό ως τις προσεγγίσεις της «κατασκευής», σύμφωνα με τις οποίες τα έθνη δεν είναι παρά κατασκευάσματα του νου μας τα οποία επινοήθηκαν αρκετά πρόσφατα. Μολονότι εξακολουθεί να διεξάγεται μια ζωηρή συζήτηση γύρω από αυτό το ζήτημα, ενισχύεται σταθερά η κοινή πεποίθηση μεταξύ των μελετητών πως τα «έθνη» και οι εθνικές ταυτότητες δεν είναι κάποιες αυθύπαρκτες ή «αιώνιες οντότητες», αλλά αντίθετα αποτελούν φαινόμενα τα οποία εξελίσσονται ιστορικά και τα οποία εμφανίστηκαν μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά πλαίσια και υπόκεινται, στο πέρασμα του χρόνου, σε διαδικασίες εξέλιξης και ασυνέχειας καθώς και σε αλληπάλληλα επεισόδια δόμησης, αποδόμησης και αναδόμησης. Οι νεότεροι εθνικισμοί συχνά χρησιμοποίησαν παλαιότερες εθνοτικές ευαισθησίες και σύμβολα στα οποία προσέθεσαν νέα νοήματα συνδυασμένα με καινούρια στοιχεία και τα οποία στο τέλος τα ενέταξαν όλα μαζί σε νέα διανοητικά και ιδεολογικά πλαίσια. Από αυτή την άποψη τα νεότερα έθνη πράγματι αποτελούν, όπως το διατύπωσε ο Μπένεντικτ Άντερσον, «φαντασιακές κοινότητες» (προσοχή, «φαντασιακές» δεν σημαίνει «φανταστικές»). Αυτές οι διαδικασίες, βέβαια, δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αντίθετα, εμφανίζονται συχνά στο σύγχρονο κόσμο μας.

Πέρα από αυτή τη βασική συναίνεση που επικρατεί σχετικά με τη «δημιουργία» των νεότερων εθνών, οι ιστορικοί τα τελευταία χρόνια έχουν συζητήσει εκτενώς τις τυπικές μορφές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται στα διάφορα εθνικά κράτη, κι έχουν αποκτήσει πολλές νέες γνώσεις γι' αυτά. Στην περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης τα εθνικά κράτη αναδύθηκαν μάλλον πρόσφατα σε σχέση με άλλα μέρη της Ευρώπης. Χρειάστηκαν μακρόχρονοι και περίπλοκοι απελευθερωτικοί αγώνες είτε εναντίον πολυεθνικών αυτοκρατοριών είτε εναντίον αντίπαλων εθνικών κρατών. Επομένως, διάφορες μορφές εθνικισμού προηγήθηκαν της δημιουργίας των εθνικών κρατών. Ωστόσο, αυτά τα παλαιότερα σύνολα εθνικών αξιών δεν αρκούσαν για να διασφαλίσουν τη λειτουργία των νέων κρατών κι έτσι, οι νέες πολιτικές και πολιτισμικές ελίτ ανέλαβαν να αναμορφώσουν τους πολίτες τους σύμφωνα με τις εθνικιστικές αξίες. Αυτές οι προσπάθειες οικοδόμησης του έθνους από το κράτος δεν απετέλεσαν ιδιομορφία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Απεναντίας, παρόμοιες πολιτικές είχαν εφαρμοστεί νωρίτερα, κι ακόμη πιο αμείλικτα, σε πολλά μέρη της Δυτικής Ευρώπης. Το περίφημο βιβλίο του Γιούτζιν Βέμπερ, *Από χωριάτες, Γάλλοι...*, δείχνει παραστατικά πως ακόμη και στη Γαλλία το μεγαλύτερο μέρος του αγροτικού πληθυσμού άρχισε ν' αυτοπροσδιορίζεται με εθνικούς όρους μόλις κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, υπό την επίδραση της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και της στρατιωτικής θητείας καθώς και των νεότερων μέσων επικοινωνίας.

Ιδιαίτερα περίπλοκη αποδείχτηκε πως είναι η σχέση μεταξύ εθνών και θρησκειών. Για ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης η θρησκευτική ένταξη ήταν και παραμένει κρίσιμης σημασίας ζήτημα, όπως συμβαίνει με την Ορθοδοξία για τους Έλληνες και τους Σέρβους ή με τον Καθολικισμό για τους Κροάτες. Για άλλους λαούς όμως, όπως οι Αλβανοί, η θρησκεία ήταν και είναι λιγότερο σημαντική και το έθνος μπορεί να περιλαμβάνει σχετικά εύκολα ανθρώπους οι οποίοι έχουν διαφορετική θρησκευτική ένταξη. Ορισμένα άλλα ειδι-

κά προβλήματα, όπως αυτό της σχέσης μεταξύ εθνών και γλωσσικών ταυτοτήτων, θίγονται επίσης στο εγχειρίδιό μας, αλλά πιο συνοπτικά.

Βασικός σκοπός αυτού του Βιβλίου Εργασίας είναι να προσφέρει τόσο στους διδάσκοντες και τις διδάσκουσες όσο και στους σπουδαστές και τις σπουδάστριες ορισμένα ιστορικά στοιχεία, τα οποία βοηθούν να κατανοηθεί καλύτερα η περίπλοκη σχέση που αναπτύχθηκε μεταξύ εθνών και κρατών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Προκειμένου όμως, να κρατήσουμε την έκτασή του σε λογικά πλαίσια και να προσφέρουμε ένα εύχρηστο εργαλείο στους διδάσκοντες, τους μαθητές και τους μελετητές, χρειάστηκε να θέσουμε ορισμένες προτεραιότητες. Αποφασίσαμε λοιπόν να εστιάσουμε κυρίως την προσοχή μας στη δημιουργία των εθνικών κρατών, σε θέματα εθνικής οικοδόμησης, στις εθνικές ιδεολογίες και σ' ορισμένες από τις συγκρούσεις που προκάλεσε ο εθνικισμός. Αυτές οι επιλογές μας, όσον αφορά στο περιεχόμενο του έργου, επηρέασαν επίσης τα χρονικά όρια μέσα στα οποία αναζητήσαμε τις σχετικές πηγές. Ενώ λοιπόν, το Βιβλίο Εργασίας που κρατάτε στα χέρια σας επικεντρώνεται κυρίως σε πηγές του 19^{ου} αιώνα, στην πορεία αποφασίστηκε να συμπεριλάβει αρκετές ιστορικές πηγές από την πριν το 1800 περίοδο του Διαφωτισμού καθώς και από τους απόηχους της Γαλλικής Επανάστασης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, οι οποίοι διαδραμάτισαν ζωτικό ρόλο στην άνοδο των εθνικών κινημάτων της. Συμπεριλάβαμε επίσης ορισμένες ιστορικές πηγές από τον 20^ο αιώνα, με σκοπό να τεκμηριώσουμε την άνοδο των νέων εθνικών κρατών, τις νέες εξελίξεις στις σχέσεις μεταξύ εθνών και κρατών, τη συμβολή του εθνικισμού στην εκτύλιξη διάφορων συγκρούσεων κι επίσης ορισμένα από τα συστατικά στοιχεία της πιο πρόσφατης τάσης για την υπέρβαση του εθνικισμού. Ωστόσο, προσπαθήσαμε ν' αποφύγουμε τις αλληλοεπικαλύψεις με τ' άλλα τρία Βιβλία Εργασίας που περιλαμβάνονται σ' αυτή τη σειρά και τα οποία ασχολούνται σε περισσότερο βάθος με τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Όσον αφορά, πάλι, στην περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, εστιάσαμε την προσοχή μας κυρίως στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στις συγκρούσεις που οδήγησαν στην ανάδυση, μέσα από τους κόλπους της, νέων εθνικών κρατών στη δεκαετία του 1990. Αντιλαμβανόμαστε, βέβαια, πως ορισμένες όψεις της εξέλιξης των εθνικισμών τον 20^ο αιώνα, είτε θίγονται συνοπτικά σ' αυτό το εγχειρίδιο είτε απουσιάζουν ολότελα. Οι πιο σημαντικές από αυτές τις απουσίες αφορούν στην περίοδο που κορυφώθηκαν οι εθνικιστικές ιδεολογίες και διακρίσεις, δηλαδή τον Μεσοπόλεμο, καθώς και στις ειδικότερες μορφές των εθνικών κομμουνισμών που αναπτύχθηκαν στη Γιουγκοσλαβία, την Αλβανία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Ωστόσο, όλα αυτά τα θέματα είναι τόσο περίπλοκα, ώστε θ' απαιτούσαν να συμπεριλάβουμε πολύ περισσότερες πηγές. Παίρνοντας υπόψη μας λοιπόν ότι το συγκεκριμένο Βιβλίο Εργασίας είναι ήδη μεγαλύτερο σ' έκταση από τ' άλλα τρία, αποφασίσαμε ν' αφήσουμε κατά μέρος όλα αυτά τα ζητήματα, για να τα πραγματευτούμε σε μια άλλη σειρά βιβλίων.

Ελπίζουμε επίσης ότι η αντιπαραβολή των στοιχείων που συγκεντρώσαμε απ' όλες τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα καλύψει ένα πραγματικό κενό στις γνώσεις που έχουν όλοι οι λαοί της περιοχής μας για τους γειτονικούς τους λαούς. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι λαοί της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν διδαχτεί πολύ περισσότερα πράγματα για το δικό τους έθνος και για τα «μεγάλα» έθνη της δυτικής Ευρώπης, παρά για τους γειτονικούς τους λαούς, ενώ αυτά που μαθαίνουν για τους τελευταίους είναι είτε ελάχιστα είτε γεμάτα παραπλανητικές προκαταλήψεις. Με το υλικό που συγκεντρώσαμε σ' αυτό το Βιβλίο Εργασίας θέλουμε να ενθαρρύνουμε εκπαιδευτικούς και μαθητές, να συγκρίνουν την ιστορία της χώρας τους με εκείνη των άλλων χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ν' ανακαλύψουν τόσο τα κοινά στοιχεία όσο και τις ιδιαιτερότητες που χαρακτήρισαν ορισμένες χώρες ή ορισμένες ιστορικές περιόδους και κυρίως, να κατανοήσουν την περιπλοκότητα της ιστορικής αλλαγής. Είναι προφανές ότι δεν μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε εδώ στοιχεία απ' όλες τις χώρες ή απ' όλες τις όψεις των σχέσεων μεταξύ των εθνών και των κρατών κατά τους δυο τελευταίους αιώνες. Υποχρεωθήκαμε λοιπόν να κάνουμε επιλογές, από τις οποίες κάποιες καθορίστηκαν από τη διαθεσιμότητα σχετικών πηγών, ενώ κάποιες άλλες από την προσπάθειά μας να τηρήσουμε ορισμένες ισορροπίες, έτσι ώστε να μπορέσουν όλα τα έθνη και τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ν' αντιπροσωπευτούν στο εγχειρίδιό μας αυτό. Παρ' όλες τις προσπάθειες που καταβάλαμε, πάντως, θα πρέπει και πάλι να δεχτούμε ότι κάποιοι από τους αναγνώστες αυτού του Βιβλίου θα μπορούσαν να αισθανθούν την ανάγκη να δουν και ορισμένα άλλα κείμενα να συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό. Αν όντως συμβαίνει κάτι τέτοιο, τότε το Βιβλίο Εργασίας μας θα έχει πετύχει έναν από τους βασικούς

του στόχους: να ενθαρρυνθούν οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι επαγγελματίες ιστορικοί να κοιτάξουν γι' άλλη μια φορά χωρίς προκαταλήψεις την περιπλοκότητα των πολυδιάστατων ιστορικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στα έθνη και τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Έχουμε την πεποίθηση, τελικά, πως μια πιο ισορροπημένη και πραγματολογικά εμπειριστατωμένη θεώρηση της ιστορίας των εθνικών κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα βοηθήσει τη σημερινή νέα γενιά να είναι πιο ανεκτική απέναντι στα άλλα έθνη και τις άλλες εθνοτικές ομάδες αλλά και πιο ανοιχτή στις ευρύτερες εξελίξεις που συμβαίνουν γύρω μας. Είναι στα χέρια της γενιάς αυτής – αλλά εν μέρει και στα δικά μας – να διαλέξει με ενήμερο και ορθολογικό τρόπο ποιον από τους διάφορους δρόμους που ανοίγονται μπροστά της θ' ακολουθήσει και πώς θα προσαρμοστεί στις προκλήσεις των σημερινών ιστορικών διαδικασιών, οι οποίες ήδη διαμορφώνουν νέους τύπους σχέσεων ανάμεσα στα άτομα, τις κοινότητες, τα εθνικά κράτη και τους υπερεθνικούς οργανισμούς και θεσμούς.

Χρονολόγιο

Έτος	Γεγονότα
1762	Ο Παΐσιος ο Χιλιανδαρινός γράφει τη σλαβοβουλγαρική του ιστορία, μέσω της οποίας καλεί ν' αναπτυχθεί η εθνική αυτεπίγνωση.
1768-1774	Ρωσο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ρωσία ενθαρρύνει την ελληνική εξέγερση (1770-1774).
1797	«Νέα Πολιτική Διοικήσεις των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας» του Ρήγα Βελεστινλή. Οι Γάλλοι καταλαμβάνουν τη Βενετία. Η Γαλλία και οι Αψβούργοι μοιράζονται τις ενετικές κτήσεις με τη Συνθήκη του Καμποφόρμιο. Οι Αψβούργοι καταλαμβάνουν τη Δαλματία, ενώ οι Γάλλοι αποκτούν τα Ιόνια Νησιά, τα οποία και διοικούν μέχρι το 1799.
1800-1807	«Ιόνιος Πολιτεία», κράτος υποτελές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Καταλαμβάνεται από τους Βρετανούς το 1807 και παραμένει βρετανικό προτεκτοράτο ως το 1864.
1804-1813	Πρώτη Σερβική Εξέγερση με ηγέτη τον Καραγεώργη. Οι Οθωμανοί την καταστέλλουν.
1805-1813	Μεγάλα τμήματα της Δαλματίας, της Κροατίας και της Σλοβενίας περιέρχονται στην εξουσία του Ναπολέοντα («Ιλλυρικές Επαρχίες»). Μετά την ήττα του επιστρέφονται στην Αυστρία και γίνονται επαρχίες της.
1806-1812	Ρωσο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ρωσία προσαρτά την ανατολική Μολδαβία (Βεσσαραβία) στη Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου.
1814	Δημιουργείται στην Οδησό η Φιλική Εταιρεία, με σκοπό την απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Οθωμανούς.
1815	Δεύτερη Σερβική Εξέγερση με ηγέτη τον Μίλος Οβρένοβιτς. Τον Δεκέμβριο του 1815 ο σουλτάνος αναγνωρίζει τον Μίλος ως άρχοντα (κνιέζ) των Σέρβων στο πασαλίκι του Βελιγραδίου.
1821	Επανάσταση της Βλαχίας με ηγέτη τον Τυδώρ Βλαδιμηρέσκου. Η Ελληνική Επανάσταση ξεκινά με την εισβολή στη Μολδαβία ενός μικρού ελληνικού εκστρατευτικού σώματος με επικεφαλής τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Συνεχίζεται με εξέγερση στην Πελοπόννησο, η οποία εξαπλώνεται και σ' άλλες περιοχές.
1822	Η Πρώτη των Ελλήνων Εθνική Συνέλευσις στην Επίδαυρο κηρύσσει την ίδρυση της ελληνικής αβασίλευτης δημοκρατίας και ψηφίζει το πρώτο ελληνικό σύνταγμα.
1826	Ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ εξοντώνει τους γενίτσαρους και ανοίγει το δρόμο για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
1827	Η Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία υποστηρίζουν καθαρά τους επαναστατημένους Έλληνες. Ο συμμαχικός στόλος καταστρέφει τον οθωμανικό και τον αιγυπτιακό στόλο στο Ναυαρίνο.
1828-1829	Ρωσο-οθωμανικός πόλεμος. Οι Ρώσοι καταλαμβάνουν τη Βλαχία και τη Μολδαβία.
1829	Συνθήκη της Αδριανούπολης. Η Σερβία αναγνωρίζεται ως υποτελής ηγεμονία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με πρίγκιπα τον Μίλος Οβρένοβιτς. Η Βλαχία και η Μολδαβία παραμένουν υπό οθωμανική επικυριαρχία, αλλά τοποθετούνται υπό την προστασία της Ρωσίας.
1830	Πρωτόκολλο του Λονδίνου. Η Ελλάδα ανακηρύσσεται ανεξάρτητη μοναρχία, υπό την εγγύηση της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.

Έτος	Γεγονότα
1831-1832	Η Βλαχία και η Μολδαβία υιοθετούν, υπό τη ρωσική επίβλεψη, τους Οργανικούς Κανονισμούς. Ο «συντηρητικός εκσυγχρονισμός» συντηρεί τη δύναμη των ηγεμόνων και των βογιάρων.
1832	Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου οριοθετεί τα σύνορα του ελληνικού κράτους και αποφασίζει να γίνει κληρονομικός βασιλιάς της Ελλάδας ο δευτερότοκος γιός του Λουδοβίκου Α΄ της Βαυαρίας, Όθων.
1834	Η πρωτεύουσα της Ελλάδας μεταφέρεται από το Ναύπλιο στην Αθήνα.
1835	Το σύνταγμα της Σερβίας (επικυρώνεται από τον σουλτάνο το 1838) περιορίζει την ισχύ του ηγεμόνα, προς όφελος της εκλεγμένης γερουσίας.
1837	Ιδρύονται στην Αθήνα το Πανεπιστήμιο και η Αρχαιολογική Εταιρεία.
1839	Εκδίδεται στο ανάκτορο του Γκιουλχανέ το διάταγμα του Χαττί Σερίφ: επίσημη έναρξη των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.
1841	Ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας.
1843-1844	Η Ελλάδα γίνεται συνταγματική μοναρχία και εισάγεται το σχεδόν καθολικής ισχύος δικαίωμα ψήφου για τους άνδρες.
1830-1848	Περίοδος έντονων εθνικιστικών κινητοποιήσεων στην Αυστριακή Αυτοκρατορία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον αγώνα για επίσημη αναγνώριση των εθνικών γλωσσών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η κροατική εθνική παλιγγενεσία (Ιλλυρικό Κίνημα) αγωνίζεται υπέρ της κροατικής γλώσσας και υπέρ της δημιουργίας μιας αυτόνομης Κροατίας μέσα στην Αυστριακή Αυτοκρατορία. Παράλληλα, στην Τρανσυλβανία οι Ρουμάνοι συγκρούονται με τους Ούγγρους· κάθε πλευρά υποστηρίζει τα δικά της εθνικά συμφέροντα.
1848-1849	Επαναστάσεις ξεσπούν σ' ολόκληρη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Αυστριακής Αυτοκρατορίας και των ρουμανικών ηγεμονιών. Τα αιτήματα των επαναστατών είναι πολιτικά, κοινωνικά κι εθνικά. Οι εθνικές διαιρέσεις γεννούν συγκρούσεις μεταξύ των ούγγρων, των κροατών και των ρουμάνων επαναστατών. Οι επαναστάσεις καταπνίγονται βίαια από τους Οθωμανούς και τους Αυστριακούς, οι οποίοι υποστηρίζονται από τη Ρωσία.
1850	Το Οικουμενικό Πατριαρχείο παραχωρεί την αυτοκεφαλία στην εκκλησία της Ελλάδας, η οποία είχε αυτοανακηρυχθεί αυτοκέφαλη από το 1833.
1852	Ο Δανιήλ Α΄ Πέτροβιτς (1851-1860) μεταμορφώνει το Μαυροβούνιο από επισκοπική σε κοσμική ηγεμονία κι εγκαινιάζει ένα πρόγραμμα εκσυγχρονισμού.
1853-1856	Κριμαϊκός Πόλεμος. Οι συνασπισμένες δυνάμεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Σαρδηνίας νικούν τη Ρωσία. Στη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, η Μολδαβία, η Βλαχία και η Σερβία τίθενται υπό τη συλλογική προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων.
1858	Συνδιάσκεψη των Παρισίων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αναγνωρίζουν τη Μολδαβία και τη Βλαχία ως χωριστά κράτη, αλλά υπό την κοινή ονομασία «Ηνωμένες Ηγεμονίες».
1859	Διπλή εκλογή του Αλέξανδρου Ιωάννη Κούζα ως ηγεμόνα της Μολδαβίας και της Βλαχίας. Βαθμιαία θεσμική ενοποίηση των δυο ηγεμονιών ως το 1862. Ίδρυση του ρουμανικού κράτους.

Έτος	Γεγονότα
1860	Ιδρύεται το πανεπιστήμιο του Ιασίου (ακολουθεί, το 1864, το πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου).
1862	Επαναστατικό κίνημα και έξωση του Όθωνα από την Ελλάδα.
1863	Ο δανός πρίγκιπας Γεώργιος του Χολστάιν Ζόντερμπουργκ Γλύξμπουργκ εκλέγεται βασιλιάς των Ελλήνων και βασιλεύει από το 1863 ως το 1913. Σύμφωνα με το νέο σύνταγμα του 1864 οι υπήκοοι του ελληνικού στέμματος γίνονται πολίτες της ανεξάρτητης Ελλάδας. Τα Ιόνια Νησιά παραχωρούνται από τη Βρετανία στην Ελλάδα. Τεράστια εκκλησιαστικά κτήματα στη Ρουμανία παραχωρούνται σε λαϊκούς. Σύγκρουση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
1866	Ο Αλέξανδρος Ιωάννης Κούζας αναγκάζεται να εγκαταλείψει το θρόνο. Ηγεμόνας της Ρουμανίας γίνεται ο γερμανός πρίγκιπας Κάρολος Χοεντζόλλερν – Σιγκμαρίνγκεν (1866-1914, βασιλιάς από το 1881). Το σύνταγμα του 1866 καθιερώνει τη συνταγματική μοναρχία κι εγγυάται στους πολίτες αστικά δικαιώματα κι ελευθερίες, αλλά εγκαθιδρύει ένα περιοριστικό τιμοκρατικό σύστημα ψηφοφορίας, το οποίο αναγνωρίζει το δικαίωμα ψήφου μόνο σε όσους έχουν περιουσία.
1867	Συμφωνία μεταξύ των Αυστριακών και των Ούγγρων για τη μετατροπή της Αυστριακής Αυτοκρατορίας στη διπλή μοναρχία που ονομάζεται Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Η Σλοβενία και η Μπουκοβίνα μένουν στην Αυστρία, ενώ η Τρανσυλβανία και η Κροατία ενσωματώνονται στο βασίλειο της Ουγγαρίας. Με ιδιαίτερη συμφωνία (1868) η Κροατία διατηρεί έναν ορισμένο βαθμό αυτονομίας μέσα στο πλαίσιο της Ουγγαρίας. Ωστόσο, ο ουγγρικός συγκεντρωτισμός και οι πολιτικές εξουγγρισμού που εφαρμόζονται, γεννούν κύματα έντονης δυσφορίας μεταξύ των Κροατών και των Ρουμάνων.
1866-1869, 1889	Κρητικές εξεγέρσεις με αίτημα τον σεβασμό των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο, απώτερος σκοπός τους είναι η ένωση του νησιού με την Ελλάδα.
1869	Η Βουλγαρική Επαναστατική Κεντρική Επιτροπή, με επικεφαλής τον Λιούμπεν Καραβέλωφ, ιδρύεται στη Ρουμανία.
1870	Ιδρύεται, με οθωμανικό διάταγμα, η Βουλγαρική Εξαρχία. Οι Βούλγαροι, μολονότι ακόμη δεν έχουν ανεξάρτητο κράτος, αποκτούν εκκλησιαστική οργάνωση χωριστή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.
1872	Αντιεθνικιστική διακήρυξη της ιεράς συνόδου των πρωτογενών πατριαρχείων της Κωνσταντινούπολης, Αλεξανδρείας και Αντιοχείας. Η δημιουργία χωριστών εκκλησιών ανάλογα με την εθνικότητα των πιστών καταδικάζεται ως σχισματική.
1875	Η αντιοθωμανική εξέγερση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη εγκαινιάζει την κρίση του Ανατολικού Ζητήματος του 1875-1878.
1876	Η βουλγαρική εξέγερση του Απρίλη καταστέλλεται με αγριότητα από τους Οθωμανούς. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο κηρύσσουν πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά νικούνται. Οι εντεινόμενες διεθνείς πιέσεις και οι εσωτερικές αναταραχές οδηγούν τις οθωμανικές αρχές στη δημοσίευση του πρώτου οθωμανικού συντάγματος, το οποίο παραχωρεί πλήρη και ίσα δικαιώματα σε όλους τους οθωμανούς υπηκόους. Ταυτόχρονα, όμως, διακηρύσσει πως η αυτοκρατορία αποτελεί «μια αδιαίρετη ενότητα».

Έτος	Γεγονότα
1877	Η Κεντρική Επιτροπή Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων του Αλβανικού Λαού ιδρύεται στην Κωνσταντινούπολη. Η Ρωσία κηρύσσει τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και εισβάλλει στη Βουλγαρία. Η Ρουμανία κηρύσσει την ανεξαρτησία της και μπαίνει στον πόλεμο στο πλευρό των Ρώσων. Έπειτα από ισχυρή αντίσταση, ο οθωμανικός στρατός νικείται στη Μάχη της Πλέβνας.
1878	Ειρήνη μεταξύ Ρώσων και Οθωμανών με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου). Έπειτα από παρέμβαση της Βρετανίας και της Αυστροουγγαρίας, νέα συνθήκη ειρήνης υπογράφεται στο Συνέδριο του Βερολίνου (1 ^η Ιουλίου). Η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο αναγνωρίζονται ως ανεξάρτητα κράτη. Η Βουλγαρία διαιρείται στην υποτελή στον σουλτάνο ηγεμονία της Βουλγαρίας και στην αυτόνομη επαρχία της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η Ρουμανία παίρνει τη Δοβρουτσά σε αντάλλαγμα της νότιας Βεσσαραβίας, η οποία παραχωρείται στη Ρωσία. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο επίσης, εξασφαλίζουν κάποιες μέτριες έκτασης εδαφικές παραχωρήσεις. Η Βοσνία- Ερζεγοβίνη τίθεται υπό αυστροουγγρική διοίκηση. Με χωριστή οθωμανοβρετανική διάσκεψη η Κύπρος τίθεται υπό βρετανική διοίκηση, αλλά παραμένει υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου (4 ^η Ιουνίου του 1878). Ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμήτ Β΄ (1876-1909) αναστέλλει την ισχύ του συντάγματος τον Δεκέμβριο, διαλύει το οθωμανικό κοινοβούλιο κι εγκαινιάζει μια περίοδο αυταρχικής διακυβέρνησης που διαρκεί ως το 1909. Ο αλβανικός Σύνδεσμος της Πριζρένης διατυπώνει το εθνικό του πρόγραμμα.
1879	Το Σύνταγμα του Τιρνόβου, στη Βουλγαρία, εγκαθιδρύει μια συνταγματική μοναρχία. Πρώτος ηγεμόνας ορίζεται ο Αλέξανδρος Μπάττενμπεργκ (1879-1886).
1880	Ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα της Ρουμανίας.
1881	Η Θεσσαλία και, από την Ήπειρο, η περιοχή της Άρτας παραχωρούνται από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου.
1885	Η Ανατολική Ρωμυλία ενώνεται με την ηγεμονία της Βουλγαρίας. Η προσπάθεια της Σερβίας να εξασφαλίσει εδαφικό αντιστάθμισμα αποτυχαίνει μετά την ήττα της στον Σερβοβουλγαρικό Πόλεμο του 1885-1886.
1886	Πολιτική κρίση στη Βουλγαρία. Ο ηγεμόνας Αλέξανδρος Μπάττενμπεργκ εγκαταλείπει το θρόνο. Η Ρωσία διακόπτει τις διπλωματικές σχέσεις με τη Βουλγαρία.
1887	Οι Βούλγαροι εκλέγουν ηγεμόνα τους τον Φερδινάνδο της Σάξης - Κοβούργης - Γόθης (1887-1918).
1893	Δημιουργία της ΕΜΕΟ (Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης).
1896	Πρώτοι διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα.
1897	Η Ελλάδα ηττάται στον ελληνοτουρκικό πόλεμο.
1898	Η Κρήτη γίνεται ημιαυτόνομο κράτος, υποτελές στον σουλτάνο. Ο πρίγκιπας Γεώργιος της Ελλάδας διορίζεται ύπατος αρμοστής της.
1903	Πραξικόπημα στη Σερβία. Ο Αλέξανδρος Α΄ Οβρένοβιτς δολοφονείται μαζί με την οικογένειά του. Βασιλιάς αναγορεύεται ο Πέτρος Α΄ Καραγεώργεβιτς (1903-1921). Στη Μακεδονία, η εξέγερση του Ίλιντεν καταστέλλεται από τους Οθωμανούς.
1907	Σοβαρή αγροτική εξέγερση στη Ρουμανία.

Έτος	Γεγονότα
1908	Επανάσταση των Νεοτούρκων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επαναφέρεται το Σύνταγμα του 1876 και οργανώνονται εκλογές για το οθωμανικό κοινοβούλιο. Η Βουλγαρία ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της. Η Αυστροουγγαρία προσαρτά τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη («Βοσνιακή Κρίση» με τη Σερβία και τη Ρωσία).
1911-1912	Ιταλο-οθωμανικός Πόλεμος. Η Ιταλία κατακτά τα Δωδεκάνησα (καθώς και τη Λιβύη).
1912	Αλβανική εξέγερση. Οργανωτές της ο Ισμαήλ Κεμάλ και ο Λουίτζι Γκουρακούκι.
1912-1913	Βαλκανικοί Πόλεμοι. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία χάνει το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών της κτήσεις, οι οποίες προσαρτούνται στη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Η Αλβανία ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της (28 Νοεμβρίου 1912). Η Μακεδονία μοιράζεται ανάμεσα στη Βουλγαρία, τη Σερβία και την Ελλάδα. Η Ρουμανία προσαρτά τη νότια Δοβρουτσά, η οποία ανήκε ως τότε στη Βουλγαρία.
1914	Ο πρίγκιπας Γουλιέλμος της Βηντ δέχεται το θρόνο της Αλβανίας, τον οποίο του προσφέρουν οι Μεγάλες Δυνάμεις.
1914-1918	Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Αφορμή του, η δολοφονία του αυστριακού διαδόχου αρχιδούκα Φερδινάνδου στο Σεράγεβο, από σέρβους εθνικιστές. Με εξαίρεση την Αλβανία, η οποία μολταυτά καταλαμβάνεται, όλα τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παίρνουν μέρος στον πόλεμο: η Αυστροουγγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία (από το 1914) και η Βουλγαρία (από το 1915) ανήκουν στις Κεντρικές Δυνάμεις· η Σερβία και το Μαυροβούνιο (από το 1914), η Ρουμανία (από το 1916) και η Ελλάδα (από το 1917, παρά την αντίθεση του βασιλιά Κωνσταντίνου) στο πλευρό της Αντάντ.
1915	Αρχίζει ο βίαιος εκτοπισμός όλων των Αρμενίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Απρίλιος). Στις 6 Οκτωβρίου 1915, ο λόρδος Βίνσεντ Μπράις, μιλώντας στη Βουλή των Λόρδων, είπε ότι εκτιμούνταν πως «περίπου 800.000» Αρμένιοι είχαν σφαγιαστεί ως τότε στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας. Έκτοτε το ζήτημα της γενοκτονίας των Αρμενίων αποτέλεσε θέμα οξύτατων διαμαχών, ιδιαίτερα στην Τουρκία.
1917	Η σερβική κυβέρνηση και η Κροατική Κυβερνητική Επιτροπή του Λονδίνου (κυρίως εμιγκρέδες) συμφωνούν, στη Διακήρυξη της Κερκύρας, να οικοδομήσουν από κοινού το γιουγκοσλαβικό κράτος.
1917-1918	Στο πλαίσιο της Ρωσικής Επανάστασης μια αβασιλευτή δημοκρατία ανακηρύσσεται στη Βεσσαραβία· στη συνέχεια η εθνοσυνέλευσή της ψηφίζει την ένωση με τη Ρουμανία (27 Μαρτίου του 1918).
1918	Οι Κεντρικές Δυνάμεις καταρρέουν. Η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραδίδονται. Η Αυστροουγγαρία διαλύεται. Οι Σλοβένοι και οι Κροάτες ενώνονται με τους Σέρβους στο Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (το οποίο το 1929 μετονομάζεται σε Γιουγκοσλαβία). Οι Ρουμάνοι της Τρανσυλβανίας και της Μπουκοβίνας ενώνονται με τη Ρουμανία.
1919-1920	Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων. Τα νέα σύνορα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη εδραιώνονται με τις συνθήκες του Σαιν Ζερμαιν (με την Αυστρία), του Νείγυ (με τη Βουλγαρία) και του Τριανόν (με την Ουγγαρία). Το Μπανάτο μοιράζεται ανάμεσα στη Ρουμανία και το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων.

Έτος	Γεγονότα
1919-1920	Η Δυτική Θράκη παραχωρείται από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία και αργότερα η Βουλγαρία και η Τουρκία, υποχρεώνονται να υπογράψουν ειδικές συνθήκες για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων οι οποίες βρίσκονται μέσα στα σύνορά τους.
1919	Ελληνική εκστρατεία στη δυτική Μικρά Ασία (Σμύρνη) με εντολή της Γαλλίας, της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών ως αντίβαρο στην επέκταση της Ιταλίας στην ίδια περιοχή. Οι Κούρδοι και οι Αρμένιοι προσπαθούν να ιδρύσουν τα εθνικά τους κράτη. Στη Μικρά Ασία ξεκινά η τουρκική εθνική αντίσταση, με ηγέτη τον Μουσταφά Κεμάλ Πασά (ο οποίος αργότερα ονομάζεται Ατατούρκ).
1920	Συνθήκη Ειρήνης των Σεβρών. Ο σουλτάνος Μωάμεθ ΣΤ΄ δέχεται τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: οι αραβικές χώρες, η Αρμενία και η Θράκη χάνονται· στη Σμύρνη προβλέπεται να οργανωθεί δημοψήφισμα έπειτα από πέντε χρόνια ελληνικής διοίκησης· στο Κουρδιστάν δίνεται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης· αναγνωρίζονται σφαίρες επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας στη Μικρά Ασία. Οι τούρκοι εθνικιστές, αρνούνται να δεχτούν αυτή τη συνθήκη και συντρίβουν τους Αρμένιους και τους Κούρδους.
1922	Ο τουρκικός στρατός του Κεμάλ Ατατούρκ νικά τον ελληνικό στρατό. Οι μονάδες του καταλαμβάνουν τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και την ανατολική Θράκη.
1923	Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης. Υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κι επίσημη ανακήρυξη της Τουρκικής Δημοκρατίας. Σφαγή Σταμπολίσκου και αγροτιστών στη Βουλγαρία.
1924	Κατάργηση της μοναρχίας στην Ελλάδα και ανακήρυξη της Δεύτερης Ελληνικής Δημοκρατίας.
1928	Ο κροάτης πολιτικός ηγέτης Στέπαν Ράντιτς δολοφονείται κατά τη διάρκεια συνεδρίασης της Γιουγκοσλαβικής βουλής, από έναν σέρβο εθνικιστή βουλευτή από το Μαυροβούνιο.
1929	Κραχ στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Παγκόσμια ύφεση και οικονομική κρίση. Οι βαλκανικές οικονομίες αναδιπλώνονται στις δικές τους πλουτοπαραγωγικές πηγές και σε ένα σύστημα μεγαλύτερου κρατικού παρεμβατισμού.
1934	Δολοφονείται στη Μασσαλία ο Αλέξανδρος της Γιουγκοσλαβίας μαζί με τον γάλλο υπουργό Εξωτερικών Λουί Μπαρτού από ένα μέλος της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ) με την αρωγή των κροατών εθνικιστών <i>Ουστάσι</i> .
1939	Η Ιταλία καταλαμβάνει την Αλβανία.
1939-1945	Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Ρουμανία χάνει τη Βεσσαραβία και τη βόρεια Μπουκοβίνα, οι οποίες παραχωρούνται στη Σοβιετική Ένωση και τη νότια Δοβρουτσά που δίνεται στη Βουλγαρία. Η βόρεια Τρανσυλβανία επιστρέφει στην Ουγγαρία, αλλά ξαναδίνεται στη Ρουμανία το 1944. Το 1941 η Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα καταλαμβάνονται από τις δυνάμεις του Άξονα. Δημιουργείται το «Ανεξάρτητο Κροατικό Κράτος», ένα φασιστικό κράτος - ανδρείκελο του Άξονα στις περιοχές της Κροατίας και της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης (ως το 1945).

Έτος	Γεγονότα
1939-1945	Αντάρτικα κινήματα στη Γιουγκοσλαβία, την Ελλάδα και την Αλβανία. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία συμμαχούν με τις δυνάμεις του Άξονα εναντίον των Συμμάχων και το 1944 καταλαμβάνονται από τον σοβιετικό στρατό. Στο τέλος του πολέμου η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία περνούν στον έλεγχο των κομμουνιστών, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία όχι.
1943-1946	Η Γιουγκοσλαβία αναδιοργανώνεται ως ομοσπονδία έξι αυτόνομων δημοκρατιών (Βοσνία- Ερζεγοβίνη, Κροατία, Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Σερβία και Κροατία) και δυο αυτόνομων περιοχών (Κόσοβο και Βοϊβοδίνα, που αποτελούν τμήματα της Σερβίας και οι δυο). Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1946 δημιουργείται μια πολύ ισχυρή κεντρική ηγεσία, η οποία ενισχύεται ακόμη περισσότερο από τον ζωτικό ρόλο που διαδραματίζει το συγκεντρωτικό Γιουγκοσλαβικό Κομμουνιστικό Κόμμα (από το 1952, Σύνδεσμος Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας).
1946-1949	Ελληνικός Εμφύλιος.
1950	Ανεπίσημο δημοψήφισμα των Ελληνοκυπρίων ζητά την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Οι Βρετανοί αρνούνται.
1955	Έναρξη του ένοπλου αντιβρετανικού αγώνα στην Κύπρο (Απρίλιος). Μεγάλες καταστροφές ελληνικών περιουσιών από οργανωμένους όχλους στην Κωνσταντινούπολη (Σεπτέμβριος).
1958	Σοβαρές διακοινοτικές ταραχές στην Κύπρο.
1959	Συμφωνίες μεταξύ Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας για την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους στην Κύπρο, όπου θα συμβιώνουν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι.
1960	Ίδρυση της ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου.
1963	Νέο ομοσπονδιακό σύνταγμα στη Γιουγκοσλαβία. Παραχωρούνται αυξημένες αρμοδιότητες στις αυτόνομες δημοκρατίες και διαχωρίζονται τα κρατικά από τα κομματικά αξιώματα. Η σχετική φιλελευθεροποίηση και η ενίσχυση των κρατικών αξιωματούχων επιτρέπουν μια άνοδο του εθνικισμού, ιδίως στο Κόσοβο και την Κροατία («Κροατική άνοιξη»), την οποία ο Τίτο καταστέλλει το 1972. Διακοινοτικές ταραχές στην Κύπρο οδηγούν στην αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την κυβέρνηση.
1967	Δικτατορία των συνταγματαρχών («χούντα») στην Ελλάδα.
1974	Νέο γιουγκοσλαβικό σύνταγμα παραχωρεί μεγαλύτερη αυτονομία στις δημοκρατίες. Η ελληνική «χούντα» οργανώνει πραξικόπημα στην Κύπρο με σκοπό την ένωση με την Ελλάδα. Τουρκικά στρατεύματα καταλαμβάνουν τη βόρεια Κύπρο. Αποκαθίσταται η δημοκρατία στην Ελλάδα.
1980	Θάνατος του Τίτο. Η γιουγκοσλαβική οικονομία παίρνει την κατιούσα. Παρά το σύστημα της εκ περιτροπής άσκησης της γιουγκοσλαβικής προεδρίας από μέλη των διάφορων δημοκρατιών, η νομιμοποίηση των ομοσπονδιακών θεσμών βαθμιαία μειώνεται.
1981	Η Ελλάδα γίνεται μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.
1983	Αυτοανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου», η οποία αναγνωρίζεται μόνον από την Τουρκία. Η πράξη αυτή καταδικάζεται ως άκυρη με απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Έτος	Γεγονότα
1987	Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αναλαμβάνει την κυβέρνηση στη Σερβία.
1989	Πτώση του κομμουνισμού στην Ανατολική Ευρώπη. Νέα ανεξάρτητα εθνικά κράτη ιδρύονται: Η Σλοβενία και η Κροατία (το 1991), η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η ΠΓΔ της Μακεδονίας και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (δηλαδή, η Σερβία και το Μαυροβούνιο) το 1992.
1991	Μετάβαση της Αλβανίας σε πολυκομματικό πολιτικό σύστημα. Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Η Βεσσαραβία γίνεται ανεξάρτητη (Δημοκρατία της Μολδαβίας).
1991-1995	Πόλεμος μεταξύ Σέρβων και Κροατών στην Κροατία.
1991	Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναδιοργανώνεται και μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.
1992-1995	Πόλεμος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, με ισχυρή ανάμειξη του γιουγκοσλαβικού στρατού κι αργότερα της Σερβίας.
1994-1999	Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφασίζει να ξεκινήσει συνομιλίες για την ένταξη των μετακομμουνιστικών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.
1995	Συμφωνίες του Ντέπτον και του Παρισιού για τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.
1996	Ρουμανο - ουγγρική συνθήκη με την οποία βελτιώνονται οι σχέσεις τόσο μεταξύ των δυο κρατών όσο και μεταξύ των δυο εθνικών ομάδων.
1998	Πόλεμος του Κοσόβου, μεταξύ του Αλβανικού Στρατού για την Απελευθέρωση του Κοσόβου και του γιουγκοσλαβικού στρατού.
1999	Πόλεμος του ΝΑΤΟ εναντίον της Γιουγκοσλαβίας. Ο πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς αναγκάζεται να παραδώσει το Κόσοβο, το οποίο ανατίθεται στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών.
2000	Επιτυχημένη επανάσταση στη Γιουγκοσλαβία εναντίον του καθεστώτος του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Αρχίζει η μετάβαση προς ένα δημοκρατικό πολιτικό σύστημα.
2000-2001	Εθνοτικές συγκρούσεις στην ΠΓΔ της Μακεδονίας. Με μεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών, του Συμφώνου για τη Σταθερότητα και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφωνείται να τερματιστεί ο πόλεμος και αλλάζει το σύνταγμα, περιλαμβάνοντας ρήτρες οι οποίες προστατεύουν τα δικαιώματα των Αλβανών (2001).
2002	Συμφωνία μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου, η οποία προβλέπει την προσωρινή συνέχιση της ομοσπονδίας μεταξύ τους, με δυνατότητα διάλυσής της έπειτα από τρία χρόνια.
2003	Αρχίζει η ελεύθερη επικοινωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο, για πρώτη φορά μετά το 1974, χάρη στο άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής που τους χώριζε.
2004	Δημοψήφισμα στην Κύπρο για το Σχέδιο Άνναν για την επανένωση του νησιού. Οι Τουρκοκύπριοι το δέχονται, αλλά οι Ελληνοκύπριοι το απορρίπτουν. Η Σλοβενία και η Κύπρος (στην πράξη, εκείνα τα εδάφη της που τελούν υπό ελληνοκυπριακό έλεγχο) γίνονται μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προγραμματίζεται η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας το 2007. Αρχίζουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κροατία.

Χάρτης 1: Η ανάπτυξη των νεότερων βαλκανικών κρατών (1804-1862)

Κεφάλαιο Α: Δημιουργώντας εθνικά κράτη: Επιδιώξεις κι επιτεύγματα

Τα εθνικά κράτη δεν υπήρχαν ανέκαθεν μέσα στους αιώνες. Εμφανίστηκαν σχετικά πρόσφατα, κατά βάση στη διάρκεια των δυο τελευταίων αιώνων. Σ' ευρωπαϊκό επίπεδο, γίνεται γενικά δεκτό πως ο αιώνας των εθνικοτήτων ήταν ο 19^{ος} αιώνας. Σ' αυτό τον αιώνα εμφανίστηκε σ' ολόκληρη την Ευρώπη μια στενή σύνδεση μεταξύ της εθνικής ένταξης και των πολιτικών διαδικασιών. Ωστόσο, ακόμη και τον 19^ο αιώνα τα εθνικά κράτη δεν ήταν ούτε η μοναδική ούτε καν η κυρίαρχη μορφή πολιτικής δομής στην Ευρώπη, για να μη μιλήσουμε για τις άλλες περιοχές του κόσμου. Οι υπερεθνικές αυτοκρατορίες είχαν υπό τον ελεγχό τους μεγαλύτερες εκτάσεις και μεγαλύτερους πληθυσμούς. Επιπλέον, σημαντικές ήταν οι ταυτότητες υποεθνικής κλίμακας, περιφερειακές, τοπικές και κοινωνικές, ενώ η θρησκευτική ένταξη, μολονότι έπαιζε ολοένα και μικρότερο ρόλο στις αντιλήψεις των ευρόπων, συνέχιζε να έχει κρίσιμη σημασία για τον περισσότερο κόσμο. Δεν υπήρχε καμιά συναίνεση τόσο για την εθνική ταυτότητα όσο και για την ιδέα πως «κανονικά» κάθε εθνική ομάδα θα έπρεπε να έχει το δικό της κράτος. Αυτή η ποικιλία αντιλήψεων και πολιτικών επιλογών διαμόρφωσε την ιστορία του 19^{ου} αιώνα σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' όσο είμαστε συνήθως προετοιμασμένοι να δεχτούμε. Ωστόσο, ο εθνικισμός σιγά - σιγά κέρδιζε έδαφος, οι πολυεθνικές αυτοκρατορίες αποδεικνύονταν ολοένα και περισσότερο εύθραυστες και στο τέλος κατέρρευσαν. Έτσι, η μια μετά την άλλη οι πολιτικές οντότητες άρχισαν να οργανώνονται ως εθνικά κράτη.

Η Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν αποτέλεσε εξαίρεση σ' αυτήν τη γενική ιστορική εξέλιξη της Ευρώπης. Ενώ γύρω στα 1800 το μεγαλύτερο μέρος της διοικούνταν από υπερεθνικές αυτοκρατορίες, στην πορεία του 19^{ου} αιώνα αναδύθηκαν πολλά εθνικά κινήματα και, όταν ήρθε το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, τα εθνικά κράτη κυριάρχησαν. Φαινομενικά λοιπόν, η ιστορία κινούνταν τελεσίδικα προς την οριστική νίκη του εθνικού κράτους. Ωστόσο, η ιστορική εξέλιξη ήταν στην πραγματικότητα πολύ πιο περίπλοκη απ' ό,τι παρουσιάζεται στις εθνικιστικές κυρίαρχες αφηγήσεις. Μόνον ορισμένες από τις εθνικές ομάδες κατόρθωσαν να δημιουργήσουν τα δικά τους εθνικά κράτη. Άλλες απέτυχαν. Ακόμη κι εκείνες που τα κατάφεραν, ταλαντεύτηκαν ανάμεσα σε διάφορες πολιτικές επιλογές και το τελικό αποτέλεσμα καθορίστηκε όχι μόνον από τις πράξεις και τις παραλείψεις των εμπλεκόμενων λαών αλλά και από τις παρεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων καθώς και από την επίδραση των παγκόσμιας κλίμακας ιστορικών διαδικασιών.

Αυτό το κεφάλαιο ασχολείται με μια σειρά από ζητήματα: τις αιτίες της δυσαρέσκειας που αναπτύχθηκε απέναντι στα διάφορα αυτοκρατορικά καθεστώτα, την εξάπλωση των εθνικιστικών ιδεολογιών, τις διεθνείς σχέσεις και τις παρεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, τα πρόσωπα που συμμετείχαν στους αγώνες εθνικής απελευθέρωσης μαζί με τα κίνητρα, τους στόχους και τα προγράμματά τους, τις διάφορες μορφές που πήραν οι αγώνες για την οικοδόμηση του έθνους και τις διάφορες εκβάσεις αυτών των αγώνων, με ιδιαίτερη έμφαση στους διάφορους συμβιβασμούς που χρειάστηκε να γίνουν. Όλα αυτά τα ζητήματα είναι στην πραγματικότητα αλληλένδετα κι ως τέτοια εμφανίζονται στις ιστορικές πηγές τις οποίες επιλέξαμε να περιλάβουμε σ' αυτό το Βιβλίο Εργασίας. Έτσι, ταξινομήσαμε τα τεκμήρια με χρονολογική σειρά και χωρίς να προσπαθήσουμε να τους επιβάλουμε κάποιο εκ των προτέρων δεδομένο θεματικό σχήμα. Ωστόσο, σας προτείνουμε στο τέλος του κεφαλαίου να συμπληρώσετε έναν πίνακα με τα θέματα που θίγονται στις επιμέρους πηγές.

Προφανώς, μια τέτοια επιλογή κειμένων δεν μπορεί να συμπεριλάβει όλες τις στιγμές και τη συμβολή όλων των προσώπων και ομάδων στη διαδικασία οικοδόμησης των εθνών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Έχουμε τη βεβαιότητα πως οι καθηγήτριες και οι καθηγητές σας αλλά κι εσείς οι ίδιοι και οι ίδιες θα ανακαλύψετε και θα προσθέσετε πολλά άλλα ανάλογα παραδείγματα και σας ενθαρρύνουμε να τα συζητήσετε σε αντιπαραβολή με τις σχετικές πηγές που θα βρείτε στο Βιβλίο Εργασίας μας. Ο κύριος σκοπός μας σ' αυτό εδώ το κεφάλαιο είναι να δείξουμε την ποικιλία των πολιτικών λύσεων που φαντάστηκαν οι άνθρωποι του 19^{ου} και του πρώιμου 20^{ου} αιώνα. Είμαστε πεπεισμένοι ότι οι άνθρωποι του 21^{ου} αιώνα, δηλαδή εσείς κι εμείς, γνωρίζοντας αυτά τα παραδείγματα, θα έχουν τη δυνατότητα να είναι καλύτερα προετοιμασμένοι για τις πολιτικές επιλογές που θα πρέπει να κάνουν.

A-1. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας κι Ευρώπης, όπως περιγράφηκαν από τον Ιώσηπο Μοισιόδακα (1761)

Έχει, έχει χρείαν η Ελλάς¹ από την Ευρώπην. Επειδή την σήμερα η μία πλημμυρεί, και η άλλη υστερείται ως και τα αξιολογώτερα φώτα της μαθήσεως.

[...] Τέως η Ελλάς πρέπει να γένη ευκατάδεκτος και ευπροσήγορος προς τα δώρα της Ευρώπης. Αυτή είναι ευγνώμων. Δεν κρύπτει μήτε το φως οπού έλαβεν από την Ελλάδα, μήτε το χρέος οπού έχει προς αυτήν. Είναι ετοιμή ώστε να την προφθάση με όλα τα είδη της μαθήσεως.

[...] Όλη η Ευρώπη ελεείται, και ταλανίζει την Ελλάδα όχι τόσο δια την αιχμαλωσίαν, όσον δια την απαιδευσίαν. Και έπρεπε τάχα να αφηφίζετε το άλγος της πατρίδος υμείς τα ειλικρινή, υμείς τα γνήσια θρέμματα εκείνης της Ελλάδος, οπού εχρημάτισεν ο γνώμων και ο κανών όλης της οικουμένης; Και πού λοιπόν η φιλοτιμία των προγόνων σας; Πού εκείνη η πάτριος μεγαλοφυία, οπού ενίκα κάθε δυσχέρειαν; Πού εκείνο το το ελληνικόν πνεύμα, οπού, διατί φιλόκαλλον, μήτε άλλο κέντρον αφώρα πάρεξ την κοσμιότητα; Τα ευρωπαϊά έθνη όλα εσοφίσθησαν, όλα επολιτεύθησαν, πολλά από τα οποία, ή μάλιστα όλα, οι αρχαίοι τοσον Έλληνες όσον Ρωμαίοι τα ωνόμαζαν βάρβαρα.

[...] Και έπρεπεν άραγε ότι υμείς, οι απόγονοι εκείνων των περιβλέπτων Ελλήνων, οπού εστάθησαν οι πρώτοι διδάσκαλοι της κοσμιότητος και της σοφίας, μόνοι να στέργετε την ολιγομάθειαν, μόνοι να υποφέρετε πλέον της αγνοίας την ομίχλην πάρεξ την διούγειαν της γνώσεως, ή καθώς λέγει και η παροιμία, χρύσεια μεν προΐεσθαι, χαλκείων δ' αντέχεσθαι; Αλλ' όχι, όχι. Τέως η Ελλάς πρέπει να εξυπνήση τον ένθερμον ζήλον της, πρέπει να ανακαλέση την ακμαίαν της φιλοτελειότητα, πρέπει να ενθυμηθή την περιφανεστάτην της αρχαιότητα, με έναν λόγον αυτή πρέπει να παραστήση εις τον κόσμον, και αν όχι άλλο, αλλά καν πως ακόμη κατοικείται από Έλληνας.

Ιώσηπος Μοισιόδαξ, *Ηθική Φιλοσοφία* (1761), στο Κίτρομηλίδης, σ. 331, 338-340.

Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ (περ. 1725-1800) ήταν ένας από τους σημαντικότερους διανοούμενους της Νοτιοανατολικής Ευρώπης τον 18^ο αιώνα. Το «Μοισιόδαξ» δεν ήταν το επώνυμό του, αλλά ένας χαρακτηρισμός ενδεικτικός της εθνοτικής του προέλευσης (δηλαδή, «ένας από τους Δάκες της Μοισίας»). Μολονότι προερχόταν από βλαχική οικογένεια και η μητρική του γλώσσα ήταν τα βλάχικα, ο Μοισιόδακας απέκτησε ελληνική παιδεία, όπως ήταν ο κανόνας για τους ορθόδοξους λαούς των Βαλκανίων τον 18^ο αιώνα. Αφού πρώτα σπούδασε στη Θεσσαλονίκη και τη Σμύρνη, έγινε δεκτός στην Αθωνιάδα Σχολή του Αγίου Όρους, όπου φοίτησε δίπλα στον Ευγένιο Βούλγαρι (1754-1755). Έγραψε το παιδαγωγικό εγχειρίδιο *Παιδαγωγία* το οποίο απηχούσε τις ιδέες του Τζων Λοκ (1779), τη *Θεωρίαν γεωγραφίας* (1781) και τη δικτική *Απολογία* του (1780). Εργάστηκε επίσης ως ιδιωτικός δάσκαλος των γιών του ηγεμόνα της Βλαχίας, Αλέξανδρου Υψηλάντη. Στην *Ηθική Φιλοσοφία* ο Μοισιόδακας αποτυπώνει τη βαλκανική διάσταση της ελληνικής παιδείας του 18^{ου} αιώνα και αναπτύσσει τον κοσμοπολιτικό ανθρωπισμό του Διαφωτισμού. Με το έργο του συνέβαλε καιρία στην εξάπλωση των δυτικών ιδεών στα Βαλκάνια μέσω της ελληνικής παιδείας κι εργάστηκε με πολλούς τρόπους για την εξάπλωση αυτής της παιδείας και στους υπόλοιπους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Όλους αυτούς τους λαούς τους συμπεριελάμβανε στη συλλογική έννοια της «Ελλάδας», τόσο με επιχειρήματα συναισθηματικά όσο και διανοητικά. Το έργο του Μοισιόδακα εισήγαγε την κοινωνική κριτική και τον πολιτικό σκεπτικισμό στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ήδη πριν από το 1780.

Ποια ήταν η σχέση μεταξύ Ευρώπης κι Ελλάδας που υπήρχε στο όραμα του Μοισιόδακα; Γιατί ο Μοισιόδακας εξαιρεί την υπεροχή της αρχαίας Ελλάδας;

¹ Ο Μοισιόδακας χρησιμοποιεί τους όρους «Ελλάς» και «Έλληνες», ενώ άλλοι λόγιοι της ίδιας περιόδου προτιμούσαν να μιλούν για «Γραικούς» και «Γραικία» ή για «Ρωμιούς» ή «Ρωμαίους».

A-2. Τα ιστορικά θεμέλια του βουλγαρικού έθνους, όπως αυτά εκτέθηκαν από τον Παΐσιο Χιλιανδαρινό (1762)

Ακούστε με προσεκτικά, βουλγαρικό λαέ, όλοι εσείς που διαβάζετε κι ακούτε, εσείς που αγαπάτε κι έχετε στην καρδιά σας το λαό και την πατρίδα, εσείς που θέλετε να μάθετε και να ξέρετε όλα αυτά που είναι γνωστά για τις βουλγαρικές σας ρίζες, για τους πατεράδες σας και τους προγόνους σας, για τους τσάρους και τους πατριάρχες και τους αγίους σας, για το πώς έζησαν όλοι αυτοί και πώς περνούσαν τις ημέρες τους. Είναι αναγκαίο και χρήσιμο να μάθετε κι εσείς αυτά που είναι γνωστά για τις πράξεις των γονιών σας, ώστε να γίνετε κι εσείς σαν όλα τα άλλα γένη που ξέρουνε τη φύτρα και τη γλώσσα τους, που έχουν ιστορία την οποία γνωρίζει ο καθένας που ξέρει ανάγνωση, την ξαναλέει και στους άλλους και είναι περήφανος για τη φύτρα και για τη γλώσσα του. Τα έγγραφα λοιπόν για χάρη σας, με τη σειρά που έγιναν, όλα όσα είναι γνωστά με σιγουριά για τις ρίζες σας και για τη γλώσσα σας. Διαβάστε τα λοιπόν και μάθετέ τα, για να μη σας περιγελούν και σας κατηγορούν τα άλλα γένη και οι άλλοι λαοί. Αντιγράψτε το κι εσείς αυτό το βιβλιαράκι της ιστορίας ή πληρώστε άλλους που ξέρουνε να γράφουν για να σας το αντιγράψουν και φροντίστε να μη χαθεί! Υπάρχουν όμως κι άλλοι άνθρωποι που ξεχνάνε τη βουλγαρική τους γενιά, και στρέφονται σε ξένες κουλτούρες και ξένες γλώσσες και δε φροντίζουνε τη βουλγαρική τους γλώσσα. Μαθαίνουνε λοιπόν να διαβάζουν και να γράφουνε στα ελληνικά και ντρέπονται να πουν πως είναι Βούλγαροι. Αχ, άνθρωπε παράξενο και ανόητο! Γιατί ντρέπεσαι να πεις πως είσαι Βούλγαρος και γιατί δε διαβάζεις και δε μιλάς τη δική σου γλώσσα; Ή μήπως νομίζεις πως οι Βούλγαροι δεν είχανε κάποτε και αυτοί το δικό τους βασίλειο και τη δική τους χώρα; Χρόνια πολλά βασίλειψαν και δοξάστηκαν κι έγιναν ξακουστοί σ' όλο τον κόσμο κι έκαναν τους δυνατούς Ρωμαίους και τους σοφούς Έλληνες να τους πληρώνουν φόρους. Και οι τσάροι και οι βασιλιάδες αυτών των λαών έδιναν τις θυγατέρες τους για παντρεία στους δικούς μας τσάρους, για να έχουν ειρήνη με τους βούλγαρους τσάρους. Βούλγαροι ήταν οι πρώτοι, ανάμεσα σ' όλες τις σλαβονικές φυλές, που ανακηρύχτηκαν τσάροι, που απέκτησαν πατριάρχη, που έγιναν χριστιανοί, που κα-

τάχτησαν τη μεγαλύτερη χώρα. Οι πρώτοι άγιοι των Σλαβόνων ήταν Βούλγαροι και αυτοί ήταν οι πιο δυνατοί απ' όλους και λατρεύονταν απ' όλες τις σλαβονικές φυλές. Το ίδιο και η βουλγαρική γλώσσα, όπως έγγραψα σε τούτο εδώ το βιβλίο ιστορίας, παίρνοντας τα πράγματα με τη σειρά που έγινε το καθένα. Και στην ιστορία πολλών άλλων λαών υπάρχουν μαρτυρίες για τους Βουλγάρους, αφού όλα αυτά που σας είπα παραπάνω για τους Βουλγάρους είναι αληθινά.

Paisiy, σ. 19-20.

Ο Παΐσιος ο Χιλιανδαρινός (1722-1773) ήταν μοναχός στη Μονή Χιλιανδαρίου, στο Άγιο Όρος. Υπήρξε ο πρώτος εκφραστής της ιδέας της βουλγαρικής εθνικής αναγέννησης με τη *Σλαβοβουλγαρική ιστορία* που έγραψε το 1762.

Γιατί έγραψε αυτό το βιβλίο ο Παΐσιος; Με ποιους τρόπους θα μπορούσαμε εμείς σήμερα ν' αντιληφθούμε το κείμενό του; Ποιος ήταν ο ρόλος που έπαιζε η ελληνική γλώσσα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη τον 18^ο αιώνα; Ήταν η θρησκεία ή η γλώσσα πιο σημαντική για την εθνική ταυτότητα που άρχιζαν ν' αναπτύσσουν οι άνθρωποι;

A-3. Ο Ευγένιος Βούλγαρις συνηγορεί υπέρ της δημιουργίας ενός ελληνικού κράτους (περ. 1770)

Η αδυναμία του Οθωμανικού Κράτους, εις την οποίαν έως τώρα ευρέθη, δεν προέρχεται μόνον από την ανασκησίαν και απειρίαν των στρατιωτικών, αλλά προσέτι και από την δυσμένειαν των υπηκόων. Αν εκείνη ήναι μία ένδεια πόνου, ούτος είναι ένας πλεονασμός κακοχημίας· αυτό το Βασίλειον τρέφει τους Γραικούς μέσα εις τα σπλάγχνα του, πλήθη πολυάριθμα, τα οποία τόσον καιρόν απανθρώπως κατατυραννούμενα, επειδή βλέπουν την καταδυναστείαν και την θλίψιν προχωρούσαν εις αύξησιν, δεν είναι δυνατόν να μη εμπικραίνονται κατά των τυράννων αυτών.

[...] Και μόνον αν η βάρβαρος και τυραννική των Οθωμανών Δύναμις αναγκασθή τώρα να αφήση ελευθέρως, εκείθεν τας Ταταρίας και τας Δακίας², εδώθεν την Πελοπόννησον, ή τινά γωνίαν άλλην παραμικρά της Ελλάδος, δια να ήναι εις άνεσιν και καταφυγήν

2 Η σημερινή Κριμαία και Ρουμανία αντίστοιχα.

των κατατυραννουμένων Ελλήνων, η Αντιρροπία της Ευρώπης ευθύς περιτρέπεται! Και η τυχούσα ζημία του εχθρού των Χριστιανών γίνεται του Χριστιανικού κόσμου ατύχημα!

Ευγένιος Βούλγαρις, σ. 38, 41.

Ο Ευγένιος Βούλγαρις γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1716 κι αφού πέρασε πολλά χρόνια ως περιπλανώμενος λόγιος και κατόπιν ως επίσκοπος στη Ρωσία, κατέληξε μοναχός στον Άθω, όπου και πέθανε το 1806. Οπαδός της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, είχε φιλελεύθερες ιδέες, μετέφρασε τον Βολταίρο στα ελληνικά και δημοσίευσε ένα δοκίμιο περί ανεξιθρυσκείας. Στη διάρκεια του ρωσο-οθωμανικού πολέμου (1768-1774) πρότεινε την απελευθέρωση της Ελλάδας με ρωσική βοήθεια και το 1772 η ρωσίδα αυτοκράτειρα Μεγάλη Αικατερίνη τον κάλεσε στην Αγία Πετρούπολη.

Ποια ήταν η άποψη του συγγραφέα για το ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει ένα ελληνικό κράτος στις ευρωπαϊκές υποθέσεις;

A-4. Ο Δημήτριος Καταρτζής εξηγεί γιατί οι Έλληνες αποτελούν έθνος, μολοντί δεν έχουν κράτος (1783)

Ομολογώ στον αυτόν καιρό, πως εμείς δεν είμαστε έθνος που να φορμάrouμε καθ' αυτό πολιτεία, αλλά είμαστε υποτελείς σε άλλο επικρατέστερο· για τούτο και πέρνωντάς το απτόν ορισμό του πολίτη που δίδ' ο Αριστοτέλης, μας κατηγορούνε μερικοί Φράγκοι πως δεν έχουμ' εμείς πατρίδα· δεν είν' όμως έτζη: γιατί ο ρηθείς, με τούτο διακρίνει τον πολίτη απτά αιχμάλωτα έθνη, που ελέγονταν είλωτες και περίοικοι, οι οποίοι εδούλευαν τους Σπαρτιάταις και τους Κρητικούς σαν καθ' αυτό γεωργόι τους. Εμείς όμως συν Θεώ δεν είμαστε τέτοιοι, κ' ανίσωσ, ναι, δε μετέχουμε στη διοίκησι της πολιτείας των κρατούντων μας κατά πάντα, μ' όλον τούτο δεν είμαστε σ' αυτήνα με την ολότη αμέτοχοι. Όθεν και συνιστούμ' ένα έθνος που εν ταυτώ μας δένουν οι εκκλησιαστικοί μας άρχοντες με τη διοίκησι την ανώτατη κ' αναμεταξύ μας αυτοί και σε πολλά είναι κ' άρχοντες μας πολιτικοί. [...] Να πούμε κ' άλλο, αφ' ου ένας Ρωμής συλλογιστή μια φορά πως κατάγεται από

τον Περικλέα, Θεμιστοκλέα και άλλους παρόμοιους Έλληνες, ή απτούς συγγενείς του Θεοδόσιου, του Βελισάριου, του Ναρσή, του Βουλγαροκτόνου, του Τζιμισκή κ' άλλων τόσων μεγάλων Ρωμαίων, ή έλκει το γένος του από κανέναν άγιο, ή από κανέναν του συγγενή, πώς να μην αγαπά τους απογόνους εκείνων κ' αυτωνών των μεγάλων ανθρώπων; Πώς να μην το 'χη χαρά του να δυστυχή σε τέτοια πολιτική κοινωνία που συναπαρτίζουν αυτοί; Πώς να μην πονή αιωνίως το έδαφος που τους ανάθρεψ' εκείνους και αυτουούς; Και τραβώντας άσμενος το δούλειό του ζυγό, πώς να μη βρέχη με δάκρυα τον τόπο που έβαψαν με το αίμα τους, εκείνοι για δόξα, κ' αυτοί για τη σωτηρία τους;

Καταρτζής, σ. 44-45.

Ο Δημήτριος Καταρτζής (1730-1807) ήταν φαναριώτης λόγιος. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη αλλά έζησε στο Βουκουρέστι, όπου υπηρέτησε ως ανώτατος δικαστικός λειτουργός. Εμπνευσμένος από τις ιδέες του Διαφωτισμού, οραματίστηκε έναν ελληνικό κόσμο προσαρμοσμένο στα δυτικά πρότυπα τα οποία είχαν αποτυπωθεί στην *Εγκυκλοπαίδεια* του Ντιντερό και του Ντ' Αλαμπέρ. Ανέπτυξε ένα μεγαλόπνοο πρόγραμμα μεταρρύθμισης της ελληνικής παιδείας, βασισμένο στη χρήση της δημοτικής γλώσσας. Αυτό θα ήταν, κατά τη γνώμη του, ένα πρώτης τάξεως «εθνικό έργο».

Ποια άποψη διατυπώνει ο συγγραφέας σχετικά με τη σχέση μεταξύ έθνους και κράτους; Ποιο ρόλο παίζει η επίκληση των διάφορων ιστορικών μορφών εκ μέρους του;

A-5. Η ρουμανική διεκδίκηση της εθνικής ισότητας στην Τρανσυλβανία – *Supplex Libellus Valachorum* (1791)

Ευλογητέ και σεπτέ Αυτοκράτωρ!

[...] Το ρουμανικό έθνος είναι το παλαιότερο, με μεγάλη διαφορά από όλα τα άλλα έθνη που υπάρχουν σήμερα στην Τρανσυλβανία, όπως όλοι γνωρίζουν και όπως μας αποδεικνύουν η ιστορική μαρτυρία και η αδιάλειπτη παράδοση. Υπάρχει ομοιότητα στη γλώσσα, στα ήθη και στα έθιμα, η οποία απο-

δεικνύει πως το έθνος αυτό προέρχεται από τους ρωμαίους αποίκους τους οποίους μετέφερε επανειλημμένα στη Δακία στις αρχές του 2^{ου} αιώνα ο Αυτοκράτωρ Τραϊανός, μαζί με ένα μεγάλο αριθμό απόμαχων στρατιωτών, για την προστασία αυτής της επαρχίας.

[...] Το ρουμανικό έθνος ταπεινότατα προσέρχεται ενώπιον του θρόνου της Υψηλότητός Σας, και έμπλεον σεβασμού και υποταγής προσεύχεται και καθικετεύει για την εκπλήρωση των εξής:

1. Οι πλήρεις μίσους και προσβλητικότατοι όροι, όπως είναι ανεκτό, γίνεται δεκτό, δεν αριθμείται μεταξύ των ιεραρχικών τάξεων και άλλοι παρόμοιοι, οι οποίοι σαν να ήταν εμφανείς κηλίδες έχουν αποτυπωθεί άδικα και παράνομα «στο μέτωπο» του ρουμανικού έθνους, πρέπει να απομακρυνθούν εντελώς από κάθε κείμενο, να ανακληθούν και να καταργηθούν επισήμως, ως άδικοι και επαισχυντοί. Κατ' αυτό τον τρόπο, χάρις εις το έλεος της ιερής Μεγαλειότητός Σας, το αναγεννημένο ρουμανικό έθνος θα απολαύσει εκ νέου όλα τα αστικά και τα πολιτικά του δικαιώματα [...].

5. Οι επαρχίες, οι σέδες³, οι περιφέρειες και οι αστικές κοινότητες στις οποίες οι Ρουμάνοι υπερβαίνουν σε αριθμό τα άλλα έθνη θα έπρεπε να φέρουν επίσης ρουμανικά ονόματα, ενώ εκείνες στις οποίες τα άλλα έθνη αποτελούν την πλειονότητα θα έπρεπε να έχουν ονόματα από τις γλώσσες αυτών των εθνών ή να φέρουν μεικτό ουγγρορουμανικό ή σαξονορουμανικό όνομα. Εναλλακτικά, θα έπρεπε να καταργηθούν εντελώς τα ονόματα που έχουν δοθεί από το ένα ή το άλλο έθνος, και οι επαρχίες, οι σέδες, οι περιφέρειες και οι αστικές κοινότητες να διατηρήσουν το όνομα με το οποίο ονομάζονταν ως τώρα από τους ποταμούς και τα φρούριά τους. Επίσης, θα έπρεπε να δηλωθεί ότι όλοι οι κάτοικοι της Ηγεμονίας, ανεξαρτήτως έθνους ή θρησκευματος, θα έπρεπε να χρησιμοποιούν και να απολαμβάνουν, αναλόγως της ιεραρχικής τάξης ή της θέσης τού καθενός, τις ίδιες ελευθερίες και τα ίδια ευεργετήματα και να φέρουν τις ίδιες υποχρεώσεις, τις οποίες θα πρέπει όλοι να εκπληρώνουν στο μέτρο των δυνατοτήτων τους.

Όλα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως αποδεικνύουν απολύτως πως τα εν λόγω αιτήματα στηρίζονται

στο φυσικό δίκαιο και στις αρχές της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και στα μέχρι τώρα συμφωνηθέντα.

Prodan, σ. 453-466.

Τον 18^ο αιώνα η Τρανσυλβανία ήταν μια ηγεμονία υπό αυστριακή επικυριαρχία. Το πολιτικό της σύστημα, το οποίο είχε τις καταβολές του στον ύστερο μεσαίωνα, εξασφάλιζε αντιπροσώπευση στα τρία πολιτικά συγκροτημένα έθνη (Ούγγροι ευγενείς, Σέκλεροι και Σάξονες), αλλά απέκλειε τους πολυαριθμότερους Ρουμάνους, οι οποίοι ήταν απλώς «ανεκτοί» στη χώρα. Το 1791 οι πιο επιφανείς ρουμάνοι διανοούμενοι, μαζί με τους εκπροσώπους της Ουνιτικής και της Ορθόδοξης Εκκλησίας, υπέβαλαν στον αυτοκράτορα Λεοπόλδο Β' ένα υπόμνημα με το οποίο ζητούσαν ίσα δικαιώματα για τους Ρουμάνους της Τρανσυλβανίας. Προκειμένου ν' αποφύγει κάθε σύγκρουση με τις πολιτικά συγκροτημένες ιεραρχικές τάξεις της χώρας, ο αυτοκράτορας παρέπεμψε το υπόμνημα στην τρανσυλβανική δίαιτα (συνέλευση), η οποία και το απέρριψε.

Ποια επιχειρήματα προβάλλουν εδώ οι Ρουμάνοι της Τρανσυλβανίας; Αναγνωρίζετε επιρροές της Γαλλικής Επανάστασης σ' αυτό το κείμενο;

A-6. Οθωμανικό υπόμνημα σχετικά με τη Γαλλική Επανάσταση (1798)

Είναι πασίγνωστο ότι η τελική βάση της ευταξίας και της συνοχής κάθε κράτους δεν βρίσκεται πουθενά αλλού παρά στο να κρατά αυτό σταθερά τις ρίζες και τους κλάδους του ιερού νόμου και του θρησκευτικού δόγματος. Επίσης, είναι πασίγνωστο ότι η γαλήνη της χώρας και ο έλεγχος των υπηκόων δεν μπορούν να εξασφαλιστούν αποκλειστικά με τα μέσα της πολιτικής, ότι είναι ανάγκη ο κόσμος να έχει το φόβο του Θεού [...]. Ότι τόσο στους αρχαίους χρόνους όσο και στους δικούς μας κάθε έθνος είχε τη δική του θρησκεία, είτε αυτή ήταν αληθινή είτε εσφαλμένη. Εν τούτοις, οι ηγέτες αυτής της σατανικής ανταρσίας που ξέσπασε στη Γαλλία, με τρόπο πρωτοφανή στα χρονικά, προκειμένου να διευκολύνουν την ευόδωση των κακοποιών τους

3 Σέδες: ειδικές διοικητικές περιφέρειες στις περιοχές των σαξονικών και σεκλερικών περιοχών στην Τρανσυλβανία.

σχεδίων αλλά και αδιαφορώντας πλήρως για τις επίφοβες συνέπειες των πράξεών τους, εξάλειψαν το φόβο του Θεού και κάθε σκέψη αντεκδίκησης από τη μεριά των απλών ανθρώπων, νομιμοποίησαν κάθε λογής αποτρόπαιες πράξεις, κατέλυσαν κάθε έννοια ντροπής και αξιοπρέπειας κι έτσι, άνοιξαν το δρόμο για την επαναφορά ολόκληρου του λαού της Γαλλίας σε μια κτηνώδη κατάσταση. Κι αυτό δεν ήταν αρκετό για να τους ικανοποιήσει, αλλά καθώς βρήκαν και στους άλλους τόπους οπαδούς και ομοίους τους, με αποτέλεσμα να κρατούν τα άλλα κράτη απασχολημένα με τη σωτηρία του δικού τους καθεστώτος κι έτσι να αποτρέψουν μια επίθεση εναντίον της Γαλλίας, έκαναν την επαναστατική τους διακήρυξη, την οποία ονομάζουν *Τα δικαιώματα του ανθρώπου*, να μεταφραστεί σ' όλες τις γλώσσες και να εκδοθεί σ' όλα τα μέρη, και προσπάθησαν να ξεσηκώσουν τους απλούς ανθρώπους όλων των εθνών και των θρησκειών και να τους βάλουν να εξεγερθούν εναντίον των βασιλέων, των οποίων οι ίδιοι ήταν προηγούμενως υπήκοοι.

Lewis, σ. 66-67.

 Το παραπάνω υπόμνημα συντάχθηκε από τον Αχμέτ Ατίφ εφέντη, αρχιγραμματέα (ρεϊσούλ κιτάπ, όπως ονομαζόταν ο αρμόδιος για τις εξωτερικές υποθέσεις) του αυτοκρατορικού συμβουλίου (διβανίου), την άνοιξη του 1798. Το οθωμανικό ενδιαφέρον για τις γαλλικές υποθέσεις είχε τότε κορυφωθεί εξαιτίας της γαλλικής κατοχής των πρώην ενετικών Ιόνιων νησιών, το 1797, της διάδοσης της γαλλικής προπαγάνδας στην Ελλάδα, των ετοιμασιών για την εκστρατεία στην Αίγυπτο που είχε ξεκινήσει ο στρατηγός Ναπολέων Βοναπάρτης καθώς και των εκκλήσεων της Βρετανίας και της Ρωσίας για τη δημιουργία μιας αντιγαλλικής συμμαχίας.

 Γιατί τaráχθηκαν οι οθωμανικές αρχές; Εσείς πιστεύετε ότι η Γαλλική Επανάσταση θα μπορούσε επίσης ν' αγγίξει τους υπηκόους τού σουλτάνου στη Νοτιοανατολική Ευρώπη; Ήταν δυνατό μια επίσημη οθωμανική καταδίκη να εμποδίσει μια τέτοια διαδικασία ιδεολογικής εξάπλωσης;

A-7. Η επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης στους διανοούμενους της ΝΑ Ευρώπης – *Άσμα πολεμιστήριον του Αδαμάντιου Κοραή (1800)*

- α. Φίλοι μου συμπατριώται,
δούλοι νάμεθα ως πότε
των αχρείων Μουσουλμάνων
της Ελλάδος των τυράννων;
Εκδικήσεως η ώρα
έφθασεν, ω φίλοι, τώρα
Η κοινή πατρίς φωνάζει,
και με δάκρυα μας κράζει.
Τέκνα μου, Γραικοί γενναίοι,
δράμετ' άνδρες τε και νέοι
συναθροίσθητε συμφώνως,
κ' είπατε, μεγαλοφώνως,
ασπαζόμεν' εις τον άλλον
μ' ενθουσιασμόν μέγαλον.
Έως πότε τυραννία;
Ζήτω η ελευθερία!
- θ. Θαυμαστοί γενναίοι Γάλλοι,
κατ' εσάς δεν είναι άλλοι,
πλην Γραικών, ανδρειωμένοι
κ' εις τους κόπους γυμνασμένοι.
Φίλους της ελευθερίας
των Γραικών της σωτηρίας,
όταν έχωμεν τους Γάλλους
τις η χρεία από άλλους;
Γάλλοι και Γραικοί δεμένοι,
με φιλίαν ηνωμένοι,
δεν είναι Γραικοί ή Γάλλοι,
αλλ' εν έθνος, Γραικογάλλοι,
κράζοντες αφανισθήτω
κ' εκ της γης εξαιλιφθήτω
η κατάρατος δουλεία,
Ζήτω η ελευθερία.

Δημαράς, σ. 88-91.

 Ο Αδαμάντιος Κοραής (1748-1833), έλληνας λόγιος εμπνευσμένος από τη Γαλλική Επανάσταση, πίστευε ότι η ελευθερία κατακτιέται μέσα από τη γνώση. Ενόσω ζούσε, αναγνωρίστηκε ως ο πνευματικός ηγέτης που συνέβαλε περισσότερο από κάθε άλλον, με το συγγραφικό έργο του, στην Επανάσταση του 1821. Στο *Άσμα πολεμιστήριον* καλεί τους συμπατριώτες του να πολεμήσουν την τυραννία (1800).

Ποιες ιδέες, σχετικές με την ιδεολογία της Γαλλικής Επανάστασης, μπορείτε να διακρίνετε σ' αυτό το ποίημα; Πώς επηρέασαν οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης τα εθνικά κινήματα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης;

A-8. Προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη, Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος (1821)

Η ώρα ήλθεν, ω Άνδρες Έλληνες! Προ πολλού οι λαοί της Ευρώπης πολεμούντες υπέρ των ιδίων Δικαιωμάτων και ελευθερίας αυτών μας επροσκάλουν εις μίμησιν, αυτοί, καίτοι οποπούν ελεύθεροι, επροσπάθησαν όλαις δυνάμεσι, να αυξήσωσι την ελευθερίαν, και δι' αυτής πάσαν αυτών την Ευδαιμονίαν.

Οι αδελφοί μας και φίλοι είναι πανταχού έτοιμοι, οι Σέρβοι, οι Σουλιώται, και όλη η Ήπειρος οπλοφορούντες μας περιμένωσιν. Ας ενωθώμεν λοιπόν με Ενθουσιασμόν! Η Πατρίς μας προσκαλεί!

Η Ευρώπη προσηλώνουσα τους οφθαλμούς της εις ημάς απορεί δια την ακινησίαν μας, ας αντιχήσωσι λοιπόν όλα τα Όρη της Ελλάδος από τον Ήχον της πολεμικής μας Σάλπιγγος, και οι κοιλάδες από την τρομεράν κλαγγήν των Αρμάτων μας. Η Ευρώπη θέλει θαυμάση τας ανδραγαθίας μας, οι δε τύραννοι ημών τρέμοντες και ωχροί θέλωσι φύγει απ' εμπροσθέν μας.

Οι φωτισμένοι λαοί της Ευρώπης ενασχολούνται εις την αποκατάστασιν της ίδιας ευδαιμονίας και πλήρεις ευγνωμοσύνης δια τας προς αυτούς των Προπατόρων μας ευεργεσίας, επιθυμούσι την ελευθερίαν της Ελλάδος.

Ημείς φαινόμενοι άξιοι της προπατορικής αρετής και του παρόντος αιώνος, είμεθα Εύελπεις, να επιτύχωμεν την υπεράσπισιν αυτών και βοήθειαν· πολλοί εκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουσιν έλθη, δια να συναγωνισθώσι με ημάς. Κινηθήτε, ω φίλοι, και θέλετε ιδή μίαν Κραταιάν δύναμιν να υπερασπισθή τα δικάιά μας! Θέλετε ιδή και εξ αυτών των εχθρών μας πολλούς, οίτινες παρακινούμενοι από την δικαίαν μας αιτίαν, να στρέψωσι τα Νώτα προς τον εχθρόν και να ενωθώσι με ημάς· ως παρρησιασθώσι με ειλικρινές φρόνημα, η Πατρίς θέλει τους εγκολπωθή! [...]

Είναι καιρός να αποτινάξωμεν τον αφόρητον τούτον Ζυγόν, να ελευθερώσωμεν την Πατρίδα, να κρημνί-

σωμεν από τα νέφη την ημισέληνον, δια να υψώσωμεν το σημείον, δι' ου πάντοτε νικώμεν: λέγω τον Σταυρόν, και ούτω να εκδικήσωμεν την Πατρίδα, και την Ορθόδοξον ημών Πίστιν από την ασεβή των ασεβών Καταφρόνησιν. [...]

Εις τα όπλα λοιπόν φίλοι η Πατρίς μας Προσκαλεί!

Αλέξανδρος Υψηλάντης

Την 24^η Φεβρουαρίου 1821. Εις το γενικόν στρατόπεδον του Ιασίου.

ΙΕΕ, τ. ΙΒ', σ. 23.

Η προκήρυξη αυτή εκδόθηκε στο Ιάσιο από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη (1792-1828). Γιός ενός έλληνα τέως ηγεμόνα της Βλαχίας κι επίσης ανώτατος αξιωματούχος του ρωσικού στρατού και μέλος της Φιλικής Εταιρείας, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ανέλαβε την ηγεσία του απελευθερωτικού αγώνα εναντίον των Οθωμανών και εισέβαλε στις ρουμανικές ηγεμονίες, επικεφαλής ενός μικρού ελληνικού στρατού, τον Φεβρουάριο του 1821.

Ποιοι είναι οι άμεσοι αποδέκτες αυτής της προκήρυξης; Αναλύστε τα ρητορικά τεχνάσματα τα οποία χρησιμοποιούνται, προκειμένου να συγκινηθούν οι πατριώτες και να παρακινηθούν να πάρουν μέρος στον αγώνα. Για ποιο σκοπό νομίζετε ότι αναφέρεται εδώ το όνομα της Ευρώπης;

A-9. Τα συντηρητικά αιτήματα των βόσνιων προκρίτων (1826)

Μάς παραδόθηκε το φερμάνι του σουλτάνου, το οποίο μάς στάλθηκε με τον Ομέρ εφέντη και διατάζει την κατάργηση του σώματος των γενισάρων και την εφαρμογή των εντολών του φερμανιού. Από τον καιρό της κατάκτησης [της οθωμανικής κατάκτησης της Βοσνίας] οι προπάπποι μας κι εμείς οι ίδιοι μένουμε πάντοτε πιστοί στον ιερό νόμο της σαρίας και στους αυτοκρατορικούς κανόνες του οθωμανικού κράτους. Πάντοτε υπακούγαμε στις διαταγές και τα φερμάνια του σουλτάνου. Ποτέ δεν του αντιταχθήκαμε, ποτέ δε δείξαμε ανυπακοή. Ούτε και τώρα θα δείξουμε. Αλλά είμαστε σε πόλεμο εδώ και σαράντα

χρόνια⁴, θυσιάζοντας τις ζωές και την περιουσία μας. Στους παλαιότερους πολέμους με τη Σερβία, που κράτησαν δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια, ξοδέψαμε ό,τι είχαμε και δεν είχαμε, και μέχρι ν' απελευθερωθεί το φρούριο του Βελιγραδίου θυσιάσαμε παραπάνω από δέκα χιλιάδες ζωές, για να μη μιλήσουμε για τις χιλιάδες των πληγωμένων. Πάντοτε προσευχόμασταν στο Θεό να μακροημερεύει ο πολυχρονεμένος μας σουλτάνος και πάντοτε ελπίζαμε στο μεγάλο έλεός του. Τώρα, που γίνεται λόγος για την κατάργηση των γενιτσάρων, ελπίζουμε και πάλι ότι ο σουλτάνος θα τείνει την ελεήμονα χείρα του και θα σταματήσει όλους αυτούς τους νεωτερισμούς και θα τους εξαλείψει, ώστε να κρατηθεί στη Βοσνία η παλιά κατάσταση πραγμάτων και να μείνουν τα στρατιωτικά τάγματα που είχαμε πάντοτε, κι έτσι, για μια ακόμη φορά, να μας δείξει ο σουλτάνος την καλοσύνη του.

Alicic, σ. 166-167.

Το 1826 ο σουλτάνος Μαχμούτ Β' (1808-1839) κατήργησε το σώμα των γενιτσάρων και τους εξόντωσε, εξαλείφοντας έτσι την κύρια δύναμη αντίστασης στις μέχρι τότε προσπάθειες μεταρρύθμισης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό του επέτρεψε να συνεχίσει τη διαδικασία υποταγής των επαρχιών στον έλεγχο της Πύλης και ν' ανοίξει το δρόμο για τις μεταρρυθμίσεις της περιόδου του Τανζιμάτ.

Σχολιάστε τη στάση των βόσνιων προκρίτων όσον αφορά στις σχέσεις τους με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Για ποιους λόγους νομίζετε ότι ανησυχούσαν για την κατάργηση του σώματος των γενιτσάρων και για το μεταρρυθμιστικό κίνημα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;

A-10. Το Χαττί Σεριφ του Γκιουλχανέ (1839)

Έμπλεοι εμπιστοσύνης λοιπόν και απολαμβάνοντας τη βοήθεια του Υψίστου στην οποία συνέβαλε και

η μεσιτεία του Προφήτη μας, θεωρήσαμε πως ορθό είναι να αναζητήσουμε μέσω νέων θεσμών να προσφέρουμε στις Επαρχίες, οι οποίες αποτελούν την Οθωμανική Αυτοκρατορία, το ευεργέτημα της καλής Διοίκησης.

Αυτοί οι θεσμοί θα πρέπει κυρίως να εφαρμοστούν στο πλαίσιο που ορίζουν τρεις άξονες, που είναι οι εξής: 1) Οι εγγυήσεις οι οποίες διασφαλίζουν απόλυτη ασφάλεια ζωής, τιμής και περιουσίας στους υπηκόους μας. 2) Ένα κανονικό σύστημα εκτίμησης και επιβολής των Φόρων. 3) Ένα εξίσου κανονικό σύστημα για τη στρατολόγηση των Σωμάτων μας και τη Διάρκεια της υπηρεσίας τους. [...]

Από εδώ και στο εξής λοιπόν, οι υποθέσεις κάθε κατηγορούμενου προσώπου θα πρέπει να δικάζονται δημόσια και σε συμφωνία με τον Ιερό μας Νόμο, έπειτα από τη δέουσα έρευνα και εξέταση. Εφόσον δεν έχει απαγγελθεί δικαστική απόφαση σύμφωνα με τους κανόνες, κανείς δε θα μπορεί, ούτε μυστικά ούτε δημόσια, να θανατώσει κάποιον με δηλητήριο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο.

Κανείς δεν θα επιτρέπεται να προσβάλει την τιμή οποιουδήποτε άλλου προσώπου. [...]

Ο καθένας θα μπορεί να απολαμβάνει την Ιδιοκτησία του, οποιουδήποτε είδους, και θα μπορεί να τη διαθέτει με κάθε ελευθερία, ανεμπόδιστα και χωρίς να χρειάζεται την άδεια οποιουδήποτε άλλου προσώπου. [...]

Αυτές οι αυτοκρατορικές παραχωρήσεις θα καλύπτουν όλους τους υπηκόους μας σε οποιαδήποτε θρησκεία ή αίρεση κι αν ανήκουν αυτοί: όλοι ανεξαιρέτως θα τις απολαμβάνουν. Επομένως, παραχωρούμε απόλυτη ασφάλεια στους υπηκόους της Αυτοκρατορίας μας, όσον αφορά στη ζωή τους, στην τιμή τους και στην ιδιοκτησία τους, με τους τρόπους που όλα αυτά τους εξασφαλίζονται μέσα από την ιερή Γραφή του Νόμου μας [...] Καθώς όλοι οι Δημόσιοι Υπάλληλοι της Αυτοκρατορίας μας απολαμβάνουν τον κατάλληλο μισθό (και οι μισθοί εκείνων που δεν αποτελούν μέχρι στιγμής επαρκή αμοιβή για τα καθήκοντά τους, θα διορθωθούν), θα θεσπιστεί ένας αυστηρός Νόμος ενάντια στην ευνοιοκρατία και τον χρηματισμό, τα οποία καταδικάζει ο Ιερός μας Νόμος

⁴ Οι συντάκτες αυτού του κειμένου εννοούν την περίοδο που μεσολάβησε από την έναρξη του οθωμανοαυστριακού πολέμου (1787-1791). Μετά τη λήξη αυτού του πολέμου, οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν, εξαιτίας των αλληπάλληλων εξεγέρσεων που ξέσπασαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και κυρίως, εξαιτίας της σερβικής εξέγερσης, η οποία άρχισε το 1804.

και τα οποία αποτελούν μια από τις κυριότερες αιτίες της παρακμής της Αυτοκρατορίας.

Vucinich, σ. 160-161.

Το αυτοκρατορικό φερμάνι που εκδόθηκε στο Περίπτερο των Ρόδων (Γκιουλχανέ) της Κωνσταντινούπολης στο όνομα του νέου σουλτάνου Αβδούλ Μετζήτ Α΄ θεωρείται ότι σηματοδοτεί την επίσημη έναρξη μιας εποχής εσωτερικών εκσυγχρονιστικών μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Εντοπίστε τα προσβλήματα τα οποία ήθελε να λύσει το Χαττί Σερίφ. Εσείς ποιες θεωρείτε πως ήταν οι προθέσεις αυτού του νομοθετήματος; Άνοιξε έναν δρόμο για τον εκσυγχρονισμό του κράτους ή μήπως ήθελε απλώς να εκτονώσει τη δυσαρέσκεια των υπηκόων;

A-11. Η επιχειρηματολογία του Ίωνα Κόδρου Δραγουσάνου υπέρ του εθνικού κράτους (1844)

Μόνον το εθνικό κράτος μπορεί να φτιάξει ένα έθνος. Όπου δεν υπάρχει εθνικό κράτος, δεν υπάρχει έθνος και όπου δεν υπάρχει λαϊκή διακυβέρνηση, το κράτος δεν είναι παρά μόνο μια εθνική χίμαιρα και το έθνος ένα συνάθροισμα ατόμων που έχουν απλώς κάποιες ομοιογενείς ιδιαιτερότητες. Ένα πραγματικό έθνος μπορεί να υπάρξει μόνον εκεί όπου ο λαός αντιπροσωπεύεται καλά από την κυβέρνηση, μπορεί να υπάρξει μόνον εκεί που όλα τα αισθήματα, όλες οι δυνάμεις και όλα τα έργα του λαού δεν αποβλέπουν παρά μόνο σ' έναν σκοπό: στη φήμη και την υπόληψη, το σεβασμό και τη δόξα του λαού στο εξωτερικό, στην ευημερία και την ικανοποίηση κάθε κοινωνικής τάξης στο εσωτερικό και της ψυχής κάθε ατόμου χωριστά.

Codru-Drăgușanu, σ. 253-254.

Ο Ίων Κόδρου Δραγουσάνου (1820-1884) γεννήθηκε στο Φάχαρας της Τρανσυλβανίας που βρισκόταν τότε υπό την κυριαρχία των Αυστριακών. Ταξίδεψε πολύ σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, από την Αγγλία ως τη Ρωσία, και είχε δραστήρια συμμετοχή στην πολιτική όσο και στην πολιτισμική ζωή.

Σχολιάστε τη φράση «μόνον το εθνικό κράτος μπορεί να φτιάξει ένα έθνος». Συνδεόταν άραγε αυτή η διαπίστωση με το γεγονός ότι οι Ρουμάνοι αποκλείονταν εκείνη την εποχή από κάθε συμμετοχή στο πολιτικό σύστημα της Τρανσυλβανίας;

A-12. Σχέδιο του Ηλία Γκαρασάνιν για την οικοδόμηση μιας σερβικής - σλαβικής αυτοκρατορίας (1844)

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία πρέπει να διαλυθεί και η διάλυσή της δεν μπορεί παρά να συμβεί μ' έναν από τους παρακάτω δυο τρόπους: ή 1) πρέπει η αυτοκρατορία να μοιραστεί σε κομμάτια, ή 2) πρέπει να ξαναχτιστεί από την αρχή, από τους χριστιανούς κατοίκους της [...]

Το σερβικό κράτος, που ευτυχώς έχει κιόλας αρχίσει να φτιάχνεται, αλλά πρέπει πάντως να μεγαλώσει και να δυναμώσει περισσότερο, έχει τη βάση του και το στέρεό του θεμέλιο στη σερβική αυτοκρατορία του 13^{ου} και του 14^{ου} αιώνα καθώς και στην πλούσια κι ένδοξη σερβική ιστορία. [Σύμφωνα με αυτή την ιστορία είναι γνωστό ότι] οι σέρβοι αυτοκράτορες άρχισαν ν' αφαιρούν από την ελληνική αυτοκρατορία τη δύναμή της και σχεδόν την έκαναν να καταρρεύσει, έτσι ώστε στη θέση της γκρεμισμένης Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας να ορθώσουν τη σερβική - σλαβική αυτοκρατορία. Ο αυτοκράτορας Ντουσάν Σίλιν [ο σέρβος τσάρος Δουσάν ο Μέγας] είχε ήδη αποκτήσει τη σφραγίδα της ελληνικής αυτοκρατορίας. Η άφιξη των Τούρκων διέκοψε αυτή την αλλαγή κι εμπόδισε για πολύ καιρό αυτήν τη δραστηριότητα. Ωστόσο, αφού η δύναμη των Τούρκων τσακίστηκε και καταστράφηκε, για να το πούμε έτσι, πρέπει τώρα κι εμείς να θέσουμε ξανά σε κίνηση το ίδιο πνεύμα, να διεκδικήσουμε ξανά τα δικαιώματά μας και να ξαναρχίσουμε αυτό το έργο που είχε τότε διακοπεί.

[...] Αν κοιταχτεί από αυτήν τη σκοπιά η νέα αναγέννηση της σερβικής αυτοκρατορίας, τότε και οι άλλοι Σλάβοι θα κατανοήσουν πολύ εύκολα αυτή την ιδέα και θα την δεχτούν με χαρά, γιατί μια τέτοια μνήμη του ιστορικού παρελθόντος πιθανότατα δεν υπάρχει σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα τόσο όσο ανάμεσα στους Σλάβους της Τουρκίας. [...] Γι' αυτό το λόγο τούτο το

εγχείρημά μας σίγουρα θα γίνει ευχαρίστως δεκτό από το λαό και δε θα χρειαστούν δεκαετίες δουλειάς ανάμεσα στο λαό, ώστε να μπορέσει αυτός να κατανοήσει τα πλεονεκτήματα και τα ευεργετήματα τούτης της ανεξάρτητης διακυβέρνησης.

Οι Σέρβοι ήταν οι πρώτοι απ' όλους τους Σλάβους της Τουρκίας που πολέμησαν για τη λευτεριά τους με τα δικά τους μέσα και τη δική τους δύναμη. Επομένως, έχουν το πρωταρχικό και ακέραιο δικαίωμα να συνεχίσουν αυτό το εγχείρημα. [...] Αν η σκέψη μας δεν πήγαινε πέρα από αυτή την Ηγεμονία με τα σημερινά της σύνορα και αν ο σπόρος της σερβικής αυτοκρατορίας δε βρισκόταν σ' αυτήν εδώ την Ηγεμονία, τότε ο κόσμος δε θα ενδιαφερόταν για τη Σερβία περισσότερο απ' ό,τι για τις ηγεμονίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας, όπου δεν υπάρχει η αρχή της ανεξάρτητης ζωής και οι οποίες επομένως θεωρούνται απλώς εξαρτήματα της Ρωσίας.

Το νέο σερβικό κράτος του νότου θα προσέφερε στην Ευρώπη κάθε εγγύηση για το ότι θα γινόταν ένα εξαίρετο και βιώσιμο κράτος, ικανό να επιβιώσει ανάμεσα στην Αυστρία και τη Ρωσία. Η γεωγραφική θέση της χώρας, η έκτασή της, οι φυσικοί της πόροι, το στρατιωτικό πνεύμα των κατοίκων της και ακόμη περισσότερο το ευγενές και υψηλό εθνικό φρόνημα τους, η κοινή τους καταγωγή και η ενιαία τους γλώσσα – όλα αυτά δείχνουν πως η χώρα θα ζήσει και πως θα έχει μεγάλο μέλλον.

Ljušić 1993, σ. 151-163.

Ο Ηλίας Γκαρασάνιν (1812-1874) ήταν ένας από τους πιο επιφανείς σέρβους πολιτικούς ηγέτες του 19^{ου} αιώνα. Αντλώντας από πολλές πηγές, αλλά με βάση κυρίως τις συμβουλές του τσέχου πολιτικού εξόριστου Φράντισεχ Ζαχ (ο οποίος βρισκόταν επίσης σε στενή επαφή με πολωνούς εμικρέδες στο Παρίσι), ο Γκαρασάνιν έγραψε το 1844 τη *Nacertanije*, δηλαδή το σχέδιό του για την εξωτερική κι εθνική πολιτική που θα έπρεπε ν' ακολουθήσουν στο μέλλον οι Σέρβοι. Διατύπωσε τους κύριους στόχους της μακροπρόθεσμης βαλκανικής πολιτικής της Σερβίας, έχοντας ως θεμελιώδη προϋπόθεση την ένωση και απελευθέρωση των περιοχών στις οποίες ζούσαν Σέρβοι, συμπεριλαμβανομένων και των γειτονικών βαλκανικών χωρών, οι οποίες παρέμεναν τότε υπό την εξουσία των Οθωμανών.

Ποιος είναι ο σκοπός του κειμένου; Βρείτε ποια ιστορικά επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να προβάλει τις ιδέες και τις πεποιθήσεις του.

A-13. Τα εθνικά αιτήματα των επαναστάσεων του 1848

A. Τα σλοβενικά αιτήματα

1. Όλοι οι Σλοβένοι πρέπει να ενωθούν σ' ένα ενιαίο έθνος κι επομένως, πρέπει να έχουν μια κοινή σλοβενική εθνοσυνέλευση [...].
2. Η σλοβενική γλώσσα πρέπει να έχει την ίδια θέση μέσα στη σλοβενική επικράτεια [της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας], όπως έχει η γερμανική στη γερμανική επικράτεια και η ιταλική στην ιταλική επικράτεια. [...]
3. Θα πρέπει να μπορούμε να εισαγάγουμε τη σλοβενική γλώσσα σε κάθε δημόσια υπηρεσία μέσα στη σλοβενική επικράτεια, εάν και όποτε το θελήσουμε [...]
4. Όλοι οι αξιωματούχοι που απασχολούνται μέσα στη σλοβενική επικράτεια θα πρέπει να έχουν πλήρη γνώση της σλοβενικής γλώσσας. [...]

Prunk, σ. 56.

B. «Οι λαϊκές αξιώσεις» που υιοθετήθηκαν από την Κροατική Εθνοσυνέλευση του Ζάγκρεμπ

Έχοντας υπόψη μας την παρούσα κατάσταση έκτακτης ανάγκης, είναι απαραίτητο να βρούμε έναν νομοταγή ηγέτη ο οποίος θα επαναφέρει την ευνομία στη χώρα μας. Γι' αυτόν το λόγο επιλέξαμε ομόφωνα ως μπάνο μας [πολιτικό κυβερνήτη] τον Ιωσήφ Ζελάσιτς Μπουζίμσκυ. Αυτός είναι ο άνθρωπος τον οποίο όλος ο λαός εμπιστεύεται κι επομένως, θα πρέπει να του δοθεί η διοίκηση των μονάδων της Στρατιωτικής Μεθορίου και το δικαίωμα να συγκαλεί το κοινοβούλιο.

Το κρατικό μας κοινοβούλιο θα πρέπει να συγκληθεί πριν από την 1^η Μαΐου στην πρωτεύουσα, το Ζάγκρεμπ.

Επιβάλλεται η στέρη επανένωση του Βασιλείου της Δαλματίας – το οποίο από κάθε άποψη μας ανήκει με βάση το νόμο και την ιστορία – με το Βασίλειο της Κροατίας και της Σλαβονίας κι επίσης, με τη

Στρατιωτική Μεθόριο. [...]

Επιβάλλεται να δημιουργηθεί το υπουργικό μας συμβούλιο [*ministerium*], ανεξάρτητο και υπεύθυνο απέναντι στο κοινοβούλιό μας, τα μέλη του οποίου θα πρέπει να εγκριθούν από το λαό και να διαπνέονται από το σύγχρονο πνεύμα της προόδου και της ελευθερίας.

Θα πρέπει η χρήση της εθνικής μας γλώσσας να κατοχυρωθεί στις εσωτερικές κι εξωτερικές υποθέσεις της κυβέρνησής μας κι επίσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων.

Θα πρέπει να ιδρυθεί το Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ.

Θα πρέπει να υπάρχει ελευθερία του τύπου, της θρησκείας, της μάθησης και του λόγου.

Θα πρέπει οι αντιπρόσωποι να εκλέγονται από το λαό με βάση την αρχή της ισότητας και αδιαφόρως της κοινωνικής τους τάξης.

Θα πρέπει να υπάρχει ένα ενιαίο φορολογικό σύστημα για όλο το λαό, ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης.

Θα πρέπει να ιδρυθεί Εθνική Τράπεζα.

Θα πρέπει να καταργηθεί η αγαμία των κληρικών και να καθιερωθεί η χρήση της εθνικής γλώσσας στην εκκλησία, σύμφωνα με τον αρχαίο νόμο και τα έθιμα της Κροατίας.

Horvat, τ. Ι, σ. 107-108.

Γ. Το κείμενο εθνικών διεκδικήσεων που υιοθετήθηκε από τη Ρουμανική Εθνοσυνέλευση στο Μπλάι της Τρανσυλβανίας

1. Το ρουμανικό έθνος, στηριγμένο στις αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας, απαιτεί την εθνική του ανεξαρτησία στην πολιτική σφαίρα, προκειμένου να σταθεί στα πόδια του ως ρουμανικό έθνος, να έχει τους δικούς του αντιπρόσωπους στη διαίτα⁵ της χώρας σε αναλογία προς τον αριθμό των μελών του, να έχει τους δικούς του αξιωματούχους σε όλους τους κλάδους της διοίκησης, της δικαιοσύνης και του στρατού, και αυτούς στην ίδια αναλογία, να μπορεί να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του σε όλες τις υποθέσεις οι οποίες το αφορούν, συμπεριλαμβανομένης της νομοθετικής λειτουργίας και της διοίκησης. Απαιτεί [το δικαίωμα να

συγκαλεί] μια ετήσια γενική εθνοσυνέλευση. [...]

3. Το ρουμανικό έθνος, καθώς αποκτά πλέον συνείδηση των ατομικών δικαιωμάτων, απαιτεί την άμεση κατάργηση της δουλοπαροικίας χωρίς να κληθούν να καταβάλουν οι δουλοπάροικοι χωρικοί οποιαδήποτε αποζημίωση. [...]

7. Το ρουμανικό έθνος απαιτεί την ελευθερία να μιλά, να γράφει και να δημοσιεύει χωρίς καμιά λογοκρισία. [...]

8. Το ρουμανικό έθνος απαιτεί να υπάρξει εγγύηση της ατομικής ελευθερίας. Κανείς δεν θα πρέπει να συλλαμβάνεται για πολιτικούς λόγους. Επιπλέον, απαιτεί την ελευθερία τού συνέρχεσθαι, έτσι ώστε οι άνθρωποι να μην υφίστανται κυρώσεις, όταν συγκεντρώνονται με μοναδικό σκοπό να συζητηθούν και να συνηνεηθούν ειρηνικά. [...]

10. Το ρουμανικό έθνος απαιτεί να σπλιστεί ο λαός ή να σχηματιστεί μια εθνοφυρα για την άμυνα της χώρας απέναντι στους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς εχθρούς. Η ρουμανική πολιτοφυλακή θα πρέπει να έχει τους δικούς της ρουμάνους αξιωματικούς.

13. Το ρουμανικό έθνος απαιτεί να ιδρυθούν ρουμανικά σχολεία σε όλα τα χωριά και τις πόλεις, ρουμανικά γυμνάσια, στρατιωτικά και τεχνικά ινστιτούτα, σεμινάρια για τους ιερείς καθώς κι ένα ρουμανικό πανεπιστήμιο με κρατική χρηματοδότηση ανάλογη προς τους φόρους που πληρώνει ο λαός και απολύτως ελεύθερο να εκλέγει τους καθηγητές του και να συστηματοποιεί το αναλυτικό του πρόγραμμα, όπως το ίδιο θέλει. [...]

14. Το ρουμανικό έθνος απαιτεί τα δημόσια βάρη να φέρονται από κοινού, ανάλογα με την ιεραρχική τάξη και τον πλούτο κάθε ατόμου, και να καταργηθούν τα προνόμια.

15. Το ρουμανικό έθνος επιθυμεί να φτιαχτεί ένα νέο σύνταγμα για την Τρανσυλβανία από μια συντακτική εθνοσυνέλευση [...], το οποίο σύνταγμα θα πρέπει να στηρίζεται στις αρχές της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας, κι επιπλέον να συνταχθούν νέοι κώδικες των αστικών, των ποινικών και των εμπορικών νόμων, με βάση τις ίδιες θεμελιώδεις αρχές.

Murgescu, σ. 191-192.

5 Η αντιπροσωπευτική συνέλευση της Τρανσυλβανίας.

 Το 1848 επαναστάσεις ξέσπασαν στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της αυτοκρατορίας των Αψβούργων και των ρουμανικών ηγεμονιών, αλλά όχι στη Σερβία, την Ελλάδα ή την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στην αυτοκρατορία των Αψβούργων καταργήθηκε το απολυταρχικό καθεστώς του Μέτερνιχ και κάθε έθνος προσπάθησε να προσδιορίσει και να προαγάγει τα ιδιαίτερα του συμφέροντα. Έτσι, από τον Μάρτιο ως τον Μάιο του 1848 πραγματοποιήθηκαν αρκετές εθνοσυνελεύσεις οι οποίες υιοθέτησαν εθνικά πολιτικά προγράμματα. Ωστόσο, ο αγώνας για τα πολιτικά δικαιώματα και τη συνταγματική εξουσία σύντομα επισκιάστηκε από τις εθνικές συγκρούσεις, οι οποίες διέσπασαν τους επαναστάτες και επέτρεψαν στους Αψβούργους να καταστείλουν την επανάσταση, με ρωσική βοήθεια, μέσα στο 1849.

 Ποια ήταν τα κύρια αιτήματα των Σλοβένων, των Κροατών και των Ρουμάνων; Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι πολλά από τα αιτήματά τους ήταν παρόμοια; Ξεχωρίστε εκείνα που έχουν εκπληρωθεί σήμερα για όλους τους ανθρώπους στη χώρα σας. Ποια παραμένουν ανεκπλήρωτα και γιατί;

A-14. Η δυσaréσκεια των χριστιανών Βόσνιων απέναντι στην οθωμανική κυριαρχία, όπως παρουσιάστηκε από τον φραγκισκανό μοναχό Ιβάν Φράνιο Γιούκιτς (1850)

Αν ένας χριστιανός στη Βοσνία βρεθεί στο δικαστήριο απέναντι σ' έναν Τούρκο δεν μπορεί ποτέ να έχει δίκαιο, επειδή ενάντια στον Τούρκο, ειδικά αν ο τελευταίος έχει λευκή γενειάδα, δεν μπορεί να καταθέσει τίποτε. Ο καδής [δικαστής] του λέει: «Άκου, Βλάχε, ένας Τούρκος ξέρει περισσότερα από χίλιους Βλάχους! Αυτή η χώρα είναι τουρκική κι εσείς είσαστε ραγιάδες, καμπάνες δεν ακούγονται ακόμη εδώ, αλλά η τουρκική πίστη ακούγεται, και ούτω καθ' εξής». Αυτές είναι οι αποφάσεις των αυτοκρατορικών δικαστηρίων. Σήμερα κανένας χριστιανός δεν μπορεί να αποκτήσει κρατική θέση, μόνον οι Τούρκοι μπορούν. Αν οι χριστιανοί στη Βοσνία θέλουν να χτίσουν κάποια νέα εκκλησία ή να επισκευάσουν καμιά παλιά,

θα το πληρώσουν ακριβά. Έτσι, οι καημένοι πρέπει να στέκονται έξω, κάτω από τον ουρανό και ν' ακούν τις προσευχές ασκεπείς!

Jukic, σ. 307-308.

 Ποια στοιχεία δυσaréσκειας τονίζει εδώ ο συγγραφέας; Εσείς θεωρείτε πως ο συγγραφέας είναι προκατειλημμένος; Θεωρείτε πως ακόμη κι αν ο συγγραφέας είναι προκατειλημμένος, εμείς παρ' όλα αυτά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη μαρτυρία του ως ιστορική πηγή; Μέχρι ποιου σημείου;

A-15. Το Χάττι Χουμαγιούν⁶ καθιερώνει την ισότητα των οθωμανών υπηκόων αδιακρίτως θρησκείας (1856)

Είθε να πραγματοποιηθούν όλα όσα παρουσιάζονται εδώ.

Προς εσένα, Μεγάλε μου Βεζύρη Μεχμέτ Αμίν Αλή Πασά, τιμημένο με το αυτοκρατορικό μου παράσημο του Μετζητίγιε πρώτης τάξεως και με το Παράσημο της Προσωπικής Αξίας, είθε ο Θεός να σου δίνει μεγαλείο και ολοένα μεγαλύτερη δύναμη! [...]

Καθώς είναι τώρα η επιθυμία μου να ανανεωθούν και να διευρυνθούν ακόμη περισσότερο οι νέοι Θεσμοί οι οποίοι απολαμβάνουν το κύρος της Αυτοκρατορίας Μου και [...] με την ευγενή και φιλική βοήθεια των Μεγάλων Δυνάμεων, αυτών των ευγενών Μου Συμμάχων [...] Οι εγγυήσεις τις οποίες υποσχεθήκαμε με το Χάττι Χουμαγιούν του Γκιουλχανέ, και σε συμφωνία με το Τανζιμάτ [...], σήμερα επικυρώθηκαν και στερεώθηκαν και αποτελεσματικά μέτρα θα ληφθούν, προκειμένου να τους δοθεί πλήρης και ακέραια αποτελεσματικότητα.

Όλα τα Προνόμια και οι Πνευματικές Ασυλίες οι οποίες δόθηκαν από τους προγόνους μου από αρχαίων χρόνων και μετέπειτα παραχωρήθηκαν σε όλες τις χριστιανικές κοινότητες ή άλλες μη μουσουλμανικές δοξασίες οι οποίες έχουν αναγνωριστεί στην Αυτοκρατορία Μου υπό την προστασία Μου, επικυρώνονται και διατηρούνται.

Κάθε χριστιανική ή άλλη μη μουσουλμανική κοινότητα θα δεσμευτεί, ώστε μέσα σε ορισμένο χρόνο, και με τη συνδρομή μιας επί τούτου συγκροτημένης Επι-

6 Οθωμανικό αυτοκρατορικό διάταγμα.

τροπής, η οποία θα αποτελείται από μέλη του δικού της σώματος, να προχωρήσει υπό την υψηλή Μου συγκατάβαση και υπό τη θεώρηση της Υψηλής Μου Πύλης στην εξέταση όλων των Ασυλιών και των Προνομιών τα οποία αποπλάμβάνει την σήμερα ημέρα και επίσης, να συζητήσει και να υποβάλει στην Υψηλή Μου Πύλη τις Μεταρρυθμίσεις εκείνες τις οποίες απαιτούν η πρόοδος του πολιτισμού και της σημερινής εποχής. Οι εξουσίες οι οποίες παραχωρήθηκαν στους χριστιανούς Πατριάρχες και τους Επισκόπους από τον Σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ και τους διαδόχους του θα εναρμονιστούν με αυτήν τη νέα θέση την οποία οι γενναιόδωρες και ευεργετικές μου προθέσεις διασφαλίζουν στις εν λόγω κοινότητες. [...] Οι αρχές του ισόβιου διορισμού των Πατριαρχών, μετά την αναθεώρηση των κανόνων εκλογής οι οποίοι ισχύουν σήμερα, θα πραγματοποιηθούν επακριβώς και σε συμφωνία με το πνεύμα των φερμανίων της Περιβολής.

Οι εκκλησιαστικές οφειλές, οποιουδήποτε είδους ή φύσης κι αν είναι αυτές, θα καταργηθούν και θ' αντικατασταθούν από σταθερά έσοδα των Πατριαρχών και των επικεφαλής των κοινοτήτων. [...] Σ' εκείνες τις πόλεις, τις κωμοπόλεις και τα χωριά, όπου όλος ο πληθυσμός έχει την ίδια Θρησκεία, δε θα τίθενται εμπόδια στην επισκευή, σύμφωνα με το αρχικό τους σχέδιο, εκείνων των οικοδομημάτων που προορίζονται για τους σκοπούς της Θρησκευτικής Λατρείας, για Σχολεία, για Νοσοκομεία και για Κοιμητήρια. [...] Κάθε διάκριση ή χαρακτηρισμός που τείνει να μετατρέψει οποιαδήποτε τάξη υπηκόων της Αυτοκρατορίας Μου σε κατώτερη οποιασδήποτε άλλης τάξης, εξαιτίας της Θρησκείας, της Γλώσσας ή της Φυλής τους, θα διαγραφεί εσαεί από το Διοικητικό Πρωτόκολλο. Οι νόμοι θα εφαρμοστούν εναντίον κάθε χρήσης επιζήμων ή προσβλητικών όρων είτε μεταξύ ιδιωτών είτε εκ μέρους των αρχών.

Καθώς όλες οι μορφές Θρησκείας ασκούνται και θα ασκούνται ελεύθερα στις κτήσεις μου, κανένας υπήκοος της Αυτοκρατορίας Μου δε θα παρεμποδίζεται στην άσκηση της Θρησκείας την οποία ο ίδιος επαγγέλλεται. [...] Κανένας δεν θα υποχρεώνεται να μεταβάλει τη Θρησκεία του [...] και [...] όλοι οι υπήκοοι της Αυτοκρατορίας Μου χωρίς διακρίσεις εθνικότητας θα γίνονται δεκτοί για να εργαστούν στις δημόσιες υπηρεσίες. [...] Όλοι αδιακρίτως οι υπήκοοι της Αυ-

τοκρατορίας Μου θα γίνονται δεκτοί στις πολιτικές και τις Στρατιωτικές Σχολές της Κυβέρνησης [...] Επιπλέον, κάθε κοινότητα εξουσιοδοτείται να ιδρύσει Δημόσια Σχολεία των Επιστημών, των Τεχνών και της Βιομηχανίας. [...]

Όλες οι εμπορικές, επανορθωτικές και ποινικές δίκες μεταξύ Μουσουλμάνων και Χριστιανών ή άλλων μη Μουσουλμάνων υπηκόων ή μεταξύ Χριστιανών και άλλων μη Μουσουλμάνων οποιουδήποτε δόγματος, θα παραπέμπονται σε Μεικτά Δικαστήρια. Η διαδικασία σ' αυτά τα Δικαστήρια θα είναι δημόσια. Τα αντίδικα μέρη θα εξετάζονται σε αντιπαραβολή και θα παρουσιάζουν το καθένα τους δικούς του μάρτυρες, η μαρτυρία των οποίων θα γίνεται δεκτή χωρίς διάκριση έπειτα από όρκο σύμφωνα με τα θρησκευτικά νόμιμα κάθε δόγματος. [...]

Οι Φόροι θα επιβάλλονται υπό την ίδια επικεφαλίδα σε όλους τους υπηκόους της Αυτοκρατορίας Μου χωρίς διάκριση τάξης ή Θρησκείας. Θα εξεταστούν τα πιο τελεσφόρα και ενεργητικά μέσα για τη θεραπεία των καταχρήσεων οι οποίες παρατηρούνται κατά την είσπραξη των Φόρων και ιδίως των Δεκατών. Το σύστημα της άμεσης είσπραξης φόρων θα αντικατασταθεί βαθμιαία και το ταχύτερο δυνατό από το σχέδιο της Ενοικίασης των Φόρων σε όλους τους κλάδους των Κρατικών Εσόδων.

Vucinich, σ. 161-163.

Ποιους σκοπούς έθεσε η οθωμανική εξουσία, όταν εξέδωσε αυτό το διάταγμα; Συγκρίνετε τις συγκεκριμένες προβλέψεις αυτού του διατάγματος με τα λαϊκά παράπονα τα οποία περιγράφονται στο προηγούμενο τεκμήριο Α-14. Θεωρείτε πως το Χάττι Χουμαγιούν διεδραμάτισε αποτελεσματικό ρόλο στην ενίσχυση της σύνδεσης των μη μουσουλμανικών πληθυσμών με το οθωμανικό κράτος;

A-16. Διάσταση απόψεων για το σχέδιο δημιουργίας ενός δυαδικού βουλγαρο-οθωμανικού κράτους (1867)

A. Υπόμνημα της Μυστικής Κεντρικής Βουλγαρικής Επιτροπής προς τον σουλτάνο Αβδούλ Αζίζ⁷

7 Σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το 1861 έως το 1876.

Υπόμνημα,
προς την Αυτού Μεγαλειότητα τον Σουλτάνο Αβδούλ Αζίζ Χαν,
τον ευγενή κύριο και πατέρα μας,
εκ μέρους της Μυστικής Βουλγαρικής Κεντρικής Επιτροπής
Μεγαλειότατε!

Η μοίρα όλων των ατόμων και όλων των εθνών βρίσκεται στα χέρια του Παντοδύναμου Θεού, κυβερνήτη των πάντων. Από τέσσερις αιώνες αυτή η μοίρα μας έθεσε, εμάς τους Βουλγάρους καθώς και την αγαπημένη μας πατρίδα, υπό την κυριαρχία των ένδοξων κατακτητών που ίδρυσαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ευρώπη. [...]

Θα θέλαμε τώρα να αιτηθούμε την ευγενή σας άδεια, προκειμένου να παρουσιάσουμε στη Μεγαλειότητά σας τις βάσεις επάνω στις οποίες ο βουλγαρικός λαός θα ήθελε, και ευσεβώς θα ζητούσε, την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του.

Πολιτική Ανεξαρτησία

Άρθρο 1°. Εθνική συνταγματική διακυβέρνηση.

Άρθρο 2°. Η Βουλγαρία, μαζί με όλες τις άλλες επαρχίες οι οποίες κατοικούνται από Βουλγάρους, να κηρυχθεί ανεξάρτητη και να ονομαστεί Βασίλειο των Βουλγάρων.

Άρθρο 3°. Αυτό το Βασίλειο των Βουλγάρων να είναι πολιτικά εξαρτημένο από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ως βασιλιά να έχει τον Αυτοκράτορα. Η Αυτού Μεγαλειότης ο Σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ και όλοι οι απόγονοί του, θα προσθέσουν στον τίτλο του Οθωμανού Σουλτάνου τον τίτλο του Τσάρου των Βουλγάρων. [...]

Άρθρο 6°. Ο Αντιβασιλέας θα είναι ο δεύτερος τη τάξει μετά την Αυτού Μεγαλειότητα, επικεφαλής του κράτους, της κυβέρνησης και της εκτελεστικής εξουσίας, αρχιστράτηγος του βουλγαρικού στρατού και ανώτατος άρχων της δικαιοσύνης.

Άρθρο 7°. Ο Αντιβασιλέας θα κυβερνά με τη βοήθεια ενός Υπουργικού Συμβουλίου το οποίο θα αποτελείται αποκλειστικά από Βουλγάρους και το οποίο θα εκλέγεται από μια Εθνοσυνέλευση. Τα μέλη αυτού του Υπουργικού Συμβουλίου θα μοιράζονται την εξουσία μεταξύ τους, έτσι ώστε καθένα τους να είναι επικεφαλής ενός διαφορετικού υπουργείου. Θα έχουν το δικαίωμα να εισάγουν Σχέδια Νόμου και να καταστρώνουν σχέδια του Κρατικού Προϋπολογισμού, τα οποία θα παρουσιάζονται προς έγκριση

στον Αντιβασιλέα, αφού θα έχουν πρώτα εγκριθεί από την Εθνοσυνέλευση. Θα πρέπει να ευθύνονται από κοινού για τις πράξεις και τις παραλείψεις τους, κι επομένως, καμιά απόφαση του Αντιβασιλέα δε θα αποκτά νόμιμη ισχύ, προτού προσυπογραφεί από τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου. [...]

Άρθρο 9°. Κυρίαρχη θρησκεία της χώρας θα είναι η Ορθοδοξία.

Άρθρο 10°. Η δικαιοσύνη θα αποδίδεται σύμφωνα με τους ειδικούς βουλγαρικούς νόμους τους οποίους θα θεσπίσει η Εθνοσυνέλευση. [...]

Άρθρο 11°. Το Βασίλειο των Βουλγάρων θα διαθέτει το δικό του ανεξάρτητο στρατό, οργανωμένο σύμφωνα με τα νέα συστήματα και με βάση ειδικό νόμο [...].

Άρθρο 13°. Η βουλγαρική γλώσσα θα είναι η επίσημη γλώσσα του βασιλείου.

Άρθρο 14°. Θα παρέχονται όλα τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, για παράδειγμα η ελευθεροτυπία, το δικαίωμα του ελεύθερου λόγου, του συναθροίζεσθαι και της δημόσιας συζήτησης για τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα κ.λπ., καθώς και η προσωπική ελευθερία, το δικαίωμα της διοίκησης του οίκου σου και η θρησκευτική ανεκτικότητα.

Η χρηστομάθεια στη βουλγαρική ιστορία, σ. 400-409.

Αρκετά κείμενα στο εγχειρίδιό μας τεκμηριώνουν την προσπάθεια για τη δημιουργία εθνικών κρατών. Ωστόσο, το εθνικό κράτος δεν ήταν η μόνη μορφή πολιτικής οργάνωσης την οποία είχαν συλλάβει οι άνθρωποι εκείνης της εποχής. Εξαιτίας των ιδιαίτερων πολιτικών συνθηκών προτάθηκαν κι άλλες μορφές πολιτικής οργάνωσης οι οποίες ήταν στην πραγματικότητα εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με το εθνικό κράτος.

Αναλύστε με ποιον τρόπο η Βουλγαρία θα οργανωνόταν, σύμφωνα μ' αυτό το υπόμνημα, μέσα στο πλαίσιο του δυαδικού οθωμανοβουλγαρικού κράτους. Ποια θα ήταν η σχέση της με το οθωμανικό κράτος; Προσπαθείστε να φανταστείτε για ποιους λόγους τα μέλη της Μυστικής Επιτροπής κατέληξαν σ' αυτή την πρόταση και όχι σε κάποια άλλη. Γνωρίζετε άλλα παραδείγματα δυαδικών κρατών, τα οποία υπήρχαν στην Ευρώπη;

Β. Η αντίδραση του Φουάτ Πασά⁸, όπως περιγράφεται στα απομνημονεύματα του Χρήστου Σταμπόλσκι

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟΝ ΦΟΥΑΤ ΠΑΣΑ. – Εκείνη την ίδια ημέρα, 2 Απριλίου του 1867, δεύτερη ημέρα του Μπαϊραμιού, ο Χρήστος πήγε στον Φουάτ Πασά, σημερινό υπουργό Εξωτερικών, με πρόσχημα να του ευχηθεί καλές γιορτές και να του συστηθεί. [...] Στη διάρκεια της συνομιλίας τους ο υπουργός μίλησε σχετικά με το υπόμνημα, λέγοντας πως η κυβέρνηση «a fait sourde oreille» (έκανε την κουφή) και πως κανένας από τους πρεσβευτές του δεν του ανέφερε τίποτε σχετικά. «Οι Βούλγαροι», προσέθεσε ο Φουάτ Πασάς, «αν ήταν σ' αλήθεια Βούλγαροι αυτοί που έγραψαν τούτο το υπόμνημα, μοιάζουν να είναι πολύ εγωιστές. Αν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατοικούσαν μονάχα Τούρκοι και Βούλγαροι, τότε τα πράγματα θα ήταν πολύ διαφορετικά, αλλά υπάρχουν επίσης Έλληνες, Αρμένιοι, Αλβανοί, Κούρδοι, Άραβες και πολλές άλλες εθνικότητες ακόμη, κάθε μια από τις οποίες έχει το δικαίωμα να κατέχει τα ίδια πολιτικά και εθνικά δικαιώματα και προνόμια [...] Δεν είναι ικανός μόνος του ο τουρκικός, ούτε ο ελληνικός ούτε ο βουλγαρικός λαός, όπως ανέφερε το υπόμνημα, να στηρίξει το τουρκικό κράτος, αλλά μόνον όλοι μαζί κι επί ίσοις όροις, αλλά γι' αυτόν το σκοπό θα έπρεπε να υπάρχουν εύλογοι λόγοι για να το κάνουν αυτό όλες οι εθνικότητες. «Γι' αυτό το λόγο σου λέω», κατέληξε ο Υπουργός, «πως οι συγγραφείς αυτού του υπομνήματος θα πρέπει να είναι πολύ εγωιστές και ανώριμοι».

Σταμπόλσκι, σ. 292-293.

Ο δόκτωρ Χρήστος Τ. Σταμπόλσκι (Καζανλούκ 1843 – Σόφια 1932) ήταν επιφανής γιατρός και δημόσιο πρόσωπο. Διετέλεσε Καθηγητής της Ανατομίας στην Αυτοκρατορική Ιατρική Σχολή της Κωνσταντινούπολης και ήταν ένας από τους οργανωτές του συστήματος δημόσιας υγείας στη Βουλγαρία μετά το 1878. Δραστηριοποιήθηκε επίσης στο κίνημα για τη δημιουργία μιας βουλγαρικής Εκκλησίας ανεξάρτητης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Σχολιάστε τη στάση του Φουάτ Πασά. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί για να επικρίνει την πρόταση; Θεωρείτε πως εκπροσωπούσε την επίσημη άποψη του οθωμανικού κράτους; Οργανώστε μια συζήτηση: Χωριστείτε σε δυο ομάδες. Η πρώτη πρέπει να βρεί επιχειρήματα που να υποστηρίζουν την πρόταση για τη δημιουργία ενός δυαδικού βουλγαρο-οθωμανικού κράτους, ενώ η άλλη πρέπει να συζητήσει αυτή την πρόταση από τη σκοπιά του Φουάτ Πασά. Μπορείτε επίσης να συζητήσετε μια παρόμοια πρόταση από τη σκοπιά της δικής σας ταυτότητας, παίρνοντας υπόψη σας τις ιστορικές της ιδιαιτερότητες.

A-17. Σχέδιο ένωσης των Βουλγάρων και των Σέρβων σ' ένα ενιαίο νοτιοσλαβικό βασίλειο, με τσάρο τον σέρβο πρίγκιπα Μιχαήλ Οβρένοβιτς (1867)

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

Επειδή οι σημερινές περιστάσεις καλούν να δραστηριοποιηθούν όλοι οι καταπιεσμένοι λαοί της Τουρκίας, εμείς, οι Βούλγαροι που ζούμε στη Βουλγαρία, τη Θράκη και τη Μακεδονία, συγκεντρωθήκαμε για να συσχεφθούμε, προκειμένου να βρούμε με ποιον τρόπο θα ελευθερώσουμε την αγαπημένη μας πατρίδα, έτσι ώστε να μπορέσουμε να προσχωρήσουμε κι εμείς στην οικογένεια των ελεύθερων χωρών και να δείξουμε σε ολόκληρο τον κόσμο ότι υπάρχουμε. Προκειμένου να στεφθεί με επιτυχία αυτό το εγχείρημα που έχουμε στην καρδιά μας, θα πρέπει να διαλέξουμε ένα γειτονικό λαό με τη βοήθεια του οποίου θα μπορούσαμε να επιτύχουμε την ελευθερία προς αμοιβαίο μας όφελος, και τελικά δε θα μπορούσαμε να διαλέξουμε κανέναν άλλο λαό από τους Σέρβους, οι οποίοι σχετίζονται μαζί μας χάρη στην εθνικότητα, στη θρησκεία και στη γεωγραφική τους θέση. Η αδελφική ένωση των δυο λαών, των Σέρβων και των Βουλγάρων, θα πραγματοποιηθεί με το όνομα Νοτιοσλαβικό Βασίλειο. Το Νοτιοσλαβικό Βασίλειο θα αποτελείται από το σερβικό και το βουλγαρικό βασίλειο (το Βουλγαρικό Βασίλειο θα αποτελείται από τις περιοχές της Βουλ-

⁸ Ο Φουάτ Πασάς (1815-1869) ήταν ένας από τους κυριότερους οθωμανούς μεταρρυθμιστές της περιόδου του Τανζιμάτ. Ανέλαβε πέντε φορές υπουργός Εξωτερικών και δυο φορές Μέγας Βεζίρης (πρωθυπουργός).

γαρίας, της Θράκης και της Μακεδονίας).
Επικεφαλής της νέας κυβέρνησης που θα σχηματιστεί θα είναι ο σημερινός ηγεμόνας της Σερβίας Μιχαήλ Οβρένοβιτς, με πλήρη κληρονομικά δικαιώματα. Η εθνική σημαία του βασιλείου θα είναι μια και θα απεικονίζει τα σύμβολα και των δυο λαών. Το ίδιο θα ισχύει και για το μελλοντικό τους νόμισμα. Κάθε μια από τις δυο χώρες θα διατηρήσει τη γλώσσα της ως επίσημη γλώσσα και οι αξιωματούχοι της θα ανήκουν στο λαό ο οποίος μιλά αυτήν τη γλώσσα. Οι νόμοι που υπάρχουν σήμερα στη Σερβία θα γίνουν δεκτοί και από εμάς και θα μεταφραστούν στη βουλγαρική γλώσσα. Όλοι ανεξαιρέτως οι κανονισμοί του Νοτιοσλαβικού Βασιλείου θα εκδίδονται και στις δυο γλώσσες, δηλαδή στα σερβικά και στα βουλγαρικά.

Τεκμήρια βουλγαρικής ιστορίας, τ. 1, σ. 434-435.

Για ποιους λόγους νομίζετε ότι οι Βούλγαροι δι-άλεξαν τη μορφή της ένωσης με τους Σέρβους αντί να απαιτήσουν το δικό τους εθνικό κράτος; Πώς σκόπευαν να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα στο πλαίσιο μιας τέτοιας ένωσης;

A-18. Ρωσική έκθεση σχετικά με τα σχέδια ίδρυσης κοινού ρουμανοβουλγαρικού κράτους (1867)

Στην επιστολή μου υπ' αρ. 1 από 15η Απριλίου ενε-στώτος έτους, είχα την τιμή να πληροφορήσω την Εξοχότητά Σας ότι η λεγόμενη Μυστική Βουλγαρική Επιτροπή συνίσταται από νέους κυρίως άνδρες και ιδρύθηκε με σκοπό να προωθήσει την ανάπτυξη μιας ευνοϊκής για τους Βουλγάρους κοινής γνώμης στην Ευρώπη και συγχρόνως να τους παροτρύνει να ξεγε-γερθούν εναντίον της τουρκικής καταπίεσης. Σύμφωνα με περαιτέρω πληροφορίες, τις οποίες συ-νέλεξα αυτοπροσώπως, αποδείχθηκε πως η εν λόγω Επιτροπή ιδρύθηκε ως αποτέλεσμα μιας συμφωνίας μεταξύ του κόμματος των Κοκκίνων [Φιλελεύθερων] της Ρουμανίας και ορισμένων Βουλγάρων. Μάλιστα, σύμφωνα με τους όρους τής εν λόγω συνεννόησης, οι Ρουμάνοι υποχρεώνονται να βοηθήσουν τους Βουλγάρους να απελευθερωθούν από την τουρκική κυριαρχία, έτσι, ώστε να μπορέσουν να ανακηρύξουν ένα κράτος ανεξάρτητο από τον Σουλτάνο. Δε χωρά αμφιβολία πως οι Ρουμάνοι, στη συμφωνία

τους με τους Βουλγάρους, είχαν και κάποια υστερο-βουλία όσον αφορά στην επανίδρυση του βλαχο-βουλγαρικού κράτους, καθώς θα ήθελαν να χρησι-μοποιήσουν για δικό τους όφελος τα προβλήματα τα οποία θα δημιουργούσε μια βουλγαρική εξέγερση στην τουρκική κυβέρνηση. Θα μπορούσαν έπειτα οι ίδιοι να ανακηρύξουν ανεξάρτητη τη Ρουμανία – και όσο για τους Βουλγάρους, ο σώσων εαυτόν σωθήτω. Αλλά οι Βούλγαροι, από τη μεριά τους, δεν έβλεπαν παρά μόνο τα πλεονεκτήματα που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν για τους συμπατριώτες τους οι οποίοι ζουν πέρα από τον Δούναβη.

Τεκμήρια βουλγαρικής ιστορίας, τ. 1, σ. 436.

Ποιοι ήταν, σύμφωνα με το ρώσο διπλωμάτη, οι πραγματικοί στόχοι των Βουλγάρων και ποιοι εκείνοι των Ρουμάνων; Συγκρίνετε τα κείμενα A-16, A-17 και A-18. Ποιο απ' όλα αυτά τα σχέδια θεωρείτε πως ήταν το πιο ευνοϊκό για τους Βουλγάρους; Συγκρίνετε τα κείμενα A-12, A-16, A-17, A-18 και A-38. Ποια είναι τα πολιτικά πρότυπα τα οποία προωθούν αυ-τές οι προτάσεις;

A-19. Μια άποψη του 19^{ου} αιώνα για τη σχέση μεταξύ πολιτικής ελευθερίας κι έθνους – κύριο άρθρο του Λιούμπεν Καραβέλωφ στην εφημερίδα Σβόμποντα (Νοέμβριος 1869)

Όπως τα ζώα που ζούνε πάνω στη γη χρειάζονται τον αέρα και τα ψάρια έχουν ανάγκη το νερό, έτσι και ο άνθρωπος θέλει πρώτα και πάνω απ' όλα την ελευ-θερία. Χωρίς ελευθερία ο άνθρωπος δεν μπορεί να λείει πως είναι άνθρωπος, αλλά είναι μισός ανθρω-πος. Χωρίς την ελευθερία ένας άνθρωπος δεν μπορεί να είναι τέτοιος που τον έφτιαξε η φύση κι έτσι, δεν μπορεί να είναι ούτε ευτυχισμένος. Όλα αυτά που χρειάζεται το άτομο, είναι επίσης ανα-γκαία και για ολόκληρο το έθνος. Μόνον ένα έθνος, το οποίο έχει τη δική του ιστορική ζωή και την εξω-τερική και την εσωτερική του ελευθερία, δηλαδή το έθνος που έχει την πολιτική και πνευματική του ανεξαρτησία, μπορεί να ζήσει και να προκόψει. Κάθε έθνος το οποίο δεν έχει πολιτική ελευθερία είναι πάν-τοτε εκτεθειμένο – ακόμη και αν έχει την πιο φιλε-λεύθερη κυβέρνηση – σε μια αόρατη επίδραση συ-

γκεντρωτισμού, υποκύπτει στο κυρίαρχο έθνος και σπάνια μια τέτοια επιρροή μπορεί να επηρεάσει το σκλαβωμένο έθνος με θετικό τρόπο.

Καραβέλωφ, σ. 165.

 Ο Λιούμπεν Καραβέλωφ (1834/1835-1879) ήταν συγγραφέας, δημοσιογράφος, οργανωτής και ιδεολόγος του κινήματος για τη βουλγαρική εθνική απελευθέρωση. Ήταν ο ιδρυτής της μεγαλύτερης βουλγαρικής επαναστατικής οργάνωσης κι εκδότριας της εφημερίδας της. Επίσης, θεωρείται ως ένας από τους πατέρες της νεότερης βουλγαρικής λογοτεχνίας.

 Αναλύστε την πρόταση «Όλα αυτά που χρειάζεται το άτομο, είναι επίσης αναγκαία και για ολόκληρο το έθνος». Αντιπαραβάλετε αυτό το κείμενο με το κείμενο Γ-1, που γράφτηκε από τον Δημήτρη Μπολντινεάνου, και συγκρίνετέ τα μεταξύ τους. Τι προσπαθούν να μας πουν οι συγγραφείς τους; Γιατί νομίζετε ότι τονίζουν τόσο πολύ την ιδέα του έθνους;

A-20. Το φερμάνι για τη δημιουργία της βουλγαρικής εξαρχίας (1870)

Όλοι οι νομοταγείς υπήκοοι και πολίτες της Αυτοκρατορίας Μας, απολαμβάνοντας την πλήρη και μόνιμη ελευθερία της θρησκείας τους καθώς και όλα τα άλλα δικαιώματά τους, συμβιώνουν σε αμοιβαία αρμονία και φιλία, όπως θα έπρεπε να ζουν οι συμπολίτες και οι μορφωμένοι άνθρωποι. [...] Μολαταύτα, και προς μεγάλη Μας θλίψη, παρακολοθησαμε την ανάδυση ορισμένων διαφωνιών και διαμαχών, παρ' όλη την καλή Μας θέληση, μεταξύ των βουλγάρων χριστιανών και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. [...]

1. Με το παρόν εγκαθιδρύεται μια ειδική θρησκευτική δικαιοδοσία, η οποία ονομάζεται «Βουλγαρική Εξαρχία». Σ' αυτήν θα ενταχθούν οι επίσκοποι και οι επαρχίες που παρατίθενται παρακάτω καθώς και ορισμένα άλλα μέρη. Η Εξαρχία θα έχει αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται όλων των εκκλησιαστικών προβλημάτων αυτής της θρησκείας.

2. Ο ανώτατος τη τάξει μεταξύ των επισκόπων αυτής της δικαιοδοσίας θα φέρει τον τίτλο του «Εξάρχου» και θα είναι ο κανονικός πρόεδρος της Βουλγαρικής Ιεράς Συνόδου, της οποίας η έδρα θα βρίσκεται πά-

ντοτε στο πλευρό του. [...]

4. Σύμφωνα προς τους εκκλησιαστικούς κανόνες, αυτός ο Έξαρχος, ο οποίος θα διορίζεται με δικό μας Βεράτιο [διάταγμα], θα πρέπει να μνημονεύει στη θεία λειτουργία το όνομα του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Πριν από την εκλογή ενός προσώπου άξιου να γίνει Έξαρχος σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς κανόνες, θα πρέπει να ζητείται η γνώμη και η έγκριση της Κυβέρνησής Μου. [...]

Εάν όλοι ή τουλάχιστον τα δυο τρίτα των Χριστιανών ενός τόπου ο οποίος δε συγκαταλέγεται στα μέρη τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω, θέλουν να γίνουν υπήκοοι της Βουλγαρικής Εξαρχίας, και αν αυτό μπορεί ν' αποδειχθεί, τότε θα έχουν την άδεια να το κάνουν.

Η χρησιμοποιάθεια στη βουλγαρική ιστορία, σ. 268-271.

 Η βουλγαρική Εξαρχία ήταν μια χωριστή ορθόδοξη εκκλησία, η οποία ιδρύθηκε με οθωμανικό φερμάνι (διάταγμα του σουλτάνου) τον Φεβρουάριο του 1870. Συνέχισε να υπάρχει ως το 1953, οπότε αναδιοργανώθηκε ως Βουλγαρικό Πατριαρχείο.

 Γιατί νομίζετε πως οι οθωμανικές αρχές δέχτηκαν τη δημιουργία της αυτόνομης βουλγαρικής Εξαρχίας; Για ποιους λόγους πιστεύετε πως ήθελαν οι Βούλγαροι να έχουν αυτόνομη εκκλησιαστική οργάνωση, χωριστή από το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης;

A-21. Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος για την εκκλησιαστική ένταξη των επισκοπών των Σκοπίων και της Οχρίδας (1874)

Αφού πραγματοποιήθηκε το δημοψήφισμα για τον διορισμό των βουλγάρων αρχιεπισκόπων στην επαρχία Σκοπίων και Οχρίδος σύμφωνα με το Άρθρο 10 του Φερμανίου για την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας, αποδείχθηκε πως από τα 8.698 χριστιανικά νοικοκυριά στην επαρχία των Σκοπίων μόνον τα 567 νοικοκυριά ήθελαν να μείνουν στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, ενώ τα υπόλοιπα 8.131 νοικοκυριά ψήφισαν να υπαχθούν στο ποίμνιο της Βουλγαρικής Εξαρχίας.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες οι οποίες δόθηκαν από

το βιλαέτι της Θεσσαλονίκης, από την 21^η Μουχαρέμ του έτους Εγίρας 1291 [27^η Φεβρουαρίου του 1874], τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος το οποίο πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Οχρίδας και στην περιοχή της δείχνουν πως μόνον 139 άνδρες ψήφισαν να παραμείνουν στο Πατριαρχείο, ενώ 9.387 άνδρες ψήφισαν να υπαχθούν στη Βουλγαρική Εξαρχία.

Η χρηστομάθεια στη βουλγαρική ιστορία, σ. 280.

3 Πώς θα σχολιάζατε τα αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων αυτών; Τι άλλου είδους πληροφορίες χρειαζόμαστε, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα αυτά τα αποτελέσματα; Ήταν ασυνήθιστο για τα δεδομένα του 19^{ου} αιώνα το ότι μόνον οι άνδρες ψήφισαν; Ήταν δίκαιο αυτό που συνέβαινε στην επαρχία των Σκοπίων, να έχει μόνο μια ψήφο ένα ολόκληρο νοικοκυριό;

► Εικ.1. Σλοβενία: το κίνημα Θαβώρ (1869)

Slovenska, σ. 232.

Κ Οι φιλελεύθερων τάσεων Σλοβένοι, ακολουθώντας το τσεχικό παράδειγμα, οργάνωναν τα «Θαβώρ», δηλαδή συγκεντρώσεις σε ανοιχτούς χώρους οι οποίες προωθούσαν το πρόγραμμά τους για την ενωμένη Σλοβενία. Επί δυο χρόνια, μέχρι την απαγόρευση αυτών των ανοιχτών συγκεντρώσεων από την κυβέρνηση της Βιέννης, οι Σλοβένοι συγκεντρώνονταν σε διάφορους τόπους για να ακούσουν κάθε λογής ρήτορες και να εγκρίνουν ψηφίσματα για τα εθνικά θέματα.

Ποιος ήταν ο σκοπός της εικόνας αυτής; Ποια είναι η σημασία της εικόνας που βρίσκεται στο κέντρο της;

Ποια σχέση μπορεί να έχει το φυσικό τοπίο με τις εθνικές αξίες;

A-22. Το πολιτικό πρόγραμμα της Βουλγαρικής Κεντρικής Ελεήμονος Εταιρείας (Βουκουρέστι, Νοέμβριος του 1876)

Προκειμένου να γίνει δυνατή η εγκαθίδρυση της ειρήνης στην Ανατολή, να μπει τέρμα στην αιώνια αγριότητα των Τούρκων που δεν σέβονται κανένα ανθρώπινο δικαίωμα και να πραγματοποιηθούν οι δίκαιες ελπίδες του βουλγαρικού λαού, η Ευρώπη είναι υποχρεωμένη να βοηθήσει στην εφαρμογή του παρακάτω προγράμματος:

1. Να αποκατασταθεί το βουλγαρικό κράτος που θα αποτελείται από τη Βουλγαρία, τη Μακεδονία και τη Θράκη, με κυρίαρχο στοιχείο το βουλγαρικό.
2. Το βουλγαρικό κράτος πρέπει να αποκτήσει ανεξάρτητη κυβέρνηση και σύνταγμα, το οποίο θα πρέπει να υιοθετηθεί από ένα νομοθετικό σώμα εκλεγμένο από το λαό.
3. Θα πρέπει να υπάρχουν χωριστοί νόμοι για κάθε σφαίρα δραστηριότητας, οι οποίοι θα συνταχθούν σύμφωνα με το σύνταγμα και θ' ανταποκρίνονται στις ανάγκες του λαού.
4. Όλες οι ξένες μειονότητες, οι οποίες θα ζουν μεταξύ των Βουλγάρων, θα έχουν τα ίδια πολιτικά και αστικά δικαιώματα.
5. Στο βουλγαρικό κράτος θα υπάρχει πλήρης ελευθερία της συνείδησης.
6. Η στρατιωτική θητεία και η γενική εκπαίδευση θα είναι υποχρεωτικές για όλους τους πολίτες της βουλγαρικής χώρας.

Η χρηστομάθεια στη βουλγαρική ιστορία, σ. 609.

Μετά την καταστολή από τους Οθωμανούς της Απριλιανής Εξέγερσης των Βουλγάρων, τον Αύγουστο του 1876, οι βούλγαροι πρόσφυγες στη Ρουμανία ίδρυσαν τη Βουλγαρική Κεντρική Ελεήμονα Εταιρεία (ΒΚΕΕ), μια πολιτική οργάνωση η οποία επεξεργάστηκε ένα πρόγραμμα με τα κύρια πολιτικά αιτήματα για την εθνική απελευθέρωση των Βουλγάρων.

 Πώς εξηγείτε τις εκφράσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται στο κείμενο εναντίον των Τούρκων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας; Θεωρείτε πως αναφέρονται συγκεκριμένα στην καταστολή της βουλγαρικής εξέγερσης του 1876 από τους Οθωμανούς ή μήπως απηχούσαν ένα ευρύτερο ρητορικό επιχείρημα; Με ποια μέσα σκόπευαν οι συγγραφείς του κειμένου να δημιουργήσουν το βουλγαρικό κράτος; Πώς οραματίζονταν την οργάνωσή του;

A-23. Ο Χρήστος Μπότσεφ γράφει για την ανάγκη των Βουλγάρων να αγωνιστούν για την εθνική απελευθέρωση (1875)

Η ιστορία του λαού μας ήταν ζοφερή και φρικτή και η σημερινή του κατάσταση είναι γεμάτη πίκρες και δυσκολίες.

Μ' άλλα λόγια, ο βουλγαρικός λαός είναι δούλος των Τούρκων αλλά και δούλος του ίδιου του εαυτού του, σκλάβος του ατσαλιού αλλά και σκλάβος της εκπαίδευσης και της δικής του κουλτούρας. Ρίξτε μια ματιά στο πόσο σκληρά δουλεύουν, στο πόσο απόκοσμα μαρτύρια υποφέρουν, ρίξτε μια ματιά στα πρόσωπά τους και αμέσως θα πειστείτε για το γεγονός ότι «δουλεύουν σαν τα βόδια, κουρνιάζουν σαν τις μέλισσες και ζουν σαν τα γουρούνια».

Είναι αλήθεια πως πολλοί ξένοι έγραψαν και γράφουν ακόμη πολλά για την επιμέλειά μας, για τα ταλέντα μας και για την πολιτισμική μας πρόοδο. Ωστόσο, σχεδόν όλοι από αυτούς τους συγγραφείς απέδειξαν κι εξακολουθούν να αποδεικνύουν μαθηματικά πως για ν' αναπτύξουμε τις ανεκμετάλλευτες ακόμη δυνάμεις μας και για να γίνουμε «οι Γερμανοί του Νότου» ή οι «Εγγλέζοι της Ανατολής», θα πρέπει πρώτα να τσακίσουμε το βάρβαρο τουρκικό ζυγό, ν' απελευθερωθούμε από τούτη την απάνθρωπη σκλαβιά που καταστρέφει όλα όσα φτιάχνουν οι προσπάθειές μας και να χτίσουμε πάνω στη λεωφόρο του Βοσπόρου την Ελευθέρη Νοτιοσλαβονική Συνομοσπονδία.

Botev, σ. 85-86.

 Ο Χρήστος Μπότσεφ (1847-1876) ήταν εθνικός ήρωας, ποιητής, δημοσιογράφος και επαναστάτης. Έζησε κι εργάστηκε κυρίως στη Ρουμανία. Το 1874-1875 αναδείχθηκε ηγέτης του βουλγαρικού κινή-

ματος για την εθνική απελευθέρωση. Τον Μάη του 1876 διέσχισε τον Δούναβη επικεφαλής μιας μικρής ομάδας επαναστατών και σκοτώθηκε στη μάχη με τον τουρκικό στρατό. Πρόλαβε να γράψει μόνον καμιά εικοσαριά ποιήματα, αλλά αυτά ήταν αρκετά για να τον αναδείξουν σε κλασικό συγγραφέα της βουλγαρικής λογοτεχνίας.

 Ποιος ήταν ο σκοπός τούτου του άρθρου; Πώς προσπάθησε ο συγγραφέας να τονίσει την περηφάνεια των Βουλγάρων; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, ο συγγραφέας επέμενε στην ιδέα πως οι Βούλγαροι θα μπορούσαν να γίνουν οι «Γερμανοί του Νότου» ή οι Άγγλοι της Ανατολής; Ποιες ήταν οι συνήθεις ευρωπαϊκές αναφορές για τη δική σας χώρα τον 19^ο αιώνα;

A-24. Αλβανικό τραγούδι γραμμένο την εποχή του συνέδριου του Βερολίνου (1878)

Προσοχή παρακαλώ
Στην Αλβανία
Μην μας την κομματιάσετε
Σαν να 'ταν ορφανή
Δεν είμαστε ούτε Έλληνες ούτε Βούλγαροι
Ούτε καν Μαυροβούνιοι
Είμαστε μόνον Αλβανοί
Και λευτεριά ποθούμε...

Brahimi, σ. 62.

 Οι Αλβανοί, όπως άλλωστε και άλλα βαλκανικά έθνη, δεν αντιπροσωπεύτηκαν στην ειρηνευτική συνδιάσκεψη του Βερολίνου, αλλά οι ηγέτες τους προσπάθησαν την ίδια εποχή να προσδιορίσουν τους εθνικούς στόχους και να κινητοποιήσουν υπέρ αυτών των στόχων την κοινή γνώμη.

 Ποιος ήταν ο σκοπός αυτού του τραγουδιού; Ποια ιδέα μεταδίδουν οι συγγραφείς απαριθμώντας τα ονόματα των λαών που ζούν στην περιοχή;

A-25. Η Συνθήκη Ειρήνης του Βερολίνου (1878)

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΟΥΥΓΓΑΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ, ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ, ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Βερολίνο, 13^η Ιουλίου του 1878

Άρθρο Ι. Η Βουλγαρία αποτελεί μια αυτόνομη και φόρου υποτελή ηγεμονία, υπό την επικυριαρχία της Αυτού Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητας του Σουλτάνου. Θα έχει χριστιανική κυβέρνηση και θα διαθέτει εθνική πολιτοφυλακή. [...]

Άρθρο XXIII. Η Υψηλή Πύλη αναλαμβάνει να εφαρμόσει ευσυνείδητα στη Νήσο Κρήτη τον οργανικό Νόμο του 1868, μ' εκείνες τις τροποποιήσεις που θα κριθούν αναγκαίες και δίκαιες. Παρόμοιοι νόμοι προσαρμοσμένοι στις τοπικές συνθήκες, με εξαίρεση τα ζητήματα τα σχετικά με τη φορολογική απαλλαγή η οποία παραχωρήθηκε στην Κρήτη, θα εισαχθούν και στα άλλα μέρη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας για τα οποία δεν προβλέπεται ειδικός τρόπος οργάνωσης στην παρούσα συνθήκη. Η Υψηλή Πύλη θα αναθέσει σε ειδικές επιτροπές, στις οποίες το τοπικό στοιχείο θα αντιπροσωπεύεται εκτενώς, να επεξεργαστούν τις λεπτομέρειες των νέων νόμων σε κάθε επαρχία. Τα οργανωτικά σχήματα τα οποία θα προκύψουν από αυτές τις εργασίες θα υποβληθούν προς εξέταση στην Υψηλή Πύλη, η οποία, προτού εκδόσει τα σχετικά Διατάγματα και τα θέσει σε ισχύ, θα διαβουλευτεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία έχει θεσπιστεί για την Ανατολική Ρωμυλία. [...]

Άρθρο XXV. Οι επαρχίες της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης θα τεθούν υπό την κατοχή και τη διοίκηση της Αυστροουγγαρίας. Καθώς η κυβέρνηση της Αυστροουγγαρίας δεν επιθυμεί να αναλάβει τη διοίκηση του σαντζακίου του Νόβι Παζάρ, το οποίο εκτείνεται μεταξύ της Σερβίας και του Μαυροβουνίου σε νοτιοανατολική κατεύθυνση στην άλλη πλευρά της Μητροβίτσας, η οθωμανική διοίκηση θα συνεχίσει να ασκεί τις λειτουργίες της σε αυτό. Μολαταύτα, και προκειμένου να διασφαλιστεί η διατήρηση της νέας πολιτικής κατάστασης πραγμάτων καθώς και η ελευθερία και η ασφάλεια των επικοινωνιών, η Αυστροουγγαρία διατηρεί το δικαίωμα να συντηρεί στρατιωτικές φρουρές καθώς και στρατιωτικούς και

εμπορικούς δρόμους σε ολόκληρη την περιοχή του τέως βιλαετιού⁹ της Βοσνίας. Γι' αυτόν το σκοπό οι κυβερνήσεις της Αυστροουγγαρίας και της Τουρκίας επιφυλάσσονται να έρθουν σε συνεννόηση όσον αφορά στις λεπτομέρειες του ίδιου ζητήματος.

Άρθρο XXVI. Η ανεξαρτησία του Μαυροβουνίου αναγνωρίζεται από την Υψηλή Πύλη και από όλα τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη τα οποία δεν την είχαν μέχρι τούδε αναγνωρίσει. [...]

Άρθρο XXXIV. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία της ηγεμονίας της Σερβίας υπό τους όρους και τις συνθήκες οι οποίες περιγράφονται στο επόμενο άρθρο.

Άρθρο XXXV. Στη Σερβία, η διαφορά θρησκειών και θρησκευτικών δογμάτων δε θα πρέπει να προβάλλεται εναντίον οποιουδήποτε προσώπου ως λόγος αποκλεισμού ή στέρησης ικανότητας σε ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την απόλαυση των αστικών ή των πολιτικών δικαιωμάτων, την είσοδο σε κρατικές θέσεις, λειτουργίες και επίτιμα αξιώματα, ούτε εναντίον της άσκησης οποιουδήποτε επαγγέλματος ή τέχνης σε οποιονδήποτε τόπο. Η ελευθερία όλων των μορφών λατρείας και των εξωτερικών τους εκδηλώσεων θα εξασφαλιστεί σε όλα τα πρόσωπα τα οποία ανήκουν στη Σερβία καθώς και στους ξένους κατοίκους της και δε θα προβάλλεται κανένα εμπόδιο είτε στην ιεραρχική οργάνωση των διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων είτε στις σχέσεις τους με τους πνευματικούς τους προκαθημένους. [...]

Άρθρο XLIII. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία της Ρουμανίας υπό τους όρους και τις συνθήκες οι οποίες περιγράφονται στα δυο επόμενα άρθρα.

Άρθρο XLIV. Στη Ρουμανία, η διαφορά θρησκειών και θρησκευτικών δογμάτων δε θα πρέπει να προβάλλεται εναντίον οποιουδήποτε προσώπου ως λόγος αποκλεισμού ή στέρησης ικανότητας σε ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την απόλαυση των αστικών ή των πολιτικών δικαιωμάτων, την είσοδο σε κρατικές θέσεις, λειτουργίες και επίτιμα αξιώματα, ούτε εναντίον της άσκησης οποιουδήποτε επαγγέλματος ή τέχνης σε οποιονδήποτε τόπο. Η ελευθερία όλων των μορφών λατρείας και των εξωτερικών τους εκδηλώσεων θα εξασφαλιστεί σε όλα τα πρόσωπα τα οποία ανήκουν στη Ρουμανία καθώς και στους ξένους κα-

⁹ Επαρχίας.

τοίκους της και δε θα προβάλεται κανένα εμπόδιο είτε στην ιεραρχική οργάνωση των διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων είτε στις σχέσεις τους με τους πνευματικούς τους προκαθημένους. Οι υπήκοοι και οι πολίτες όλων των Δυνάμεων, είτε αυτοί είναι έμποροι είτε άλλοι, θα αντιμετωπίζονται στη Ρουμανία χωρίς να υφίστανται οποιαδήποτε διάκριση με βάση την πίστη τους, αλλά επάνω στη βάση της πλήρους ισότητας.

Άρθρο XLV. Η Ηγεμονία της Ρουμανίας επιστρέφει στην Αυτού Μεγαλειότητα τον Αυτοκράτορα της Ρωσίας το τμήμα εκείνο της βεσσαραβικής επικράτειας το οποίο αποσπάστηκε από τη Ρωσία με τη Συνθήκη των Παρισίων του 1856 και το οποίο ορίζεται προς Δυσμάς από τον δίαυλο του ποταμού Προύθου και προς Νότο από τον δίαυλο του παραπόταμου Κίλια και τις εκβολές του Στάρι Σταμπούλ¹⁰. [...]

Άρθρο LVIII. Η Υψηλή Πύλη παραχωρεί στη Ρωσική Αυτοκρατορία στην Ασία, τις περιοχές του Αρνταχάν, του Καρς και του Βατούμ, μαζί με το λιμάνι του τελευταίου¹¹.

Άρθρο LIX. Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ της Ρωσίας δηλώνει ότι προτίθεται να μετατρέψει το Βατούμ σε ελεύθερο λιμάνι, κυρίως για εμπορικές δραστηριότητες.

Άρθρο LXII. Καθώς η Υψηλή Πύλη έχει εκφράσει την πρόθεσή της να σεβαστεί την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας και να της αναγνωρίσει την ευρύτερη δυνατή εμβέλεια, τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη καταγράφουν αυτή την αυθόρμητη δήλωση. Σε κανένα τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η διαφορά θρησκειών και θρησκευτικών δογμάτων δε θα πρέπει να προβάλεται εναντίον οποιουδήποτε προσώπου ως λόγος αποκλεισμού ή στέρησης ικανότητας σε ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την απόλαυση των αστικών ή των πολιτικών δικαιωμάτων, την είσοδο σε κρατικές θέσεις, λειτουργίες και επίτιμα αξιώματα, ούτε στην άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος ή τέχνης. Η ελευθερία όλων των μορφών λατρείας και των εξωτερικών τους εκδηλώσεων θα πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους και δε θα πρέπει να προβάλεται κανένα εμπόδιο είτε στην ιεραρχική οργάνωση

των διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων είτε στις σχέσεις τους με τους πνευματικούς τους προκαθημένους. Οι κληρικοί, οι προσκυνητές και οι μοναχοί όλων των εθνικοτήτων οι οποίοι ταξιδεύουν στην Ευρωπαϊκή ή την Ασιατική Τουρκία θα πρέπει να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, πλεονεκτήματα και προνόμια.

Το δικαίωμα της επίσημης προστασίας από τους Διπλωματικούς και Προξενικούς Υπαλλήλους των Δυνάμεων στην Τουρκία αναγνωρίζεται τόσο όσον αφορά στα προαναφερθέντα πρόσωπα όσο και στα θρησκευτικά, ελεήμονα και άλλα ιδρύματά τους στους Αγίους Τόπους και αλλού. Τα δικαιώματα τα οποία κατέχει η Γαλλία παραμένουν ρητώς υπό επιφύλαξη και γίνεται απολύτως κατανοητό ότι καμία αλλαγή δεν πρόκειται να υπάρξει στην κατάσταση πραγμάτων των Αγίων Τόπων. Οι μοναχοί του Όρους Άθω, από οποιαδήποτε χώρα κι αν προέρχονται, θα διατηρήσουν τις παλαιότερες κτήσεις και τα πλεονεκτήματά τους και θα απολαμβάνουν όλοι ανεξαιρέτως πλήρη ισότητα δικαιωμάτων και προνομίων.

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1878berlin.html>

Σχεδιάστε τρεις χάρτες. Ο πρώτος να απεικονίζει την κατάσταση των Βαλκανίων πριν από το 1878, ο δεύτερος τις εδαφικές αξιώσεις κάθε εθνοτικής ομάδας και ο τρίτος τις συγκεκριμένες διατάξεις της ειρηνευτικής συνθήκης του Βερολίνου. Τι παρατηρείτε;

ΠΑΙΧΝΙΔΙ: ΑΝ ΗΜΑΣΤΑΝ ΑΛΛΟΙ

Γράψτε ένα κείμενο έκτασης περίπου τετρακοσίων λέξεων, με τις προτάσεις σας για την αναμόρφωση των Βαλκανίων το 1880. Διαλέξτε μια από τις παρακάτω ταυτότητες (η οποία όμως να μη συμπίπτει με την εθνική σας ταυτότητα): ρώσος, γερμανός, γάλλος, βρετανός ή αυστροούγγρος διπλωμάτης ή εκπρόσωπος του οθωμανικού κράτους, των Αλβανών, των Βουλγάρων, των Σέρβων, των Κροατών, των Μαυροβούνιων, των Σλοβένων ή των Ελλήνων. Εξηγήστε τις επιλογές σας.

¹⁰ Πρόκειται για τη σημερινή επικράτεια της Μολδαβίας.

¹¹ Πρόκειται για τη σημερινή Αρμενία και Γεωργία, μαζί με ένα τμήμα της βορειοδυτικής Τουρκίας.

Χάρτης 2: Τα Βαλκάνια σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος του 1878)

► **Εικ.2. Η Ελλάδα μεταξύ Τουρκίας κι Ευρώπης. Γελοιογραφία της εφημερίδας Αριστοφάνης (1882)**

Λούβη, σ. 230.

Για ποιο λόγο παριστάνεται η Ελλάδα σαν ένα νεογέννητο μωρό; Γράψτε μια σύντομη περιγραφή της γελοιογραφίας, παρουσιάζοντας με ποιον τρόπο παριστάνεται καθένας από τους τρεις χαρακτήρες. Εσείς τι νομίζετε γι' αυτήν; Τι προσπαθεί να δείξει ο γελοιογράφος στους αναγνώστες της εφημερίδας;

A-26. Η αλβανική επιχειρηματολογία υπέρ της ίδρυσης χωριστού αλβανικού κράτους (1886)

Δε θέλουμε τίποτε παραπάνω από αυτό που θέλει κάθε έθνος: «ένα χωριστό κράτος δικό μας, όπου όλοι οι άνθρωποι που έχουν το ίδιο αίμα μαζεύονται, όπως τα μέλη μιας οικογένειας μαζεύονται στο σπίτι τους».

Kondo, σ. 126.

Απόσπασμα άρθρου που δημοσίευσε ο Ιερώνυμος ντε Ράντα (1814-1903) στη δίγλωσση μηνιαία εφημερίδα *Fiamuri I Arbrit – La Bandiera dell' Albania* (Αλβανική Σημαία). Ο συγγραφέας, ο οποίος ζούσε στην Ιταλία, ήταν ποιητής κι επίσης εκδότης μιας ακόμα δίγλωσσης εφημερίδας με τον τίτλο: *L' Albanese d' Italia* (Ο Αλβανός της Ιταλίας).

Για ποιο λόγο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας την αναλογία μεταξύ έθνους και οικογένειας; Προσπαθήστε να φανταστείτε πώς επηρεάζει μακροπρόθεσμα μια τέτοια αντίληψη τη στάση μας απέναντι στους άλλους ανθρώπους που ζουν στην ίδια περιοχή με εμάς.

A-27. Υπομνήματα του Ιβάν Χατζηνικόλωφ¹² σχετικά με τις συζητήσεις του 1892 οι οποίες οδήγησαν στην ίδρυση της ΕΜΕΟ (1893)

Τον Ιούλη του 1892 ήρθα στη Σόφια για να ψάξω τον Κώστα Ζάχωφ, ένα αξιοσέβαστο πρόσωπο από τη Μακεδονία, που έβγαζε μια μακεδονική εφημερίδα. Το αρχικό σχέδιο ήταν να πάει αυτός στη Θεσσαλονίκη και να τεθεί επικεφαλής της επαναστατικής οργάνωσης για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Αφού με άκουσε, ο Ζάχωφ μου είπε: «Καταλαβαίνω τι ζητάς, αλλά εδώ δεν μπορείς να βρεις το κατάλληλο πρόσωπο. Όλοι μιλάνε και μιλάνε, αλλά όταν είναι ώρα να κάνουν κάτι, εξαφανίζονται όλοι τους. Μόνον ένα πρόσωπο υπάρχει εδώ στο οποίο μπορείς να μιλήσεις για το Μακεδονικό. Είναι ο φοιτητής της στρατιωτικής σχολής, ο Γκότσε Ντέλτσεφ.

Συμφωνήσαμε λοιπόν με τον Ζάχωφ να ειδοποιήσει τον Γκότσε Ντέλτσεφ¹³ ότι ήθελα να τον δω, και να συναντηθούμε την επόμενη Κυριακή, στις 2 το μεσημέρι, στου Ζάχωφ. Τη συμφωνημένη ώρα έφτασα στο τυπογραφείο του Κώστα Ζάχωφ και τους βρήκα και τους δυο εκεί. Πήγαμε κάπου διακριτικά για να συζητήσουμε το ζήτημα.

Το σχέδιο για την ίδρυση των οργάνωσεων:

1. Η οργάνωση θα πρέπει να ιδρυθεί στη Μακεδονία και όχι στη Σόφια, γιατί αν ιδρυθεί στη Σόφια, οι Σέρβοι και οι Έλληνες θα την αντιμετωπίσουν ως δημιούργημα της βουλγαρικής κυβέρνησης, κι έπειτα μπορεί να φτιάξουν και αυτοί παρόμοιες οργανώσεις και η δική μας οργάνωση δε θα καταφέρει τίποτε. Επίσης, η οργάνωση πρέπει να είναι μυστική.

2. Οι ιδρυτές θα πρέπει να είναι από τη Μακεδονία, ώστε να βρίσκονται σε διαρκή επαφή με τον πληθυσμό της Μακεδονίας και να εκτίθενται και αυτοί στους ίδιους κινδύνους που θα εκτεθούν οι οπαδοί τους. Έτσι θα κερδίσουν πιο εύκολα την εμπιστοσύνη του πληθυσμού.

3. Το σύνθημα θα πρέπει να είναι «Αυτόνομη Μακεδονία!». Τα αιτήματά μας θα πρέπει να βασίζονται στο Άρθρο 23 της Συνθήκης του Βερολίνου, έτσι ώστε να έχουμε ελπίδες επιτυχίας. Το να πετύχουμε την αυτονομία της Μακεδονίας δε σημαίνει μόνο να την αποσπάσουμε για πάντα από τους Τούρκους αλλά και από τους Σέρβους και τους Έλληνες. Από τη στιγμή που θα χαραχτούν τα σύνορα της αυτόνομης Μακεδονίας, οι Σέρβοι και οι Έλληνες δε θα μπορούν πλέον να διεκδικούν κομμάτια της, ενώ αν επιχειρήσουμε την προσάρτηση στη Βουλγαρία, οι Σέρβοι και οι Έλληνες μπορεί κι εκείνοι να θελήσουν να πάρουν κομμάτια της. Το καθήκον μας θα πρέπει να είναι να σώσουμε ολόκληρη τη Μακεδονία και αυτό μπορεί να γίνει μέσω μιας αυτόνομης Μακεδονίας.

4. Η οργάνωση θα πρέπει να είναι αυτόνομη και ανεξάρτητη και να μην έχει σχέσεις ή δεσμεύσεις με τις κυβερνήσεις των γειτονικών χωρών, ώστε ν' αποφύγει την πιθανότητα να την επηρεάζουν αυτές. Ούτε και θα πρέπει να γίνει ποτέ εργαλείο οποιασδήποτε από αυτές τις κυβερνήσεις, που θα μπορούσε να

¹² Ο Ιβάν Χατζηνικόλωφ (1861-1934) ήταν ένας από τους ιδρυτές της ΕΜΕΟ.

¹³ Ο Γκότσε Ντέλτσεφ (1872-1903) ήταν μια σημαντική μορφή του αγώνα για την αυτονομία της Μακεδονίας.

χρησιμοποιηθεί για να προκαλέσει τις αντιδράσεις κάποιων άλλων γειτονικών κυβερνήσεων.

5. Από τους Μακεδόνες της Βουλγαρίας και από τον βουλγαρικό λαό θα ζητήσουμε μόνον υλική και ηθική υποστήριξη και δεν θα τους αφήσουμε να αναμειγνύονται στις πράξεις μας.

Έπειτα από τέσσερις ώρες συζήτηση, ο Κώστας Ζάχωφ και ο Γκότσε Ντέλτσεφ δέχτηκαν το σχέδιο. Τότε ο Γκότσε είπε: «Άκουσε, κύριε Χατζηνικόλωφ, τόσοσ καιρός πέρασε ως τώρα, ας αφήσουμε να περάσει κι άλλος ένας χρόνος. Σ' ένα χρόνο τελειώνω τη στρατιωτική σχολή και θα γίνω αξιωματικός. Τότε θα παραιτηθώ και θα πάω στη Θεσσαλονίκη και θα ιδρύσουμε την επαναστατική οργάνωση».

Makedonium, σ. 29-30.

Μετά την ειρηνευτική Συνθήκη του Βερολίνου, η Μακεδονία ήταν η σημαντικότερη οθωμανική κτήση που απέμενε στην Ευρώπη. Καθώς κατοικούνταν από διάφορες εθνοτικές ομάδες, δεν άργησε να μετατραπεί σε πεδίο ανταγωνισμού του βουλγαρικού, του ελληνικού και του σερβικού εθνικισμού. Η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ) ιδρύθηκε το 1893. Το 1903 οργάνωσε την εξέγερση του Ήλντεν εναντίον της οθωμανικής εξουσίας, αλλά νικήθηκε. Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων η Μακεδονία κατακτήθηκε από τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και τη Σερβία και τελικά μοιράστηκε ανάμεσά τους. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο η ΕΜΕΟ βαθμιαία μεταμορφώθηκε από εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της βάσης σε μια φασιστική τρομοκρατική οργάνωση, η οποία διακινούσε ναρκωτικά κι έκανε ανταρτοπόλεμο ιδίως εναντίον της Σερβίας (η μετέπειτα Γιουγκοσλαβία), και ανεπίσημα ήλεγχε αρκετά μέρη της βουλγαρικής Μακεδονίας. Επίσης, επηρέαζε σημαντικά την πολιτική ζωή της Βουλγαρίας μέχρι το 1934, οπότε η βουλγαρική κυβέρνηση την ανάγκασε να διαλυθεί.

Ξαναδιαβάστε το κείμενο και εντοπίστε τα πρακτικά προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζε η οικοδόμηση μιας πολιτικής οργάνωσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη του ύστερου 19^{ου} αιώνα. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, ήταν σημαντικό να γίνει η διάκριση μεταξύ αυτονομίας και ανεξαρτησίας;

A-28. Διακήρυξη της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ), η οποία αναγγέλλει στις Μεγάλες Δυνάμεις την απόφασή της να ξεκινήσει την ένοπλη εξέγερση (1903)

Η ατιμώρητη βία των Μωαμεθανών και η συστηματική καταπίεση που ασκεί η κυβέρνηση ανάγκασαν τους Χριστιανούς των περιοχών της Μακεδονίας και της Αδριανούπολης να ξεκινήσουν μαζικά τον ένοπλο αγώνα. Προχώρησαν σ' αυτή την ακραία μορφή πάλης, μόνον αφού πρώτα απέτυχαν όλα τα άλλα μέσα για να προκληθεί η ευρωπαϊκή παρέμβαση, σύμφωνα με το πνεύμα των διεθνών συνθηκών, οι οποίες υποτίθεται ότι θα ρύθμιζαν την κατάσταση του πληθυσμού. Αυτή η εξωτερική παρέμβαση των Δυνάμεων εξακολουθεί να είναι το μόνο μέσο για να απομακρυνθεί το κακό και να πάψει η αιματοχυσία.

Τα μη παραγωγικά βήματα τα οποία έχουν γίνει ως τώρα με σκοπό να βελτιωθεί το τουρκικό καθεστώς με καταπραϋντικά μέτρα, δεν έφεραν τίποτε άλλο από την αύξηση του μωαμεθανικού φανατισμού και της κυβερνητικής καταπίεσης. Η εξωτερική παρέμβαση μπορεί να φέρει αποτέλεσμα, μόνον εφόσον αποσκοπεί στις εξής άμεσες συνέπειες:

1. Διορισμός, σε συμφωνία με τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενός ανώτατου κυβερνήτη ο οποίος θα πρέπει να είναι Χριστιανός, θα πρέπει να μην υπήρξε ποτέ μέλος της οθωμανικής διοίκησης και θα πρέπει να είναι ανεξάρτητος από την Υψηλή Πύλη στην εκπλήρωση των καθηκόντων του.
2. Δημιουργία ενός μόνιμου συλλογικού διεθνούς ελέγχου, εφοδιασμένου με ευρείες εξουσίες επιβολής κυρώσεων.

Εξηγώντας τους λόγους οι οποίοι προκάλεσαν αυτή την απεγνωσμένη πράξη των εξεγερμένων πληθυσμών καθώς και τα μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να σταματήσουν τις συνέπειές της, η Εσωτερική Οργάνωση απεκδύεται πάσης ευθύνης και δηλώνει πως η ίδια θα καθοδηγήσει τον αγώνα μέχρι την πλήρη επίτευξη των στόχων του, αντλώντας δύναμη από την αναγνώριση των καθηκόντων της και από τη συμπάθεια ολόκληρου του κόσμου.

Odbrani, σ. 484.

Ποιος ήταν ο σκοπός αυτού του κειμένου; Ποιους ειδικότερους στόχους επιδίωκαν να πετύχουν οι συντάκτες του; Η ένοπλη σύγκρουση παρουσιάζεται ως ο επιθυμητός στόχος ή ως ένα απαραίτητο μέσο για να πραγματοποιηθούν κάποιοι άλλοι στόχοι;

A-29. Η άποψη του Χρήστου Μισίρκωφ για την ανάγκη να βρεθούν πολιτικές λύσεις στο μακεδονικό ζήτημα μέσα στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1903)

Αν η θρησκευτική προπαγάνδα προσπαθήσει να εμποδίσει την ένωση των μακεδόνων διανοομένων και του μακεδονικού λαού, τότε το πρώτο πράγμα που θα πρέπει να γίνει θα είναι η δημιουργία μιας ενιαίας αποστολικής εκκλησίας στη Μακεδονία, δηλαδή η Αρχιεπισκοπή Οχρίδος, η οποία θα μετατραπεί σε «Αρχιεπισκοπή πάσης Μακεδονίας».

Η θρησκευτική προπαγάνδα μπορεί επίσης να περιέχει στοιχεία τα οποία εμποδίζουν την ένωση των διανοομένων και του λαού της Μακεδονίας μόνον και μόνον εξαιτίας των εθνικών τους βλέψεων. Αν τυχόν συμβεί κάτι τέτοιο, τότε είναι φυσικό το αίτημα της εκκλησιαστικής μεταρρύθμισης να συνοδευτεί και από το αίτημα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, δηλαδή η Αρχιεπισκοπή να αναλάβει τον έλεγχο των σχολικών ζητημάτων και να τα προσαρμόσει στην εθνικότητα των πιστών: στις ελληνικές επαρχίες η γλώσσα των σχολείων και των εκκλησιών θα είναι η ελληνική, στις βλαχικές η βλαχική και στις σλαβικές η μακεδονική.

Τότε όλη η εθνική και θρησκευτική προπαγάνδα, η οποία μέχρι τώρα χωρίζει το λαό σε διαφορετικές κι εχθρικές μεταξύ τους ομάδες, θα εξαφανιστεί και θα απολαύσουν την ειρήνη όχι μόνον ο ίδιος ο λαός αλλά και ολόκληρη η Μακεδονία και η Τουρκία και η Ευρώπη. [...]

Αυτή η έκβαση άλλωστε θα είναι η καλύτερη και για την Τουρκία. [...] Αν, από την άλλη μεριά, αναγνωριστεί επίσημα ότι στη Μακεδονία δεν υπάρχουν πολλές σλαβικές εθνικότητες αλλά μόνο μια, η οποία δεν είναι ούτε βουλγαρική ούτε σερβική, κι αν η Μακεδονία αποκτήσει την αυτόνομη Αρχιεπισκοπή της, τότε και η Τουρκία θα απαλλαγεί αμέσως από την παρέμβαση αυτών των τριών γει-

τονικών κρατών στα μακεδονικά ζητήματα.

Τα εθνικά μας συμφέροντα υπαγορεύουν στη μακεδονική διανόηση και στο λαό της Μακεδονίας να βοηθήσουν την Τουρκία, ώστε η τελευταία να ξεφύγει από τη δύσκολη θέση στην οποία έχει οδηγηθεί από την εθνική και τη θρησκευτική προπαγάνδα που κυκλοφορεί στη Μακεδονία καθώς και από τα κράτη τα οποία έχουν συμφέροντα σ' αυτήν. Δε χρειάζεται να ενωθούμε ούτε με τη Βουλγαρία ούτε με τη Σερβία ούτε με την Ελλάδα. Η τουρκική εδαφική ακεραιότητα είναι πιο σημαντική για εμάς απ' ό,τι είναι για τη Ρωσία και για τη δυτική Ευρώπη. Η Τουρκία είναι το κράτος το οποίο απολαμβάνει την καλύτερη δυνατή γεωγραφική θέση. Η τουρκική υπηκοότητα και η διατήρηση της τουρκικής ακεραιότητας δίνουν σε εμάς, το λαό της Μακεδονίας, το δικαίωμα να απολαμβάνουμε πλήρη πολιτικά δικαιώματα σ' ολόκληρη την Τουρκία. Αυτά τα δικαιώματα θα μπορούσαν να μας δώσουν σημαντικά υλικά οφέλη. Γι' αυτόν το λόγο η μακεδονική διανόηση, αν συγκεντρώσει την προσοχή της πρώτα και πρωταρχικά στα δικά της συμφέροντα, θα πρέπει ν' αξιοποιήσει όλες τις ηθικές της δυνάμεις στη διατήρηση της ακεραιότητας της Τουρκίας. Σε αντάλλαγμα, θα μπορούσαμε τότε να αναμένουμε και θα είχαμε το δικαίωμα να ελπίζουμε, ότι ο γενναιοδωρος κύριός μας θα μας παραχωρούσε πλήρη αυτονομία στα εκκλησιαστικά και εκπαιδευτικά ζητήματα, πλήρη ισότητα ενώπιον του νόμου και τοπική αυτοδιοίκηση στη Μακεδονία. [...]

Ένα τέτοιο ειρηνικό πρόγραμμα εκ μέρους του λαού της Μακεδονίας θα συναντούσε επίσης την υποστήριξη και την έγκριση των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες ενδιαφέρονται για την ακεραιότητα της Τουρκίας.

Odbrani, σ. 551-552.

Ο Χρήστος Μισίρκωφ ήταν, μαζί με τον Δημήτρη Τσουπόφσκι, μέλος της ομάδας των σλαβομακεδόνων σπουδαστών που είχαν δραστηριοποιηθεί στην Πετρούπολη την πρώτη εικοσαετία του 20^{ου} αιώνα. Το βιβλίο του, *Περί των μακεδονικών ζητημάτων*, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1903 στη Σόφια, αναγνωρίζεται ευρύτατα ως το θεμέλιο επάνω στο οποίο αναπτύχθηκε μια σλαβομακεδονική εθνική ταυτότητα μεταξύ πολλών κατοίκων της περιοχής.

Γιατί θεωρούσε ο Χρήστος Μισίρκωφ ότι η διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποτελούσε την καλύτερη λύση για τους κατοίκους της Μακεδονίας; Ποιο ρόλο έπαιζε στο σχέδιό του η Εκκλησία; Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι ο συγγραφέας αυτών των παραγράφων προσπαθούσε να παρουσιάσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία σαν μια εναλλακτική λύση απέναντι στα εθνικά κράτη; Συγκρίνετε τα κείμενα Α-23 και Α-24, έχοντας υπόψη σας το γεγονός ότι η εξέγερση στη Μακεδονία είχε ηττηθεί το 1903.

Α-30. Σχέδιο του Αυρήλιου Σ. Ποποβίτσι για την αναδιάρθρωση της Αυστροουγγαρίας σ' ένα ομοσπονδιακό κράτος, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρύτερης Αυστρίας (1906)

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΕΝΟΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Η σημερινή επικράτεια της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας στο σύνολό της, με εξαίρεση τη Βοσνία κι Ερζεγοβίνη, διαιρείται, ανάλογα με τα έθνη που ζουν σ' αυτήν, στα εξής εθνικά και πολιτικά κύτταρα: τη γερμανική Αυστρία, τη γερμανική Βοημία, τη γερμανική Μοραβία (Σιλεσία), τη Βοημία, την Ουγγαρία, την Τρανσυλβανία, την Κροατία, τη Δυτική Γαλικία, την Ανατολική Γαλικία, τη Σλοβακία, την Ουκρανία, τη Βοϊβοδίνα, τη Σεκλερία, το Τυρόλο και την Τεργέστη.

Αυτά τα δεκαπέντε εθνικά κράτη σχηματίζουν από κοινού ένα μοναρχικό ομοσπονδιακό κράτος, το οποίο ονομάζεται «Ηνωμένες Πολιτείες της Μείζονος Αυστρίας», υπό το σκήπτρο της Αυτού Μεγαλειότητος του Αυτοκράτορα Φραγκίσκου Ιωσήφ Α'.

Όλοι οι πολίτες των εθνικών κρατών είναι συγχρόνως και αυστριακοί πολίτες. Κανείς δεν έχει δικαίωμα να ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα σε περισσότερα του ενός εθνικά κράτη. [...]

Η αυτοκρατορική ή ομοσπονδιακή κυβέρνηση αποτελείται από τους εκπροσώπους των εθνικών κρατών.

Ο καγκελλάριος, ο οποίος επιλέγεται από τον Αυτοκράτορα, τίθεται επικεφαλής της αυτοκρατορικής ή ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

Το Κοινοβούλιο της Αυτοκρατορίας αποτελείται από:

- α) Τη Βουλή των Αντιπροσώπων
- β) Τη Γερουσία [...]

Οι κυβερνήσεις των εθνικών κρατών στέλνουν τους εξουσιοδοτημένους αντιπροσώπους τους στην αυτοκρατορική κυβέρνηση. Οι τελευταίοι έχουν δικαίωμα ψήφου σύμφωνα με τις εξής αναλογίες: γερμανική Αυστρία, επτά ψήφοι· Ουγγαρία, επτά· Βοημία, πέντε· Τρανσυλβανία, τέσσερις· Κροατία, τρεις· Δυτική Γαλικία, τρεις· Ανατολική Γαλικία, τρεις· γερμανική Βοημία, δυο· Σλοβακία, δυο· γερμανική Μοραβία, δυο· Ουκρανία, μια· Βοϊβοδίνα, μια· Τυρόλο, μια· Τεργέστη, μια· Σεκλερία, μια. Σύνολο: σαράντα δυο ψήφοι. [...]

Κάθε εθνικό κράτος διαθέτει το δικό του κοινοβούλιο, τη δική του κυβέρνηση και τη δική του δικαστική εξουσία.

Ο Αυτοκράτορας επιλέγει τον αυτοκρατορικό κυβερνήτη ο οποίος είναι επικεφαλής της κυβέρνησης κάθε εθνικού κράτους. Ο τελευταίος πρέπει να είναι πολίτης του εν λόγω εθνικού κράτους.

Ο Αυτοκράτορας επιλέγει τα μέλη της κυβέρνησης, λαμβάνοντας υπόψη του τις προτάσεις του κυβερνήτη.

Κάθε εθνικό κράτος έχει το δικό του σύνταγμα. Το τελευταίο πρέπει να εγκριθεί από την αυτοκρατορική εξουσία προτού τεθεί σε ισχύ. Ως εκείνη τη στιγμή, η κυβέρνηση του εθνικού κράτους μπορεί ανεξάρτητα να ασκεί όλα τα αυτόνομα δικαιώματα της χώρας.

Η Αυτοκρατορία εγγυάται την ακεραιότητα της εδαφικής επικράτειας των εθνικών κρατών καθώς και την αυτονομία τους, υπό τον όρο ότι η τελευταία δε θα περιορίζεται από τους όρους του αυτοκρατορικού συντάγματος ή από τα ειδικά συντάγματα. [...]

Κάθε εθνικό κράτος έχει το δικαίωμα να αποφασίσει ποια θα είναι η επίσημη του γλώσσα. Η διεθνής γλώσσα επικοινωνίας της Αυτοκρατορίας είναι η γερμανική. Ωστόσο, στο αυτοκρατορικό κοινοβούλιο κάθε μέλος μπορεί να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα. [...]

Όλοι οι νόμοι, τα διατάγματα και τα έγγραφα των αυτοκρατορικών αρχών πρέπει να συντάσσονται και να δημοσιεύονται αποκλειστικά στην επίσημη γλώσσα του κράτους το οποίο αφορούν.

Στα νομίσματα και τα χαρτονομίσματα θα χρησιμοποιούνται επίσης όλες οι επίσημες γλώσσες των κρατών - μελών. [...]

Η Βιέννη είναι η πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας και η έδρα του Αυτοκράτορα.

Popovici, σ. 288-297.

🔑 Ο Αυρήλιος Σ. Ποποβίτσι (1863-1917) ήταν ένας ρουμάνος δημοσιογράφος από την Τρανσυλβανία. Σπούδασε ιατρική και πολιτικές επιστήμες στη Βιέννη και στο Γκρατς και ήταν μέλος της Εθνικής Ρουμανικής Επιτροπής της Τρανσυλβανίας. Αγωνίστηκε για τα δικαιώματα των Ρουμάνων στο πλαίσιο της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας. Το σχέδιό του, να επεκταθεί ο αυστροουγγρικός δυισμός σ' ένα αληθινό ομοσπονδιακό σύστημα, συντάχθηκε στο πλαίσιο των προσπαθειών μιας ομάδας διανοουμένων, οι οποίοι είχαν συγκεντρωθεί γύρω από τον διάδοχο του θρόνου Αρχιδούκα Φραγκίσκο Φερδινάνδο και αναζητούσαν λύσεις για την ενίσχυση της μοναρχίας, η οποία απειλούνταν από την ανάπτυξη των διάφορων εθνικισμών.

❓ Ποια λύση ήθελε ο Αυρήλιος Σ. Ποποβίτσι να δώσει στις σχέσεις μεταξύ εθνικού και ομοσπονδιακού επιπέδου; Προσπαθείστε να φανταστείτε γιατί προτίμησε την ομοσπονδιακή λύση από τη δημιουργία ανεξάρτητων εθνικών κρατών.

A-31. Οι προσπάθειες των Αλβανών ν' αποκτήσουν δικό τους εθνικό κράτος, όπως παρουσιάζονται από τον βρετανό πρεσβευτή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (1912)

Ο λόρδος Γκόσεν, πρεσβευτής τότε της Αυτής Μεγαλειότητας στην Κωνσταντινούπολη, στη σχετική έκθεση που συνέταξε, συνόψισε λακωνικά το ζήτημα του ενδιαφέροντος για την Αλβανία, όταν είπε: «Και ούτε μπορεί να αρνηθεί κανείς πως το αλβανικό κίνημα είναι ένα κίνημα απολύτως φυσικό. Ενώ οι Αλβανοί αποτελούν μια φυλή εξίσου αρχαία κι επιφανή με όλες τις άλλες, από τις οποίες περιβάλλεται, βλέπουν την εθνικότητα αυτών των γειτονικών φυλών να τίθεται υπό την προστασία διάφορων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων και να ικανοποιούνται οι πόθοι τους για πιο ανεξάρτητη ύπαρξη [...] Στο μεταξύ, οι ίδιοι δεν απολαμβάνουν παρόμοιας αντιμετώπισης. Η εθνικότητά τους αγνοείται, [...] προτείνονται διάφορες ανταλλαγές εδαφών και κάθε λογής άλλες δυσκολίες ανακύπτουν, αλλά πάντοτε εις βάρος της Αλβανίας, και οι Αλβανοί παραδίδονται στα χέρια των Σλάβων και των Ελλήνων χωρίς να γίνεται καμιά αναφορά στις αξιώσεις της εθνικότητας.

Durham, σ. 72.

► Εικ. 3. Διακήρυξη της αλβανικής ανεξαρτησίας στην Αυλώνα (1912) – γκραβούρα της εποχής

Hudhri, σ. 44.

🔑 Η μορφή δίπλα στη σημαία παριστάνει τον Σκεντέρμπεη.

❓ Ποιο είναι το κεντρικό στοιχείο που παρουσιάζεται σ' αυτή την εικόνα; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η αναπαράσταση της στιγμής που ανακηρύσσεται η ανεξαρτησία συνδέεται με τα εθνικά σύμβολα; Ποιο ρόλο παίζει σ' αυτή την εικόνα ο Σκεντέρμπεης;

A-32. Απόσπασμα από τον λόγο του Τζεμάλ πασά στη Δαμασκό για τις σχέσεις μεταξύ Τούρκων και Αράβων (1913)

Θα ήθελα λοιπόν να σας πω τα εξής: το κίνημα του τουρκισμού, το οποίο βλέπετε σήμερα να αναπτύσσεται στην Κωνσταντινούπολη και στις ισλαμικές χώρες που κατοικούνται από Τούρκους, δεν είναι διόλου αντίθετο στην αραβιστική σκέψη. Γνωρίζετε

πολύ καλά πως ως τώρα υπήρχαν ελληνικά, βουλγαρικά και αρμενικά κινήματα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σ' αυτά προστέθηκε σήμερα και ο αραβισμός. Ο Τούρκος όμως είχε ξεχάσει τον εαυτό του. Μάλιστα, ντρεπόταν ακόμη και να πει ποια είναι η εθνικότητά του. Μια τέτοια πτώση του εθνικισμού δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε μια και μόνη κατάληξη. Έχοντας αυτόν το φόβο η τουρκική νεολαία κινητοποιήθηκε και αφυπνίστηκε αξιέπαινα. Κήρυξε εθνικό ιερό πόλεμο (milli cihad) για να πει στον Τούρκο πως είναι Τούρκος και πως η τουρκικότητα έχει αμέτρητες αρετές [...] Τώρα, σας διαβεβαιώνω πως το κίνημα του τουρκισμού δεν είναι σε καμιά περίπτωση εχθρός του κινήματος του αραβισμού. Είναι αδερφός του και αχώριστός του σύντροφος. Η τουρκική νεολαία με όλη της την καρδιά θα ήθελε να δει τον Άραβα να προσοδεύει και να απολαμβάνει όλα τα εθνικά του δικαιώματα. Οι σημερινές προσπάθειες της τουρκικής νεολαίας περιορίζονται σε σημαντικά ζητήματα όπως είναι η εκπαίδευση του Τούρκου μετά την αφύπνιση του εθνικού του αισθήματος, το να γίνει ο Τούρκος εργατικός, να απελευθερωθεί ο Τούρκος από τη σκλαβιά, ν' αποκατασταθεί η υγεία του Τούρκου, να αυξηθεί ο τουρκικός πληθυσμός, να βελτιωθεί η ευημερία του Τούρκου, με δυο λόγια, να παρουσιαστεί ο Τούρκος στα μάτια του κόσμου ως ένα αξιοσέβαστο και προκομμένο στοιχείο που του αξίζει το δικαίωμα να ζει ανάμεσα στα έθνη του 20^{ου} αιώνα. [...] Ω, εσείς, ανθέ της νεολαίας των Αράβων, εργαστείτε κι εσείς για να κάνετε πραγματικότητα τα ίδια ιδανικά.

Cemal, σ. 220.

Ο Τζεμάλ Πασάς ήταν αξιωματικός καριέρας του οθωμανικού στρατού και ηγέτης των Νεοτούρκων. Μετά το πραξικόπημα του Ιανουαρίου του 1913 έγινε στρατιωτικός διοικητής της Κωνσταντινούπολης, έπειτα υπουργός Ναυτικών και κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου στρατιωτικός διοικητής της Συρίας, όπου προσπάθησε ν' αντισταθεί στη βρετανική εισβολή και να διατηρήσει τη νομιμοφροσύνη των αραβικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ποιος ήταν ο σκοπός αυτού του λόγου;

A-33. Το σχέδιο του Δημήτρη Τσουπόφσκι για την ίδρυση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασίλευτης Δημοκρατίας (Αγία Πετρούπολη, 1917)

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΟΥΣ
ΠΛΗΡΗΣ ΑΥΤΟΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ο σημερινός παγκόσμιος πόλεμος φέρνει την ελευθερία και τον αυτοπροσδιορισμό σε πολλούς υπόδουλους λαούς. Από αιώνες η Μακεδονία πάλεψε κι έχυσε ποταμούς αίματος γι' αυτή την ελευθερία και την ανεξαρτησία, αλλά προδοτικά κατακομματιάστηκε από τον εγκληματικό σοβινισμό και την απληστία των αιματοβαμμένων δυναστειών που την περιτριγυρίζουν. Τα αποτελέσματα αυτής της χωρίς προηγούμενο λεηλασίας προκάλεσαν όχι μόνον την αλληλοεξόντωση των βαλκανικών λαών αλλά και τον σημερινό παγκόσμιο πόλεμο, που όμοιό του δεν έχουμε ξαναδεί. Σήμερα, που ένα μεγάλο μέρος της Βαλκανικής κείται γκρεμισμένο σε ερείπια και οι υπόλοιποι λαοί της βρίσκονται κάτω από τον αυστρουγγρικό ζυγό, εμείς, οι Μακεδόνες, που υποφέρουμε περισσότερο από κάθε άλλον, σας καλούμε όλους σας, λαοί των Βαλκανίων, να ξεχάσετε τις περασμένες έχθρες, να ενωθείτε και να προσχωρήσετε στην πανβαλκανική μας επανάσταση με το πρόγραμμα του κοινού μας αγώνα για τη δημιουργία μιας Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασίλευτης Δημοκρατίας.

Το πρόγραμμα της επαναστατικής μας επιτροπής περιέχει τα ακόλουθα σημεία:

Όλοι οι βαλκανικοί λαοί πρέπει να καταργήσουν τις υπάρχουσες δυναστείες και ν' αποκτήσουν αβασίλευτα πολιτεύματα.

Κάθε βαλκανική αβασίλευτη δημοκρατία πρέπει να είναι εντελώς αυτόνομη όσον αφορά στην εσωτερική της ζωή.

Όλες μαζί οι βαλκανικές αβασίλευτες δημοκρατίες απαρτίζουν την ενιαία Βαλκανική Ομοσπονδιακή Αβασίλευτη Δημοκρατία.

Η Βαλκανική Ομοσπονδιακή Αβασίλευτη Δημοκρατία αποτελείται από τις εξής αβασίλευτες δημοκρατίες: Μακεδονία, Αλβανία, Μαυροβούνιο, Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία, Κροατία, Βοσνία κι Ερζεγοβίνη, Σλοβενία και Θράκη.

Ως ανεξάρτητες αβασίλευτες δημοκρατίες αναγνω-

ρίζονται όχι μόνον τα μονοφυλετικά κράτη αλλά κι εκείνες οι περιοχές που έχουν μεικτό πληθυσμό του οποίου τα συμφέροντα συνδέονται στενά με τις γεωγραφικές, ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές του συνθήκες.

Στις αβασίλευτες δημοκρατίες οι οποίες έχουν μεικτούς πληθυσμούς μπορούν να οργανωθούν αυτόνομες περιοχές και δήμοι, όπου κάθε εθνικότητα θα απολαμβάνει πλήρη ελευθερία της μητρικής της γλώσσας, της πίστης και των παραδόσεών της.

Η επίσημη γλώσσα κάθε χωριστής αβασίλευτης δημοκρατίας θα είναι η γλώσσα της πλειοψηφίας του πληθυσμού της.

Κάθε χωριστή αβασίλευτη δημοκρατία θα στέλνει τους εξουσιοδοτημένους αντιπροσώπους της στο γενικό Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο της Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασίλευτης Δημοκρατίας.

Από τη σύνθεση των εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων θα σχηματίζονται μια Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση κι ένα Υπουργικό Συμβούλιο τα οποία θα εκλέγουν τον πρόεδρο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας.

Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και το Υπουργικό Συμβούλιο θα αποτελούνται από ίσο αριθμό αντιπροσώπων κάθε ομοσπονδιακής αβασίλευτης δημοκρατίας.

Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και το υπουργικό Συμβούλιο θα συντονίζουν όλα τα κοινού ενδιαφέροντος εσωτερικά ζητήματα καθώς και τις εξωτερικές διεθνείς υποθέσεις της Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Αβασίλευτης Δημοκρατίας.

Makedonium, σ. 75-76.

Ο Δημήτρης Τσουπόφσκι (1878-1940) ήταν ένας από τους ηγέτες της Μακεδονικής Ένωσης στην Πετρούπολη. Η εκτύλιξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και της Ρωσικής Επανάστασης του 1917 τον ενθάρρυναν στα τολμηρά του σχέδια για την αναδιοργάνωση της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μετά τη λήξη του πολέμου.

Διαβάστε προσεκτικά την πρώτη παράγραφο και συγκρίνετέ την με τα κείμενα Α-28 και Α-29. Προσπαθείστε να φανταστείτε για ποιους λόγους ο Τσουπόφσκι προτιμούσε την ομοσπονδιακή αβασίλευτη δημοκρατία από ένα σλαβομακεδονικό εθνικό κράτος.

Α-34. Η Διακήρυξη της Κέρκυρας (1917), για τις αρχές της ένωσης των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων

Η τέως Συμμαχική Επιτροπή και το τρέχον Υπουργικό Συμβούλιο του Βασιλείου της Σερβίας καθώς και οι αντιπρόσωποι της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής η οποία εδρεύει στο Λονδίνο, που έως τώρα λειτουργούσαν ανεξάρτητα μεταξύ τους, και με την παρουσία και τη συνεργασία του προέδρου του [σερβικού] Κοινοβουλίου, πραγματοποίησαν σύσκεψη στην οποία αντάλλαξαν τις σκέψεις και τις ιδέες τους σχετικά με την μελλοντική ζωή των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων σ' ένα ενιαίο κράτος.

[...]

Οι αντιπρόσωποι των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων πρώτα και κύρια τονίζουν το γεγονός ότι το έθνος μας έχει το ίδιο αίμα, την ίδια γραπτή και προφορική γλώσσα, το ίδιο αίσθημα ενότητας χάρη στη συνέχεια και στην ενότητα της περιοχής στην οποία ζει κι επίσης τους ίδιους σκοπούς στη ζωή σε ότι αφορά την εθνική ύπαρξη καθώς και την ηθική και υλική ανάπτυξη.

Το έθνος μας, με τα τρία του ονόματα, το οποίο έχει υποφέρει πικρά από την ωμή εξουσία και την αδικία, που έχει υποφέρει τα πάνδεινα για χάρη του αυτοπροσδιορισμού του, αγκάλιασε περιχαρές αυτή την εξαισία αρχή ως κύριο σκοπό τούτου του τρομερού αγώνα ο οποίος προκλήθηκε από την παραγνώριση του εθνικού δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού.

Επίσης, εμείς, οι εξουσιοδοτημένοι αντιπρόσωποι των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων, διακηρύσσοντας πως η μόνη αδιαπραγμάτευτη αξίωση του λαού μας είναι η αξίωση που επιβάλλεται στη βάση του ελεύθερου αυτοπροσδιορισμού ενός έθνους, δηλαδή να είναι εντελώς ελεύθερο από την ξένη κατοχή κι ενωμένο σε ένα ενιαίο, ελεύθερο και ανεξάρτητο εθνικό κράτος, συμφωνήσαμε ότι το κοινό μας κράτος θα θεμελιωθεί επάνω σ' αυτές τις σύγχρονες και δημοκρατικές αρχές (Μέρος 1).

Ο λαός μας δεν θέλει τίποτε που να ανήκει σε ποιονδήποτε άλλον. Ο λαός μας ζητά μόνον αυτά που του ανήκουν και θέλει να ελευθερωθεί στην ολότητά του και να ενωθεί. Γι' αυτόν το λόγο άλλωστε ο λαός μας, με πλήρη επίγνωση και αποφασιστικότητα

τα, δε δέχεται οποιαδήποτε αποσπασματική λύση στο πρόβλημα της εθνικής απελευθέρωσης και ένωσης. Το πρόβλημα της απελευθέρωσης από την Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία και της ένωσής του με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο αποτελεί ένα αδιαίρετο σύνολο.

Petranović, Zečević, σ. 66-68.

Οι δραματικές εξελίξεις του 1917, ιδίως το επαναστατικό κίνημα στη Ρωσία και η αμερικανική συμμετοχή στον πόλεμο, έκαναν τη σερβική κυβέρνηση και τη Γιουγκοσλαβική Επιτροπή – η οποία είχε σχηματιστεί από εξόριστους πολιτικούς των νοτιοσλαβικών περιοχών της Αυστροουγγαρίας – να ξεπεράσουν τις διαφωνίες τους και να διακηρύξουν ένα κοινό πολιτικό πρόγραμμα. Οι διαπραγματεύσεις για την κοινή τους διακήρυξη έγιναν τον Ιούνιο του 1917 στην Κέρκυρα, όπου είχε αποσυρθεί η σερβική κυβέρνηση, όταν αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Σερβία το 1915. Περιελάμβανε δεκατρείς κύριους όρους στους οποίους αποτυπώνονταν οι προβλέψεις για το όνομα του μελλοντικού κράτους (Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων), για το χαρακτήρα του ως κοινοβουλευτικής συνταγματικής μοναρχίας υπό τη δυναστεία των απογόνων του Καραγεώργη, για το θυρέο και τη σημαία της χώρας, για την ισοδυναμία των εθνικών συμβόλων που ήδη υπήρχαν κι επίσης για την ισότητα των τριών εθνικών ονομάτων, των αλφαβήτων, των θρησκευτικών δογμάτων, των συστατικών εδαφικών μονάδων, των πολιτών απέναντι στο κράτος και το νόμο, κ.λπ. Η Διακήρυξη της Κέρκυρας είχε σημαντικό αντίκτυπο στη στάση των εξόριστων Γιουγκοσλάβων πολιτικών και του λαού που ζούσε στις νοτιοσλαβικές επαρχίες της Αυστροουγγαρίας.

Ποια ήταν η κύρια πρόταση που έκαναν οι Σέρβοι σχετικά με το μέλλον των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων; Ποια επιχειρήματα προβλήθηκαν για να υποστηριχθεί αυτή η πρόταση; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, προτάθηκε η δημιουργία ενός κοινού κράτους και όχι τριών χωριστών κρατών; Αν ζητούσαν σήμερα τη γνώμη σας για το μέλλον των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων το 1918, ποιες συμβουλές θα μπορούσατε να δώσετε;

A-35. Ο Λόγος με τα Δεκατέσσερα Σημεία του προέδρου Ουίλσον (1918) – τα σημεία σχετικά με τη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Συμμετείχαμε σ' αυτόν τον πόλεμο, επειδή προηγήθηκαν παραβιάσεις δικαιωμάτων οι οποίες μας έθιξαν καίρια κι έκαναν τη ζωή του λαού μας αδύνατη, εκτός και αν επανορθώνονταν κι εξασφαλιζόταν ολόκληρος ο κόσμος οριστικά κατά της πιθανότητας επανεμφάνισης τέτοιων παραβιάσεων. Επομένως, αυτό που απαιτούμε εμείς από αυτό τον πόλεμο δεν είναι κάτι που αφορά αποκλειστικά εμάς. Είναι ότι ο κόσμος ολόκληρος πρέπει να γίνει κατάλληλος και ασφαλής για τη ζωή όλων μας. Και ιδίως να εξασφαλιστεί πως κάθε φιλειρηνικό έθνος το οποίο, όπως το δικό μας, θέλει να ζήσει τη δική του ζωή, θα μπορεί να ορίσει μόνο του τους θεσμούς του και να διασφαλίσει ότι θα απολαμβάνει τη δικαιοσύνη και τη σωστή συμπεριφορά των άλλων λαών του κόσμου και όχι τη βία και την εγωιστική επιθετικότητα. Όλοι οι λαοί του κόσμου, στην πραγματικότητα, συμμερίζονται αυτό το κοινό συμφέρον, κι εμείς από τη σκοπιά μας διακρίνουμε ολοκάθαρα πως όσο δεν αντιμετωπίζονται δίκαια οι άλλοι δεν θα αντιμετωπιζόμαστε ούτε κι εμείς. Το πρόγραμμα της παγκόσμιας ειρήνης λοιπόν είναι και δικό μας πρόγραμμα. Και τούτο το πρόγραμμα, το μόνο δυνατό πρόγραμμα κατά τη γνώμη μας, είναι το εξής:

[...]

X. Οι λαοί της Αυστροουγγαρίας, τη θέση των οποίων μεταξύ όλων των εθνών επιθυμούμε να δούμε εγγυημένη και διασφαλισμένη, θα πρέπει να απολαύσουν την απολύτως ελεύθερη ευκαιρία της αυτόνομης ανάπτυξής τους.

XI. Η Ρουμανία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο θα πρέπει να εκκενωθούν από τους στρατούς κατοχής. Οι κατειλημμένες περιοχές να επιστραφούν. Η Σερβία να εξασφαλίσει ελεύθερη και ασφαλή πρόσβαση στη Θάλασσα. Επίσης, οι σχέσεις μεταξύ των βαλκανικών κρατών να διέπονται από φιλική συνεννόηση με βάση τις ιστορικά εδραιωμένες γραμμές εθνικής συνείδησης και εθνικότητας. Τέλος, να δοθούν διευθετήσεις εγγυήσεις για την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία καθώς και για την εδαφική ακεραιότητα των βαλκανικών κρατών.

XII. Τα τουρκικά τμήματα της σημερινής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα πρέπει να συνεχίσουν να απολαμ-

βάνουν την ασφαλή τους κυριαρχία αλλά και οι άλλες εθνικότητες οι οποίες βρίσκονται σήμερα υπό την τουρκική εξουσία θα πρέπει επίσης να απολαύσουν εγγυήσεις για την απρόσβλητη ασφάλεια της ζωής τους και για απολύτως απεριόριστες ευκαιρίες αυτόνομης ανάπτυξης. Επίσης, τα Δαρδανέλλια θα πρέπει να είναι μονίμως ανοιχτά για την ελεύθερη διέλευση των πλοίων και του εμπορίου όλων των εθνών, υπό διεθνείς εγγυήσεις. [...]

XIV. Θα πρέπει να διαμορφωθεί μια γενική ένωση όλων των εθνών, υπό συγκεκριμένα θέσμια και με σκοπό την αμοιβαία εγγύηση της πολιτικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας τόσο των μικρών όσο και των μεγάλων κρατών.

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1918wilson.html>

Ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Γούντροου Ουίλσον πρότεινε τα Δεκατέσσερα Σημεία του για τον τερματισμό του πολέμου σ' έναν περίφημο λόγο τον οποίο εκφώνησε την 8η Ιανουαρίου του 1918. Αυτά τα σημεία απετέλεσαν τη βάση των συνθηκών ειρήνης και της δημιουργίας της Κοινωνίας των Εθνών.

Ποιες ήταν οι προθέσεις του Γούντροου Ουίλσον για τα Βαλκάνια; Εσείς πώς θα τις χαρακτηρίζατε; Εκτιμήστε κατά πόσον αυτές οι λύσεις θα μπορούσαν μακροπρόθεσμα να βελτιώσουν την κατάσταση των Βαλκανίων.

A-36. Απόφαση της Εθνοσυνέλευσης της Άλμπα Γιούλια για την ένωση της Τρανσυλβανίας με τη Ρουμανία (1918)

I. Η Πανρουμανική Εθνοσυνέλευση της Τρανσυλβανίας, του Μπανάτου και της Ουγγαρίας, η οποία συνήλθε μέσω των κανονικά εντεταλμένων αντιπροσώπων της στην Άλμπα Γιούλια την 18η Νοεμβρίου / 1η Δεκεμβρίου, διατάζει την ένωση αυτών των Ρουμάνων και όλων των περιοχών που κατοικούνται απ' αυτούς με τη Ρουμανία. Η Εθνοσυνέλευση διακηρύσσει πάνω απ' όλα το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ρουμανικού έθνους πάνω σε ολόκληρο το Μπανάτο, με όρια τους ποταμούς Μούρες, Τίσα και Δούναβη.

II. Η Εθνοσυνέλευση παραχωρεί στις περιοχές οι

οποίες αναφέρθηκαν ανωτέρω προσωρινή αυτονομία μέχρι τη σύγκληση της Συντακτικής Εθνοσυνέλευσης, η οποία θα εκλεγεί με καθολική ψηφοφορία.

III. Σχετικά μ' αυτό το ζήτημα, η Εθνοσυνέλευση διακηρύσσει τις παρακάτω θεμελιώδεις αρχές της ίδρυσης του νέου ρουμανικού κράτους:

1. Πλήρης εθνική ελευθερία για όλους τους συγκατοίκους λαούς. Κάθε λαός θα έχει εκπαίδευση, διοίκηση και δικαιοσύνη στη δική του γλώσσα, από άτομα που θα προέρχονται από το δικό του γένος, και κάθε λαός θα έχει το δικαίωμα να εκπροσωπείται στα νομοθετικά σώματα και στη διακυβέρνηση της χώρας ανάλογα προς τον αριθμό των μελών του.
2. Ίσα δικαιώματα και πλήρης αυτόνομη θρησκευτική ελευθερία για όλες τις θρησκείες του Κράτους.
3. Πλήρως δημοκρατικό σύστημα σε όλα τα πεδία της δημόσιας ζωής. Καθολικό δικαίωμα ψήφου, άμεση, ισότιμη και μυστική ψήφος σε κάθε κοινότητα, αναλογικά, για αμφότερα τα φύλα, καθώς και δικαίωμα συμμετοχής για όλα τα πρόσωπα που έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους στην αντιπροσώπευση στις κοινότητες, στις επαρχίες ή στο κοινοβούλιο.
4. Πλήρης ελευθερία του τύπου, του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι, ελεύθερη διάδοση όλων των σκέψεων των ανθρώπων.
5. Ριζοσπαστική αγροτική μεταρρύθμιση. Όλες οι μεγάλες έγγειες ιδιοκτησίες θα διανεμηθούν. Τα κληρονομικά καταπιστεύματα θα καταργηθούν. Στο μεταξύ, και με βάση το δικαίωμα της ελεύθερης διανομής των μεγάλων κτημάτων, ο χωρικός θα μπορεί να αποκτήσει το δικό του κλήρο (αρόσιμη γη, λιβάδι, δάσος) τόσης έκτασης όσης μπορεί να καλλιεργήσει ο ίδιος μαζί με την οικογένειά του. Κατευθυντήρια αρχή αυτής της αγροτικής πολιτικής είναι αφενός η προαγωγή της κοινωνικής ισότητας και αφετέρου η ενίσχυση της παραγωγής.
6. Οι βιομηχανικοί εργάτες θα απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και προνόμια τα οποία ισχύουν στα πιο προηγμένα δυτικά βιομηχανικά κράτη.

IV. Η Εθνοσυνέλευση εύχεται το συνέδριο της ειρήνης να εγκαθιδρύσει την κοινότητα των ελευθερων εθνών, ούτως ώστε η δικαιοσύνη και η ελευθερία να διασφαλιστούν για όλα τα έθνη, μικρά και μεγάλα,

και στο μέλλον ο πόλεμος να καταργηθεί ως μέσο για τον έλεγχο των διεθνών σχέσεων.

V. Οι Ρουμάνοι οι οποίοι ενώθηκαν στην Εθνοσυνέλευση χαιρετίζουν τους αδελφούς τους στη Μπουκοβίνα οι οποίοι αποσχίστηκαν από τον αυστροουγγρικό ζυγό κι ενώθηκαν με τη ρουμανική πατρίδα.

VI. Η Εθνοσυνέλευση χαιρετίζει με αγάπη και ενθουσιασμό την απελευθέρωση των εθνών που μέχρι τώρα ήταν υπόδουλα της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας, και συγκεκριμένα των εθνών: τσεχοσλοβακικό, αυστρογερμανικό, γιουγκοσλαβικό, πολωνικό, και καρπαθορωσικό, κι επίσης αποφασίζει να στείλει τον χαιρετισμό της αυτό και σ' όλα τα άλλα έθνη.

VII. Η Εθνοσυνέλευση ταπεινά ανακαλεί τη μνήμη των γενναίων Ρουμάνων οι οποίοι έχυσαν το αίμα τους σ' αυτό τον πόλεμο για την εκπλήρωση του κοινού μας ονείρου, καθώς πέθαναν για την ελευθερία και την ενότητα του ρουμανικού έθνους.

VIII. Η Εθνοσυνέλευση εκφράζει την ευγνωμοσύνη της και τον θαυμασμό της προς τις Συμμαχικές Δυνάμεις, οι οποίες με τις λαμπρές τους μάχες, ακλόνητες εναντίον ενός εχθρού ο οποίος επί δεκαετίες εξασκούσαν στον πόλεμο, έσωσαν τον πολιτισμό από τον τρόπο της βαρβαρότητας.

IX. Προκειμένου να συνεχίσει να διευθύνει τα ζητήματα του ρουμανικού έθνους στην Τρανσυλβανία, το Μπανάτο και την Ουγγαρία, η Εθνοσυνέλευση αποφασίζει να συγκαλέσει μια Μεγάλη Ρουμανική Συντακτική Εθνοσυνέλευση, το οποίο θα διαθέτει πλήρη δικαιώματα εκπροσώπησης του ρουμανικού έθνους παντού και κατά πάντα χρόνο στις σχέσεις του με όλα τα έθνη του κόσμου και το οποίο θα λάβει όλες τις απαραίτητες αποφάσεις προς το συμφέρον του έθνους.

http://www.cimec.ro/Istorie/Unire/rezo_eng.htm

Ποιες προτάσεις παρουσιάζονται εδώ σχετικά με τις μειονότητες οι οποίες υπήρχαν στο ρουμανικό κράτος; Εσείς για ποιους λόγους πιστεύετε ότι συμπεριέλαβαν οι Ρουμάνοι τέτοιες προτάσεις στη διακήρυξη της ένωσής τους με τη Ρουμανία;

A-37. Ο λόγος του Γιούλιου Μανίου στην Εθνοσυνέλευση της Άλμπα Γιούλια (1918)

Προκειμένου να απομακρυνθεί κάθε αμφιβολία την οποία θα μπορούσαν να έχουν οι ξένοι όσον αφορά

στο τι σκοπεύουμε να κάνουμε με την ένωσή μας και με την εθνική μας ελευθερία, το Μέγα Ρουμανικό Εθνικό Συμβούλιο διακηρύσσει ότι δε θέλει μια αυτοκρατορία καταπίεσης. Δε θέλουμε εμείς που ήμασταν οι καταπιεσμένοι να γίνουμε καταπιεστές. Θέλουμε να εξασφαλίσουμε την ελευθερία όλων των ανθρώπων και την ανάπτυξη όλων των λαών στο πλαίσιο της κοινής συμβίωσης. Το Μέγα Ρουμανικό Εθνικό Συμβούλιό μας επιμένει ν' ακολουθήσει το παλιό ρητό: «Αυτό που δεν θέλεις να σου κάνουν, μην το κάνεις στους άλλους». Σ' αυτή τη χώρα της μεγάλης Ρουμανίας θέλουμε να ενθρονίσουμε την εθνική ελευθερία για όλους. Θέλουμε κάθε έθνος να μπορεί να αποκτά πνευματική καλλιέργεια στη γλώσσα του, να πιστεύει στο Θεό σύμφωνα με τη θρησκεία του και να ζητά δικαιοσύνη στη δική του γλώσσα.

Εμείς που χύσαμε πικρά δάκρυα βλέποντας να μας αφαιρούν τη γλώσσα μας από τα σχολεία μας, τις εκκλησίες μας και τα δικαστήριά μας δε θ' αφαιρέσουμε από άλλους τη δική τους. Δε θέλουμε να ζήσουμε από τον ιδρώτα των άλλων, επειδή μπορούμε να ζήσουμε με τους δικούς μας κόπους και τη δική μας δύναμη, με τη δουλειά των δικών μας χεριών [χειροκροτήματα]. Μόνο με τη δημοκρατική εξουσία μπορούμε να δυναμώσουμε τη ρουμανική μας χώρα, ιδίως όταν πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τις ανάγκες του σύγχρονου κράτους. Μόνον επιβάλλοντας το κράτος δικαίου και της ελευθερίας στη χώρα μας θα έχουμε τη δύναμη να προβάλλουμε άξια την υπόθεσή μας στον έξω κόσμο.

Murgescu, σ. 284.

Ο Γιούλιου Μανίου (1873-1953) ήταν ένας από τους κυριότερους ηγέτες του ρουμανικού εθνικού κινήματος στην Τρανσυλβανία επί αυστροουγγρικής κυριαρχίας. Υπερασπίστηκε την ένωση με τη Ρουμανία και αναδείχθηκε πρόεδρος του Μεγάλου Ρουμανικού Εθνικού Συμβουλίου, το οποίο διοικούσε την Τρανσυλβανία ως την πλήρη ενσωμάτωσή της στη Μεγάλη Ρουμανία. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου ο Μανίου έγινε πρόεδρος του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος και πρωθυπουργός (1928-1930 και 1932-1933). Υπερασπίστηκε τις δημοκρατικές αξίες εναντίον των διάφορων δικτατοριών που επικράτησαν στη Ρουμανία μετά το 1938 και πέθανε σε μια κομμουνιστική φυλακή.

Ο λόγος του Μανίου αποτυπώνει τον ενθουσιασμό και τα γενναϊόδωρα αισθήματα του κινήματος για τη δημιουργία ενός αληθινού εθνικού κράτους στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, το πνεύμα του λόγου του, μολοντί συμπεριελήφθη στην απόφαση της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης, δεν το συμμερίζονταν όλοι οι ρουμάνοι πολιτικοί. Δυστυχώς, η έμπρακτη συμπεριφορά της μεσοπολεμικής Ρουμανίας απέναντι στις εθνικές της μειονότητες απείχε πολύ από τα κριτήρια που προσπάθησε ο Μανίου να επιβάλει το 1918.

Συγκρίνετε τα τεκμήρια A-36 και A-37. Ποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσα σ' ένα λόγο και σε μια επίσημη διακήρυξη;

A-38. Πρόταση για την οργάνωση ενός μακεδονικού κράτους σε καντόνια σύμφωνα με το ελβετικό μοντέλο (1919)

Κάθε έντιμη συνείδηση και κάθε πνεύμα το οποίο ενδιαφέρεται για το μέλλον της ανθρωπότητας καλούν να γίνει σεβαστός ο ελεύθερος αυτοπροσδιορισμός των εθνών. Εμείς, ο λαός της Μακεδονίας, ζητούμε να γίνει σεβαστός αυτός ο κανόνας και για τη Μακεδονία. Ο λαός της Μακεδονίας διαθέτει τις απαιτούμενες ικανότητες για την αυτοδιακυβέρνησή του, επειδή δεν είναι ούτε μια άμορφη μάζα ούτε καμιά κοινότητα χωρίς συνείδηση του εαυτού της, όπως προσπαθούν να μας πείσουν πολλοί ιδιοτελείς συγγραφείς. Αντίθετα, κάτω από αυτό το φαινομενικό χάος υπάρχει μια πνευματική ενότητα θεμελιωμένη επάνω σε στέρεους ψυχολογικούς δεσμούς, όπως οι σταθερές και μαζικές επαναστάσεις, τα κοινά μαρτύρια και τα όσα υποφέραμε κάτω από τον κοινό ζυγό. Ένας από τους κύριους συνδετικούς ιστούς αυτής της πνευματικής ενότητας είναι ακριβώς τούτη η εξαισία προσπάθεια των μαζών του μακεδονικού λαού για την ανεξαρτησία της χώρας, η οποία σε όλες τις εποχές δημιούργησε στη Μακεδονία ήρωες, αποστόλους και μάρτυρες.

Διακηρύσσουμε το δικαίωμά μας να ζήσουμε, υπογραμμίζοντας για τελευταία φορά τη θέληση της τεράστιας πλειοψηφίας των Μακεδόνων η οποία συνοψίζεται στα εξής: ανεξάρτητη Μακεδονία με

καντονική διοίκηση σύμφωνα με το παράδειγμα της δημοκρατικής Ελβετίας και υπό την προστασία μιας εκ των Δυνάμεων που δεν έχει τοπικά συμφέροντα: των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Καθένας ο οποίος γνωρίζει τη Μακεδονία και τις ορέξεις των βαλκανικών κρατών δε θα δυσκολευτεί να κατανοήσει ότι με αυτά προσπαθούμε να πετύχουμε τέσσερις στόχους:

Με τη μετατροπή της Μακεδονίας σε ανεξάρτητο κράτος η σύγκρουση μεταξύ των βαλκανικών κρατών θα τερματιστεί οριστικά, επειδή ο μακεδονικός λαός θα πάψει να αποτελεί αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ των γειτόνων του.

Η καντονική διοίκηση σύμφωνα με το παράδειγμα της ελβετικής δημοκρατίας, την οποία προτείνουμε να εισαχθεί σ' αυτήν τη χώρα, θα εξασφαλίσει σε όλες τις μειονότητες, ανεξαρτήτως των διαφορών γλώσσας ή θρησκείας, απόλυτη ισότητα στην οικονομική και πνευματική τους ανάπτυξη.

Η προστασία μιας από τις Μεγάλες Δυνάμεις στη Μακεδονία είναι αναγκαία προκειμένου να σταματήσουν οι μελλοντικές μηχανοραφίες των διεφθαρμένων διπλωματών των βαλκανικών κρατών.

Από τη στιγμή που θα γίνει ελεύθερη και ανεξάρτητη η Μακεδονία, χάρη πρώτα και κύρια στην εξαιρετική γεωγραφική θέση της, θα χρησιμεύσει σαν συνδετικός ιστός μεταξύ των βαλκανικών κρατών, θα τους επιτρέψει να συναντιούνται χωρίς να κρατούν όπλα στα χέρια τους κι επιπλέον, θα συμβάλει στην πραγμάτωση της Βαλκανικής Συνομοσπονδίας.

Λωζάννη, Ιούνιος του 1919

Το Γενικό Συμβούλιο των Μακεδονικών Ενώσεων της Ελβετίας

Odbrani, σ. 900-901.

Βρείτε ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούν οι συγγραφείς αυτού του υπομνήματος για να υποστηρίξουν την ιδέα ενός ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους. Σχολιάστε τα επιχειρήματά τους για τη δημιουργία του μακεδονικού κράτους με βάση το ελβετικό πρότυπο. Κατά τη γνώμη σας, ήταν αυτά κατάλληλα για την ιστορική κατάσταση που διαμορφώθηκε στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου; Αν εσείς ήσασταν μέλος μιας μακεδονικής ένωσης, τι είδους λύση θα προτείνατε τότε;

Χάρτης 3: Η Νοτιοανατολική Ευρώπη μετά τις συνθήκες των Βερσαλλιών και της Λωζάννης (1923)

A-39. Η Συμφωνία της Ζυρίχης για την Κύπρο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (1959)

1. Το Κράτος της Κύπρου είναι Δημοκρατία με προεδρικό σύστημα, της οποίας ο Πρόεδρος είναι Έλληνας και ο Αντιπρόεδρος είναι Τούρκος, αντιστοίχως εκλεγόμενοι υπό της Ελληνικής και της Τουρκικής κοινότητας δια καθολικής ψηφοφορίας.

2. Αι επίσημοι γλώσσαι της Δημοκρατίας της Κύπρου είναι η Ελληνική και η Τουρκική. Αι νομοθετικά και διοικητικά πράξεις και τα έγγραφα δέον να συντάσσονται και να δημοσιεύονται εις αμφοτέρας τας επίσημους γλώσσας.

3. Η Δημοκρατία της Κύπρου θα έχη ιδίαν σημαίαν, ουδετέρου χρώματος και σχεδίου, εκλεγχομένων από κοινού υπό του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Δημοκρατίας.

Αι αρχαί και αι Κοινότητες θα δύνανται κατά τας εορτασίμους ημέρας να υψώνουν την Ελληνικήν και την Τουρκικήν σημαίαν ομού μετά της σημαίας της Κύπρου.

Η Ελληνική και η Τουρκική κοινότης θα δικαιούνται να εορτάζουν τας ελληνικάς και τουρκικάς εθνικάς εορτάς.

5. Η Εκτελεστική Εξουσία θα ασκείται υπό του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Προς τούτο ούτοι θα διαθέτουν Υπουργικόν Συμβούλιον αποτελούμενον εξ 7 Ελλήνων και 3 Τούρκων Υπουργών. [...]

6. Η Νομοθετική Εξουσία θα ασκείται υπό Βουλής Αντιπροσώπων εκλεγχομένων δια περίοδον 5 ετών δια καθολικής ψηφοφορίας, υπό εκάστης Κοινότητος κεχωρισμένως, κατ' αναλογίαν 70% δια την Ελληνικήν και 30% δια την Τουρκικήν κοινότητα, αναλογίαν οριζομένην ανεξαρτήτως στατιστικών δεδομένων. [...]

11. Η Διοίκησης θα αποτελήται κατά ποσοστόν 70% εξ Ελλήνων και 30% εκ Τούρκων. Εννοείται βεβαίως ότι η ποσοτική αύτη αναλογία θα τυγχάνη εφαρμογής όσον τούτο θα είναι πρακτικώς δυνατόν εις όλους τους βαθμούς της διοικητικής ιεραρχίας.

Εις τας περιοχάς ή πόλεις αποτελουμένας εκ μίας εκ των κοινοτήτων κατά πλειοψηφίαν πλησιάζουσας τα 100%, τα όργανα των τοπικών διοικήσεων, εξαρτώμενα εκ της κεντρικής διοικήσεως, θα αποτελούνται εκ λειτουργών ανηκόντων εις την κοινότητα αυτήν μόνον. [...]

18. Ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας κέκτηνται κεχωρισμένως το δικαίωμα να δίδουν χάριν εις τους καταδικασθέντας εις θάνατον τους ανήκοντας εις τας αντιστοίχους αυτών κοινότητας. Εις ην περίπτωσιν οι εγκληματίαι και οι παθόντες ανήκουν εις διαφόρους κοινότητας, το δικαίωμα της χάριτος δέον να ενασκείται κατόπιν κοινής συμφωνίας από του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Εις περίπτωσιν διαφωνίας η κεφαλική ποινή θα μετατρέπεται εις ισόβιον κάθειρξιν.

19. Εις περίπτωσιν [αγροτικής] μεταρρυθμίσεως, αι γαίαι δεν θα δύνανται να διανέμονται ειμή εις πρόσωπα ανήκοντα εις την ιδίαν κοινότητα προς τον ιδιοκτήτην καθ' ου η απολλοτρίωσις. [...]

21. Μία συνθήκη εγγυωμένη την ανεξαρτησίαν, την εδαφικήν ακεραιότητα και το Σύνταγμα του νέου Κράτους της Κύπρου θα συναφθή μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου της Ελλάδος, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τουρκίας. Μία στρατιωτική συμμαχία θα συναφθή επίσης μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου της Ελλάδος και της Τουρκίας. Αι δύο πράξεις αύται θα έχουν συνταγματικήν ισχύν. (Η τελευταία αύτη παράγραφος θα περιληφθή εντός του Συντάγματος ως θεμελιώδες άρθρον).

22. Θα αναγνωρισθή [ότι] η ολοκληρωτική ή μερική ένωσις της Κύπρου μεθ' οιοδήποτε Κράτους ή η ξεχωριστή ανεξαρτησία θα αποκλεισθούν. [...]

24. Η Ελληνική και η Τουρκική Κυβέρνησις θα έχουν το δικαίωμα να επιχορηγούν τα εκπαιδευτικά, πνευματικά, αθλητικά και φιλανθρωπικά ιδρύματα τα ανήκοντα εις τας αντιστοίχους κοινότητας.

Ομοίως, εις ην περίπτωσιν μία εκ των κοινοτήτων κρίνει ότι δεν διαθέτει τον αναγκαίον αριθμόν διδασκάλων, καθηγητών ή κληρικών δια την λειτουργίαν των ιδρυμάτων αυτών, η Ελληνική και η Τουρκική Κυβέρνησις θα δύνανται να της παρέχουν τα απολύτως αναγκαία μέσα δια να αντιμετωπίσουν τας ανάγκας των. [...]

26. Το νέον Κράτος το οποίον θα γεννηθή δια της υπογραφής των Συνθηκών θα πρέπει να συγκροτηθή το ταχύτερον δυνατόν και εντός προθεσμίας μη υπερβαινούσης τους τρεις μήνας μετά την υπογραφήν των Συνθηκών τούτων.

27. Άπαντα τα ανωτέρω μνημονευόμενα σημεία θα θεωρηθούν ως θεμελιώδη άρθρα του Συντάγματος της Κύπρου.

http://www.livepedia.gr/index.php/Κύπρος_%5Cσυμφωνία_Ζυρίχης

 Τη δεκαετία του 1950 εντάθηκε το ελληνοκυπριακό κίνημα εναντίον της βρετανικής εξουσίας, η οποία είχε επιβληθεί το 1878. Ο ανταρτοπόλεμος της ΕΟΚΑ¹⁴ (η οποία ανεπίσημα υποστηριζόταν από την Ελλάδα) υπονόμωσε αποτελεσματικά τη βρετανική εξουσία. Ωστόσο, οι Τουρκοκύπριοι (που υποστηρίζονταν από την Τουρκία) αντιτάχθηκαν στην προοπτική της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα και αντ' αυτής απαίτησαν τη διαίρεση της Κύπρου. Εν τέλει οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας, Κωνσταντίνος Καραμανλής και Αντνάν Μεντερές, κατέληξαν σε μια συμβιβαστική συμφωνία στη Ζυρίχη, την 11η Φεβρουαρίου του 1959, με την οποία εδραιώθηκαν οι θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας του ανεξάρτητου κράτους της Κύπρου. Στη συνέχεια υιοθετήθηκαν το σύνταγμα κι ένα σύνολο αλληλένδετων συνθηκών, οι οποίες παραχώρησαν στρατιωτικές βάσεις στη Βρετανία και δικαιώματα επέμβασης στην Ελλάδα και την Τουρκία (ιδρυτικές συνθήκες και συνθήκες εγγυήσεων) και επέτρεψαν στην Κύπρο να γίνει ανεξάρτητο κράτος την 19η Αυγούστου του 1960.

 Ποια είναι η γνώμη σας σχετικά με τις ειδικές διατάξεις οι οποίες ρυθμίζουν την πολιτική αντιπροσώπευση των δυο κοινοτήτων στη Συμφωνία της Ζυρίχης; Γνωρίζετε αν υπήρξαν στο παρελθόν παρόμοια πολιτικά συστήματα;

A-40. Ο Φράνιο Τούτζμαν υποστηρίζει το δικαίωμα κάθε έθνους να έχει το δικό του κράτος (1982)

Κανένα έθνος δεν μπορεί να παραιτηθεί από τα συμφέροντα και τους σκοπούς του, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε παραίτηση από την ίδια του τη ζωή. Επιπλέον, στα έθνη δεν επιτρέπεται να αυτοκτονήσουν ούτε και μπορούν αυτά να δολοφονηθούν στα κρυφά. Ο εκτελεστής τους ή ο υπεύθυνος του εγκλήματος είναι πάντοτε πολύ καλά γνωστός στην ιστορία. Τα έθνη είναι αναντικατάστατα κύτταρα της ανθρώπινης κοινότητας, της ύπαρξης ολόκληρου του κόσμου. Αυτό

είναι αναμφισβήτητο γεγονός. Γι' αυτόν το λόγο ο αγώνας για την εθνική επιβίωση, για τον εθνικό αυτοπροσδιορισμό και την εθνική ελευθερία δεν είναι – και ούτε μπορεί ποτέ να είναι – έγκλημα. [...] Κάθε έθνος, όσο μεγάλο ή μικρό κι αν είναι, και ό,τι λογής κι αν είναι αυτό, έχει το φυσικό και ιστορικό του δικαίωμα να κατέχει τη θέση και την κυριαρχία στην ανθρώπινη κοινότητα, ακριβώς όπως ο άνθρωπος έχει τα δικαιώματά του της ύπαρξης μέσα στην κοινωνία.

Za Hrvatsku, σ. 218.

 Ο Φράνιο Τούτζμαν (1922-1999) ήταν ιστορικός και πολιτικός, μέλος του κομμουνιστικού αντιστασιακού κινήματος στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Κατόπιν, ανέλαβε διοικητικές θέσεις, ώσπου κατηγορήθηκε από τον Τίτο για κροατικό εθνικισμό και πέρασε πολλά χρόνια στη φυλακή. Κατέληξε πρόεδρος της Κροατίας από το 1990 ως το 1999.

 Πώς υποστηρίζει ο Τούτζμαν το επιχείρημα για το δικαίωμα και την ανάγκη κάθε έθνους να απολαμβάνει την «εθνική ελευθερία»; Μπορεί, κατά τη γνώμη του, να υπάρξει η ανθρωπότητα χωρίς έθνη; Η δική σας γνώμη ποια είναι γι' αυτό το ζήτημα; Συγκρίνετε αυτό το κείμενο με τα κείμενα A-4, A-5, A-6, A-14 και A-21. Βρείτε ποια κοινά επιχειρήματα περιέχουν όλα αυτά τα κείμενα.

14 Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών. Βλ. παρακάτω τα κείμενα Δ-6 και Δ-11.

Χάρτης 4: Η Ευρώπη μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο

Κεφάλαιο Β: Οργανώνοντας το εθνικό κράτος

Τα νέα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα, τα οποία ήταν κοινά στα περισσότερα από αυτά. Το πρώτο από αυτά ήταν, βέβαια, ο προσδιορισμός των νέων κρατικών δομών και μηχανισμών. Τα συντάγματα συχνά διαδραμάτιζαν κρίσιμο ρόλο σ' αυτήν τη διαδικασία, αλλά πέρα από το νομικό πλαίσιο υπήρχε συχνά το περίπλοκο ζήτημα των συγκεκριμένων τρόπων με τους οποίους θα οικοδομούνταν οι θεσμοί. Οι νέες πολιτικές ελίτ προσπάθησαν να συνδυάσουν στην πράξη τα δυτικά πρότυπα με τις τοπικές και εθνικές παραδόσεις και συμφέροντα. Παρ' όλες τις προσπάθειες των οπαδών της αβασίλευτης δημοκρατίας, κατά τη μακρά διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, όλα τα νέα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έγιναν μοναρχίες, ορισμένες από τις οποίες κυβερνούσαν από τοπικούς ηγεμόνες (Μαυροβούνιο, Σερβία), ενώ άλλες από βασιλιάδες που προέρχονταν από τη Δύση (Ελλάδα, Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία). Μόνο μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο άλλαξε αυτή η κατάσταση και τα νέα εθνικά κράτη καθώς και ορισμένα παλαιότερα διάλεξαν (ή αναγκάστηκαν να διαλέξουν) την αβασίλευτη μορφή διακυβέρνησης. Η εγκαθίδρυση ενός συνταγματικού, πολυκομματικού κι ορθολογικά δημοκρατικού πολιτικού συστήματος αποδείχθηκε πως ήταν μια διαδικασία εξαιρετικά δύσκολη και συχνά τεταμένη, η οποία σκόνταφτε πάνω σε κοινωνικές ακαμψίες, στην οικονομική και πολιτισμική οπισθοδρομικότητα, στις αυταρχικές παραδόσεις και πρακτικές.

Ιδιαίτερα ευαίσθητο ήταν το ζήτημα του πώς θα οριζόταν σε κάθε κράτος η πολιτειότητα (ιδιότητα του πολίτη). Τα νέα εθνικά κράτη δεν ήταν ομοιογενή ούτε από εθνοτική ούτε από θρησκευτική άποψη. Επιπλέον, ο σύγχρονος κόσμος γεννούσε σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμών, οι οποίες δε σταματούσαν στα κρατικά σύνορα, κι ενέτεινε ακόμη περισσότερο την πληθυσμιακή ποικιλομορφία. Διάφορες προκαταλήψεις και συμφέροντα διαμόρφωσαν κάθε λογής μηχανισμούς για ν' αποκλείουν και να περιλαμβάνουν, οι οποίοι κινούνταν από τη θέσπιση νομικών φραγμών έως τις διάφορες έμπρακτες μορφές διακρίσεων εις βάρος της μιας ή της άλλης ομάδας. Σ' αυτό το πεδίο παρατηρήθηκαν ιδιαίτερα περίπλοκες εξελίξεις: η διαδικασία παραχώρησης όλων των δικαιωμάτων στις θρησκευτικές κι εθνοτικές μειονότητες, η οποία συχνά επιβλήθηκε από ξένες δυνάμεις, αντισταμιζόταν από την άνοδο ξενοφοβικών συναισθημάτων, από βίαιες αντιπαραθέσεις και από ιδιαίτερα επώδυνες στιγμές κρίσεων.

Τα νέα εθνικά κράτη ήταν τρωτά κι εύθραυστα. Προκειμένου να επιβιώσουν, χρειάζονταν να χτίσουν στέρεους θεσμούς και να εκσυγχρονιστούν. Αυτό το σχέδιο συμπεριελάμβανε την οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής διοίκησης κι ενός αξιόπιστου στρατιωτικού συστήματος, ενοποιητικούς νόμους και μέτρα, την εκκλησιαστική αναδιάρθρωση πάνω σε εθνικές βάσεις και την ανάπτυξη ενός σιδηροδρομικού δικτύου. Η οικοδόμηση του έθνους όμως, δεν περιορίστηκε στους θεσμούς και τις υλικές υποδομές. Σήμαινε επίσης μια ολόκληρη εκπολιτιστική διαδικασία. Η ανάπτυξη ενός δημόσιου συστήματος που παρείχε εγκύκλιο παιδεία, οι λόγιες εταιρείες και διάφορα άλλα πολιτισμικά μέσα βοήθησαν να διαμορφωθούν σε νέες βάσεις ο τρόπος σκέψης και οι συνειδήσεις, νομιμοποίησαν τα καινούρια πολιτικά συστήματα και ώθησαν τα άτομα και τις ομάδες στην απόφαση να ταυτιστούν με τα νεογέννητα εθνικά κράτη.

Ι. Γενικές όψεις της κρατικής οργάνωσης

Β-1. Νέα Πολιτική Διοίκησης του Ρήγα Βελεστινλή (1797)

Περί της Δημοκρατίας

Άρθρον 1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ είναι μία, με

όλον οπού συμπεριλαμβάνει εις τον κόλπον της διάφορα γένη και θρησκείας· δεν θεωρεί τας διαφοράς των λατρειών με εχθρικών μάτι· είναι αδιαίρετος, με όλον οπού ποταμοί και πελάγη διαχωρίζουν τες επαρχίες της, αι οποίαι όλαί είναι ένα συνεσφιγμένον

αδιάλυτον σώμα.

Περί διαιρέσεως του λαού

Άρθρον 2. Ο ελληνικός λαός, τουτέστιν ο εις τούτο το βασίλειον κατοικών, χωρίς εξαίρεσιν θρησκείας και γλώσσης, διαμοιράζεται εις πρώτας συναθροίσεις εις τας τοπαρχίας ήγουν καδηλίκια δια να βάλη εις πράξιν την αυτοκρατορικήν εξουσίαν του. Ήγουν συναθροίζεται εις κάθε επαρχίαν, δια να δώση την γνώμην του επάνω εις κανένα πρόβλημα.[...]

Περί της τάξεως των πολιτών

Άρθρον 4. Κάθε άνθρωπος γεννημένος και κατοικώντας εις αυτό το βασίλειον είκοσι ενός χρόνου ηλικίας, είναι πολίτης.

Κάθε ξένος είκοσι ενός σωστού χρόνου, όστις κατοικώντας εις αυτό το βασίλειον προ ενός χρόνου, ζήμη το εργόχειρόν του, είναι πολίτης.[...]

Εκείνος οπού ομιλεί την απλήν ή την ελληνικήν γλώσσαν και βοηθεί την Ελλάδα, ας διατρίβη και εις τους αντίποδας (επειδή το ελληνικόν προζύμι εξαπλώθη και εις τα δύο ημισφαίρια), είναι Έλλην και πολίτης.

Και τέλος πάντων κάθε ξένος τον οποίον η διοίκησις στοχάζεται πως είναι άξιος κάτοικος της πατρίδος. Ήγουν καθώς ένας καλός τεχνίτης, ένας προκομμένος διδάσκαλος, ένας άξιος στρατιώτης, είναι δεκτός εις την πατρίδα και ημπορεί να μετέρχεται ισοτίμως τα δίκαια οπού και όλοι οι συμπολίται.

Ρήγας, σ. 45-47.

Τα παραπάνω είναι αποσπάσματα από το σύνταγμα που συνέταξε το 1797 ο Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798), ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του ελληνικού Διαφωτισμού, επηρεασμένος από το επαναστατικό γαλλικό σύνταγμα του 1793. Ο Ρήγας όρισε ως ελληνικό λαό όλους τους ανθρώπους οι οποίοι θα ζούσαν στην αβασίλευτη δημοκρατία την οποία οραματιζόταν, όποια θρησκεία ή γλώσσα κι αν είχαν, και οι οποίοι θ' αποφάσιζαν από κοινού για τα σημαντικά ζητήματα. Η αυστριακή αστυνομία τον συνέλαβε, τον κατηγορήσε για «συνομωσία» και τον παρέδωσε στις τουρκικές αρχές, οι οποίες τον εκτέλεσαν στο φρούριο του Βελιγραδίου τον Ιούνιο του 1798.

Ποιοι θα ήταν, σύμφωνα με τον συγγραφέα, οι πολίτες της ελληνικής δημοκρατίας; Ποια σχέση υπήρχε μεταξύ της πολιτειότητας που οραματιζόταν ο Ρήγας, των Ελλήνων της Ελλάδας και των Ελλήνων του εξωτερικού; Ποια δικαιώματα αναγνωρίζονταν στους ξένους και ποια καθήκοντα τους επιβάλλονταν; Συζητήστε τη σχέση μεταξύ πολιτειότητας και θρησκείας που παρουσιάζεται σ' αυτό το συνταγματικό σχέδιο. Ποια στοιχεία του είναι επηρεασμένα από τη Γαλλική Επανάσταση; Συγκρίνετε αυτό το κείμενο με τις μεταγενέστερες εξελίξεις που περιγράφονται στα τεκμήρια Β-10 και Β-11.

Β-2. Ο λόγος του Μπόζα Γκρούγιεβιτς στην πρώτη σύνοδο του Σερβικού Συμβουλίου (1805)

[...]Θα έπρεπε να εισαγάγουμε και να ενισχύσουμε πραγματικά στη Σερβία αυτές τις δυο βασικές αρχές, τον ορθό λόγο και τη δικαιοσύνη, και να τις ενισχύσουμε με όλη μας τη δύναμη, έτσι ώστε να υποταχτούν σ' αυτές όλες οι εξουσίες και όλες οι δυνάμεις. Και τούτος ο σοφός και σωστός νόμος θα πρέπει να είναι ο πρώτος κύριος και αφέντης μας. Αυτός θα πρέπει να διατάζει αφέντες, βοεβόδες¹⁵, το Συμβούλιο, τον κλήρο, τους επισκόπους και όλους τους άλλους, μικρούς και μεγάλους. Αυτός θα είναι ο φρουρός που θα μας υπερασπιστεί και αυτός θα διαφυλάξει την ελευθερία μας.

Εκεί όπου το σύνταγμα είναι καλό, δηλαδή εκεί όπου οι νόμοι είναι καλά φτιαγμένοι και η κυβέρνηση καλά οργανωμένη και υποταγμένη στο νόμο, εκεί υπάρχει ελευθερία. Εκεί όμως, όπου ένας άνθρωπος ή περισσότεροι διοικούν αυθαίρετα και δεν ακολουθούν το νόμο, αλλά κάνουν ό,τι θέλουν, εκεί το κράτος πεθαίνει, εκεί δεν έχει ούτε ελευθερία ούτε ασφάλεια ούτε προκοπή, αλλά ανομία και ληστεία, μόνο που τους δίνονται διαφορετικά ονόματα. [...]

Ο καθένας, ακόμη και το αγέννητο παιδί, θα έπρεπε να απαιτεί από τον κυβερνήτη να του εξασφαλίζει την ασφάλεια: 1) της ζωής του, 2) της περιουσίας του, και 3) της τιμής του. Αν ο κυβερνήτης δε θέλει ή δεν μπορεί να εξασφαλίσει στους ανθρώπους τη

15 Ο βοεβόδας ήταν ο στρατιωτικός διοικητής, ο οποίος επίσης ασκούσε, την εποχή της Σερβικής Εξέγερσης, την τοπική εξουσία.

ζωή, την ασφάλεια και την τιμή τους, τότε δεν αξίζει να είναι κυβερνήτης.

Το δεύτερο καθήκον του κυβερνήτη είναι να ελευθερώσει εκείνους που δεν είναι ακόμη ελεύθεροι και να φυλάει την ελευθερία της χώρας, αφού η ελεύθερη ζωή είναι διπλά γλυκειά και μονάκριβη. Η ελευθερία είναι αυτή που μας ξεχωρίζει από τα ζώα και ο σκλάβος είναι χειρότερος και από το ζώο ακόμη, αφού ο σκλάβος στερείται όλα αυτά που κάνουν άνθρωπο τον άνθρωπο. Η ελευθερία [...] είναι αυτή που μας κάνει ανθρώπους. Η ελευθερία δίνει τη δύναμη στο στρατιώτη, τη σοφία και την κρίση στους βοεβόδες και τους κυβερνήτες [...]. Στην ελεύθερη χώρα οι σοδειές των σπαρτών είναι καλύτερες και τα ζωντανά πιο θρεμένα· το ψωμί είναι νόστιμο και το κρασί γλυκόπιτο. Με μια λέξη, εκεί που δεν έχει ελευθερία, εκεί δεν έχει ούτε και ζωή.

Memoari, σ. 295-297.

Ο Μπόζα Γκρούγιεβιτς (Θεόδωρος Φιλίποβιτς) ήταν Σέρβος της Ουγγαρίας. Εγκαταστάθηκε στη Ρωσία κι έγινε καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Χαρκόβου. Το φθινόπωρο του 1804 πήρε μέρος στην επιτροπή των σέρβων εξεγερμένων που στάλθηκε στην Πετρούπολη για να ζητήσει τη βοήθεια και την υποστήριξη της Ρωσίας. Τον Μάρτιο του 1805 έφτασε στη Σερβία, όπου πήρε μέρος στην οργάνωση της κυβέρνησης και στη δημιουργία των πρώτων θεσμών του νέου κράτους κι έγινε μέλος του Συμβουλίου (της πρώτης κυβέρνησης).

Ποιες ιδέες ήθελε ο συγγραφέας να μεταδώσει μ' αυτόν το λόγο του; Ποια είναι η γνώμη σας για την τελευταία του φράση;

B-3. Η επιστολή του Βουκ Κάρατζιτς προς τον πρίγκιπα Μίλος Οβρένοβιτς (1832)

Σεμλίνο¹⁶, 24η Απριλίου του 1832

Αξιότιμε, μεγαλόψυχε αφέντη!

[...]

Είναι αλήθεια αυτό που έλεγαν οι παλιότεροι, πως

δεν μπορεί κανείς ποτέ να ψήσει αρκετές πίτες για όλο τον κόσμο. Αλλά με τον τρόπο που φέρεται τώρα η Υψηλότης Σας, θα μπορούσε σχεδόν να πει κανείς πως κανένας δε μένει ευχαριστημένος. Για να το αναλύσω αυτό με περισσότερες λεπτομέρειες: φαίνεται ότι οι πιο δυσαρεστημένοι απ' όλους είναι εκείνοι οι κρατικοί λειτουργοί που βρίσκονται πλησιέστερα και συχνότερα απ' όλους δίπλα στην Υψηλότητά Σας, ενώ οι πιο ικανοποιημένοι είναι εκείνοι τους οποίους η Υψηλότης Σας δεν έχει ποτέ συναντήσει. [...]

Οι πολλοί και διάφοροι λόγοι γι' αυτήν τη δυσαρέσκεια θα μπορούσαν πρακτικά να χωρέσουν σε δυο κύριες κατηγορίες. Οι άνθρωποι είναι δυσαρεστημένοι, είτε επειδή δεν μπορούν να ζήσουν σύμφωνα με τις δυνατότητες και τις επιθυμίες τους - επειδή κανείς δεν έχει ασφάλεια για τη ζωή ή την τιμή του και ούτε είναι αφέντης των αγαθών που του έδωσε ο Θεός και τα οποία απέκτησε με δίκαιους τρόπους και με τους δικούς του κόπους - είτε επειδή δε γίνονται αρκετά για το καλό όλων ή αυτά που γίνονται, δε γίνονται με τον τρόπο που θα έπρεπε και θα μπορούσαν να γίνουν (κατά τη γνώμη αυτών των ανθρώπων). [...]

Εγώ θα πω, πρώτα-πρώτα, ως ένα κριτήριο με το οποίο θα μπορούσαν να κριθούν όλα τα άλλα, πως αληθινό όφελος σε κάθε κυβερνήτη φέρνουν μόνον αυτά που ωφελούν το λαό του. Και πως ό,τι βλάπτει το λαό του, δεν μπορεί στ' αλήθεια να είναι ωφέλιμο γι' αυτόν. [...]

1) Το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι να δοθεί στο λαό δικαιοσύνη ή αλλιώς, όπως συνήθως λέγεται τώρα στην Ευρώπη, *σύνταγμα*. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δε σκέφτομαι το γαλλικό σύνταγμα ή το αγγλικό, ούτε το καινούριο ελληνικό, αλλά ότι κατά κάποιον τρόπο θα πρέπει να οριστεί μια ορισμένη μορφή διακυβέρνησης και ότι θα πρέπει να διορίζεται κυβέρνηση [...] να απολαμβάνουν εγγυήσεις η ζωή, η περιουσία και η τιμή όλων, ο καθένας να κάνει τη δουλειά του όπως θέλει, αν δεν βλάπτει κανέναν άλλον, και να ζει όπως θέλει, ο καθένας να ξέρει τι πρέπει να κάνει και να μην έχει το φόβο το δικό σου ή κανενός άλλου. [...]

Σκέφτομαι λοιπόν: καημένος είναι εκείνος ο ηγέτης

¹⁶ Σεμλίνο ή Ζέμον, αυστρουγγρική πόλη κοντά στο Βελιγράδι.

που έχει υποτακτικούς και στρατιώτες και φρουρούς για να τον φυλάνε από τον ίδιο του το λαό! Ο καλύτερος φρουρός ενός κυβερνήτη μέσα στη χώρα του πρέπει να είναι η αγάπη του λαού, η ικανοποίηση (του λαού) από τον τρόπο διακυβέρνησής του και το να ξέρει ο κόσμος ότι αν τυχόν χαθεί ο κυβερνήτης, αυτό θα είναι ότι χειρότερο και όχι ότι καλύτερο για όλους. [...]

α) Σήμερα στη Σερβία δεν έχουμε κυβέρνηση με την κανονική έννοια του όρου, αλλά Εσύ ο ίδιος είσαι η κυβέρνηση: όταν είσαι στο Κραγκούγιεβατς, η κυβέρνηση είναι στο Κραγκούγιεβατς· όταν είσαι στο Ποζάρεβατς, η κυβέρνηση είναι στο Ποζάρεβατς· όταν είσαι στο Τόψιντερ, είναι στο Τόψιντερ· όταν λείπεις μακριά, λείπει μακριά κι αυτή· και αν, Θεός φυλάξει, εσύ πεθάνεις μια μέρα (κάτι που, αργά ή γρήγορα, θα συμβεί), τότε η κυβέρνηση θα πεθάνει κι αυτή και την εξουσία θα την πάρει εκείνος που θα είναι ο δυνατότερος. [...]

β) Αν η Σερβία αποκτήσει κυβέρνηση, τότε θ' αποκτήσει και την αξιοπρέπεια και τον αναγκαίο σεβασμό μεταξύ των κρατών αλλά και μεταξύ των ανθρώπων, γιατί η κυβέρνηση θα σκέφτεται πρώτα καλά - καλά όλα αυτά που υπόσχεται ότι θα κάνει, και από τη στιγμή που θα υπόσχεται ή θα κάνει κάτι, θα το ακολουθεί αυστηρότατα. Όπως λέει και το παραμύθι: «ό,τι είπε ο σουλτάνος, δε ξελέγεται!» [...]

γ) Ακόμη και ο πιο σοφός κυβερνήτης, ακόμη κι αν είχε περάσει όλη τη νιότη του μαθαίνοντας πώς να κυβερνά, δε μπορεί και ούτε θα έπρεπε να διοικεί όλη τη χώρα *μοναχός του*. Πρώτον, επειδή είναι δύσκολο για έναν άνθρωπο μόνο του να διοικεί όλες τις υποθέσεις ακόμη κι ενός μικρού χωριού, πόσο μάλλον μιας ολόκληρης χώρας και του λαού της. Δεύτερον, επειδή «τα τέσσερα μάτια βλέπουν καλύτερα από τα δυο», και τρίτον, επειδή ακόμη και ο σοφότερος και πιο μορφωμένος κυβερνήτης δεν παύει να είναι *άνθρωπος*, με όλα τα πάθη και τις αδυναμίες των ανθρώπων, κι επομένως, μπορεί κι αυτός να σφάλει είτε από την οργή του είτε από οποιοδήποτε άλλο πάθος [...]

3) Είναι αναγκαίο να οργανωθούν *σχολεία*. Κατά τη γνώμη μου, η Σερβία σήμερα δεν έχει μήτε μεγαλύτερη έλλειψη μήτε άλλη μεγαλύτερη ανάγκη από ανθρώπους ικανούς να υπηρετήσουν το κράτος.

Karadžić, σ. 652-666.

Τη δεκαετία του 1830 ολοένα και περισσότεροι σέρβοι διανοούμενοι και πολιτικοί διαφώνουσαν με τη δεσποτική εξουσία του Μίλος Οβρένοβιτς (1780-1860, ηγεμόνας από το 1815 ως το 1839 και από το 1858 ως το 1860). Μια από τις πιο έγκυρες γνώμες εξέφραζε ο Βουκ Κάρατζιτς (1787-1864), ο οποίος ήταν η κεντρική μορφή της σερβικής εθνικής κουλτούρας τον 19^ο αιώνα. Διαπρεπής γλωσσολόγος, εθνολόγος και ιστορικός, δημοσίευσε την πρώτη γραμματική και το πρώτο λεξικό της σύγχρονης σερβικής γλώσσας, συνέλεξε και δημοσίευσε την επική και λυρική δημοτική ποίηση και μετέφρασε την Καινή Διαθήκη από την αρχαία σλαβονική στα σερβικά. Τον καιρό που έγραψε αυτή την επιστολή ο Κάρατζιτς ήταν ο πρώτος πρόεδρος του δικαστηρίου της περιοχής του Βελιγραδίου.

Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, έστειλε ο Βουκ Κάρατζιτς αυτό το γράμμα στον ηγεμόνα της χώρας; Ποια είναι τα κύρια προβλήματα της κρατικής πολιτικής και διακυβέρνησης τα οποία τονίζει εδώ ο συγγραφέας;

B-4. Το σερβικό σύνταγμα του 1835 – Η δομή της εξουσίας

Άρθρο 29. Ο σέρβος ηγεμόνας (*κνιάζ*) πρέπει να είναι σέρβος ορθόδοξος εκ γενετής ή από πολιτογράφηση. Η σύζυγός του (*κνιάζνιια*) και οι σύζυγοι των μελών της ηγεμονικής οικογένειας πρέπει και αυτοί να έχουν την ίδια θρησκεία.

Άρθρο 45. Το Κρατικό Συμβούλιο της Σερβίας αποτελεί την υπέρτατη εξουσία στη Σερβία μετά τον ηγεμόνα. [...]

Άρθρο 79. Το δικαστικό σώμα σε ολόκληρη τη Σερβία θα καθοδηγείται εξίσου και σύμφωνα με τον ενιαίο σερβικό κώδικα των νόμων, ο οποίος θα εκδοθεί δημόσια το ταχύτερο δυνατό και θα πρέπει να ακολουθείται από τα δικαστήρια τόσο στις πολιτικές αγωγές όσο και στις εγκληματικές παραβάσεις.

Άρθρο 80. Όταν εκδίδει την απόφασή του, ο δικαστής δε θα υπόκειται σε κανέναν άνθρωπο στη Σερβία παρά μόνο στον σερβικό κώδικα των νόμων. Καμιά εξουσία, ανώτερη ή κατώτερη, [...] δε θα έχει το δικαίωμα να τον απομακρύνει από αυτό τον κώδικα ή να τον αναγκάσει να κρίνει διαφορετικά [...].

Άρθρο 82. Η Εθνοσυνέλευση θα αποτελείται από τους εκατό πιο σοφούς, έντιμους και άξιους αντιπροσώπους όλων των περιοχών και ολόκληρης της ηγεμονίας της Σερβίας, διαλεγμένους με τη μεγαλύτερη προσοχή.

Jovičić, σ. 48-64.

B-5. Το ρουμανικό σύνταγμα του 1866 – γενικοί όροι

Άρθρο 1. Το βασίλειο της Ρουμανίας, μαζί με όλες τις περιοχές του που βρίσκονται στη δεξιά πλευρά του Δούναβη, αποτελεί ένα ενιαίο και αδιαίρετο κράτος.

Άρθρο 2. Η ρουμανική επικράτεια δεν μπορεί να εκχωρηθεί σε άλλη χώρα. Τα κρατικά σύνορα δεν μπορούν να αλλάξουν ή να τροποποιηθούν παρά μόνο με νόμο.

Άρθρο 3. Η ρουμανική επικράτεια δεν μπορεί να εποιηστεί από ανθρώπους ξένης καταγωγής. [...]

Άρθρο 5. Οι Ρουμάνοι απολαμβάνουν την ελευθερία της σκέψης, την ελευθερία της εκπαίδευσης, την ελευθερία του τύπου και την ελευθερία της συνάθροισης.

Άρθρο 10. Σ' αυτό το κράτος δεν υπάρχει διαφορά τάξεων. Όλοι οι Ρουμάνοι είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, οφείλουν να πληρώνουν τους ίδιους φόρους και να συμμετέχουν με όμοιο τρόπο στα δημόσια καθήκοντα. Μόνον αυτοί μπορούν να καταλαμβάνουν δημόσιες θέσεις, πολιτικές ή στρατιωτικές [...]. Οι ξένοι δεν μπορούν να καταλαμβάνουν δημόσιες θέσεις παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις που ορίζονται με νόμο. [...]

Άρθρο 12. Όλα τα προνόμια, οι εξαιρέσεις και τα ταξικά μονοπώλια καταργούνται κι από εδώ και στο εξής απαγορεύονται δια παντός στο ρουμανικό κράτος.

Άρθρο 13. Η ατομική ελευθερία τελεί υπό εγγύηση. [...]

Άρθρο 21. Η ελευθερία της σκέψης είναι απόλυτη. [...]

Άρθρο 23. Η παιδεία είναι δωρεάν. [...]

Άρθρο 31. Όλες οι κρατικές εξουσίες εκπορεύονται από το έθνος, το οποίο δεν μπορεί να τις ασκήσει παρά μόνον μέσω εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων, σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες που ορίζονται στο παρόν Σύνταγμα.

Άρθρο 32. Η νομοθετική εξουσία ασκείται συλλογικά από τον Βασιλέα και την Εθνοσυνέλευση των Αντιπροσώπων. Η Εθνοσυνέλευση των Αντιπροσώπων διαιρείται σε δυο μέρη: Τη Γερουσία και τη Συνέλευση των Αντιπροσώπων. Κάθε νόμος πρέπει να γίνεται δεκτός και από τα τρία μέρη της νομοθετικής εξουσίας. [...]

Άρθρο 35. Η εκτελεστική εξουσία εκπορεύεται από τον Βασιλέα, ο οποίος την ασκεί μέσω του Συντάγματος.

Άρθρο 36. Η δικαστική εξουσία ασκείται μέσω των δικαστηρίων και των ειρηνοδικείων. Οι αποφάσεις τους και οι ποινές που επιβάλλουν εκδίδονται σύμφωνα με τον νόμο και εκτελούνται εν ονόματι του Βασιλέως. [...]

Άρθρο 38. Τα μέλη αμφοτέρων των Συνελεύσεων εκπροσωπούν ολόκληρο το έθνος και όχι μόνον την περιφέρεια ή την πόλη η οποία τα εξέλεξε. [...]

Άρθρο 92. Το πρόσωπο του Βασιλέως είναι απαραβίαστο. Την ευθύνη φέρουν οι υπουργοί του. Κανένα βασιλικό διάταγμα δεν είναι έγκυρο, εάν δεν έχει προσυπογραφεί από έναν υπουργό, ο οποίος ως εκ τούτου καθίσταται υπεύθυνος για το εν λόγω διάταγμα.

Constituțjile, σ. 33-41.

Ποια ήταν η θέση του έθνους στην οργάνωση του ρουμανικού κράτους; Πώς εφάρμοσε το ρουμανικό σύνταγμα την αρχή της διάκρισης και της εξισορρόπησης των εξουσιών;

B-6. Ο βρετανός πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη σχετικά με τις οθωμανικές διαθέσεις απέναντι στο Σύνταγμα (1876)

Η λέξη «Σύνταγμα» έβγαине από κάθε στόμα και κυρίως από τους σοφτάδες¹⁷, οι οποίοι εκπροσωπούν την ευφυή κοινή γνώμη της πρωτεύουσας και γνωρίζουν πως έχουν την υποστήριξη του έθνους. Ούτε οι Χριστιανοί ούτε οι Μουσουλμάνοι, πιστεύω, δε θα χαλαρώσουν τις προσπάθειές τους, μέχρι να επιτύχουν την παραχώρηση του συντάγματος, κι αν τυχόν ο Σουλτάνος αρνηθεί να τους το παραχωρήσει,

17 Σπουδαστές των μουσουλμανικών ιεροδιδασκαλείων.

τότε η προσπάθεια για την εκθρόνισή του μοιάζει να είναι αναπόφευκτη. Άρχισαν να κυκλοφορούν κείμενα από το Κοράνι, τα οποία αποδεικνύουν στους πιστούς ότι αυτό καθιέρωνε κανονικά μια δημοκρατική μορφή διακυβέρνησης και ότι η απόλυτη εξουσία την οποία ασκεί τώρα ο Σουλτάνος αποτελεί σφετερισμό των δικαιωμάτων του λαού και μάλιστα δεν καθαγιάζεται ούτε από τον μεταγενέστερο Ιερό Νόμο. Και τα δυο αυτά κείμενα καθώς και τα ιστορικά προηγούμενα παρουσιάζονται με σκοπό να αποδειχθεί ότι δεν οφείλεται υπακοή σε έναν Αυθέντη ο οποίος παραμελεί τα συμφέροντα του κράτους.

Eliot, σ. 231-232.

Αντιλαμβανόταν ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας την ιδέα του Συντάγματος ως ένα προϊόν εισαγωγής από τη χριστιανική Ευρώπη; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, υποστήριζαν οι υπέρμαχοι του Συντάγματος την άποψη ότι αυτό βρισκόταν σε συμφωνία με τον μουσουλμανικό ιερό νόμο;

B-7. Το οθωμανικό σύνταγμα του 1876

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Άρθρο 1. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία περιλαμβάνει τη σημερινή οθωμανική επικράτεια μαζί με τις κτήσεις και τις ημιανεξάρτητες επαρχίες. Αποτελεί ένα αδιαίρετο όλο από το οποίο κανένα τμήμα δεν μπορεί να αφαιρεθεί κάτω απ' οποιοδήποτε πρόσχημα. [...]

Άρθρο 4. Η Αυτού Μεγαλειότης ο Σουλτάνος, υπό τον τίτλο του Υπέρτατου Χαλίφη, είναι ο προστάτης της μουσουλμανικής θρησκείας. Είναι ο Αυθέντης και Πατισάχ¹⁸ όλων των Οθωμανών.

Άρθρο 5. Η Αυτού Μεγαλειότης ο Σουλτάνος δε φέρει καμιά ευθύνη και το πρόσωπό Του είναι ιερό. [...]

Άρθρο 7. Μεταξύ των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Αυτού μεγαλειότητος του Σουλτάνου συγκαταλέγονται τα εξής προνόμια: Διορίζει και παύει τους υπουργούς. Αποδίδει τους βαθμούς, τις λειτουργίες και τα διάσημα των ιεραρχικών του σωμάτων και

διορίζει τους ηγέτες των προνομιούχων περιοχών σύμφωνα με το πρωτόκολλο το οποίο καθορίζεται από τα προνόμια τα οποία τους παραχωρούνται. Εκδίδει το νόμισμα. Το όνομά του μνημονεύεται στα τεμένη κατά τη δημόσια προσευχή. Συνάπτει συνθήκες με τις Δυνάμεις. Κηρύσσει πόλεμο και υπογράφει συνθήκες ειρήνης. Διοικεί τις κατά ξηράν και κατά θάλασσα δυνάμεις. Κατευθύνει τις στρατιωτικές εκστρατείες. Εφαρμόζει τη Σαρία¹⁹ και τους άλλους νόμους. Επιβλέπει τη διαχείριση των μέτρων του δημοσίου. Δίνει χάρες ή μετατρέπει τις ποινές τις οποίες επιβάλλουν τα ποινικά δικαστήρια. Συγκαλεί και εξουσιοδοτεί την Εθνοσυνέλευση. Διαλύει, εάν το θεωρεί αναγκαίο, τη Βουλή των Αντιπροσώπων, εφόσον διατάξει την εκλογή νέων μελών.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Άρθρο 8. Όλοι οι υπήκοοι της Αυτοκρατορίας ονομάζονται Οθωμανοί χωρίς να υφίστανται καμιά διάκριση, οποιαδήποτε θρησκεία και αν επαγγέλλονται. Η οθωμανική υπηκοότητα αποκτάται και χάνεται σύμφωνα με τους όρους τους οποίους προβλέπει ο νόμος.

Άρθρο 9. Κάθε Οθωμανός απολαμβάνει την προσωπική του ελευθερία, υπό τον όρο ότι δεν παρεμβαίνει στην ελευθερία των άλλων.

Άρθρο 10. Η προσωπική ελευθερία είναι απολύτως απαραβίαστη. Κανείς δεν μπορεί να υποστεί οποιαδήποτε τιμωρία, υπό οποιοδήποτε πρόσχημα, με εξαίρεση τις περιπτώσεις οι οποίες προβλέπονται από τον νόμο και οι οποίες επιβάλλονται σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Άρθρο 11. Το Ισλάμ είναι η επίσημη θρησκεία του κράτους. Μολοντί όμως δέχεται αυτή την αρχή, το κράτος προστατεύει την ελεύθερη άσκηση των διάφορων θρησκειών οι οποίες έχουν πιστούς στην αυτοκρατορία, και τιμά τα θρησκευτικά προνόμια τα οποία έχουν παραχωρηθεί στα διάφορα σώματα, υπό τον όρο να μην προσβάλλουν αυτά τη δημόσια ευταξία και την ηθική. [...]

ΙΣΟΤΗΤΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ

Άρθρο 17. Όλοι οι Οθωμανοί είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και οφεί-

¹⁸ Αυτοκράτορας.

¹⁹ Ο μουσουλμανικός ιερός νόμος.

λουν να ανταποκρίνονται στα ίδια καθήκοντα έναντι της χώρας, αδιακρίτως της θρησκείας τους.

Άρθρο 18. Προϋπόθεση για την πρόσβαση σε οποιοδήποτε δημόσιο αξίωμα είναι η γνώση της τουρκικής γλώσσας, η οποία είναι η επίσημη γλώσσα του Κράτους.

Άρθρο 19. Όλοι οι Οθωμανοί μπορούν να γίνουν δεκτοί στα δημόσια αξιώματα, αναλόγως της καταλληλότητας, της αξίας και της ικανότητάς τους. [...]

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Άρθρο 21. Η περιουσία, εμπράγματη ή προσωπική, εφόσον έχει αποκτηθεί νόμιμα, τελεί υπό εγγύηση. Δεν μπορεί να υποβληθεί σε απαλλοτρίωση, εκτός εάν υπάρχει αποδεδειγμένη δημόσια ωφέλεια, και εφόσον καταβληθεί πρώτα ανάλογη αποζημίωση, σύμφωνα με τον νόμο ο οποίος καθορίζει την αξία της εν λόγω περιουσίας. [...]

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Άρθρο 42. Η Γενική Συνέλευση αποτελείται από δυο βουλές: τη Βουλή των Προκρίτων ή αλλιώς Γερουσία και τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

Άρθρο 43. Οι δυο Βουλές συνέρχονται από κοινού την [1^η Νοεμβρίου] κάθε έτους. Η έναρξη των συνεδριάσεων ορίζεται με ιραδέ²⁰, όπως και η λήξη τους η οποία πραγματοποιείται την [1^η Μαρτίου] του επόμενου έτους. Καμία από τις δυο βουλές δεν μπορεί να συνέλθει, εάν δε συνεδριάζει και η άλλη. [...]

Άρθρο 47. Τα μέλη της Γενικής Συνέλευσης είναι ελεύθερα να εκφράζουν τις γνώμες τους και να ψηφίζουν κατά βούληση. Δεν περιορίζονται από οποιοδήποτε όρους ή αιρέσεις, ούτε επηρεάζονται από απειλές. Δεν μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη εις βάρος τους για τις απόψεις τις οποίες εκφράζουν κατά τη διάρκεια των συζητήσεων ή για τις ψήφους τις οποίες δίνουν, εκτός εάν παραβιάσουν τον Κανονισμό Λειτουργίας της Βουλής. Σ' αυτή την περίπτωση υπόκεινται στις ισχύουσες ρυθμίσεις των κανονισμών. [...]

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Άρθρο 108. Η διοίκηση των επαρχιών θα βασίζεται στην αρχή της αποκέντρωσης. [...]

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

Άρθρο 115. Κανένα άρθρο του συντάγματος δεν μπορεί, με οποιοδήποτε πρόσχημα, να τεθεί σε

αναστολή ή να παραβιαστεί.

www.ata.boun.edu.tr/Department%20Webpages/ATA_517/Constitution%20of%20the%20Ottoman%20Empire%201876.doc

Το οθωμανικό Σύνταγμα υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 1876, στο πλαίσιο της κρίσης του Ανατολικού Ζητήματος του 1875-1878. Σκοπός του ήταν να προκαταλάβει την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων υπέρ των μη μουσουλμάνων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επέτρεπε να προβληθεί το επιχείρημα ότι το νέο και σύγχρονο Σύνταγμα τούς παρείχε πλήρη δικαιώματα, ενώ συγχρόνως διακήρυττε την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από αυτή την άποψη αποδείχθηκε αναποτελεσματικό, αφού δεν απέτρεψε την κήρυξη του πολέμου από τη Ρωσία το 1877. Μετά την οθωμανική ήττα, η ισχύς του συντάγματος αναστάλθηκε το 1878 και αποκαταστάθηκε μόνον το 1908. Στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και στο πλαίσιο κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχε πλήρως απαρχαιωθεί.

Από ποιες απόψεις το οθωμανικό Σύνταγμα του 1876 ήταν παρόμοιο με τα συντάγματα των διάφορων εθνικών κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης; Ποιες δικλείδες ασφαλείας είχαν συμπεριληφθεί στο κείμενο του συντάγματος, προκειμένου να αποτρέψουν την επάνοδο της αυταρχικής διακυβέρνησης; Προσπαθείστε να ερμηνεύσετε γιατί το οθωμανικό Σύνταγμα του 1876 απέδιδε προνομιούχο ρόλο στο Ισλάμ.

Ποιες προβλέψεις συμπεριλήφθηκαν, οι οποίες αποσκοπούσαν στη διαφύλαξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τον κίνδυνο της εσωτερικής διάλυσης; Ήταν αυτές οι προβλέψεις ρεαλιστικές στο πλαίσιο των γεγονότων του έτους 1876;

B-8. Λόγος του ηγεμόνα Νικολάου με την ευκαιρία της δημοσίευσης του Συντάγματος του Μαυροβουνίου (1905)

Αξιότιμοι κύριοι πληρεξούσιοι!

Η μορφή την οποία είχε ως τώρα η Ανώτατη Κρα-

τική Κυβέρνηση σ' αυτήν τη χώρα ήταν μια μορφή αυτοκρατίας [*samoderzavje*]. Εγώ, ως ο έβδομος ηγεμόνας του δυναστικού Μου Οίκου, ελέω Θεού, κληρονόμησα την εξουσία και τη διαχείριση αυτής της Κυβέρνησης. Αντίθετα όμως από άλλους μονάρχες, ούτε οι Ένδοξοι Προκάτοχοί Μου ούτε Εγώ δε θεωρήσαμε ποτέ τους εαυτούς Μας ανεύθυνους, ούτε νομίσαμε ποτέ πως νόμος είναι η θέλησή Μας. Τον καιρό της ειρήνης είμασταν αληθινά αδέρφια των Μαυροβούνιων. Πήγαμε στις ίδιες μάχες μ' αυτούς, θυσιάσαμε τη ζωή μας εκεί που σκοτώθηκαν κι αυτοί, δώσαμε και δεχτήκαμε χτυπήματα εκεί που έδωσαν και δέχτηκαν κι αυτοί, σ' όλο το δρόμο από το Τσάρεφ Λαζ ως το Βούτσι Ντο²¹. [...]

Η ηγεμονία μας ξεκίνησε σ' ένα γυμνό λιβάδι, πάνω στο τίποτα και χωρίς τίποτα, κάτω από τον καθαρό ουρανό και μπροστά στα μάτια των εχθρών. Ήταν νόμιμη, γιατί την ψήφισε ο λαός και την ασκήσαμε με καρδιά, αγάπη κι ενεργητικότητα. [...]

Στο τέλος του 17^{ου} αιώνα ο Οίκος Μου βρήκε την Πατρίδα σε άθλια κατάσταση και σχεδόν κατακτημένη από μια άλλη πίστη, ενώ η θαυμαστή Ορθόδοξη μας πίστη κινδύνευε να χαθεί. [...]

Σήμερα τα σύνορα της Πατρίδας έχουν μεγαλώσει κι η θέση μας ανάμεσα στα έθνη ορίζεται από τις εκβολές του Μπόγιανα στην Αδριατική Θάλασσα ως τη συμβολή του Τάρα και του Πίβα, που φτιάχνουν τον ποταμό Δρίνο, κι από τη Μπίγιελα Γκόρα στο Τσάκορ, πάνω από το Ιπέκιο και τη Ντέτσανη. [...]

Σήμερα η Πατρίδα μας γίνεται Συνταγματική Μοναρχία κι ευτυχισμένοι ξεκινάμε μια νέα πολιτική ζωή. Καθώς αφήνουμε πίσω μας την περασμένη μας ζωή, σ' αυτό το σημείο καμπής, δεν μπορώ παρά να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου, από βάθους καρδιάς, προς τους Μακαριστούς Προγόνους μας, τους δικούς μου και δικούς σας, για την ιερή τους κοινότητα και για την ελευθερία που μας χάρισαν. [...]

Η απόφασή μου να εκδώσω το Σύνταγμα θα είναι ευπρόσδεκτη σε δυο μεριές. Τόσο εσείς όσο κι όλοι οι σέρβοι πατριώτες εν γένει θα τη δεχτείτε με την ίδια ειλικρινή πίστη που την ενέπνευσε, πίστη η οποία θα αποδειχθεί επιτυχημένη κι ευτυχής για την ανάπτυξη και την πρόοδο της Πατρίδας.

Crnogorski, τ. IV, σ. 34-46.

Ο Νικόλαος Α΄ Πέτροβιτς (1841-1921) ηγεμόνευσε στο Μαυροβούνιο από το 1860 ως το 1918, πρώτα ως πρίγκιπας και από το 1910 ως βασιλιάς. Στο διάστημα αυτό, το Μαυροβούνιο απέκτησε την ανεξαρτησία του (1878) και μεγάλωσε την επικράτειά του εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έχοντας φοιτήσει για δυο χρόνια σ' ένα γυμνάσιο του Παρισιού, ο Νικόλαος προώθησε την παιδεία και τον θεσμικό εκσυγχρονισμό. Εξαιτίας των παραδοσιακών κοινωνικών δομών όμως, οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις χρειάστηκε να γίνουν «από πάνω προς τα κάτω» κι επομένως, εφαρμόστηκαν μάλλον καθυστερημένα σε σχέση με τα υπόλοιπα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Με ποιον τρόπο νομιμοποιήθηκε η μοναρχία του Μαυροβουνίου; Γιατί ο βασιλιάς αποφάσισε να παραχωρήσει Σύνταγμα;

B-9. Η διακήρυξη των Νεοτούρκων (1908)

1. Η βάση του Συντάγματος θα είναι ο σεβασμός της εθνικής θέλησης. Μια από τις συνέπειες αυτής της αρχής θα είναι να απαιτηθεί χωρίς καθυστέρηση η ευθύνη των Υπουργών (να γίνουν υπεύθυνοι) ενώπιον της Βουλής κι επομένως, να θεωρείται ότι ένας Υπουργός έχει παραιτηθεί, όταν δε διαθέτει την πλειονότητα των ψήφων της Βουλής.

2. Εφόσον ο αριθμός των γερουσιαστών δε ξεπερνά το ένα τρίτο του αριθμού των βουλευτών, τα μέλη της Γερουσίας θα ορίζονται ως εξής: το ένα τρίτο τους από τον Σουλτάνο και τα δυο τρίτα από το έθνος. Η θητεία τους θα είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας.

3. Απαιτούμε να έχουν δικαίωμα ψήφου όλοι οι οθωμανοί υπήκοοι οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το εικοστό έτος της ηλικίας τους, ασχέτως αν κατέχουν μικρή ή μεγάλη περιουσία. Αυτοί που έχουν χάσει τα πολιτικά τους δικαιώματα, φυσικά θα στερηθούν και αυτό το δικαίωμα.

4. Απαιτούμε να εισαχθεί με ακριβή διατύπωση στο Συνταγματικό Χάρτη το δικαίωμα της ελεύθερης δημιουργίας πολιτικών ενώσεων, προκειμένου να γί-

21 Τόποι μαχών με τους Οθωμανούς.

νει σεβαστό το Άρθρο 1 του Συντάγματος του 1293 έτους Εγίρας. [...]

7. Η τουρκική γλώσσα θα παραμείνει η επίσημη γλώσσα του κράτους. Τα επίσημα έγγραφα θα συντάσσονται και οι επίσημες συζητήσεις θα διεξάγονται στην τουρκική. [...]

9. Όλοι οι πολίτες θα απολαμβάνουν απόλυτη ελευθερία και ισότητα, όποια κι αν είναι η εθνικότητα και η θρησκεία τους, και θα έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις. Όλοι οι Οθωμανοί, καθώς είναι ίσοι ενώπιον του νόμου όσον αφορά στα δικαιώματά τους και στις υποχρεώσεις τους έναντι του Κράτους, θα μπορούν να τοποθετούνται σε δημόσιες θέσεις αναλόγως των ικανοτήτων τους και της παιδείας τους. Οι μη Μουσουλμάνοι θα υπάγονται εξίσου στον στρατολογικό νόμο.

10. Η ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών προνομιών, τα οποία έχουν παραχωρηθεί στις διάφορες εθνικότητες, θα παραμείνει ακέραιη. [...]

14. Τα περιουσιακά δικαιώματα των γαιοκτημόνων δε θα παραβιαστούν (αφού τέτοια δικαιώματα πρέπει να μένουν σεβαστά και ακέραια, σύμφωνα με τον νόμο), αλλά θα προταθεί να επιτραπεί στους χωρικούς να αποκτούν γη και να τους δοθούν τα μέσα να δανείζονται χρήματα με λογικό επιτόκιο. [...]

16. Η εκπαίδευση θα είναι ελεύθερη. Κάθε οθωμανός πολίτης, στο πλαίσιο που ορίζει το Σύνταγμα, θα μπορεί να θέτει σε λειτουργία ιδιωτικά σχολεία, εφόσον τηρεί τους ειδικούς νόμους.

17. Όλα τα σχολεία θα λειτουργούν υπό την επίβλεψη του Κράτους. Προκειμένου να αποκτήσουν οι οθωμανοί πολίτες μια παιδεία με ομοιογενή και ομοιόμορφο χαρακτήρα, τα κρατικά σχολεία θα είναι ανοιχτά σε όλους, η διδασκαλία θα είναι δωρεάν και θα γίνονται δεκτές σ' αυτά όλες οι εθνικότητες. Η διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας θα είναι υποχρεωτική στα κοινοτικά σχολεία. Στα κρατικά σχολεία, η δημόσια εκπαίδευση θα είναι δωρεάν. Η δευτεροβάθμια και η ανώτερη εκπαίδευση θα παρέχονται στα δημόσια σχολεία, τα οποία αναφέρονται ανωτέρω, και αυτά θα χρησιμοποιούν την τουρκική γλώσ-

σα. Εμπορικές, γεωργικές και βιομηχανικές σχολές θα ιδρυθούν, με σκοπό να αναπτυχθούν οι οικονομικοί πόροι της χώρας.

18. Επίσης, θα ληφθούν μέτρα για τη δημιουργία δρόμων, σιδηροδρόμων και καναλιών για τη διευκόλυνση των επικοινωνιών και την αύξηση των παραγωγικών πόρων της χώρας. Όλα όσα μπορεί να εμποδίζουν την πρόοδο της γεωργίας και του εμπορίου, θα καταργηθούν.

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1908youngturk.html>

Μετά την ήττα στον πόλεμο του 1877-1888 ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ Β' (1876-1908) ανέστειλε την ισχύ του Συντάγματος του 1876 και κυβέρνησε αυταρχικά. Οι Νεότουρκοι, μια αντιπολιτευτική οργάνωση η οποία αποτελούνταν κυρίως από αξιωματικούς και διανοούμενους, ζητούσαν την επαναφορά του Συντάγματος και εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις που θα ενίσχυαν την αυτοκρατορία. Τελικά, τέθηκαν επικεφαλής μιας επιτυχημένης επανάστασης το 1908 και κατέλαβαν την εξουσία, την οποία κράτησαν ως το 1918.

Βασικό πολιτικό αίτημα των Νεοτούρκων κατά την περίοδο που αντιπολιτεύονταν τον Αβδούλ Χαμίτ ήταν η επαναφορά του Συντάγματος του 1876. Ωστόσο, δέχτηκαν να γίνουν ορισμένες μετατροπές του Συντάγματος αυτού. Απαριθμήστε αυτές τις αλλαγές, κι εξηγήστε γιατί ήθελαν να τις εισαγάγουν οι Νεότουρκοι.

Συγκρίνετε την παράγραφο 17 της διακήρυξης των Νεοτούρκων με τα κείμενα του υποκεφαλαίου V. Ποιο ρόλο παίζει το σχολείο στη διαδικασία της εθνικής οικοδόμησης;

Αναλύστε την παράγραφο 18 της διακήρυξης των Νεοτούρκων και συγκρίνετέ την με τα κείμενα του υποκεφαλαίου IV. Τι παρατηρήσεις μπορούμε να κάνουμε σχετικά με τον ρόλο τον οποίο αποδίδει η πολιτική ηγεσία στην οικονομική ανάπτυξη;

Πίνακας 1: Συντάγματα των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Κράτος	Πρώτο σύγχρονο σύνταγμα	Κύριες αλλαγές			Ισχύον Σύνταγμα
		Πριν τον Α΄ ΠΠ	Μεσοπόλεμος	Μετά τον Β΄ ΠΠ	
Αλβανία ²²	1920		1925, 1928, 1939	14 Μαρτίου 1946 1976	21 Οκτωβρίου 1998
Βοσνία- Ερζεγοβίνη					24 Φεβρουαρίου 1993/ 14 Δεκεμβρίου 1995
Βουλγαρία	1879 (Σύνταγμα του Τιρνόβου)			4 Δεκ. 1947 1971	12 Ιουλίου 1991
Γιουγκοσλαβία			1921 (Σύνταγμα του Βίντοβταν) 1931	31 Ιαν. 1946, 1963 1974	27 Απριλίου 1992
Ελλάδα ²³	1844	1864, 1911	1927	1952	7 Ιουνίου 1975
Κροατία					22 Δεκεμβρίου 1990
Κύπρος	1959 (1960)				
Μαυροβούνιο	1905				12 Οκτωβρίου 1992
Οθ. Αυτοκρατορία	1876				
ΠΓΔ της Μακεδονίας					17 Νοεμβρίου 1991
Ρουμανία ²⁴	1866		1923, 1938	13 Απρ. 1948, 1952, 1965	8 Δεκεμβρίου 1991
Σερβία	1835	1838, 1869 1888, 1901			28 Σεπτεμβρίου 1990
Σλοβενία					23 Δεκεμβρίου 1991
Τουρκία	1924			1961	7 Νοεμβρίου 1982

Πίνακας 2: Καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας στα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Κράτος	Καθολική ανδρική ψηφοφορία	Γυναικεία ψηφοφορία
Αλβανία	1920	Περιορισμένη το 1920, καθολική το 1946
Βοσνία Ερζεγοβίνη	1920 (Γιουγκοσλαβία)	1945 (Γιουγκοσλαβία)
Βουλγαρία	1879	Για τις παντρεμένες γυναίκες το 1938, καθολική το 1945
Γιουγκοσλαβία	1918	1945
Ελλάδα	1864	Περιορισμένη το 1930, καθολική το 1952
Κροατία	1920 (Γιουγκοσλαβία)	1945
Κύπρος	1960	1960
Μαυροβούνιο	1920 (Γιουγκοσλαβία)	1945 (Γιουγκοσλαβία)
ΠΓΔ της Μακεδονίας	1913 (Σερβία)	1945 (Γιουγκοσλαβία)
Ρουμανία	1918	Περιορισμένη το 1929, καθολική το 1946
Σερβία	1869	1945 (Γιουγκοσλαβία)
Σλοβενία	1907 (Αυστρία)	1945 (Γιουγκοσλαβία)
Τουρκία	1924	1930

22 Συνταγματικού τύπου ρύθμιση: Καταστατικό της Διεθνούς Επιτροπής για την Αλβανία (1914).

23 Τα πρώτα ελληνικά συντάγματα ψηφίστηκαν από τις επαναστατικές εθνοσυνελεύσεις στη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας και πριν από τη διεθνή αναγνώριση του ελληνικού κράτους: 1822 (Επίδαυρος), 1823 (Αστρος) και 1827 (Τροιζήνα).

24 Συνταγματικού τύπου ρυθμίσεις: Οργανικοί Κανονισμοί της Βλαχίας και της Μολδαβίας (1831/1832), Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1858) για τις Ηνωμένες Ηγεμονίες της Βλαχίας και της Μολδαβίας (μετά το 1859, Ρουμανία).

► **Εικ. 4. Η πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα (1863)**

Μαρκεζίνης, σ. 312-313.

? Εξηγήστε το όνομα που δόθηκε σ' αυτή την πλατεία. Εσείς έχετε Πλατεία Συντάγματος στην πρωτεύουσα της χώρας σας και στην πόλη όπου κατοικείτε; Έχετε ή είχατε ποτέ Πλατεία Έθνους ή Εθνική Πλατεία;

? Στο Βουκουρέστι, η Λεωφόρος Βασιλίσσης Ελισάβετ μετονομάστηκε στη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος σε Λεωφόρο 6ης Μαρτίου (ημέρα εγκατάστασης της πρώτης κομμουνιστικής κυβέρνησης) κι έπειτα σε Λεωφόρο Γιώργη Γεωργίου Ντέη (από το όνομα του κομμουνιστή ηγέτη της Ρουμανίας από το 1945 έως το 1965). Μετά το 1989, ονομάστηκε Λεωφόρος Μιχαήλ Κογκαλιτσεάνου, προς τιμήν ενός μεγάλου πολιτικού, ιστορικού και συγγραφέα του 19ου αιώνα, ενώ μερικά χρόνια αργότερα ένα κομμάτι της ξαναπήρε το παλιό όνομα, Λεωφόρος Βασιλίσσης Ελισάβετ. Αυτός είναι ένας πολύ απλός τρόπος για να κατανοήσουμε με ποιον τρόπο τα πολιτικά καθεστώτα χρησιμοποιούν τα ονόματα των δρόμων για να νομιμοποιήσουν συγκεκριμένες ιδεολογικές επιλογές και ιστορικές μνήμες. Μπορείτε να βρείτε άλλα παραδείγματα σαν κι αυτό; Υπάρχουν πολλά. Εσείς τι σκέφτεστε σχετικά μ' αυτές τις αλλαγές ονομάτων;

? **Παιχνίδι: Οι ονομασίες των δρόμων της πόλης - Μάθημα ιστορίας**

Χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες. Βρείτε τουριστικούς οδηγούς για την πόλη σας από τέσσερις χωριστές ιστορικές περιόδους του 19ου και του 20ου αιώνα. Αναλύστε τα ονόματα των δρόμων και των πλατειών και προσπαθείστε να βρείτε πόσα απ' αυτά αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα ή χαρακτήρες καθώς και σε εθνικούς ή τοπικούς ήρωες και γεγονότα. Αναλύστε το νόημα της αλλαγής ονομασίας που παρατηρείται κάθε φορά αλλά και μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Μπορείτε να παίξετε το ίδιο παιχνίδι χρησιμοποιώντας ως αφετηρία τ' αγάλματα της πόλης σας.

II. Η ιδιότητα του πολίτη

B-10. Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Επιδαύρου (1822)

ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
Το Ελληνικόν έθνος, το υπό την φρικώδη Οθωμανικήν δυναστείαν, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτατον και απαραδειγμάτιστον ζυγόν της τυραννίας, και αποσείσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διά των νομίμων Παραστατών του, εις Εθνικήν συνηγμένην Συνέλευσιν, ενώπιον Θεού και ανθρωπων, «την Πολιτικήν αυτού ύπαρξιν και ανεξαρτησίαν».

Εν Επιδαύρω, την α' Ιανουαρίου, έτει ακωβ', και Α' της Ανεξαρτησίας.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΙΤΛΟΣ Α'

ΤΜΗΜΑ Α'

Περί Θρησκείας

α' - Η επικρατούσα θρησκεία εις την Ελληνικήν επικράτειαν είναι της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας ανέχεται όμως η Διοίκησης της Ελλάδος πάσαν θρησκείαν, και αι τελεταί και ιεροπραγαίαι εκάστης αυτών εκτελούνται ακωλύτως.

ΤΜΗΜΑ Β'

Περί των Γενικών Δικαιωμάτων των κατοίκων της Επικρατείας της Ελλάδος.

β' - Όσοι αυτόχθονες κάτοικοι της Επικρατείας της Ελλάδος πιστεύουσιν εις Χριστόν, εισίν Έλληνες, και απολαμβάνουσιν άνευ τινός διαφοράς όλων των πολιτικών δικαιωμάτων.

γ' - Όλοι οι Έλληνες εισίν ενώπιον των νόμων άνευ τινός εξαιρέσεως ή βαθμού, ή κλάσεως, ή αξιώματος.

δ' - Όσοι έξωθεν ελθόντες κατοικήσωσιν ή παροικήσωσιν εις την Επικράτειαν της Ελλάδος, εισίν όμοιοι με τους αυτόχθονας κατοίκους ενώπιον των Νόμων.

Βακαλόπουλος, σ. 390.

Στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, η πρώτη εθνοσυνέλευση συγκεντρώθηκε στην Επίδαυρο και ψήφισε το πρώτο Σύνταγμα της χώρας, επηρεασμένο από παρόμοια κείμενα της Γαλλικής Επανάστασης. Μολονότι τροποποιήθηκε κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, το Σύνταγμα της Επιδαύρου παρέμεινε βασικό σημείο αναφοράς της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας, σύμβολο των ιδανικών του αγώνα για εθνική ανεξαρτησία.

Ποιοι ήταν, σύμφωνα με το Σύνταγμα της Επιδαύρου, οι Έλληνες; Ποια σχέση αποτυπώνεται εδώ μεταξύ θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας; Είναι η εθνική γλώσσα προϋπόθεση της εθνικής ταυτότητας; Ποιες αρχές της Γαλλικής Επανάστασης μπορείτε να εντοπίσετε σ' αυτό το Σύνταγμα;

B-11. Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ελληνικό Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827)

6. Έλληνες είναι:

α'. Όσοι αυτόχθονες της Ελληνικής Επικρατείας, πιστεύουσιν εις Χριστόν.

β'. Όσοι από τους υπό τον Οθωμανικών ζυγόν, πιστεύοντες εις Χριστόν, ήλθαν και θα έλθωσιν εις την Ελληνικήν Επικράτειαν, διά να συναγωνισθώσιν ή να κατοικήσωσιν εις αυτήν.

γ'. Όσοι εις ξένας Επικρατείας, είναι γεννημένοι από πατέρα Έλληνα.

δ'. Όσοι αυτόχθονες και μη, και οι τούτων απόγονοι, πολιτογραφηθέντες εις ξένας Επικρατείας προ της δημοσιεύσεως του παρόντος Συντάγματος, έλθωσιν

εις την Ελληνικήν Επικράτειαν, και ορκισθώσι τον Ελληνικόν όρκον.

ε'. Όσοι ξένοι έλθωσι και πολιτογραφηθώσιν.

ΟΕΔΒ, σ. 107.

Συγκρίνετε τα κείμενα Β-10 και Β-11 σχετικά με την έννοια της πολιτειότητας (ιδιότητας του πολίτη). Ποιες παρατηρήσεις μπορείτε να κάνετε;

B-12. Ορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο σερβικό Σύνταγμα του 1835

Άρθρο 108. Κάθε παιδί που γεννιέται στη Σερβία ή έξω από τη Σερβία, αλλά από Σέρβους γονείς· κάθε υπάλληλος ή υπηρέτης χριστιανικής πίστης ο οποίος απασχολείται από Σέρβους, μέσα στη Σερβία ή έξω από αυτήν, κατά τη στιγμή της εξαγγελίας του παρόντος Συντάγματος· κάθε πρόσωπο το οποίο ζει στη Σερβία πάνω από δέκα χρόνια ή κατέχει ακίνητη περιουσία στη Σερβία θα θεωρείται Σέρβος και θα έχει το δικαίωμα ν' αποκτήσει τη σερβική υπηκοότητα.

Άρθρο 109. Οι ξένοι έμποροι, βιομήχανοι, τεχνίτες και γεωργοί χριστιανικής πίστης μπορούν να αποκτήσουν τα δικαιώματα των σέρβων υπηκόων, αν ζήσουν επί επτά χρόνια στη Σερβία κι επιδείξουν καλή συμπεριφορά ή αν ο Ηγεμόνας τους παραχωρήσει κάποιο αξίωμα. Το ίδιο ισχύει και για τους ξένους οι οποίοι τιμούν τη Σερβία, εάν λάβουν επιστολή από τον Ηγεμόνα με την οποία θ' αποκτούν τη σερβική ιθαγένεια. [...]

Άρθρο 111. Όλοι αδιακρίτως οι Σέρβοι θα είναι ίσοι ενώπιον των σερβικών νόμων, τόσο ως προς την υπεράσπιση που δικαιούνται όσο και ως προς τις ποινές που θα τους επιβάλλονται από όλα τα σερβικά δικαστήρια, από το κατώτερο ως το ανώτερο. [...]

Άρθρο 116. Κάθε σέρβος υπήκοος έχει τις ίδιες δυνατότητες να αποκτήσει αξιώματα στη Σερβία, εφόσον αποδεικνύει ότι είναι ικανός και άξιος γι' αυτά. Στην περίπτωση που υπάρχουν ίσες ικανότητες, ο Σέρβος θα προτιμάται από τον ξένο.

Άρθρο 118. Κάθε σκλάβος ο οποίος εισέρχεται στο σερβικό έδαφος αυτόματα γίνεται ελεύθερος, είτε τον έφερε στη Σερβία κάποιος άλλος είτε ήρθε μόνος του. Ο Σέρβος θα έχει δικαίωμα να αγοράζει σκλάβους, αλλά όχι να πουλά.

Jovičić, σ. 48-64.

Συγκρίνετε το παραπάνω κείμενο με το Β-14. Αναλύστε τη σχέση μεταξύ θρησκείας και πολιειότητας, όπως αυτή προκύπτει από τα αποσπάσματα των Συνταγμάτων που παρουσιάζονται εδώ. Κοιτάξτε τα πρώτα Συντάγματα της δικής σας χώρας και ελέγξτε αν τυχόν υπάρχουν άρθρα που συνδέουν την πολιειότητα με τη θρησκευτική ένταξη των ανθρώπων. Εσείς πιστεύετε ότι η πολιειότητα θα έπρεπε να εξαρτάται από τη θρησκεία; Μη δώσετε μια απλή απάντηση του τύπου ναι/όχι, αλλά προσπαθείστε να βρείτε επιχειρήματα για να στηρίξετε την άποψή σας καθώς και παραδείγματα βασισμένα στην εμπειρία της χώρας σας. Αναρωτηθείτε: γιατί έχουμε (ή δεν έχουμε) τέτοιους είδους προβλέψεις στο Σύνταγμά μας; Είναι πράγματι η θρησκευτική ένταξη προϋπόθεση της εθνικής ταυτότητας;

Β-13. Νομοκανόνας του Δανιήλ Α΄ του Μαυροβούνιου και της Μπούρντας (1855)

Μέχρι τώρα το Μαυροβούνιο και η Μπούρντα²⁵ ήταν στ' αλήθεια ελεύθερα, αλλά δεν είχαν κανέναν δημόσιο νομοκανόνα που να ενισχύει και να υπερασπίζεται την ελευθερία των Μαυροβούνιων και των κατοίκων της Μπούρντας. Αντίθετα, η δικαιοσύνη και η μοίρα τους βρίσκονταν μόνο στα χέρια του ηγεμόνα. [...]

Πρώτον

Όλοι οι Μαυροβούνιοι και οι κάτοικοι της Μπούρντας θα είναι ίσοι μπροστά στον δικαστή.

Δεύτερον

Η τιμή, η περιουσία, η ζωή και η ελευθερία σύμφωνα με τις ελευθερίες που κληρονομήσαμε και διατηρήσαμε ως σήμερα θα εξασφαλιστούν, από εδώ και στο εξής, για όλους τους Μαυροβούνιους και τους κατοίκους της Μπούρντας. Κανένας άλλος Μαυροβούνιος ή κάτοικος της Μπούρντας δε θα μπορεί να πειράξει αυτά τα ιερά των δίκαιων αδελφών Μαυροβούνιων και κατοίκων της Μπούρντας. [...]

Ενενηκοστόν πρώτον

Όλοι οι πρόσφυγες, όταν πατούν το χώμα της ελεύθερης μας χώρας, σύμφωνα με τον όρκο του Αγίου Πέτρου, του παλιού Ηγεμόνα του Μαυροβούνιου, θα είναι ασφαλείς και κανένας δε θα μπορεί να

τους κάνει κακό, εφόσον συμπεριφέρονται τίμια και σύμφωνα με τον κρατικό νομοκανόνα μας. Θα απολαμβάνουν και αυτοί τη δικαιοσύνη σαν όλους τους αδελφούς Μαυροβούνιους και τους κατοίκους της Μπούρντας. [...]

Ενενηκοστόν δεύτερον

Μολονότι στη χώρα μας δεν υπάρχει κανένα άλλο έθνος εκτός από το σερβικό ούτε άλλη θρησκεία από την Ορθοδοξία, όλα τα μέλη των άλλων φυλών και των άλλων θρησκειών θα μπορούν να ζουν ελεύθερα και να απολαμβάνουν την ίδια ελευθερία και δικαιοσύνη με όλους τους Μαυροβούνιους και τους κατοίκους της Μπούρντας.

Crnogorski, τ. Ι, σ. 167-184.

Ο Δανιήλ Α΄ Πέτροβιτς (1830-1860) διαδέχθηκε τον θείο του Πέτρο Β΄ Πέτροβιτς Νιέγκος ως ηγεμόνας του Μαυροβούνιου το 1852. Καθώς αρνήθηκε να γίνει επίσκοπος (*βλάδικας*), πήρε τον τίτλο του ηγεμόνα (*οσποδάρου*) και αναδιοργάνωσε το Μαυροβούνιο ως μια κληρονομική κοσμική (και όχι θεοκρατική) ηγεμονία. Μορφωμένος και δραστήριος, ο Δανιήλ πολέμησε με επιτυχία εναντίον των Οθωμανών και εγκαινίασε μια διαδικασία συγκεντρωτισμού και υποχρεωτικού εκσυγχρονισμού, η οποία τελικά οδήγησε στη δολοφονία του, το 1860.

Πώς όριζε τους Μαυροβούνιους ο νομικός κώδικας του Δανιήλ Α΄; Μπορούσαν οι νεοφερμένοι να γίνουν Μαυροβούνιοι σύμφωνα μ' αυτό τον κώδικα;

Β-14. Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο Άρθρο 7 του ρουμανικού Συντάγματος (1879)

Άρθρο 7. Οι διαφορετικές θρησκευτικές πίστεις και δόγματα στη Ρουμανία δεν αποτελούν εμπόδιο στην απόλαυση και την άσκηση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων.

1. Ο ξένος, αδιαφόρως της θρησκείας του και ασχέτως αν τελεί υπό ξένη προστασία ή όχι, μπορεί να

²⁵ Τα όρη της Μπούρντας, στο βορειοανατολικό Μαυροβούνιο, συμπεριλήφθηκαν στην ηγεμονία μόλις το 1796 και οι κάτοικοί τους διατήρησαν μια χωριστή ταυτότητα για αρκετές γενιές.

αποκτήσει το δικαίωμα της εγκατάστασης υπό τους κάτωθι όρους:

- α) Θα υποβάλει προς την κυβέρνηση αίτηση απόκτησης υπηκοότητας στην οποία θα δείχνει το κεφάλαιο το οποίο έχει στην κατοχή του, το επάγγελμα ή την τέχνη του και την πρόθεσή του να εγκατασταθεί στη Ρουμανία.
- β) Θα ζησει, μετά την υποβολή της αίτησης, δέκα χρόνια στη χώρα και θα αποδείξει πως είναι χρήσιμος στη Ρουμανία.

2. Τα εξής πρόσωπα μπορούν να εξαιρεθούν απ' αυτή τη διαδικασία:

- α) Αυτοί οι οποίοι φέρνουν στη χώρα βιομηχανίες, χρήσιμες εφευρέσεις ή διακεκριμένες δεξιότητες ή αυτοί οι οποίοι έχουν ιδρύσει εδώ μεγάλα εμπορικά ή βιομηχανικά καταστήματα.
- β) Αυτοί οι οποίοι γεννήθηκαν και ανατράφηκαν στη Ρουμανία από γονείς οι οποίοι ήταν ήδη εγκατεστημένοι στη χώρα και ποτέ δεν απόλαυσαν τη ξένη προστασία.
- γ) Αυτοί οι οποίοι υπηρέτησαν τη χώρα κατά τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας και οι οποίοι θα αποκτήσουν συλλογικά τη ρουμανική υπηκοότητα, μέσω κυβερνητικής πρότασης, μ' ένα ενιαίο διάταγμα και χωρίς να απαιτηθούν άλλες τυπικές διαδικασίες.

3. Τα πρόσωπα μπορούν να αποκτούν τη ρουμανική υπηκοότητα μόνο σύμφωνα με τον νόμο και σε ατομική βάση.

4. Θα καταρτιστεί ένας ενιαίος νόμος ο οποίος θα ορίζει με ποιον τρόπο οι ξένοι θα αποκτούν το δικαίωμα εγκατάστασης στη ρουμανική επικράτεια.

5. Μόνον οι Ρουμάνοι και τα πρόσωπα τα οποία έχουν αποκτήσει τη ρουμανική υπηκοότητα θα μπορούν να αποκτούν αγροτική ακίνητη περιουσία στη Ρουμανία.

Όλα τα δικαιώματα τα οποία έχουν αποκτηθεί μέχρι στιγμής θα παραμείνουν σεβαστά.

Όλες οι διεθνείς συμβάσεις οι οποίες υπάρχουν αυτήν τη στιγμή θα παραμείνουν σε ισχύ, μαζί με όλες τις ρήτρες και τους ειδικότερους όρους τους.

Constituțiile, σ. 34-35.

Το ρουμανικό Σύνταγμα του 1866 περιόριζε το δικαίωμα της πολιτεότητας στους Χριστιανούς, εξαιρώντας κατ' αυτό τον τρόπο τους Εβραίους και τους Μουσουλμάνους. Στην ειρηνευτική Συνθήκη του Βερολίνου (1878) οι Μεγάλες Δυνάμεις εξάρτησαν την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Ρουμανίας από την αλλαγή του Άρθρου 7, ώστε να αρθεί η διάκριση που υπήρχε εις βάρος των μη χριστιανών. Η ρουμανική πολιτική ελίτ δυσανασχέτησε μ' αυτή την αξίωση, αλλά δεν μπορούσε να της αντιταχθεί επ' άπειρον. Τελικά πρότεινε μια συμβιβαστική εκδοχή η οποία προέβλεπε κάποιες αλλαγές στο επίμαχο Άρθρο 7.

Το τροποποιημένο Άρθρο 7, το οποίο είδαμε παραπάνω, τερματίζει πράγματι τις θρησκευτικές διακρίσεις όσον αφορά στην αναγνώριση της ρουμανικής πολιτεότητας; Ποια χαρακτηριστικά επιτρέπουν σ' ένα ξένο να υποβάλει αίτηση για να του δοθεί η ρουμανική υπηκοότητα; Εσείς πώς θα ρυθμίζατε, αν είχατε τη δυνατότητα, την παροχή υπηκοότητας;

B-15. Συνθήκη για τις μειονότητες μεταξύ των Συμμαχικών Δυνάμεων και της Ρουμανίας (1919)

Άρθρο 1.

Η Ρουμανία αναλαμβάνει να αναγνωρίσει ως θεμελιώδεις νόμους εκείνους τους όρους οι οποίοι περιέχονται στα Άρθρα 2 έως 8 του παρόντος Κεφαλαίου. Κανείς νόμος, κανονισμός ή διοικητική πράξη δε θα θίγει την εφαρμογή των κατωτέρω όρων, ούτε θα υπερισχύει έναντι αυτών οποιοσδήποτε νόμος, κανονισμός ή διοικητική πράξη.

Άρθρο 2.

Η Ρουμανία αναλαμβάνει να εξασφαλίσει πλήρη και απόλυτη προστασία της ζωής και της ελευθερίας σε όλους τους κατοίκους της, χωρίς διάκριση γενεάς, εθνικότητας, γλώσσας, φυλής ή θρησκείας.

Όλοι οι κάτοικοι της Ρουμανίας θα δικαιούνται να ασκούν ελεύθερα, δημόσια ή κατ' ιδίαν, οποιοδήποτε δόγμα, θρησκεία ή πίστη, εφόσον η άσκησή τους δεν αντιβαίνει στη δημόσια ευταξία και τα δημόσια ήθη.

Άρθρο 3.

Με την επιφύλαξη των ειδικών προβλέψεων των Συνθηκών οι οποίες αναφέρονται ανωτέρω, η Ρουμανία δέχεται και κηρύσσει ρουμάνους υπηκόους

αυτοδικαίως και χωρίς να απαιτείται οποιοσδήποτε επίσημος τύπος, όλα τα πρόσωπα τα οποία συνήθως κατοικούν κατά την ημερομηνία ισχύος της παρούσας Συνθήκης σ' ολόκληρη την επικράτεια της Ρουμανίας, συμπεριλαμβανομένων των προσαρτήσεων οι οποίες έγιναν με τις Ειρηνευτικές Συνθήκες με την Αυστρία και την Ουγγαρία ή οποιωνδήποτε άλλων προσαρτήσεων ενδεχομένως θα γίνουν σε μεταγενέστερο χρόνο, εάν τα εν λόγω πρόσωπα δεν είναι κατά την ίδια ημερομηνία υπήκοοι άλλης ξένης χώρας, πλην της Αυστρίας ή της Ουγγαρίας.

Εντούτοις οι υπήκοοι της Αυστρίας και της Ουγγαρίας, οι οποίοι έχουν ηλικία άνω των δεκαοχτώ ετών, θα έχουν δικαίωμα, σύμφωνα με τους όρους οι οποίοι περιέχονται στις προαναφερθείσες Συνθήκες, να επιλέξουν οποιαδήποτε άλλη υπηκοότητα ενδεχομένως δικαιούνται. Το δικαίωμα επιλογής υπηκοότητας του συζύγου καλύπτει και τη σύζυγο· το δικαίωμα επιλογής υπηκοότητας των γονέων καλύπτει και τα τέκνα τους ηλικίας κάτω των δεκαοχτώ ετών.

Τα πρόσωπα τα οποία έχουν ασκήσει το προαναφερθέν δικαίωμα επιλογής υπηκοότητας οφείλουν, εντός των επόμενων δώδεκα μηνών, να μεταφέρουν τον τόπο κατοικίας τους στο Κράτος, την υπηκοότητα του οποίου επέλεξαν. Θα έχουν δικαίωμα να διατηρήσουν την ακίνητη περιουσία την οποία τυχόν διαθέτουν εντός των ορίων της ρουμανικής επικρατείας. Θα έχουν δικαίωμα να μεταφέρουν μαζί τους την κάθε είδους κινητή τους περιουσία. Δεν επιτρέπεται να τους επιβληθούν εξαγωγικοί δασμοί σε σχέση με την εξαγωγή της εν λόγω περιουσίας. [...]

Άρθρο 5.

Η Ρουμανία αναλαμβάνει να μην εμποδίσει με οποιονδήποτε τρόπο την άσκηση του δικαιώματος το οποίο διαθέτουν τα προαναφερθέντα πρόσωπα, με βάση τις Συνθήκες οι οποίες καταρτίστηκαν ή θα καταρτιστούν από τις Σύμμαχες και Συνέταιρες Δυνάμεις με την Αυστρία ή την Ουγγαρία, να επιλέξουν αν θα αποκτήσουν ή όχι την ρουμανική υπηκοότητα.

Άρθρο 6.

Όλα τα πρόσωπα τα οποία γεννήθηκαν εντός των ορίων της ρουμανικής επικρατείας και τα οποία δεν είναι εκ γενετής υπήκοοι άλλου Κράτους θα γίνουν αυτοδικαίως ρουμάνοι υπήκοοι.

Άρθρο 7.

Η Ρουμανία αναλαμβάνει να αναγνωρίσει ως ρουμάνους υπηκόους, αυτοδικαίως και χωρίς να απαιτείται

οποιαδήποτε επίσημη διατύπωση, όλους τους Εβραίους οι οποίοι ζουν σε οποιοδήποτε μέρος της ρουμανικής επικρατείας και δεν κατέχουν άλλη υπηκοότητα.

Άρθρο 8.

Όλοι οι ρουμάνοι υπήκοοι θα είναι ίσοι έναντι του νόμου και θα απολαμβάνουν τα ίδια αστικά και πολιτικά δικαιώματα χωρίς να υφίστανται καμιά διάκριση με βάση τη φυλή, τη γλώσσα ή τη θρησκεία τους.

Οι διαφορές θρησκείας, πίστης ή δόγματος δε θα λαμβάνονται υπόψη εις βάρος οποιουδήποτε ρουμάνου υπηκόου σε ζητήματα σχετικά με την απόλαυση των αστικών ή πολιτικών του δικαιωμάτων, όπως είναι, για παράδειγμα, η πρόσληψη σε δημόσιες υπηρεσίες, λειτουργίες και επίτιμα αξιώματα ή η άσκηση επαγγελματιών και τεχνών. [...]

Άρθρο 9.

Οι ρουμάνοι υπήκοοι οι οποίοι ανήκουν σε φυλετικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες θα απολαμβάνουν την ίδια μεταχείριση και ασφάλεια, νομικώς και εμπράκτως, με τους λοιπούς ρουμάνους υπηκόους. Ειδικότερα, θα έχουν ίσα δικαιώματα στην ίδρυση, διαχείριση και έλεγχο ιδίους εξόδοις φιλανθρωπικών, θρησκευτικών και κοινωνικών ιδρυμάτων, σχολείων και άλλων εκπαιδευτικών καταστημάτων κι επίσης, θα έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ελεύθερα τη γλώσσα τους και να τελούν ελεύθερα τη θρησκευτική τους λατρεία.

Άρθρο 10.

Η Ρουμανία θα παραχωρήσει, σ' εκείνες τις πόλεις και τις περιφέρειες όπου κατοικεί μια σημαντική αναλογία ρουμάνων υπηκόων οι οποίοι δε μιλούν ρουμανικά, στο πλαίσιο του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος, επαρκείς διευκολύνσεις, ώστε να διασφαλιστεί ότι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η διδασκαλία θα παρέχεται στα παιδιά αυτών των ρουμάνων υπηκόων μέσω της δικής τους γλώσσας. Αυτός ο όρος δε θα εμποδίζει τη Ρουμανική Κυβέρνηση να καθιστά υποχρεωτική τη διδασκαλία της ρουμανικής γλώσσας στα εν λόγω σχολεία. [...]

Άρθρο 12.

Η Ρουμανία συμφωνεί ότι οι όροι των ανωτέρω Άρθρων, στο μέτρο που αφορούν πρόσωπα τα οποία ανήκουν σε φυλετικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, συνιστούν υποχρεώσεις διεθνούς συμφέροντος και θα τεθούν υπό την εγγύηση της Κοινωνίας των Εθνών.

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/13.html>

 Στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η ρωσική, η αυστροουγγρική και η οθωμανική αυτοκρατορία κατέρρευσαν. Στη θέση τους εμφανίστηκαν αρκετά νέα εθνικά κράτη, ενώ ορισμένα παλαιότερα εθνικά κράτη απέκτησαν, μαζί με νέες περιοχές, και σημαντικές εθνικές μειονότητες. Προκειμένου ν' αποφευχθούν οι εντάσεις στην ειρηνευτική συνδιάσκεψη των Παρισίων (1919-1920), αυτές οι μειονότητες τέθηκαν υπό την ειδική προστασία διεθνών συνθηκών, οι οποίες υπογράφηκαν χωριστά με τα εθνικά κράτη της Ανατολικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

 Οι συνθήκες για τις μειονότητες συχνά θεωρούνταν εργαλεία για την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων στις εσωτερικές υποθέσεις των κυρίαρχων εθνικών κρατών. Εσείς τι σκέφτεστε σήμερα γι' αυτό το ζήτημα; Ήταν αυτές οι συνθήκες νόμιμες; Ήταν αποτελεσματικές;

B-16. Επαναπροσδιορισμός της ιδιότητας του πολίτη στο ρουμανικό Σύνταγμα του 1923

Άρθρο 1.

Το Βασίλειο της Ρουμανίας είναι ένα εθνικό ενιαίο και αδιαίρετο κράτος.

Άρθρο 5.

Οι Ρουμάνοι, όποιες και αν είναι οι εθνοτικές καταβολές τους ή η γλώσσα την οποία μιλούν ή η θρησκεία τους, απολαμβάνουν την ελευθερία της συνείδησης, την ελευθερία της εκπαίδευσης, την ελευθερία του τύπου, την ελευθερία του συνέρχεσθαι, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και όλες τις άλλες ελευθερίες και τα δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζει ο νόμος.

Άρθρο 6.

Οι όροι του παρόντος Συντάγματος και όλων των άλλων νόμων οι οποίοι αφορούν στα πολιτικά δικαιώματα αποτελούν, μαζί με την ιδιότητα τού να είναι κανείς Ρουμάνος, αναγκαίες συνθήκες για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Ειδικοί νόμοι, οι οποίοι θα ψηφιστούν με την ειδική πλειοψηφία των δυο τρίτων, θα ορίσουν τις συνθήκες υπό τις οποίες μπορούν να ασκήσουν πολιτικά δικαιώματα και οι γυναίκες.

Τα αστικά δικαιώματα των γυναικών θα θεμελιωθούν στη βάση της απόλυτης ισότητας των φύλων.

Άρθρο 7.

Οι διάφορες θρησκευτικές πίστεις και δόγματα καθώς και οι εθνοτικές ταυτότητες και γλώσσες της Ρουμανίας, δε συνιστούν εμπόδιο στην απόλαυση και την άσκηση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Όσον αφορά στην άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων, μόνον η απόκτηση της ρουμανικής υπηκοότητας μπορεί να προικίσει τον ξένο με τα ίδια δικαιώματα που απολαμβάνουν οι Ρουμάνοι. Η ρουμανική υπηκοότητα παραχωρείται από το Υπουργικό Συμβούλιο σε ατομική βάση, με απόφαση επιτροπής συνισταμένης από τον νυν και τους πρώην Προέδρους του Ανώτατου Δικαστηρίου της πρωτεύουσας, η οποία αποδέχεται ότι ο ενδιαφερόμενος πληρεί τις νόμιμες προϋποθέσεις.

Constituțiile, σ. 71-72.

 Ήταν οι όροι του ρουμανικού Συντάγματος του 1923 προοδευτικοί σε σχέση με τους προηγούμενους κανόνες οι οποίοι ρύθμιζαν το θέμα της υπηκοότητας;

Τι ακριβώς λένε οι όροι οι οποίοι αφορούν στο δικαίωμα της γυναικείας ψήφου; Ερευνήστε τα συντάγματα της δικής σας χώρας τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα και προσπαθήστε να βρείτε τις προβλέψεις σχετικά με το δικαίωμα ψήφου των γυναικών. Ποια είναι τα πολιτικά επακόλουθα του αποκλεισμού κάποιων ανθρώπων από το δικαίωμα της ψήφου;

Γενικές ερωτήσεις:

Συζητήστε τη σχέση μεταξύ πολιτιότητας, εθνικών και θρησκευτικών ταυτοτήτων, φύλου και φυλής. Αναζητήστε στο σημερινό σύνταγμα της χώρας σας ποιοι όροι προβλέπονται για την αναγνώριση της υπηκοότητας των ατόμων. Συγκρίνετε και συζητήστε τη σημερινή κατάσταση σε σχέση μ' αυτές που περιγράφηκαν παραπάνω ή μ' εκείνες τις οποίες συναντά κανείς στην ιστορία της χώρας σας. Πώς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε τους τυχόν αποκλεισμούς;

III. Έθνη και εκκλησίες

B-17. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο καταδικάζει τη συνήθεια να δίνονται αρχαία ελληνικά ονόματα στα παιδιά (1819)

«Και η κατά καινοτομίαν [...] εισαχθείσα των παλαιών Ελληνικών ονομάτων επιφώνησις εις τα βαπτιζόμενα βρέφη των πιστών [...] λαμβανομένη ως μία καταφρόνησις της χριστιανικής ονοματοθεσίας είναι διόλου απροσφυής και ανάρμοστος· όθεν ανάγκη η αρχιερωσύνη σας να διαδώσητε παραγγελίας εντόνους [...].»

Δημαράς, σ. 364.

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, άρχισαν οι άνθρωποι να δίνουν στα παιδιά τους αρχαιοελληνικά ονόματα; Πώς σας φαίνεται η στάση που τήρησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο; Είναι σωστό οι εκκλησιαστικές αρχές να παρεμβαίνουν στο ποια ονόματα θα διαλέξουν οι γονείς για τα παιδιά τους; Θα ήταν η παρέμβαση των πολιτικών αρχών περισσότερο θεμιτή σ' αυτό το ζήτημα; Ποια ονόματα κυριάρχησαν στη δική σας χώρα τον 19^ο αιώνα; Σήμερα, τι συμβαίνει; Εσείς τι πιστεύετε: τα ονόματα χρησιμοποιούνταν ως δείκτες της θρησκευτικής, της τοπικής ή της εθνικής ταυτότητας; Τελικά, ποιος παίρνει τις αποφάσεις σε ζητήματα ταυτότητας;

B-18. Διχονομίες σχετικά με την ίδρυση της αυτοκέφαλής εκκλησίας της Ελλάδας (1833)

A. Ένας οπαδός της αυτονομίας – Θεόκλητος Φαρμακίδης

Τον Ιούλιον του 1833 έτους διεκηρύχθη Αυτοκέφαλος και ανεξάρτητος η εκκλησία του Βασιλείου της Ελλάδος. [...] Το Ελληνικόν έθνος, διακηρύξαν εξ αρχής της ενδοξοτάτης αυτού επαναστάσεως ενώπιον Θεού και ανθρώπων την εαυτού πολιτικήν αυτονομίαν και ανεξαρτησίαν, απέδειξεν εν ταυτώ, καθ' α είχεν αφ' εαυτού δίκαια, [...] και την εαυτού Εκκλησίαν Αυτοκέφαλον και ανεξάρτητον· διότι και **ο σκοπός του ιερού αυτού αγώνος ήτον όχι μόνον η πολιτική, αλλά και η εκκλησιαστική αυτονομία και ανεξαρτησία** [...] δεν είχεν χρείαν

αδείας ή συγκαταθέσεως [γιατί] η πολιτική αυτονομία και ανεξαρτησία φέρει μεθ' εαυτής αναγκαίως, κατά την δόξαν της ορθοδόξου Εκκλησίας και την εκκλησιαστικήν [...] χωρίς τινος άλλης περί τούτου ιδιαίτερας πράξεως ή συνθήκης· διότι **επικράτεια και Εκκλησία είναι εν** κατά το εξωτερικόν αυτής είδος [...].

Ματάλας, σ. 49.

B. Ένας οπαδός της παραμονής στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης – Κωνσταντίνος Οικονόμος

Τι δεν έπαθον υπέρ της ελευθέρας Ελλάδος οι έξω ταύτης μείναντες αδελφοί; Και όμως εκείνους ουδ' Έλληνας ουδ' αδελφούς αξιούτε ονομάζειν αλλά κατοίκους της Τουρκίας και δούλα τής (ως λέγετε) δεδουλωμένης εκκλησίας μέλη! Τοιουτοτρόπως αποχωρίζετε (το εφ' υμίν) την Ελλάδαν από της Ελλάδος και τους Έλληνας απ' αλλήλων, κατακερματίζοντες το έθνος, και διασπείροντες διχόνοιας θρησκευτικάς, αίτινες γεννώσιν εμφυλίους νόσους, και χαλεπούς πολέμους αδελφών. Τοιουτοτρόπως, τέλος, συστέλλετε το κράτος των Ελλήνων εις όρια στενότατα, και κωλύετε τας προόδους του θεοστήρικτου βασιλείου της Ελλάδος, και ματαιούτε (το γ' υφ' υμίν) τας ευχάς και τας ελπίδας όλου του έθνους και τοσοούτων αιώνων και τοσοούτων φιλελλήνων χριστιανικών εθνών! Ω άνθρωποι ποι φέρεσθε;

Οικονόμος, σ. 336-337.

Αφότου απέκτησε την ανεξαρτησία του, το ελληνικό κράτος έπρεπε επίσης να διευθετήσει το εκκλησιαστικό πρόβλημα. Οι περισσότεροι Έλληνες ήταν ορθόδοξοι, αλλά η κεφαλή της ορθόδοξης Εκκλησίας, ο οικουμενικός πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης, ελεγχόταν από τους Οθωμανούς. Προκειμένου ν' αποφύγει τη συνέχιση της εκκλησιαστικής της εξάρτησης από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Εκκλησία της Ελλάδας διέκοψε τους επίσημους δεσμούς της με το πατριαρχείο. Οι φλογερές διαμάχες γι' αυτό το ζήτημα παρουσιάζονται εδώ, μέσα από τα κείμενα του Θεόκλητου Φαρμακίδη (1784-1860) και του Κωνσταντίνου Οικονόμου (1780-1857).

Συγκρίνετε τα δυο κείμενα που προηγούνται. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί καθένας από τους δυο συγγραφείς; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, ήταν σημαντικό να αποκτήσει μια αυτόνομη εκκλησία το ελληνικό κράτος;

B-19. Το διάταγμα με το οποίο καθιερώθηκε η συνοδική εξουσία στην ορθόδοξη εκκλησία της Ρουμανίας (1864)

Άρθρο 1. Η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία είναι και θα παραμείνει ανεξάρτητη από κάθε ξένη εκκλησιαστική αρχή όσον αφορά Στα οργανωτικά και πειθαρχικά της ζητήματα.

Άρθρο 2. Η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία, η ενότητα της οποίας εκπροσωπείται στην Ιερά Σύνοδο, συνεχίζει να διοικείται από τους Αρχιεπισκόπους και τους Επισκόπους με τη βοήθεια των επισκοπικών συνόδων.

Άρθρο 3. Η Γενική Σύνοδος της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας τηρεί την δογματική ενότητα της ιερής Ορθόδοξης πίστης με τη μεγάλη Ανατολική Εκκλησία μέσω διαβουλεύσεων με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Άρθρο 4. Η Γενική Σύνοδος της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας αποτελείται από:

τους Αρχιεπισκόπους, τους Επισκόπους, τους ρουμάνους Αρχιερείς, τρεις αντιπροσώπους οι οποίοι επιλέγονται σε κάθε επισκοπή από τον κοσμικό κλήρο και αποκλειστικά μεταξύ των ενοριακών ιερέων ή κοσμικών οι οποίοι διαθέτουν θεολογικές γνώσεις, τους κοσμήτορες των θεολογικών σχολών των πανεπιστημίων του Ιασίου και του Βουκουρεστίου [...]

Άρθρο 16. Ποτέ και υπό κανένα πρόσχημα δεν επιτρέπεται η Γενική Σύνοδος της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας να τροποποιήσει ή να εμποδίσει: Την ελευθερία της συνείδησης και την θρησκευτική ανεκτικότητα. Οι νόμοι οι οποίοι ρυθμίζουν τα της θρησκευτικής ανεκτικότητας εμπίπτουν από κάθε άποψη στην αρμοδιότητα των τακτικών νομοθετικών συνελεύσεων.

Η γλώσσα της ορθόδοξης λατρείας στις εκκλησίες της χώρας θα είναι πάντοτε η ρουμανική.

Murgescu, σ. 255-256.

Το παραπάνω διάταγμα εκδόθηκε από τον ηγεμόνα Αλέξανδρο Ιωάννη Κούζα (1859-1866) στο πλαίσιο της σύγκρουσης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης εξαιτίας της αφαίρεσης των μεγάλων έγγειων ιδιοκτησιών που είχε το τελευταίο στη Ρουμανία (1863). Απετέλεσε το πρώτο βήμα για την οργάνωση μιας εθνικής ορθόδοξης εκκλησίας: το ακολούθησαν η επίσημη ανακήρυξη του εκκλησιαστικού αυτοκέφαλου (1885) και η οργάνωση της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ως χωριστού πατριαρχείου (1925).

Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ήταν τόσο σημαντικό για το ρουμανικό κράτος η οργάνωση μιας χωριστής και ανεξάρτητης εκκλησίας; Με ποιον τρόπο εξασφάλισε το κράτος τον έλεγχο του πάνω στην εκκλησία; Από ποιες απόψεις διατήρησε η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία τη σύνδεσή της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης; Συγκρίνετε το παραπάνω κείμενο με τα κείμενα A-15 και A-24.

B-20. Τα σχόλια του γάλλου δημοσιογράφου Σαρλ Υριαρτέ σχετικά με το όραμα των ορθόδοξων και καθολικών ιερέων για τη σχέση μεταξύ θρησκείας κι εθνικότητας στη Βοσνία (1875-1876)

Ο ορθόδοξος ιερέας ζει στενά δεμένος με τους ανθρώπους της πίστης του και δε χρειάζεται καθόλου ν' αναρωτηθούμε για ποιους λόγους οι ηγέτες του κινήματος [της εξέγερσης στη Βοσνία το 1875] ήταν κυρίως ελληνορθόδοξοι ιερείς, οι οποίοι όχι μόνον έδωσαν το σύνθημα ν' αρχίσει ο ξεσηκωμός αλλά και πήραν τα τουφέκια τους και οδήγησαν το λαό τους στη μάχη. Γι' αυτούς τους ανθρώπους η έννοια της πίστης και η έννοια του έθνους ή της φυλής είναι τόσο παρόμοιες, ώστε η λέξη «Σέρβος» θεωρείται συνώνυμη της λέξης «Ορθόδοξος». Οι καθολικοί, πάλι, αντιλαμβάνονται τα πράγματα διαφορετικά: για τους βόσνιους καθολικούς ιερείς η έννοια της θρησκείας είναι πιο σημαντική από την έννοια του έθνους και τώρα πλέον μπορούμε να δούμε ότι οι καθολικοί ιερείς, οι οποίοι παίρνουν τις εντολές τους από τη Ρώμη, έχουν αποτρέψει τον καθολικό λαό

από το να εξεγερθεί. Οι πιο προοδευτικοί μεταξύ αυτών περιορίστηκαν απλώς στο να τυπώσουν αιτήσεις στα λατινικά, τη φυσική τους γλώσσα, με τις οποίες καλούν να παρέμβει η γειτονική καθολική Δύναμη [η Αυστροουγγαρία] για να εκλείψουν τα προβλήματα της καταπίεσης. Δεν υπάρχει λόγος ν' απορούμε για τη διαιώνιση της διαμάχης μεταξύ των δυο θρησκειών [της ορθόδοξης και της καθολικής]. Το οθωμανικό κράτος δεν ασχολείται με την εκπαίδευση των χριστιανών, και καλά κάνει άλλωστε, και αφήνει στην εκκλησία το ρόλο της διαφώτισης, γεγονός από το οποίο συνεπάγεται ότι ο ιερέας στηρίζει όλη τη διδασκαλία του στη διαμάχη μεταξύ των εκκλησιών. Το αποτέλεσμα αυτού του συστήματος είναι προφανές και μοιραίο: τα ελληνορθόδοξα παιδιά μορφώνονται από τον *ηγκουμάν* [ηγούμενο], τα καθολικά από τους *φραντζισκάν* [τους φραγκισκανούς μοναχούς] και τα παιδιά των μουσουλμάνων από τους *ουλεμάδες*. Το μόνο που μαθαίνουν είναι να αλληλομισούνται και αυτό είναι, ουσιαστικά, το μόνο πράγμα που κάνουν με επιτυχία, όταν αργότερα μεγαλώσουν.

Yriarte.

 Αναλύστε τον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο συγγραφέας τη σχέση μεταξύ θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας στο όραμα της καθολικής και της ορθόδοξης εκκλησίας της Βοσνίας. Εσείς συμφωνείτε με την άποψη ότι τα παιδιά που δε μαθαίνουν τίποτε άλλο από τη θρησκεία τους, μαθαίνουν να αλληλομισούνται; Πώς θα μπορούσε να αποτραπεί η ανάπτυξη μιας τέτοιας κατάστασης; Ποιο ρόλο διαδραμάτισε η θρησκεία στην ανάπτυξη του εθνικού κινήματος της δικής σας χώρας;

B-21. Το βουλγαρικό Σύνταγμα του 1879 σχετικά με τη θέση της βουλγαρικής ορθόδοξης εκκλησίας

Άρθρο 37. Η κρατική θρησκεία της ηγεμονίας της Βουλγαρίας είναι το Ανατολικό Ορθόδοξο δόγμα.

Άρθρο 38. Ο ηγεμόνας της Βουλγαρίας και οι απόγονοί του οφείλουν να επαγγέλλονται αποκλειστικά την Ορθόδοξη θρησκεία, αλλά κατ' εξαίρεσιν ο πρώτος εκλεγμένος ηγεμόνας της Βουλγαρίας δικαιούται να διατηρήσει την αρχική του θρησκεία.

Άρθρο 39. Η ηγεμονία της Βουλγαρίας, καθώς από

εκκλησιαστική άποψη συνιστά αναπόσπαστο τμήμα της δικαιοδοσίας της βουλγαρικής εκκλησίας, υπόκειται στην Ιερά Σύνοδο, η οποία και αποτελεί την ανώτατη πνευματική αρχή της βουλγαρικής εκκλησίας, οπουδήποτε κι αν βρίσκεται η τελευταία. Μέσω της ίδιας πνευματικής αρχής η ηγεμονία παραμένει ενωμένη με την οικουμενική Ανατολική Εκκλησία στα δογματικά ζητήματα της πίστης.

Σύνταγμα της Βουλγαρικής Ηγεμονίας, σ. 6.

 Γιατί χρησιμοποιούνταν το Σύνταγμα για να λυθούν τα εκκλησιαστικά ζητήματα; Υπάρχουν στο σημερινό σύνταγμα της χώρας σας διατάξεις σχετικές με τη θρησκεία και την εκκλησία;

B-22. Η άποψη του Νικόλα Πάσιτς για τη σχέση μεταξύ σερβικού έθνους και ορθόδοξης εκκλησίας (1890)

Περί της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Επομένως, είναι σαφές για ποιο λόγο η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι η εκκλησία του λαού. Επειδή είναι πιο στενά δεμένη κι ενωμένη με την ψυχή του λαού απ' όσο μπορεί ποτέ να είναι η καθολική εκκλησία. [...] Γι' αυτόν το λόγο οι Ορθόδοξες εκκλησίες ονομάζονται Σερβική Εκκλησία, Βουλγαρική Εκκλησία, Ελληνική Εκκλησία, Ρωσική Εκκλησία. [...]

Συνολικά, η σλαβική Ορθόδοξη Εκκλησία, ενωμένη ευθύς εξαρχής με τους σλαβικούς λαούς που της έμειναν πιστοί, διατήρησε τα σλαβικά γνωρίσματα, τα χαρακτηριστικά και τη φύση αυτών των λαών, οι οποίοι μόνο σήμερα είναι ικανοί να δεχθούν τα αποτελέσματα της προόδου που σημειώνεται στις ημέρες μας. [...]

Εθνική κυριαρχία

Ο σερβικός λαός και μόνον αυτός δημιούργησε το σερβικό κράτος. Το έχτισε με το αίμα του, με τις προσπάθειες και τις δεξιότητές του, και φέρει ανάγλυφη τη σφραγίδα του δημιουργού του, καθώς είναι ένα εντελώς δημοκρατικό κράτος. [...] Στην επίγνωση του λαού ότι αυτός ο ίδιος έχει πλάσει το δικό του κράτος στηρίζεται η εθνική κυριαρχία, η πλήρης εξουσία του λαού. [...] Η υπέρτατη εξουσία του λαού, ανώτερη από κάθε άλλη, είναι η εγγύηση ότι δεν μπορούν να υπάρξουν μεγάλες αποκλίσεις από τον δημοκρατικό τρόπο ζωής, ότι τα αντιδημοκρατικά καθεστώτα, μολοντί μπορεί μερικές φορές να πιάσουν το λαό

στον ύπνο, ούτε να ριζώσουν μπορούν ούτε να κρατηθούν στην εξουσία για καιρό.

Pašić, σ. 128-129, 137, 139.

Ποιο ρόλο παίζει η εκκλησία στο όραμα του συγγραφέα; Πώς δικαιολογεί ο συγγραφέας τη σχέση ανάμεσα στο λαό και το κράτος; Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, αισθάνθηκε ο συγγραφέας την ανάγκη να προχωρήσει σε τέτοιου τύπου δηλώσεις;

Ο Νικόλας Πάσιτς (1845-1926) ήταν ένας από τους επιφανέστερους σέρβους πολιτικούς από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως τη δεκαετία του 1920. Σπούδασε μηχανικός κι αργότερα ασχολήθηκε με την πολιτική. Το 1881 ίδρυσε το Ριζοσπαστικό Κόμμα και χρημάτισε πρωθυπουργός πολλές φορές στη διάρκεια της μακρόχρονης σταδιοδρομίας του.

IV. Υποδομές του εθνικού κράτους

B-23. Η σημασία της βιομηχανικής ανάπτυξης για ένα μικρό έθνος – ένας Έλληνας επιχειρηματολογεί (1841)

Αι Βιομηχανία.

Αναμφίβολον είναι, ότι τα διάφορα είδη των βιομηχανιών αποκαθιστώσι την ευτυχίαν ενός έθνους. Χωρίς της βιομηχανίας εν έθνος δεν δύναται πώποτε να ευτυχήση και να αυξήση μήτε τας κατά γην, μήτε τας κατά θάλασσαν δυνάμεις του· χωρίς της εισαγωγής των διαφόρων βιομηχανιών παν έθνος μένει περιωρισμένον μόνον εις τας φυσικάς του δυνάμεις, και δεν δύναται να αυξήση ούτε φυσικώς, ούτε ηθικώς [...] Εν ενί λόγω τα αβιομηχανα έθνη πτωχεύουσι διά παντός, και άλλο δεν είναι μεταξύ της πολιτικής κοινωνίας, ειμή όντα παθητικά και ασήμαντα, με άλλας λέξεις, υποκείμενα εις την θέλησιν πότε του ενός, πότε του άλλου των δυνατωτέρων εθνών, τα οποία τοιαύτα αποθίστανται όχι διά τας φυσικάς των καλλονάς, ή το εύκρατον του κλίματος, ούτε διά την ευφορίαν των γαιών των, ή διά την έκτασιν των ορίων των, ή διά την πληθύν των προϊόντων των, αλλά μόνον διά την καλλιέργειαν, έκτασιν και εντέλειαν των διαφόρων βιομηχανιών και του εμπορίου. Τοιαύτα υπήρξαν και υπάρχουν όλα τα είδη κραταιά έθνη, τα οποία επέχουσιν ήδη τον πρώτον βαθμόν μεταξύ των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων, φθάσαντα εις τον κολοφώνα της δόξης, της μεγαλειότητος και λαμπρότητος διά των αποκτηθέντων πλούτων από τας διαφόρους βιομηχανίας και από το εξωτερικόν εμπόριον.

Σ. Β., «Αι βιομηχανία», *Αιών*, φ. 238 της 26^{ης} Φεβρουαρίου του 1841, στο Ψαλιδόπουλος, σ. 55.

Ποια εθνικού τύπου επιχειρήματα χρησιμοποιούνται εδώ, προκειμένου να πείσουν τον κόσμο πως είναι αναγκαία η βιομηχανική ανάπτυξη μιας μικρής χώρας; Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, τα οικονομικά επιχειρήματα συνδυάζονται εδώ με τα εθνικά;

B-24. Ο ρόλος των σιδηροδρόμων στην ενδυνάμωση του εθνικού κράτους – μια ρουμανική άποψη (1870)

Πρέπει επίσης να καταγράψουμε σ' αυτό εδώ το κεφάλαιο, πως, καθώς είναι πολύ μεγαλύτερη η επίδραση των σιδηροδρόμων επάνω στα ήθη του λαού, στη φύση των σχέσεων μεταξύ των διάφορων επαρχιών και στην ανάπτυξη των διάφορων μορφών πλούτου, πολλοί άνθρωποι αναρωτιούνται μήπως τυχόν διασπαστεί η πολύτιμη εθνική ενότητα, ρωτούν εάν αυτή μπορεί ακόμη να πραγματοποιηθεί στην πραγματικότητα, αυτήν ακριβώς την αναταραχή επιθυμούν, αλλά δεν έχουν την εντιμότητα να το δείξουν ανοιχτά, καθώς ορισμένα από τα κόμματα είναι έτοιμα να θυσιάσουν το μέλλον της χώρας, αντιμετωπίζοντας την περιφρόνηση μιας αγανακτισμένης Ευρώπης.

Κανείς δεν αγνοεί το γεγονός ότι και από τις δυο μεριές του Μίλτσοβ, με εξαίρεση τα έντιμα κόμματα τα οποία αγαπούν το ρουμανικό έθνος – κόμματα τα οποία, ευτυχώς, αποτελούν την πλειοψηφία – υπάρχουν ορισμένοι, οι οποίοι είναι δυσαρεστημένοι με την ενότητα της Μολδορουμανίας και άλλοι οι οποίοι κρύβουνε τις σκοτεινές τους απειλές κάτω από ένα πέπλο ανεξαρτησίας και φιλελευθερισμού,

προσπαθώντας να πραγματοποιήσουν αυτά τα σχέδια εκμεταλλευόμενοι τα λαϊκά πάθη. Ωστόσο, εμείς από την πλευρά μας, μπορούμε να διαβεβαιώσουμε πως εκεί όπου η απόσταση μεταξύ όλων των μελών της μεγάλης ρουμανικής οικογένειας θα εκμηδενιστεί, εκεί όπου η κυκλοφορία αγαθών και προσώπων θα διευκολυνθεί με τον σοφό συνδυασμό των σιδηροδρομικών κομίστρων, εκεί οι σιδηρόδρομοι θα γίνουν ένα από τα πιο σημαντικά όπλα για να συντριβούν όλες αυτές οι οπισθοδρομικές τάσεις και θα συμβάλουν αποτελεσματικά στο να ικανοποιηθεί ο μεγάλος πόθος του ρουμανικού έθνους, ώστε να πραγματοποιηθεί η ένωση όλων των μερών της αρχαίας Δακίας.

Brătianu, σ. 51-52.

Ο Κωνσταντίνος Ι. Μπρατιάνου (1844-1910) ήταν στρατιωτικός τοπογράφος. Στη συνέχεια έγινε αξιωματικός του Γενικού Επιτελείου, αργότερα στρατηγός κι επίσης, μέλος της ρουμανικής ακαδημίας.

Οι σιδηρόδρομοι δεν ήταν μόνον ένα σημαντικό μέσο για την ενίσχυση του οικονομικού εκσυγχρονισμού αλλά και για την εθνική οικοδόμηση. Ποιο στοιχείο κυριαρχεί στο επιχείρημα του Μπρατιάνου; Για ποιο λόγο; Εσείς με ποια επιχειρήματα θα υποστηρίζατε την ανάγκη να φτιαχτούν σιδηρόδρομοι;

B-25. Η γνώμη του βούλγαρου πρίγκιπα Αλεξάνδρου Μπάττενμπεργκ σχετικά με τη σημασία των σιδηροδρόμων (1879-1881)

Ο πρίγκηπας είπε: «Ούτε τα σχολεία ούτε οι σωστοί νόμοι δεν είναι τόσο σημαντικά πράγματα όσο οι σιδηρόδρομοι». Αποφασίστηκε ότι πρωτεύουσα θα γίνει η Σόφια, επειδή από αυτήν περνά η παγκόσμιας σημασίας αρτηρία Βελιγραδίου – Κωνσταντινούπολης. Η σύνδεση μέσω της οροσειράς του Αίμου, κοντά στη Μπερκοβίτσα, μπορεί να διακοπεί εντελώς το χειμώνα. Ο πρίγκηπας ανέφερε τους υπερβολικούς φόβους ότι οι Αυστριακοί θα μπορούσαν να καταλάβουν το βουλγαρικό εμπόριο μέσω αυτού του σιδηροδρόμου. Ο πρίγκηπας είπε: «Δε μας νοιάζει ποιος θα φτιάξει τους σιδηροδρόμους. Αυτό που έχει

σημασία είναι να τους αποκτήσουμε το ταχύτερο δυνατό».

Jirecek, σ. 27.

Συγκρίνετε τα δυο κείμενα που διαβάσατε παραπάνω. Γιατί ήταν τόσο σημαντικό για τα νέα κράτη να αναπτύξουν σιδηροδρομικό δίκτυο; Υπήρχαν ορισμένοι κίνδυνοι οι οποίοι συνδέονταν με την κατασκευή των σιδηροδρόμων;

► Εικ. 5. Όψη χαρτονομίσματος, όπου παρατηρείται η σχέση μεταξύ οικονομίας και εθνικών συμβόλων– το πρώτο πεντακοσιόδραχμο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας (1841)

Καθημερινή, σ. 4.

Ποια εικαστικά στοιχεία έχουν αποτυπωθεί σ' αυτό το πεντακοσιόδραχμο; Ποιο μπορεί να είναι το νόημά τους; Για ποιο λόγο χρειαζόταν ένα κράτος να έχει το δικό του νόμισμα; Τι είδους σχέδια και σύμβολα υπάρχουν σήμερα στα χαρτονομίσματα της δικής σας χώρας; Πιστεύετε ότι τα νομίσματα και τα χαρτονομίσματα μιας χώρας συμβάλλουν στην εθνική εκπαίδευση των κατοίκων και στη συμβολική αναπαράσταση των ιδιοτήτων της χώρας; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

B-26. Περιγραφή ενός βουλγαρικού σιδηροδρόμου τον ύστερο 19^ο αιώνα

Ο σιδηρόδρομος, εκείνο τον καιρό, ήταν ο σιδηρόδρομος του Βαρόνου Χιρς [δηλαδή ανήκε στον αυστριακό-εβραίο εκατομμυριούχο, βαρόνο Χιρς],

ο οποίος είχε φτιαχτεί στη διάρκεια της τουρκικής κυριαρχίας κι ένωνε τη Γιάμπολη με το Όντριν και την Κωνσταντινούπολη. Τα βαγόνια ήταν μικρά και χωρισμένα σε πολλά σεπαρέ. Τα σεπαρέ αυτά είχαν πόρτες και από τις δυο μεριές που έβγαζαν σε μακριά ξύλινα σκαλοπάτια τα οποία χρησιμοποιούσαν οι ελεγκτές των εισιτηρίων. Αυτοί οι άνθρωποι πάντοτε εμφανίζονταν απρόσμενα στο παράθυρο της πόρτας, σαν εκείνα τα διαβολάκια που πετάγονται μονάχα τους από το κουτί. Τη νύχτα είχαν κρεμασμένους μπροστά στο στήθος τους μικρούς φακούς που έκαιγαν γκάζι. Οι υπάλληλοι του σιδηροδρόμου φορούσαν ξένες στολές, καθώς οι περισσότεροι ήταν Αρμένιοι ή Λεβαντίνοι, και δε μιλούσαν βουλγαρικά. Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί είχαν πινακίδες γραμμένες στα γαλλικά και το τραίνο έφευγε, όταν ένα κουδούνι χτυπούσε τρεις φορές. [...] Κάθε φορά που είχε κανείς να ταξιδέψει στο Κρεμενλί, γινόταν μεγάλη χαρά. Η διαδρομή ήταν γεμάτη αγωνία και νέα ενδιαφέροντα πράγματα: ο σιδηροδρομικός σταθμός, τα τραίνα, οι ξένοι, οι ξενικές φωνές. Ήταν μια εκδρομή στον μεγάλο άγνωστο κόσμο, ένα σύντομο άγγιγμα στο βασίλειο των ονείρων. Όσο για το ταξίδι στη Σόφια, αυτό ήταν αληθινή εκστρατεία που ήθελε μέρες ολόκληρες προετοιμασία.

Κωνσταντίνοφ, σ. 19-20.

Αναζητείστε εικόνες της εποχής οι οποίες να δείχνουν σιδηροδρομικούς σταθμούς. Μελετήστε την αρχιτεκτονική τους.

B-27. Βουλγαρικός νόμος περί μέτρων και σταθμών (1889)

Άρθρο 1.

Από εδώ και στο εξής, βασική μονάδα μέτρησης στη Βουλγαρική Ηγεμονία θα είναι το μέτρο. [...]

Άρθρο 6. Η βασική μονάδα χωρητικότητας θα είναι το λίτρο. [...]

Άρθρο 7.

Η βασική μονάδα βάρους θα είναι το γραμμάριο ή αλλιώς το βάρος ενός κυβικού εκατοστού απεσταγ-

μένου ύδατος εν κενώ και σε θερμοκρασία 4° Κελσίου. [...]

Μετατροπή παλαιών μέτρων σε νέα και αντιστρόφως

A. Μονάδες μήκους

1. Παλαιές σε νέες

Άρθρο 9.

Ένα αρχιτεκτονικό αρσίνι (οικοδόμου) περιλαμβάνει 758 χιλιοστόμετρα (0,758 μ.).

Ένα αρσίνι ράφτη περιλαμβάνει 680 χιλιοστόμετρα (0,680 μ.).

Ένα κύβιτο περιλαμβάνει 650 χιλιοστόμετρα (0,650 μ.). [...]

Γενικές διατάξεις

Άρθρο 13.

Ο παρών νόμος τίθεται σε ισχύ την 1^η Ιουνίου 1889 για τα μέτρα και τα σταθμά των τροφίμων και την 1^η Ιανουαρίου 1892 για όλα τα υπόλοιπα μέτρα και σταθμά. [...]

Άρθρο 16.

Η εισαγωγή των νέων μέτρων και σταθμών στους κρατικούς θεσμούς είναι υποχρεωτική από την 1^η Ιανουαρίου 1889.

Όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν τα νέα μέτρα και σταθμά στα δημόσια έγγραφα.

Οι πολίτες οι οποίοι έχουν δοσοληψίες με τους κρατικούς θεσμούς είναι επίσης υποχρεωμένοι να παρουσιάζουν τους λογαριασμούς και τις αναφορές τους προς τους κρατικούς θεσμούς χρησιμοποιώντας τα νέα μέτρα και σταθμά. [...]

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Σόφια, τ. 7, της 19^{ης} Ιανουαρίου 1889.

Γράψτε σ' ένα πόστερ ποια ήταν τα κίνητρα που ώθησαν τα νέα εθνικά κράτη, αμέσως μόλις αυτά δημιουργήθηκαν, στο να εισαγάγουν υποχρεωτικά τα νέα μέτρα και σταθμά. Προσπαθείστε να βρείτε τους οικονομικούς, τους κοινωνικούς και τους πολιτισμικούς λόγους αυτής της επιλογής. Πιστεύετε ότι ήταν επίσης ένα μέσο επιβολής κρατικού ελέγχου;

► **Εικ.6. Νέες τεχνολογίες κι εθνικά σύμβολα – διαφήμιση ραπτομηχανών (Ελλάδα, ύστερος 19^{ος} αιώνας)**

Αθήνα, συλλογή του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, στο Φωτόπουλος, σ. 480.

🔑 Έντυπη διαφημιστική καρτ ποστάλ για την εταιρεία ραπτομηχανών Σίγγκερ. Οι ραπτομηχανές διαφημίζονται στον ελληνικό τύπο ήδη από το 1874. Η χρήση τους στην ελληνική ύπαιθρο άρχισε να εξαπλώνεται γύρω στα 1900. Τότε τους δόθηκε το όνομα Όλγα, προς τιμήν της βασίλισσας, η οποία τις χάριζε ως προίκα στις άπορες και στις νιόπαντρες κοπέλες.

📌 Γράψτε ένα σύντομο σχόλιο γι' αυτή την εικόνα. Αναλύστε τους χαρακτήρες οι οποίοι παρουσιάζονται εδώ, τον τρόπο με τον οποίο είναι ντυμένοι και τις δραστηριότητες με τις οποίες ασχολούνται. Για ποιο λόγο χρησιμοποιούνταν τα εθνικά σύμβολα σε μια εμπορική διαφήμιση; Με ποιους τρόπους μπορεί η διαφήμιση να συμβάλει στην επιβολή της ταύτισης με το έθνος; Μπορεί η εμπορική διαφήμιση να καλλιεργεί επίσης στερεότυπα για κάποιες άλλες εθνοτικές ή θρησκευτικές ομάδες; Μήπως επιβάλλει μια διάκριση ανάμεσα σ' «εμάς» και σ' «αυτούς»; Στις διαφημίσεις που παίζονται σήμερα στο ραδιόφωνο ή την τηλεόραση, στη δική σας χώρα, συναντά κανείς ιστορικούς χαρακτήρες ή συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ταυτισμένα με κάποιο έθνος; Υπάρχουν επίσης εθνικοί, εθνοτικοί και θρησκευτικοί «άλλοι», οι οποίοι να παρουσιάζονται ως παραδείγματα ή ως μέτρο σύγκρισης;

V. Η οικοδόμηση του έθνους

B-28. Ο Ιβάν Κουκούλιεβιτς οικτίζει την κακοποίηση της κροατικής γλώσσας (1843)

Γνωρίζω πολύ καλά ότι εμείς που συγκεντρωθήκαμε εδώ, ή τουλάχιστον οι περισσότεροι από εμάς, μιλούμε τη γλώσσα μας καλά, αλλά σ' ολόκληρη τη χώρα μας μπορώ εύκολα να μετρήσω μόνο μερικά πρόσωπα, και των δυο φύλων, τα οποία γνωρίζουν καλά να διαβάζουν, να γράφουν και να μιλούν τη μητρική γλώσσα. Πού έγκειται ο λόγος γι' αυτό; Μπορεί να βρεθεί στο γεγονός ότι δεν την χρησιμοποιούμε στη δημόσια ζωή και στις συναλλα-

γές μας, αλλά την έχουμε για να μας διασκεδάξει, όπως ένας καλοντυμένος κύριος διασκεδάξει με τον υποτακτικό του. Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους μας δε ξέρουν ακόμη τι ευχαρίστηση και τι απόλαυση είναι να μιλάς τη μητρική σου γλώσσα. Αυτά τα αισθήματα μπορεί να τα νιώσει μόνον εκείνος που αναγκάστηκε να ζήσει στο εξωτερικό για πολύ καιρό, ανάμεσα σε ξένους λαούς και σε ξένες χώρες.

Τη γλώσσα μας, λοιπόν, εμείς την κρατάμε μόνο για τους φίλους μας και για τους υπηρέτες μας.

Wein, σ. 541.

 Μέχρι την άνοδο του εθνικισμού τη δεκαετία του 1830, η επίσημη γλώσσα στην Κροατία (καθώς και στην Τρανσυλβανία) ήταν τα λατινικά. Η ουγγρική κυβέρνηση προσπάθησε τότε ν' αντικαταστήσει στα σχολεία και στις δημόσιες υπηρεσίες τα λατινικά με τα ουγγρικά. Επιπλέον, ήταν διαδεδομένη και η χρήση της γερμανικής. Μολαταύτα οι κροάτες μεταρρυθμιστές υποστήριξαν τη θέσπιση της κροατικής ως επίσημης γλώσσας και τελικά το πέτυχαν το 1847. Μέσα στο πλαίσιο αυτής της πάλης ο Ιβάν Κουκούλιεβιτς (1816-1889) – συγγραφέας, ιστορικός και πολιτικός, ένας από τους πιο εξέχοντες κροάτες μεταρρυθμιστές – αγόρευσε για πρώτη φορά στα κροατικά στο κροατικό κοινοβούλιο, του οποίου ήταν μέλος, το 1843.

 Με ποια επιχειρήματα ζητά ο Κουκούλιεβιτς να διαδοθεί περισσότερο η χρήση της κροατικής γλώσσας; Ο Κουκούλιεβιτς ήταν ευγενής. Γίνεται αυτό φανερό στο κείμενο που διαβάσαμε; Για ποιο λόγο υποστηρίζει ότι λίγοι μόνον άνθρωποι μιλούν τη μητρική τους γλώσσα, ενώ στην πραγματικότητα τη μιλούσαν όλοι οι δουλοπάροικοι (οι οποίοι βέβαια δεν ήταν καθόλου λίγοι);

B-29. Η σημασία της γλώσσας στην εθνική ταυτότητα – μια σλοβενική άποψη (1861)

Τριγυρνώντας λοιπόν, εδώ κι εκεί μέσα στο κάστρο, το αγόρι μας συναντά δυο ανθρώπους, που φορούν παρόμοιες στολές ή κοστούμια, να φωνάζουν τρομερά ο ένας στον άλλον και να έρχονται στα χέρια. Δεν καταλαβαίνει τι λέει ο ένας απ' αυτούς, αλλά ο άλλος μιλά μια γλώσσα που του είναι γνωστή, και το πρόσωπό του, κι αυτό του φαίνεται κάπως οικείο. Μπαίνει λοιπόν κι αυτός στον καυγά και βοηθά αυτόν που είναι συμπατριώτης του και μιλά τη δική του γλώσσα. Από τη γλώσσα κατάλαβε λοιπόν ποιος ήταν ο συμπατριώτης του. Πάντοτε θα μπορούσε να τον αναγνωρίσει, ακόμη κι αν ήταν ανάμεσα σε εκατό και παραπάνω άλλους, ντυμένοι όλοι με τα ίδια ή με διαφορετικά ρούχα. Η γλώσσα είναι το καλύτερο σημάδι για να καταλάβουμε σε ποιο έθνος ανήκει κανείς. Αυτός που μιλά τη γλώσσα σου από παιδί, δηλαδή την εθνική σου γλώσσα, αυτός ανήκει στο έθνος σου. Έπειτα από όλα αυτά, τι είναι το έθνος; Το αγόρι, μετά

απ' όσα έμαθε στις περιπλανήσεις του, συμπαθεί όλο τον κόσμο, όλοι τού είναι αγαπητοί, αλλά προτιμά να πλησιάζει εκείνους που προέρχονται από τη δική του πατρίδα. Όλους εκείνους που έχουν τους ίδιους τρόπους και τα ίδια έθιμα που έχει κι αυτό, όταν είναι στα μέρη του. Όμως, ακόμα κι αν φορούν οι άνθρωποι διαφορετικά ρούχα, μπορεί και τότε να τους αναγνωρίσει από το ιδίωμά τους, από τη γλώσσα τους. Όλοι αυτοί τους οποίους καταλαβαίνει, που μιλάν μια γλώσσα που αγγίζει την καρδιά του, όλοι αυτοί είναι οι συμπατριώτες του, προσηνεείς και αγαπητοί, γιατί όλοι ανήκουν στο ίδιο έθνος μ' αυτόν.

 Το παραπάνω άρθρο με τίτλο «Τι είναι το έθνος; Και ειδικότερα, τι είναι το σλοβακικό έθνος;» γράφτηκε από τον Ιβάν Ματζούν, καθηγητή και ιστορικό της λογοτεχνίας. Το παρουσίασε σαν να ήταν η ιστορία ενός παιδιού που ταξιδεύει τριγύρω στη μεγάλη χώρα του και προσπαθεί να ξεχωρίσει ποιοι απ' όλους τους ανθρώπους που συναντά είναι οι συμπατριώτες του. Δημοσιεύτηκε το 1861, στην εφημερίδα *Νόβιτσε (Τα Νέα)*, στη Λιουμπλιάνα.

 Γιατί, κατά τη γνώμη σας, τονίζει ο συγγραφέας το ρόλο της γλώσσας στον προσδιορισμό της εθνικής ταυτότητας; Μπορούν άνθρωποι που ανήκουν στο ίδιο έθνος να μιλούν διαφορετικές γλώσσες; Δώστε παραδείγματα.

B-30. Η σημασία της γλώσσας για τη ρουμανική ταυτότητα, όπως την παρουσίασε ο Τίτου Μαγιόρεσκου (1866)

Ο σύγχρονος λαός χρειάζεται να έχει μια εθνική μορφή κράτους και κυρίως ν' αποκτήσει εθνική λογοτεχνία και γλώσσα.

[...] Κάθε Ρουμάνος γνωρίζει πως είναι Ρουμάνος και πως ό,τι κι αν κάνει, αναγκαστικά θα προσπαθεί να το συνδέσει, όσο πιο άμεσα μπορεί, με τη λατινική παράδοση από την οποία άντλησε την πνευματική του ζωή.

Μέχρι τώρα όμως αυτή η αλήθεια δεν είχε καμιά πρακτική συνέπεια, με εξαίρεση τη γλώσσα και τη γραφή μας, και ορθότατα συνέβαινε αυτό. Γιατί η γλώσσα των Ρουμάνων είναι ο πολυτιμότερος θησαυρός

τους, κατάλοιπο των λατίνων προγόνων τους, που σήμερα τους θυμίζει μια διαφορετική αρχαιότητα και που ήταν πάντοτε η μόνη τους πυξίδα, αλλά πυξίδα αξιόπιστη, για να τους κρατά στο σωστό δρόμο και να τους προφυλάσσει από τις άσκοπες περιπλανήσεις και την απώλεια μέσα στα κύματα όλων εκείνων των μεταναστευτικών λαών που στοίχειωσαν τη Δακία του Τραϊανού.

Maiorescu, I, σ. 277.

🔑 Ο Τίτου Μαγιορέσκου (1840-1917) ήταν κριτικός της λογοτεχνίας, εστέτ, καθηγητής πανεπιστημίου, πολιτικός (βουλευτής, υπουργός, πρωθυπουργός) και σημαντικό μέλος της Εταιρείας Γιουνιμέα. Πήρε το διδακτορικό του στη φιλοσοφία από το πανεπιστήμιο του Γκίσησεν κι επίσης απέκτησε ένα δίπλωμα της νομικής στο Παρίσι. Ως πρωθυπουργός της Ρουμανίας προήδρευσε στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης του Βουκουρεστίου το 1913.

🗉 Πώς εξηγεί ο συγγραφέας τη σχέση μεταξύ γλώσσας και ταυτότητας; Η δική σας γνώμη γι' αυτό το ζήτημα ποια είναι;

B-31. Αίτηση του κροατικού κοινοβουλίου προς τον βασιλέα - αυτοκράτορα Φραγκίσκο Ιωσήφ για την έγκριση ίδρυσης της Γιουγκοσλαβικής Ακαδημίας Επιστήμης και Τέχνης (1867)

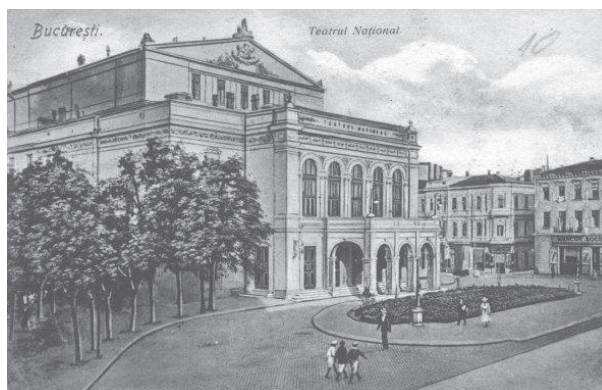
Αποστολική Υμών Μεγαλειότης, Βασιλεύ μας και φιλεύσπλαχνε αυθέντη! Ο λαός του Τριπλού Βασιλείου της Δαλματίας, της Κροατίας και της Σλαβονίας [...] ποτέ δεν υστέρησε, από δικό του σφάλμα, στην εκπαίδευση, σε σχέση με οποιονδήποτε άλλον λαό. Η ιστορία του γνώρισε πολλούς ήρωες του σπαθιού, της πέννας και κάθε άλλου άθλου του νου και της καρδιάς. Αλλά στην ίδια ιστορία, δυστυχώς, βρίσκουμε και τους λόγους για τους οποίους ο λαός μας δεν μπορεί σήμερα να συναγωνιστεί άλλα έθνη, τα οποία στάθηκαν περισσότερο τυχερά στην επιστήμη που είναι σήμερα – περισσότερο παρά ποτέ – ο κύριος μοχλός για την ανύψωση κάθε χώρας. Το Κοινοβούλιο είναι πεπεισμένο ότι, όσον αφορά στην επιστημονική και φιλολογική ανάπτυξη, [...] ο λαός μας έχει φτάσει σ' εκείνο το σημείο, όπου είναι καθήκον μας

να μεριμνήσουμε για την ίδρυση μιας ανώτατης λογοτεχνικής και επιστημονικής αρχής. Πρόκειται για την Ακαδημία χωρίς την οποία η επιστήμη δεν μπορεί να αναπτυχθεί κριτικά κι επομένως, δεν μπορεί να στεφθεί από επιτυχία.

Laszowsky, σ. 127.

🗉 Πώς υποστηρίζει εδώ το κροατικό κοινοβούλιο την ανάγκη να ιδρυθεί Ακαδημία; Ποιο θα έπρεπε να είναι το έργο της Ακαδημίας σύμφωνα μ' αυτή την επιστολή; Κατά τη γνώμη σας, αναγνωρίζονται οι σημερινές Ακαδημίες ως «λογοτεχνικές κι επιστημονικές αρχές» ή μήπως η αυθεντία τους βρίσκεται σε ύφεση σύγκριτικά με τον 19^ο αιώνα;

► Εικ.7. Το εθνικό θέατρο στο Βουκουρέστι – καρτ ποστάλ (δεκαετία του 1890)

🗉 Πώς εξηγείτε το γεγονός, ότι οι κύριοι θεσμοί των κρατών θεωρούνταν «εθνικοί»; Πόσους άλλους θεσμούς που να χαρακτηρίζονται «εθνικοί» γνωρίζετε;

B-32. Η σημασία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην ανάπτυξη των εθνών – μια δήλωση στο καταστατικό της Εταιρείας για τη Δημοσίευση Αλβανικών Έργων (1879)

Όλα τα έθνη είναι φωτισμένα και πολιτισμένα χάρη στη λογοτεχνία που υπάρχει στη γλώσσα τους. Και κάθε έθνος το οποίο δεν έχει γραπτή γλώσσα ούτε λογοτεχνία στη γλώσσα του, ζει ακόμη μέσα στο σκοτάδι και είναι βαρβαρικό.

Myzyri, σ. 40.

Γιατί οι συγγραφείς αυτού του κειμένου θεωρούσαν τόσο σημαντικό να έχουν τα έθνη δική τους γλώσσα και λογοτεχνία;

B-33. Υπόμνημα των σλαβομακεδόνων σπουδαστών της Αγίας Πετρούπολης με θέμα τη λόγια σλαβομακεδονική γλώσσα (1902)

Και τώρα ανακύπτει το ερώτημα: είναι άραγε αναγκαίο να δημιουργηθεί μια χωριστή μακεδονική λογοτεχνική γλώσσα, ενώ υπάρχουν οι λογοτεχνικές γλώσσες των σερβικών και των βουλγαρικών; Υφίστανται δυο λόγοι για τη δημιουργία της μακεδονικής λογοτεχνικής γλώσσας: 1) Με την ευκαιρία της δημιουργίας της σερβικής λογοτεχνικής γλώσσας – στις αρχές του 19^{ου} αιώνα – δεν αποδόθηκε προσοχή στις καθομιλουμένες γλώσσες της ανατολικής Σερβίας, της δυτικής Βουλγαρίας και της Μακεδονίας, κι επομένως, με την προώθηση της ερζεγοβινικής καθομιλουμένης ως λογοτεχνικής γλώσσας δεν καλύφθηκαν οι ανάγκες της ανατολικής Σερβίας, της δυτικής Βουλγαρίας και της Μακεδονίας. Με την ευκαιρία της δημιουργίας της βουλγαρικής λογοτεχνικής γλώσσας και την υιοθέτηση της ανατολικοβουλγαρικής διαλέκτου ως βάσης ολόκληρης της λογοτεχνικής γλώσσας, επίσης δε δόθηκε η δέουσα προσοχή στις διαλέκτους της ανατολικής Σερβίας, της δυτικής Βουλγαρίας και της Μακεδονίας.

Η μεροληψία λοιπόν στη διαδικασία δημιουργίας της βουλγαρικής και της σερβικής λογοτεχνικής γλώσσας δεν έκανε τίποτε άλλο από το να βοηθήσει στον κατακερματισμό των βαλκάνιων Σλάβων και τη διαίρεσή τους σε δυο εχθρικά και ανταγωνιστικά μεταξύ τους στρατόπεδα, σ' εκείνο ακριβώς το χώρο στον οποίο ενώνονται τα χαρακτηριστικά τόσο της σερβικής όσο και της βουλγαρικής γλώσσας. Από την άλλη πλευρά, εάν στη διαδικασία της δημιουργίας αυτής ή εκείνης της λογοτεχνικής γλώσσας, είχε ανυψωθεί στο επίπεδο της λογοτεχνικής γλώσσας μια από τις καθομιλουμένες των κεντρικών Βαλκανίων, τότε ο ανταγωνισμός μεταξύ των Σλάβων των διαφόρων μερών της Βαλκανικής χερσονήσου θα είχε αποφευχθεί και θα μπορούσαν όλοι να ενωθούν σ' ένα ενιαίο εθνικό και πολιτισμικό όλο. Θεωρούμε ότι οι μακεδονικές διάλεκτοι, οι οποίες αναγνωρίζονται από τους Βουλγάρους σαν εντελώς βουλγαρικές και από τους

Σέρβους σαν σερβικές, στην πραγματικότητα αποτελούν τον μέσο όρο μεταξύ των καθομιλουμένων γλωσσών σ' αυτό που είναι σήμερα η Βουλγαρία και η Σερβία, και ως τέτοιες θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της Βουλγαρίας και της Σερβίας που είναι τώρα χώρες εχθρικές μεταξύ τους.

Ο δεύτερος λόγος για την εξύψωση μιας μακεδονικής διαλέκτου στο επίπεδο της λογοτεχνικής γλώσσας είναι η ανάγκη να αποκρουστούν οι σερβικές και οι βουλγαρικές αξιώσεις για τη Μακεδονία, η απομάκρυνση της εθνικής προπαγάνδας η οποία καταρρακώνει το ηθικό του μακεδονικού πληθυσμού, η ένωση του σλαβικού στοιχείου στη Μακεδονία, προκειμένου να διατηρηθεί η κυρίαρχή του σημασία στο πολιτικό πεπρωμένο της Μακεδονίας.

Makedonium, σ. 56.

Ποιος είναι ο σκοπός για τον οποίο γράφηκε αυτό το κείμενο; Ποια είναι η άποψη του συγγραφέα σχετικά με την αναγκαιότητα μιας «μακεδονικής λογοτεχνικής γλώσσας»; Κατά τη δική σας γνώμη, τι σημαίνει η δημιουργία μιας λογοτεχνικής γλώσσας;

B-34. Σχέδια για την ενίσχυση του ρουμανικού εθνικού αισθήματος στην Τρανσυλβανία – επιστολή του δόκτορα Ι. Σ. Ντραγκέσκου προς την Εμίλια Ράτιου (1874)

Ο ρόλος του ζητιάνου δεν ταιριάζει σ' ένα λαό σαν τον ρουμανικό. Οι πρόγονοί μας έδιναν κι έπαιρναν· εμείς δεν μπορούμε να ζητιανέψουμε!

Θα έπρεπε να σκέφτεστε περισσότερο τους χωρικούς και τις γυναίκες. Από εδώ ξεκινά η αναγέννηση. Φτιάξτε καλές μητέρες, καλές συζύγους και καλούς Ρουμάνους από αυτές τις γυναίκες, μεταμορφώστε τους χωριάτες σε πρόσωπα που έχουν συνείδηση της αξιοπρέπειάς τους, των δικαιωμάτων τους και των καθηκόντων τους: μόνον τότε θα έχετε κάνει το πιο δύσκολο και το πιο σημαντικό βήμα προς την πρόοδο και τη σωτηρία.

Με αυτά τα δυο στοιχεία θα μπορέσετε να πετύχετε τα πάντα. Σχολεία, γραπτά, συνέδρια: αυτά είναι τα μέσα.

Lungu, σ. 141-142.

Ποια μέτρα προτείνει ο συγγραφέας για να επιβληθούν τα ρουμανικά εθνικά αισθήματα στην Τρανσυλβανία; Κατά τη γνώμη σας, για ποιους λόγους δίνει τέτοια έμφαση στο ρόλο των χωρικών και των γυναικών; Ποιο ρόλο προόριζε για τις γυναίκες;

B-35. Σχέδιο για την οικοδόμηση του αλβανικού εθνικού κινήματος – επιστολή του δημοσιογράφου Φαϊκ Κόνιτσα προς τον βαρόνο Γκολουχόφσκι (Βρυξέλλες 1897)

A. Πρώτον. Ο σκοπός ο οποίος θα πρέπει να επιδιωχθεί και να επιτευχθεί θα είναι ο εξής:

1) Η ανάπτυξη ενός αλβανικού εθνικού αισθήματος, το οποίο θα έχει πλήρη επίγνωση των θεμελιωδών διαφορών τις οποίες έχουν οι Αλβανοί από τους Τούρκους. [...]

3) Η εργασία, έτσι ώστε όλοι οι Αλβανοί χωρίς να πάψουν να τηρούν το νόμο και να σέβονται τις κυβερνητικές αρχές να κατανοήσουν προς ποια κατεύθυνση θα έπρεπε να διοχετευθούν οι προσδοκίες τους για οικονομική και διανοητική πρόοδο, σε περίπτωση που κάποιες απρόβλεπτες περιστάσεις ωθούσαν στη διάλυση του Ανατολικού Ζητήματος.

B. Δεύτερον. Τα μέσα τα οποία πρέπει να χρησιμοποιηθούν:

α) Η εφημερίδα, η οποία θα συντάσσεται στα τοσκιικά, τα γκεκικά²⁶ και τα γαλλικά, θα δημοσιεύει δημοτικά άσματα, ιστορικά χρονικά, πατριωτικά ποιήματα, οικονομικά ζητήματα, πολιτικά σχόλια υπό τη μορφή ειδήσεων, τα οποία δε θα πρέπει ούτε να κινούν τη δυσπιστία της Υψηλής Πύλης μέσω κάποιων εχθρικών σχολίων ούτε όμως, και να ωθούν τους Αλβανούς, μέσω ευνοϊκών σχολίων, στην υιοθέτηση μιας ευνοϊκής στάσης έναντι της Υψηλής Πύλης. [...]

β) Η δημοσίευση, δυο ή τρεις φορές κάθε χρόνο, απλών και μικρών φυλλαδίων τυπωμένων σε χιλιάδες αντίτυπα και σε αμφοότερες τις διαλέκτους, με τα οποία θα αναπτύσσεται το εθνικό αίσθημα μέσω ερωταποκρίσεων, οι οποίες θα παρακάμπουν την άμεση ανάμειξη στην πολιτική. [...]

στ) Σχολεία: αυτά θα πρέπει να προσελκύσουν το ζω-

ηρότατό μας ενδιαφέρον, πόσο μάλλον από τη στιγμή που οι Αλβανοί επιθυμούν ολόψυχα το άνοιγμά τους. Ωστόσο, αφενός δεν υπάρχει καμιά πρωτοβουλία σ' αυτό το ζήτημα και αφετέρου υπάρχει έλλειψη δασκάλων. Θα ήταν αναγκαίο λοιπόν, να σταλούν αιτήσεις προς την οθωμανική κυβέρνηση από όλα τα μέρη στα οποία χρειάζονται αυτά τα σχολεία.

ζ) Θρησκείες: φιλικές σχέσεις θα έπρεπε να δημιουργηθούν μεταξύ όλων των κληρικών, ιδίως των *μπεκτασήδων*²⁷, η επιρροή των οποίων, σ' αυτό το στάδιο, θα μπορούσε να είναι χρήσιμη. Ανάλογα με τα ενδεχόμενα τα οποία θα πραγματοποιηθούν στο μέλλον, αυτή η τάση θα έπρεπε πλήρως ν' αναπτυχθεί προς τη θρησκευτική αυτονομία.

Γ. Τέλος, συμπερασματικά, επιτρέψτε μου να επαναλάβω ότι όλες μας οι προσπάθειες και οι επιδιώξεις θα έπρεπε να διέπονται από αυτές τις δυο ιδέες: δε θα πρέπει να δημιουργηθεί κανένα χωριστό κόμμα, αλλά θα πρέπει όλοι να συσπειρωθούν γύρω από τον ίδιο σκοπό. Η εφημερίδα, η εταιρεία, τα σχολεία, η προπαγάνδα – όλα αυτά θα πρέπει να φέρουν τη σφραγίδα ενός αυθόρμητου κινήματος, στο πλαίσιο του οποίου οι τυχόν προηγούμενοι δεσμοί πίστης, φιλίας ή συμπάθειας, δε θα πρέπει κατά κανένα τρόπο να επηρεάσουν την εμψύχωσή μας.

Konitza 1993, σ. 14-15.

Ο Φαϊκ Κόνιτσα (1875-1942) ήταν μια από τις εξέχουσες μορφές της αλβανικής κουλτούρας στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Έχοντας σπουδάσει στα πανεπιστήμια της Ντιζόν και του Παρισιού, μετακόμισε στις Βρυξέλλες το 1897 κι εκεί άρχισε να εκδίδει την αλβανική εφημερίδα *Albania*. Για να μπορέσει να το πετύχει αυτό, ζήτησε τη βοήθεια του τότε υπουργού Εξωτερικών της Αυστροουγγαρίας, κόμη Αγκενόρ Γκολουχόφσκι και τελικά, εξασφάλισε την οικονομική ενίσχυση της Αυστροουγγαρίας για την έκδοση της εφημερίδας του.

Αναλύστε με ποια μέσα προτείνεται να ενισχυθεί η αλβανική ταυτότητα.

26 Τα τοσκιικά και τα γκεκικά είναι οι κύριες διάλεκτοι της αλβανικής γλώσσας.

27 Μουσουλμανικό θρησκευτικό τάγμα.

► **Εικ.8. Παιδιά ντυμένα με «ιστορικές» ενδυμασίες (Ελλάδα, περίπου 1875)**

Φωτόπουλος, σ. 259.

i Οι σχολικές γιορτές έχουν αποκλειστικά ψυχαγωγικούς σκοπούς ή μήπως είναι και αυτές εργαλεία για την εκμάθηση και τη στερέωση της εθνικής ταυτότητας;

B-36. Κατευθύνσεις για τη διδασκαλία της ιστορίας στην Ελλάδα (1881)

Σκοπός της εν τω δημοτικώ σχολείω διδασκαλίας της

28 Ο Σπύρος Σ. Χαρέτ (1851-1912) σπούδασε στο Παρίσι, όπου πήρε διδακτορικό δίπλωμα στα μαθηματικά. Μετά την επιστροφή του στη Ρουμανία έγινε καθηγητής πανεπιστημίου, ανώτατος εκπαιδευτικός λειτουργός και τρεις φορές υπουργός Θρησκευμάτων και Δημόσιας Εκπαίδευσης. Θεωρείται συμβολική μορφή της προσπάθειας εκσυγχρονισμού της ρουμανικής εκπαίδευσης γύρω στο 1900.

29 Η όινα θεωρείται το εθνικό παιχνίδι της Ρουμανίας. Είναι παρόμοιο με το μπέτζ μπωλ και παίζεται από δυο ομάδες δώδεκα ατόμων σε γήπεδο πενήντα επί ογδόντα μέτρων. Η μπάλα έχει διάμετρο 6 έως 9 εκατοστά και το ραβδί μήκος έως 95 εκατοστά. Μολονότι θεωρείται εθνικό παιχνίδι, ελάχιστα άνθρωποι γνωρίζουν τους κανόνες του ή το παίζουν.

Ελληνικής Ιστορίας είναι ουχί η των ιστορικών συμβάντων, των χρονολογιών και των ονομάτων προσώπων απομνημόνευσις και η εν γένει εν τη συνειδήσει του παιδός αποταμίευσις ύλης ιστορικής, αλλά το μεν ή δι' αυτής ηθική μόρφωσις αυτού, η έμπνευσις φρονήματος εθνικού και φιλοτιμίας, όπως καταστή μέλος άξιον του μεγαλουργήσαντος έθνους, το δε η *συστηματοποίησις* εκ των ενόντων των ιστορικών γνώσεων, ας εκ των διαφόρων μαθημάτων, των εν τω σχολείω διδασκομένων επορίσθη, και η *ιδιοποίησις* αυτών. Εκ της επιγνώσεως του μεγαλείου και της δόξης των προγόνων, γενομένων ανδρών αγαθών διά της φιλονομίας, της ακαμάτου δραστηριότητος, της ανδρείας και της μεγαλοφροσύνης, εξ ης η καταφρόνησις των υλικών αγαθών και του θανάτου προ της ελευθερίας και του καθήκοντος εγγυάται εν τη ψυχή του νέου Έλληνοσ συν τω θαυμασμώ και ο πόθος προς ζήλωσιν αυτών και συνέχισιν του ενδόξου εθνικού βίου.

Κουλουρή, σ. 263.

i Αναλύστε το κείμενο και εξηγήστε ποιοι ήταν οι σκοποί της διδασκαλίας της ιστορίας. Ποια είναι η δική σας γνώμη για τους σκοπούς που έχει σήμερα η διδασκαλία της ιστορίας;

B-37. Προσπάθεια για την ίδρυση εθνικού αθλητισμού στη Ρουμανία (1898)

Προκειμένου να εξαπλωθεί η αγάπη για τη φυσική άσκηση στη χώρα μας, ο κ. Χαρέτ²⁸, υπουργός Παιδείας, πήρε την πρωτοβουλία να οργανώσει έναν διαγωνισμό μεταξύ των διάφορων γυμνασίων του Βουκουρεστίου με την ευκαιρία της 10ης Μαΐου. Ο διαγωνισμός ήταν στο παιχνίδι *Όινα*²⁹ και το αποτέλεσμα ήταν να δοθεί στη *νικήτρια ομάδα* ένα τιμητικό βραβείο, το οποίο θα μείνει στο σχολείο της για ένα χρόνο, ως την ίδια ημέρα του επόμενου χρόνου, οπότε οι μαθητές των γυμνασίων θα διαγωνιστούν ξανά για το ποιος θα το πάρει. Η θετική στάση του

κ. Υπουργού όσον αφορά στη διάδοση της φυσικής άσκησης στη χώρα μας μέσω ενός διαγωνισμού στα αυθεντικά μας αθλήματα είναι ιδιαίτερος ευπρόσδεκτη: α) γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο ένα μεγάλο μέρος των δικών μας παιχνιδιών, τα οποία μέχρι τώρα απειλούνταν με εξαφάνιση, παίζονται ξανά από τη νεολαία μας, και β) γιατί αυτά τα παιχνίδια, μαζί με την υιοθέτηση ενός καλού συστήματος γυμναστικής, θα μας προσφέρουν την πραγματική παιδεία, εθνική και πατριωτική, που είναι απολύτως αναγκαία σε μια χώρα η οποία θέλει να είναι ισχυρή και οι γιοί της να αποσπασούν το σεβασμό και το φόβο των άλλων.

Ionescu, σ. 1106.

? Γνωρίζετε αν η χώρα σας έχει ή είχε ένα άθλημα που να θεωρείται εθνικό; Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι υπήρχαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα άνθρωποι οι οποίοι αισθάνονταν την ανάγκη να έχουν ένα «εθνικό άθλημα»; Ποιος ήταν ο σκοπός τους;

► **Εικ.9. Δίπλωμα συμμετοχής σε αθλητικό διαγωνισμό γυμνασιόπαιδων, με οργανώτρια την εφημερίδα Γκαζέτα Σπορτουνίλορ (μεσοπολεμική Ρουμανία)**

ACIME, 37/2000.

? Τα παιδιά που κέρδισαν τον αγώνα στέφονται από μια θηλυκή αλληγορία της Ρουμανίας, ντυμένη με εθνική ενδυμασία.

? Πώς παριστάνεται εδώ η Ρουμανία; Συζητήστε την εικαστική και συμβολική σχέση της με τα νεοαγόρια που παρελαύνουν. Ποια σχέδια ή σύμβολα υπάρχουν σήμερα πάνω στα διπλώματα που απονέμονται στη χώρα σας; Σ' εκείνα που απονέμονται τον Μεσοπόλεμο;

B-38. Ο αλβανός βασιλιάς Ζώγου Α' μιλάει για το ρόλο της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας στην οικοδόμηση του έθνους (1928)

Θεωρώ ότι ο στρατός είναι εκπαιδευτικός παράγοντας ύψιστης αξίας. Η χώρα έχει τεράστια ανάγκη παιδείας και οι άνδρες οι οποίοι καλούνται να υπηρετήσουν τη θητεία τους θα επιστρέψουν αργότερα στα σπίτια τους έχοντας πολύ ευρύτερες ιδέες. Πρέπει να κατανοήσετε ότι ο μέσος Αλβανός δεν γνωρίζει τίποτε από εθνικότητα. Πάντοτε θεωρούσε ως υπέρτατη εξουσία τον αρχηγό της φυλής του ή τον μπέη του. Πρέπει σιγά - σιγά να διδαχτεί πώς να μεταθέτει αυτούς τους τοπικούς δεσμούς πίστης, οι οποίοι από μόνοι τους είναι αξιοθαύμαστοι, στην κεντρική κυβέρνηση. Πρέπει να μάθει, στην πραγματικότητα, ότι, ενώ δεν παύει να είναι μέλος της φυλής του, είναι συγχρόνως και πολίτης του Κράτους.

Fischer, σ. 23.

? Ο Αχμέτ Ζώγου (1895-1961) ήταν ο επιφανέστερος αλβανός πολιτικός της μεσοπολεμικής περιόδου. Ανέλαβε πρόεδρος της δημοκρατίας το 1925-1928 και βασιλεύσε από το 1928 ως το 1939, ως βασιλιάς Ζώγου Α'.

? Τι ήταν πιο σημαντικό στο όραμα του βασιλιά Ζώγου: ο ρόλος που διαδραμάτιζε η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία στην ενίσχυση των αμυντικών δυνάμεων της χώρας ή ο ρόλος της στη διαμόρφωση μιας εθνικής ταυτότητας την οποία θα συμμερίζονταν οι νεαροί Αλβανοί; Κατά τη δική σας γνώμη, ήταν η στρατιωτική θητεία επαρκές μέσο για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί; Ποιες στάσεις επικρατούν στη δική σας κοινωνία σε σχέση με την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία;

► **Εικ.10. Μικρός Ρουμάνος ντυμένος στρατιώτης (1916)**

Πώς θα εξηγήσετε την τάση να ντύνονται τα μικρά αγόρια με στρατιωτική στολή; Θεωρείτε πως ήταν απλώς μια μόδα ή μήπως είχε και ορισμένες άλλες κοινωνικές και παιδαγωγικές σημασίες;

B-39. Οι στόχοι της τουρκικής εκπαίδευσης, όπως τους όρισε ο Ζίγια Γκιοκάλπ (1914)

Αν μελετήσουμε το αναλυτικό πρόγραμμα ενός [τουρκικού] σχολείου, θα προσέξουμε ότι αυτά που διδάσκονται τα παιδιά εμπίπτουν σε τρεις κατηγορίες μάθησης: (1) διδάσκονται γλώσσα, λογοτεχνία και ιστορία, που είναι η τουρκική γλώσσα, λογοτεχνία και ιστορία. (2) μαθαίνουν το κοράνι, το τετζβίτ³⁰, την κα-

τήρηση και την ιστορία του Ισλάμ και των ισλαμικών γλωσσών³¹. (3) Εκπαιδεύονται επίσης στα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες και τις ξένες [ευρωπαϊκές] γλώσσες, οι οποίες θα τα βοηθήσουν στις παραπέρα σπουδές τους σ' αυτές τις επιστήμες, καθώς και σ' ορισμένες δεξιότητες, όπως είναι η χειροτεχνία και η γυμναστική.

Αυτό μας δείχνει πως οι σκοποί που επιδιώκουμε με την εκπαίδευσή μας είναι τρεις: ο Τουρκισμός, ο Ισλαμισμός και ο Εκσυγχρονισμός. Κανένας τούρκος πατέρας δεν μπορεί να μην εκπαιδεύσει το παιδί του στην τουρκική γλώσσα ή να το αφήσει να αγνοεί την τουρκική ιστορία. Ούτε μπορεί να το αφήσει αδαές ως προς την πίστη και τη λατρεία του Ισλάμ ή τη γνώση της ισλαμικής ιστορίας. Θέλει όμως το παιδί του να μορφωθεί και ως σύγχρονος άνδρας, πέρα από τη μόρφωσή του ως Τούρκου και Μουσουλμάνου. Φαίνεται λοιπόν πως η ολοκληρωμένη παιδεία για εμάς θα περιλαμβάνει τρία πεδία: την τουρκική παιδεία, την ισλαμική παιδεία και τη σύγχρονη παιδεία. [...] Αυτές οι τρεις όψεις της παιδείας πρέπει να αλληλοβοηθούνται και να αλληλοσυμπληρώνονται. Αν όμως δεν κατορθώσουμε να ορίσουμε την ιδιαίτερη λειτουργία και να προσδιορίσουμε τη σφαίρα η οποία αρμόζει στην κάθε μια, με λογικό τρόπο και χωρίς να υπερτονίσουμε καμιά από αυτές, τότε θα μπορούσαν να γίνουν αντιφατικές μεταξύ τους ή ακόμη και εχθρικές.

Vucinich, σ. 157-159.

Ο Ζίγια Γκιοκάλπ (1876-1924) ήταν ηγετική μορφή του κινήματος των Νεοτούρκων και ο μεγαλύτερος ιδεολογικός εκφραστής του τουρκικού εθνικισμού.

Ποια είναι η δική σας γνώμη για το στόχο του συγγραφέα να προωθήσει ένα είδος ισορροπίας μεταξύ των τριών τύπων παιδείας; Ήταν πρακτικό να συμπεριλαμβάνονται και οι τρεις αυτοί τύποι στο δημοτικό σχολείο; Ποια κατάσταση επικρατούσε στη δική σας χώρα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα; Σήμερα, τι συμβαίνει;

30 Η ανάγνωση του κορανίου με το σωστό ρυθμό και προφορά.

31 Αραβικά και περσικά.

B-40. Ένας αντίπαλος επικρίνει την πολιτική του Ατατούρκ για την ιστορία και τη γλώσσα (προσωπικό ημερολόγιο, 1932)

17^η Ιουλίου 1932

Ο Μουσταφά Κεμάλ συγκάλεσε ένα συνέδριο ιστορικών στην Άγκυρα [...] Λένε ένα σωρό ανοησίες, προσπαθώντας ν' αποδείξουν ότι ολόκληρος ο κόσμος είναι στην πραγματικότητα τουρκικός [...] Εδώ κι έξι χρόνια ο Μουσταφά Κεμάλ παρουσιάζεται ως στρατιωτική ιδιοφυΐα, πολιτική ιδιοφυΐα, γεωργική ιδιοφυΐα κ.λπ. Τώρα του κατέβηκε να γίνει και μεγάλος ιστορικός [...] Στόχος και σκοπός τού εν λόγω συνεδρίου είναι αυτός: Ο Μουσταφά Κεμάλ ανακαλύπτει άγνωστες πτυχές της ιστορίας, προσφέρει τις θεωρίες του στους ιστορικούς και γίνεται και ο ίδιος μεγάλος ιστορικός, ιστορική ιδιοφυΐα. Ντροπή να καταγίνεται κανείς με τέτοιες γελοιότητες [...] στο βιβλίο που δημοσίευσε, δείχνει με βέλη τις χώρες που κατακτήθηκαν από τους Τούρκους. Δεν υπάρχει ούτε ένα μέρος στον κόσμο, στο οποίο να μην πήγαν. Μεταμορφώνει τους Έλληνες σε Τούρκους χάρη στη λέξη «Εγκέ», κάνει τους Ιρλανδούς Τούρκους χάρη στη συλλαβή (Ip). Τι ανοησία, τι άγνοια, τι γελοιότητα... Ξέχασε το καημένο το Ιράν. Αν τα έθνη με (Ip) είναι τουρκικά, τι στραβό έχει το Ιράν; Κι αυτό (Ip) έχει. Ναι, δεν μπορεί κανείς να είναι τόσο χαζός [...]

Ο Γαζής δηλώνει λοιπόν στο Γιουνούς Ναντί πως υπάρχει μια λέξη στο λεξικό του σείχη Σουλεϊμάν Τσαγκατάι, «κιτουρμάκ». Βγάλτε την κατάληξη «μακ» και μένει «κιτούρ». Αυτή είναι η ρίζα της φράγκικης λέξης, «κουλτούρα». Από μας την πήραν! Βοήθεια! Να κλάψει κανείς, να γελάσει ή να πέσει κάτω ξερός; Όταν διαβάζω τι σκέφτεται αυτός ο άνθρωπος, είμαι εγώ που ντρέπομαι, εγώ που μένω στο Παρίσι. Το «κιτουρμάκ» βέβαια δεν είναι άλλο από το «γκετιρμέκ» [φέρνω] μας. Τι σχέση έχει αυτό με την κουλτούρα; [...]

8^η Σεπτεμβρίου 1932

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Μιλλιέτ* που έφτασε σήμερα, αυτόν το μήνα ο Μουσταφά Κεμάλ συγκάλεσε ένα γλωσσολογικό συνέδριο στο ανάκτορο του Ντολμά Μπαχτσέ. Κύριε, ελέησον τη γλώσσαν ημών [...] Ποιος ξέρει τι θα τού κατέβει πάλι; [...] Το ζήτη-

μα της γλώσσας θα είναι ακόμη πιο περίπλοκο. Θα υπάρξει μεγάλη δυσκολία να γίνει νέα εκκαθάριση. Πολύ καλύτερα θα ήταν αν δεν το είχε κάνει καθόλου αυτό. Τι σημαίνουν όλα αυτά τα πράγματα γι' αυτό τον άνθρωπο, στ' αλήθεια δεν ξέρω. Μέσα σε δυο χρόνια έγινε ιστορικός. Δημοσίευσε μια τουρκική ιστορία γεμάτη από τις ιδεοληψίες του και αναγκάζει να τη διαβάζουν στα σχολεία. Κρίμα ο χρόνος και τα μυαλά των τουρκόπαιδων! Τώρα, μέσα σε μια στιγμή έγινε φιλόλογος.

Nur, III, σ. 547.

Η γλώσσα και η ιστορία ήταν οι κύριες αιχμές της πολιτικής τού Ατατούρκ για την καλλιέργεια του τουρκικού εθνικισμού. Εσείς τι πιστεύετε για τις υπερβολές που επικρίνονται στο ιδιωτικό ημερολόγιο του διανοούμενου αντιπάλου του; Θα ήταν αποτελεσματικές αυτές οι επικρίσεις, αν διατυπώνονταν δημόσια; Γνωρίζετε ανάλογες υπερβολές στην ιστορία της δικής σας χώρας;

B-41. Απομνημονεύματα του Μαχμούτ Εσάτ Μποζκούρτ για την εθνικιστική ουσία της επανάστασης του Ατατούρκ

Στη νέα τουρκική Δημοκρατία θα υπάρχουν μόνον τούρκοι επικεφαλείς των κρατικών υποθέσεων. Δε θα πιστεύουμε κανέναν άλλον εκτός από τους Τούρκους. Η πιο χαρακτηριστική όψη της επανάστασης του Ατατούρκ είναι ο τουρκικός εθνικισμός και ο τουρκισμός. Με βάση αυτή την αρχή εκκαθαρίστηκε ολόκληρο το παρελθόν. Με αυτή την αρχή εισαγάγαμε τον μοντερνισμό. Ολόκληρη η τουρκική Επανάσταση, μαζί με όλα της τα έργα, βασίζεται σ' αυτή την αρχή. Η παραμικρή παρέκκλιση απ' αυτή την αρχή μας οδηγεί προς τα πίσω και σημαίνει θάνατο.

Bozkurt, σ. 354-356.

Ο Μαχμούτ Εσάτ Μποζκούρτ ήταν υπουργός Εσωτερικών επί Ατατούρκ. Ήταν ένας από τους πρώτους ιδεολόγους που συστηματοποίησαν το δόγμα του κεμαλισμού.

Γενική ερώτηση:

Συγκρίνετε τα κείμενα Β-34, Β-35, Β-36, Β-37, Β-38 και Β-39 με τα Ε-8, Ε-9 και Ε-10 που ακολουθούν παρακάτω. Ποια ήταν τα μέσα για την οικοδόμηση του έθνους και για την ανάπτυξη μιας κοινής ταυτότητας στα νέα εθνικά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης;

Κεφάλαιο Γ: Εθνικές ιδεολογίες

Η κουλτούρα ήταν ένας παράγοντας κρίσιμης σημασίας για την άνοδο και εδραίωση των εθνών. Οι ελίτ των εθνικών κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης το αντιλήφθηκαν αυτό και προσπάθησαν συστηματικά να δώσουν εθνική μορφή σε όλα τα είδη πολιτισμικής παραγωγής. Η εθνικοποίηση της κουλτούρας δεν περιελάμβανε μόνο το συστηματικό στοχασμό πάνω στο έθνος και την ανάπτυξη εθνικών αυτο-εικόνων και στερεοτύπων αλλά και τη διάδοση ενός μεγάλου αριθμού εθνικών συμβόλων. Σ' αυτό το κεφάλαιο θα δούμε μόνο μερικά από αυτά. Οι σημαίες, οι θυρεοί και οι εθνικοί ύμνοι έγιναν σύμβολα της κρατικής υπόστασης και οι πληθυσμοί των κρατών διδάχτηκαν να ταυτίζονται μ' αυτά. Σταδιακά, κάθε κράτος απέκτησε μια ή περισσότερες εθνικές εορτές στις οποίες μνημονεύονταν και γιορτάζονταν οι μεγάλοι άθλοι του έθνους. Η ιστορία αποδείχθηκε ότι διέθετε ένα ανεξάντλητο απόθεμα εθνικών συμβόλων και ηρώων. Οι διανοούμενοι και οι ιστορικοί οικειοποιήθηκαν διάφορες ιστορικές μορφές και στιγμές και τις χρησιμοποίησαν για να χτίσουν ένα παρελθόν κατάλληλο για να προωθήσει τις εκάστοτε ιδέες και συμφέροντά τους. Οι περισσότεροι εθνικοί ήρωες προήλθαν από το μακρινό παρελθόν, αλλά υπήρξαν κι άλλοι οι οποίοι επιλέχθηκαν από την τρέχουσα ιστορική πραγματικότητα. Χρησιμοποιήθηκαν τόσο για να καλλιεργήσουν την εθνική υπερηφάνεια σε καιρούς ειρήνης όσο και για να δυναμώσουν τη συνοχή και την αφοσίωση του έθνους σε καιρούς πολέμου. Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και μετά, κάθε ευρωπαϊκό έθνος αναμενόταν να έχει έναν τουλάχιστον εθνικό ποιητή, έναν εθνικό γλύπτη ή ζωγράφο και οπωσδήποτε έναν εθνικό λαϊκό πολιτισμό στον οποίο περιλαμβάνονταν η λαϊκή λογοτεχνία και οι εθνικές ενδυμασίες. Επίσης, η κουζίνα και τα σπορ χρησιμοποιήθηκαν για να ενισχύσουν την εθνική ταυτότητα και περηφάνεια. Οι σχέσεις μεταξύ των εθνών όμως, δεν περιορίστηκαν στον συμβολικό ανταγωνισμό. Οι πολιτικές συγκρούσεις ήταν συχνές στη νεότερη Ευρώπη και η Νοτιοανατολική Ευρώπη, με τα εύθραυστα κράτη και τις αναρίθμητες εδαφικές τους αξιώσεις, σίγουρα δεν αποτελούσε εξαίρεση απ' αυτό τον κανόνα. Επομένως, η προετοιμασία του έθνους για πόλεμο απετέλεσε έναν κρίσιμης σημασίας στόχο των εθνικών ιδεολογιών. Τα εθνικά πάνθηα γέμισαν με πολιτικούς ηγέτες και πολεμικούς ήρωες. Πέρα από τους ενήλικες άνδρες, σιγά - σιγά άρχισε να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή και στις γυναίκες και τα παιδιά που δοξάστηκαν στον αγώνα για το έθνος. Οι γυναίκες και τα παιδιά συνήθως λογίζονταν αθώα και ανιδιοτελή άτομα και η στράτευσή τους στον αγώνα για τους εθνικούς στόχους θεωρούνταν ως η υπέρτατη απόδειξη πως αυτοί οι στόχοι και ολόκληρος ο εθνικός αγώνας ήταν δίκαιοι και άξιοι. Οι γυναίκες ως μητέρες και παιδαγωγοί και τα παιδιά ως μελλοντικοί στρατιώτες και πολίτες έπαιξαν επίσης κεφαλαιώδη ρόλο στην καλλιέργεια της πεποίθησης πως το μέλλον του έθνους ήταν λαμπρό και ασφαλές.

I. Τι είναι το έθνος;

Γ-1. Δικαιώματα και υποχρεώσεις του ρουμανικού έθνους, όπως τα όρισε ο ποιητής και πολιτικός, Δημήτριος Μπολιντινιάνου (1869)

Οι Ρουμάνοι αποτελούν έθνος. Το έθνος είναι ο λαός και όλες οι κοινωνικές τάξεις οι οποίες τον συγκροτούν, όλες μαζί, που ζουν κάτω από τους ίδιους νόμους, έχοντας την ίδια γλώσσα και τα ίδια ήθη κι έθιμα, και πάνω στη γη η οποία ήταν προορισμένη γ' αυτούς. Κάθε έθνος έχει το δικό του χαρακτήρα,

ο οποίος το κάνει διαφορετικό απ' όλα τα άλλα. Ακριβώς όπως ένας άνθρωπος έχει τα δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις τις οποίες πρέπει να εκπληρώνει μέσα στην κοινωνία, έτσι και το έθνος έχει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στον εαυτό του και στ' άλλα έθνη. Τα δικαιώματά του είναι ταυτόχρονα και καθήκοντα. Το πιο πολύτιμο δικαίωμα του έθνους είναι το δικαίωμά του να αυτοκυβερνάται με όποιον τρόπο το ίδιο επιθυμεί. Το δεύτερο δικαίωμα του έθνους είναι το δικαίωμα

της επιβίωσης. Το έθνος έχει πάντοτε το δικαίωμα να απορρίψει, με τις δικές του δυνάμεις, κάθε είδος άδικης επιθετικότητας που προέρχεται από το εξωτερικό. Το τρίτο του δικαίωμα είναι το δικαίωμά του να αναπτύσσει ελεύθερα και πλήρως όλες του τις δεξιότητες, εφόσον βέβαια η εφαρμογή τους δε βλάπτει τα συμφέροντα των άλλων εθνών. Η πρώτη υποχρέωση των εθνών, υποχρέωση κάθε έθνους έναντι όλων των άλλων, η οποία συμπεριλαμβάνει όλες τις άλλες τους υποχρεώσεις, είναι αυτή η οποία τους επιτάσσει να αλληλοαγαπιούνται και να αλληλοβοηθούνται.

Bolintineanu, II, σ. 501.

Ο Δημήτριος Μπολιντινεάνου (1819-1872) ήταν ένας ρουμάνος ποιητής, συγγραφέας και πολιτικός. Από βλαχική οικογένεια της Μακεδονίας, συμμετείχε στο επαναστατικό κίνημα της Βλαχίας τη δεκαετία του 1840 και διακρίθηκε το 1848, οπότε έγινε μέλος της προσωρινής κυβέρνησης και ίδρυσε την εφημερίδα *Pororul Suveran* [Κυρίαρχος Λαός]. Το 1863 και το 1864 αλλά και σε αρκετές άλλες περιστάσεις ανέλαβε υπουργός Εξωτερικών και υπουργός Θρησκευμάτων και Δημόσιας Εκπαίδευσης.

Ποια στοιχεία ορίζουν, σύμφωνα με τον συγγραφέα, το έθνος; Βρείτε τον ορισμό του λήμματος «έθνος» σ' ένα λεξικό και συγκρίνετέ τον μ' αυτόν που δόθηκε παραπάνω. Ποια θεωρεί ο συγγραφέας πως είναι τα πιο σημαντικά δικαιώματα ενός έθνους;

Γ-2. Ένα σερβικό σχολικό εγχειρίδιο αναπτύσσει τα βασικά χαρακτηριστικά των εθνών (1870)

Τη λέξη «έθνος» τη διαβάζουμε συχνά στις εφημερίδες και τα βιβλία και μπορεί επίσης να την ακούμε καθημερινά στις συζητήσεις μας. Είναι συχνά σημαντικό να θυμόμαστε πως κι εμείς αποτελούμε ένα έθνος και πως ονομαζόμαστε «το σερβικό έθνος». Έτσι λοιπόν, όταν μια φορά ακούστηκαν οι λέξεις «σερβικό έθνος» στο σπίτι του Ράντοσαβ, ο γιός του τον ρώτησε τι ήταν το έθνος και ποιοι ήταν οι Σέρβοι. Ορίστε η συζήτηση που ακολούθησε:

Πατέρας: Μπορείς, γιέ μου, να μου πεις τι είναι η οικογένεια;

Γιός: Ξέρω, πατέρα! Η οικογένεια είναι τα παιδιά μαζί με τον πατέρα και τη μητέρα τους.

Πατέρας: Και όταν ένας πατέρας έχει αδερφούς και η μητέρα αδερφές και όλοι αυτοί έχουν τα δικά τους παιδιά, κι αυτοί μια οικογένεια δεν είναι;

Γιός: Ναι, πατέρα, είναι. Όλοι αυτοί μαζί κάνουν μια οικογένεια. [...]

Πατέρας: Αυτό λοιπόν πρέπει να σου πω πως είναι το έθνος. Χιλιάδες και χιλιάδες οικογένειες, όπως είδαμε, είναι σκορπισμένες εδώ κι εκεί, στους λόφους και στις κοιλάδες, δίπλα στα ποτάμια και στις άκρες της θάλασσας, άλλες σε καλό χώμα και άλλες σε κακό, σ' ολόκληρο τον κόσμο. Όλος αυτός ο τεράστιος αριθμός ανθρώπων δε μιλά την ίδια γλώσσα, ώστε να μπορούν όλοι να συνεννοηθούν μεταξύ τους. Γι' αυτόν το λόγο όλοι οι άνθρωποι του κόσμου τούτου είναι χωρισμένοι σε μικρότερες ομάδες και τα μέλη κάθε μιας από αυτές επικοινωνούν με το δικό τους τρόπο, μιλώντας τη δική τους γλώσσα. Επομένως, κάθε ομάδα η οποία μιλά με τέτοιο τρόπο, που οι άλλοι δεν μπορούν να καταλάβουν, ονομάζεται έθνος. [...]

Πατέρας: Τα έθνη λοιπόν ξεχωρίζουν από τη γλώσσα τους. Χιλιάδες οικογένειες, που όλες τους μιλάνε την ίδια γλώσσα και καταλαβαίνονται μεταξύ τους, αποτελούν ένα έθνος. Για παράδειγμα, αν αφήσεις τον τόπο μας, μπορείς εύκολα να καταλάβεις ως πού φτάνει το έθνος μας. Πήγαινε βόρεια, πήγαινε δυτικά, ανατολικά ή νότια, όπου κι αν ταξιδέψεις, όπου κι αν ακούσεις ανθρώπους να μιλάνε σαν κι εμάς ή πάντως να μιλάνε έτσι, ώστε να μπορείς να τους καταλάβεις καλά, όλοι αυτοί μαζί αποτελούμε ένα έθνος. Για παράδειγμα, αν ταξιδέψεις πολύ μακριά από εδώ, θα δεις πολλούς ανθρώπους που όχι μόνο δε μιλάνε τη γλώσσα μας, αλλά ούτε περηφανεύονται για τον Μίλος Όμπιλιτς, ούτε έχουν τραγούδια για τον Πρίγκηπα Μάρκο, ούτε γιορτάζουνε τη σλάβα μας, ούτε πηγαίνουν σε εκκλησιαστικές συνόδους, ούτε πενθούν για το Κόσοβό μας. Συχνά, αυτοί οι άνθρωποι δε ξέρουν τίποτε για όλα αυτά. Οι άνθρωποι λοιπόν που μιλάνε την ίδια γλώσσα, που πιστεύουν στην ίδια εθνική δόξα και θυμούνται ο ένας τον άλλον απ' όπου κι αν προέρχονται, που έχουν τα ίδια ήθη κι έθιμα, όλοι αυτοί μαζί ονομάζονται έθνος.

Γιός: Κι έχει πολλά τέτοια έθνη στον κόσμο, πατέρα, έτσι δεν είναι;

Πατέρας: Πολλά, γιέ μου! Και καθένα τους έχει

το δικό του όνομα. Εκεί, όπου υπάρχει ένα έθνος, υπάρχει και μια γλώσσα. Εκεί, όπου υπάρχει μια γλώσσα, υπάρχει κι ένα όνομα! Αυτοί που μιλάνε τη δική μας γλώσσα είναι οι Σέρβοι· τα άλλα έθνη, πάλι, είναι αμέτρητα. Κοντά σε μας είναι οι Βούλγαροι, οι Ρουμάνοι ή Βλάχοι, οι Ούγγροι, οι Σλοβένοι, οι Ιταλοί, οι Γερμανοί. Υπάρχουν λοιπόν πολλά έθνη στον κόσμο.

Γιός: Αυτό σημαίνει, πατέρα, πως κάθε έθνος έχει το όνομά του, όπως και κάθε άνθρωπος έχει το δικό του όνομα. [...]

Πατέρας: Όταν λοιπόν περισσότερα έθνη σχετίζονται χάρη στη γλώσσα ή τα ήθη και τα έθιμά τους, όπως συνδεόμαστε εμείς με τους Βουλγάρους, τους Σλοβένους, τους Τσέχους, τους Πολωνούς, τους Ρώσους και δυο, τρία άλλα έθνη, τότε θεωρούνται πως όλα μαζί αποτελούν μια οικογένεια, μια μεγάλη φυλή. Αυτή η φυλή και αυτή η σχέση που έχουμε μεταξύ μας ονομάζεται «η Σλαβική φυλή». Και απ' αυτή τη φυλή, εμείς (δηλαδή, οι Σέρβοι και οι Κροάτες), οι Βούλγαροι και οι Σλοβένοι, ονομαζόμαστε «Νοτιοσλάβοι» ή «Γιουγκοσλάβοι», επειδή εμείς ζούμε στα νότια, ενώ οι άλλοι Σλάβοι ζούνε στα βόρεια και στ' ανατολικά μας.

Srpska, I, σ. 9-17.

 Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του έθνους, όπως εξηγούνται σ' αυτό το σχολικό εγχειρίδιο; Ποια είναι τα ιδιαίτερα στοιχεία της σερβικής εθνικής ταυτότητας που παρουσιάζονται στο εγχειρίδιο; Ποιοι ήταν οι εκπαιδευτικοί στόχοι του κειμένου; Ποια είναι η δική σας γνώμη για τις εξηγήσεις που δίνονται εδώ; Συγκρίνετε τον ορισμό αυτό με σημερινούς ορισμούς του έθνους που βρίσκετε στα εγχειρίδια αγωγής του πολίτη της χώρα σας.

Γ-3. Ο ορισμός του έθνους από τον Ζίγια Γκιόκάλπ (1923)

Τι είναι λοιπόν το έθνος; Τι είναι αυτό το είδος υπέρτερης σχέσης που έχουμε μεταξύ μας, η οποία είναι ανώτερη και κυρίαρχη των φυλετικών, εθνοτικών, γεωγραφικών, πολιτικών και των βουλευτικών δυνάμεων; Η επιστήμη της κοινωνιολογίας αποδεικνύει πως αυτή η σχέση είναι μια σύμπραξη παιδείας, ανατροφής και κουλτούρας – με άλλα λόγια, αισθημάτων

[...] Είναι φανερό από τα παραπάνω πως το έθνος δεν είναι ένα σπλό συνάθροισμα φυλετικό, εθνοτικό, γεωγραφικό, πολιτικό ή βουλευτικό. Το έθνος είναι μια ομάδα η οποία αποτελείται από άνδρες και γυναίκες που έχουν γνωρίσει την ίδια εκπαίδευση, έχουν αφομοιώσει τα ίδια στοιχεία γλώσσας, θρησκείας, ηθικής κι αισθητικής [...] Επομένως, είναι μάταιο να αναζητούμε γενεαλογίες στην εθνικότητα. Το μόνο που πρέπει ν' αναζητήσουμε είναι μια εθνική εκπαίδευση, ανατροφή και ιδανικά.

Gökalp, σ. 11-15.

 Συγκρίνετε αυτό το κείμενο με το Β-39. Ποια είναι τα κύρια στοιχεία τα οποία τονίζει ο συγγραφέας ως χαρακτηριστικά της εθνικής ομάδας; Ποιο ρόλο αποδίδει στην εκπαίδευση;

Γ-4. Διάφοροι ορισμοί του έθνους από τον Μουσταφά Κεμάλ πασά

Α. Υπογραμμίζοντας το ρόλο της θρησκείας στη διάρκεια του πολέμου (1920)

Η γενική αρχή είναι η εξής: τα διάφορα ισλαμικά στοιχεία που ζουν μέσα σ' αυτές τις περιοχές τις οποίες σκιαγραφήσαμε ως εθνικά σύνορα είναι αληθινοί αδελφοί που σέβονται ο ένας τα εθνοτικά, εδαφικά και ηθικά δικαιώματα του άλλου. Επομένως, δε θέλουμε να κάνουμε οτιδήποτε ενάντια στις επιθυμίες αυτών των ανθρώπων. Αν υπάρχει κάτι το εντελώς βέβαιο για εμάς, είναι πως στο εσωτερικό των εθνικών συνόρων οι Κούρδοι, οι Τούρκοι, οι Λαζοί, οι Κιρκάσιοι και λοιποί, όλα αυτά τα ισλαμικά στοιχεία, έχουν κοινά συμφέροντα κι έχουν αποφασίσει να συνεργαστούν. Δεν έχουμε καμιά άλλη άποψη. Έχουμε έναν από καρδιάς πόθο να απολαύσουμε την αδελφική και θρησκευτική μας ενότητα. Επομένως, ποτέ να μην υποπευθείτε τον Λαζό ή τον Κούρδο [...] όταν του ζητηθεί η ψήφος του, αυτός θα την δώσει.

Ozturk, σ. 196-197.

Β. Προσθέτοντας το στοιχείο της κουλτούρας (1922)

Ο λαός της Τουρκίας, που είναι ενιαίος είτε φυλετικά

είτε θρησκευτικά και πολιτισμικά, είναι έμπλεοι αλληλοσεβασμού και αυτοθυσίας ο ένας για τον άλλον και απαρτίζουν ένα κοινωνικό σώμα το οποίο έχει κοινή μοίρα και κοινά συμφέροντα.

Atatürk'un, σ. 52.

Γ. Δίνοντας έμφαση στο στοιχείο της ενότητας (1924)

Αυτά είναι τα φυσικά και ιστορικά φαινόμενα που παρατηρήθηκε ότι διαδραμάτισαν ρόλο στη διαμόρφωση του Τουρκικού Έθνους:

1. Ενότητα πολιτικής οργάνωσης.
2. Ενότητα γλώσσας.
3. Γεωγραφική ενότητα.
4. Ενότητα φυλής και καταβολών.
5. Ιστορική συγγένεια.
6. Ηθική συγγένεια.

Όλες αυτές οι περιστάσεις, οι οποίες παρουσιάστηκαν στη διαμόρφωση του Τουρκικού Έθνους, δεν παρουσιάζονται πλήρως στα άλλα έθνη. Προκειμένου να διατυπώσουμε έναν γενικότερο ορισμό, μπορούμε να πούμε ότι, για να ονομάσουμε μια ορισμένη κοινότητα «έθνος», όλες ή τουλάχιστον κάποιες από αυτές τις περιστάσεις θα πρέπει να συντρέχουν.

Atatürk'un, σ. 70.

II. Αυτοπροσδιορισμοί

Γ-5. Τι σημαίνει να είσαι Βούλγαρος – επιστολή του Ιορδάνη Χατζηκωνσταντίνωφ προς τους εκδότες της εφημερίδας *Τανιγκράντσκι Βέστνικ* (1851)

Εγώ λοιπόν, γεμάτος ζωή και ζωντάνια, χαίρομαι να βλέπω τον αξιαγάπητο λαό μας, κι έτσι η καλωσύνη του δε μου επιτρέπει να μην του μείνω πιστός. Ας πούμε πως με ρωτά κάποιος αν είμαι λόγιος ή Βούλγαρος; Στη στιγμή θ' απαντήσω: «Είμαι Βούλγαρος». Επειδή δεν είναι σωστό να χτυπήσω και να προδώσω τις σλαβικές και βουλγαρικές μου ρίζες, ο αληθινός Βούλγαρος ούτε ψέματα λέει ούτε ζηλεύει, ούτε είναι ακαμάτης, υποκριτής ή λάγνος, ούτε αλλάζει την πίστη του για κανένα ψητό κοτόπουλο [...]. Ο Βούλγαρος δουλεύει σκληρά, σπέρνει, οργώνει, εμπορεύεται, πολεμά. Έχει πίστη, είναι φιλόξενος, έχει το φόβο

Δ. Γενίκευση και απλοποίηση (1929)

Ας δώσουμε λοιπόν έναν ορισμό ο οποίος θα μπορεί, όσο είναι αυτό δυνατόν, να ταιριάζει σε όλα τα έθνη. Αυτοί οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν:

Μια πλούσια κληρονομιά μνήμης

Μια ειλικρινή επιθυμία και συναίνεση να ζήσουν από κοινού. Μια επίκοινη θέληση να προστατέψουν την κοινή τους κληρονομιά σχηματίζουν μια κοινότητα, η οποία ονομάζεται «έθνος». Σύμφωνα με τα παραπάνω, όταν λέμε πως μια κοινότητα η οποία απαρτίζεται από ανθρώπους που ανήκουν στην ίδια κουλτούρα είναι ένα «έθνος», τότε δίνουμε το συντομότερο δυνατό ορισμό του «έθνους».

Atatürk'un, σ. 46.

Κατά τη γνώμη σας, γιατί υπάρχουν τόσο πολλοί ορισμοί του έθνους καθώς και τόσο διαφορετικές δυνατότητες ορισμού του; Μπορείτε να συνδέσετε τους διάφορους ορισμούς που έδωσε ο Ατατούρκ με συγκεκριμένες ιστορικές περιστάσεις, που θα μπορούσαν να έχουν επηρεάσει κάθε φορά τις αντιλήψεις του για το έθνος; Εσείς θα μπορούσατε να δώσετε έναν δικό σας ορισμό;

του Θεού, σεβασμό για το βασιλιά του και για όλα όσα διέταξαν ο Θεός και ο βασιλιάς του. Για όλους αυτούς τους λόγους εγώ είμαι Βούλγαρος και χάρη στην ευγενική βουλγαρική μου καταγωγή δεν μπορώ παρά να είμαι καλός και να έχω πίστη, ελπίδα και αγάπη.

Η χρησιμομάθεια στη βουλγαρική ιστορία, σ. 294-295.

Ο Ιορδάνης Χατζηκωνσταντίνωφ - Τζίζινοτ (1818 - 1882) γενήθηκε στα Βέλεσα. Σπούδασε στην πατρίδα του, στο Σαμάκοβο και στη Θεσσαλονίκη, κι εργάστηκε ως καθηγητής στα Βέλεσα, στα Σκόπια, στο Τέτοβο και στο Πρίλεπο. Πήρε ενεργό μέρος στο βουλγαρικό εκκλησιαστικό κίνημα και αναμείχθηκε σε θεατρικές κι άλλες δραστηριότητες στην περιοχή της κοινότητάς του. Επίσης, υπήρξε συλλέκτης εθνογραφικών και ιστορικών υλικών.

► **Εικ.11.** Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: σλοβενική καρτ ποστάλ (πρώιμος 20^{ός} αιώνας)

► **Εικ.12.** Ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός σε εικόνες: ρουμανική καρτ ποστάλ

România, σ. 55.

Αυτή η καρτ ποστάλ προέρχεται από μια μεγάλη σειρά παρόμοιων καρτών, που απεικονίζουν Ρουμάνους ντυμένους με εθνικές ενδυμασίες ή να ασχολούνται με παραδοσιακές δραστηριότητες.

Συγκρίνετε τις δυο καρτ ποστάλ. Είναι δυνατό μια κάρτα να ενισχύσει την εθνική ταυτότητα; Αν ναι, πώς;

Γ-6. Τι σημαίνει να είσαι Τούρκος – η άποψη του δόκτορα Ριζά Νουρ (1932)

Το τουρκικό έθνος είναι το πιο ευνοημένο από το Θεό. Ευφύια, ηρωισμός, επιστήμη και καλλιτεχνικές ικανότητες του δόθηκαν περισσότερο απ' ότι σ' οποιοδήποτε άλλο έθνος. Εμείς είμαστε εκείνοι που, πριν από την εποχή του Χριστού όσο και μετά από αυτήν, δημιουργήσαμε πολιτισμούς και πολιτισμούς σε ολόκληρο το χώρο από τη Σινική Θάλασσα ως τα Βαλκάνια, την Αίγυπτο και το Μαρόκο. Και το κάναμε αυτό χάρη στην αξία αυτού του πολύτιμου κοσμήματός μας, της ικανότητας του τουρκικού αίματος. [...]

Nur, σ. 523.

Γ-7. Τι σημαίνει να είσαι Αλβανός – η άποψη του Πάσκο Βάσα (1879)

Σύμφωνα με την ιδέα μας λοιπόν, είτε είναι Μουσουλμάνοι είτε Ορθόδοξοι ή Καθολικοί, ο αλβανικός πληθυσμός είναι και παραμένει τέτοιος όπως ήταν εδώ και τριάντα αιώνες: ο πιο αρχαίος λαός της Ευρώπης, η ράτσα που έχει ανακατευτεί λιγότερο απ' όλες τις γνωστές ράτσες, μια ράτσα η οποία, χάρη σ' ένα φαινόμενο που μοιάζει θαυμαστό και ανεξήγητο, αντιστάθηκε στον καιρό που τα πάντα καταστρέφει και μεταμορφώνει και κατόρθωσε να διατηρήσει τη γλώσσα της χωρίς να έχει καμιά λογοτεχνία ή κανέναν ανεπτυγμένο πολιτισμό· και μάλιστα, κατόρθω-

σε να διατηρήσει τον αρχικό και χαρακτηριστικό της τύπο χωρίς να φανεί αντικοινωνική και χωρίς ν' αρνηθεί, στις εξωτερικές τους εκδηλώσεις, την πίστη και το τελετουργικό των θρησκειών τις οποίες αγκάλιασε στη νικηφόρα τους πορεία μέσα από τις εξελίξεις των αιώνων.

Vasa, σ. 22.

Ο Πάσκο Βάσα (1825-1892), γεννημένος στη Σκόδρα, ήταν ένας από τους επιφανέστερους αλβανούς συγγραφείς και πολιτικούς του 19^{ου} αιώνα. Έπειτα από μια περιπετειώδη νιότη (πήρε μέρος στην ιταλική επανάσταση του 1848), έγινε ανώτερος υπάλληλος του οθωμανικού κράτους και κατέληξε γενικός διοικητής του Λιβάνου. Μολονότι έμεινε πιστός υπηρέτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενίσχυσε πολλές αλβανικές πολιτισμικές εταιρείες και δημοσίευσε ένα εκτενές έργο με αντικείμενο την αλβανική γλώσσα, ιστορία και πολιτική. Τα πολιτικά του σχέδια δεν απέβλεπαν στη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Αλβανίας, αλλά στην ένωση όλων των αλβανόφωνων οθωμανικών περιοχών στο πλαίσιο ενός βιλαετιού το οποίο θα διέθετε σε κάποιο βαθμό τοπική αυτονομία.

Γ- 8. Τι σημαίνει να είσαι Σλοβένος – ο Δημήτρης Ρούπελ για τον χαρακτήρα των Σλοβένων (1987)

Στο παρελθόν φαίνεται πως ο θρησκευτικός προσηλυτισμός υπήρξε ένα μεγάλο εργαλείο της σλοβενικής απελευθέρωσης. Προσηλυτισμός σημαίνει την αντικατάσταση των θεών, των αγίων, των ηθών και των πολιτισμών. Συνιστά μια κοινωνική αναστάτωση η οποία ανατρέπει αξίες, ιδέες, κανόνες και νόμους. Ο προσηλυτισμός από μια πίστη σε μια άλλη υπήρξε χαρακτηριστικό του σλοβενικού έθνους ήδη από τις απαρχές του. [...]

Κανένας από τους μεγάλους προσηλυτισμούς δεν έσπρωξε τους Σλοβένους προς τα πίσω. Αντιθέτως, όλοι τούς επέτρεψαν να επιβιώσουν και να προοδεύσουν. Από την άλλη μεριά, το να ζεις αλλάζοντας πίστη συνεπάγεται την ανάπτυξη μιας ορισμένης νοοτροπίας ή εθνικού πνεύματος. Προσωρινά, αυτή η νοοτροπία θα μπορούσε να οριστεί ως πνεύμα προσαρμογής, συμβιβασμού και μεταρσίωσης καθώς και ως ορθολογισμός και ανοιχτομυαλιά. Στην πολιτική οι Σλοβένοι συχνά ακολούθησαν το μονοπάτι των

μικρών βημάτων, των δύσκολων συμμαχιών καθώς και της ελαστικότητας, που μερικές φορές τους εξασφάλισε σκληρές και ηθικολογικές επικρίσεις. Η ίδια νοοτροπία οδήγησε επίσης στην παραίτηση η οποία εκφραζόταν με τη μετανάστευση και μ' ένα υψηλό ποσοστό αυτοκτονιών.

Stokes, σ. 281-282.

Ο Δημήτρης Ρούπελ είναι σλοβένος διανοούμενος και πολιτικός. Γεννημένος το 1946, σπούδασε φιλολογία και κοινωνιολογία και αργότερα δίδαξε στο πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνας. Τη δεκαετία του 1980 τέθηκε επικεφαλής των κριτικών περιοδικών *Problemi* και *Nova Revija*, τα οποία υποστήριζαν την ιδέα της σλοβενικής ανεξαρτησίας. Τον Ιανουάριο του 1989 έγινε πρόεδρος της Σλοβενικής Δημοκρατικής Ένωσης. Η Σλοβενική Δημοκρατική Ένωση προσχώρησε στον συνασπισμό της αντιπολίτευσης DEMOS, ο οποίος κέρδισε τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές στη Σλοβενία, τον Απρίλιο του 1990. Στη συνέχεια, ο Ρούπελ αναδείχθηκε σ' έναν από τους επιφανέστερους πολιτικούς της Σλοβενίας κι έγινε δυο φορές υπουργός Εξωτερικών.

Ξανακοιτάzte τα τέσσερα κείμενα που διαβάσατε παραπάνω. Βρείτε πώς κλίνεται η αντωνυμία «εμείς» σε καθένα από αυτά και καλύψτε τα τυχόν κενά με τη δική σας ταυτότητα. Μπορείτε ν' αναγνωρίσετε οποιαδήποτε κοινά στοιχεία; Κάνετε έναν κατάλογο των κοινών στοιχείων και των διαφορών που αναδεικνύουν αυτά τα κείμενα.

Γ-9. Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός των ρουμάνων χωρικών – αναμνήσεις του Γεωργίου Ιονέσκου Γκιών (1889)

Ποιος δε θυμάται πως ακόμη και στα πρόσφατα χρόνια, αν ρωτούσες έναν χωρικό: «Εσύ λοιπόν, τι είσαι;», εκείνος σου απαντούσε ξύνοντας το κεφάλι του και χαμογελώντας υπάκουα: «Τι να είμαι εγώ, Κύριε; Χριστιανός, είμαι, σαν όλους τους άλλους χριστιανούς, θεοφοβούμενος!». Τον ρώτησα λοιπόν μιλώντας με το δικό του τρόπο: «Δόξα τω Θεώ, ξάδερφε! Αλλά τι, μονάχα χριστιανός είσαι; Χριστιανός! Και ο Βούλγαρος, χριστιανός είναι!... Και ο Μόσκο-

βος, κι αυτός χριστιανός!... Χριστιανός και ο Έλληνας! Κι εσύ, χριστιανός είσαι! Αλλά είσαι μαζί μ' αυτό και κάτι άλλο, έτσι δεν είναι; Δε νιώθεις πως είσαι βγαλμένος απ' όλους σου τους προγόνους, Ρουμάνος, Ρουμάνος χλωρός σαν τη βαλανιδιά, που με το

γενναίο σου χέρι τσακίζεις το στέρνο τού εχθρού;». «Τι να σας πω, Κύριε», μου απάντησε ο επαρχιώτης, «Εγώ δεν ξέρω από τέτοια πράγματα, εσείς μιλάτε σαν από βιβλίο...»

Ionescu-Gion, σ. 16-17.

🔑 Ο Γεώργιος Ιονέσκου Γκιών (1867-1904) ήταν πολυγραφότατος δημοσιογράφος και ιστορικός. Έχοντας σπουδάσει στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες, εργάστηκε ως καθηγητής γαλλικών και ιστορίας κι αργότερα έγινε γενικός επιθεωρητής μέσης εκπαίδευσης. Το απόσπασμα αυτό προέρχεται από ένα δημόσιο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Αθήναιο του Βουκουρεστίου.

📌 Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας τη διαφορά μεταξύ θρησκευτικής κι εθνικής ταυτότητας; Ποια από τις δυο είναι πιο σημαντική στη θεώρηση του Ιονέσκου Γκιών; Για ποιους λόγους η εθνική ταυτότητα έγινε πιο σημαντική από τη θρησκευτική στα τέλη του 19^{ου} αιώνα; Μπορείτε να σκεφτείτε ποια σχέση υπήρχε ανάμεσα σ' αυτό το φαινόμενο και τη διαμόρφωση των εθνικών κρατών;

► **Εικ.13. Το περίπτερο της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης στη Διεθνή Έκθεση των Παρισίων (1900)**

Bennett, σ. 30.

🔑 Στις διεθνείς και στις παγκόσμιες εκθέσεις κάθε κράτος προσπαθούσε ν' αναδείξει την ιδιαίτερή του ταυτότητα και τα ατομικά του χαρακτηριστικά.

Ποια είναι τα κύρια στοιχεία τα οποία αναδεικνύει το περίπτερο της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης στη Διεθνή Έκθεση των Παρισίων του 1900; Αναλύστε το βάθος της εικόνας (τα αρχιτεκτονικά στοιχεία), τις φορεσιές, την επίπλωση, τις δραστηριότητες που απεικονίζονται και τη στάση των χαρακτήρων. Συγκεντρώστε πληροφορίες για την τελευταία παγκόσμια έκθεση που οργανώθηκε και για τη συμμετοχή της δικής σας χώρας σ' αυτήν. Ποια ιδιαίτερα στοιχεία επέλεξε το κράτος σας να παρουσιάσει εκεί;

Γ-10. Μη εθνικός αυτοπροσδιορισμός στη Μακεδονία – η εμπειρία του Χ. Ν. Μπραϊλσφορντ (1905)

Η μνήμη του παρελθόντος είχε εντελώς χαθεί και τίποτε δεν απέμενε πια από αυτήν, πέρα από μια θολή παράδοση μεταξύ των χωρικών, πως οι πρόγονοί τους ήταν κάποτε ελεύθεροι. Ρώτησα λοιπόν κάποια αγόρια από ένα μακρινό ορεινό χωριό κοντά στην Οχρίδα, που δεν είχε ούτε δάσκαλο ούτε δικό του παπά και όπου δε βρισκόταν ούτε ένας άνθρωπος που να ξέρει να διαβάζει, θέλοντας να διαπιστώσω την έκταση της παραδοσιακής γνώσης που κατείχαν. Τα πήρα μαζί μου στα ερείπια του κάστρου του βούλγαρου τσάρου, που δεσπόζει πάνω στη λίμνη

III. Εθνικά σύμβολα

Γ-11. Ο Ρήγας Βελεστινλής περιγράφει τη σημαία και τα σύμβολα της ελληνικής αβασίλευτης δημοκρατίας, όπως τα οραματίζεται (1797)

Η σημαία, οπού βάνεται εις τα μπαϊράκια, και παντιέrais της ελληνικής Δημοκρατίας είναι εν ρόπαλον του Ηρακλέους με τρεις σταυρούς επάνω· τα δε μπαϊράκια και η παντιέrais είναι τρίχροα, από μαύρον, άσπρον και κόκκινον, το κόκκινον επάνω, το άσπρον εις την μέσην, και το μαύρον κάτω.³² Το κόκκινον σημαίνει την αυτοκρατορικήν πορφύραν, και αυτεξουσιότητα του ελληνικού λαού· το εμεταχειρίζοντο οι προπάτορές μας ως ένδυμα πολέμου,

και την πεδιάδα από την κορυφή ενός απότομου και περίεργα στρογγυλεμένου λόφου. «-Ποιος το έχτισε αυτό το μέρος;», τα ρώτησα. Η απάντηση ήταν σημαντική: «-Οι Ελεύθεροι». «-Και ποιοι ήταν αυτοί;» «-Οι παππούδες μας». «-Ναι, αλλά αυτοί ήταν Σέρβοι, Βούλγαροι, Έλληνες ή Τούρκοι;» «-Τούρκοι δεν ήταν, ήταν Χριστιανοί!». Τίποτε παραπάνω από αυτό δεν έμοιαζαν να ξέρουν.

Brailsford, σ. 99-100.

Ο Χένρυ Νόελ Μπραϊλσφορντ (1873-1958) ήταν ένας βρετανός δημοσιογράφος ο οποίος έζησε πολλά χρόνια στα Βαλκάνια, πρώτα ως εθελοντής στη Λεγεώνα των Φιλελλήνων κι έπειτα ως ανταποκριτής και ως επικεφαλής της βρετανικής αποστολής για την ανακούφιση της Μακεδονίας, το 1903. Συμπαθούσε τη μακεδονική υπόθεση και δημοσίευσε μια πολιτισμική και ιστορική επισκόπηση της περιοχής το 1905.

Ποια ήταν η κύρια πηγή αυτοπροσδιορισμού αυτών των αγοριών; Γιατί τονίζει ο συγγραφέας πως στο χωριό δεν υπήρχε ούτε σχολείο ούτε παπάς και πως ο πληθυσμός ήταν αναλφάβητος; Εσείς πιστεύετε πως οι απαντήσεις των αγοριών θα ήταν διαφορετικές, αν ίσχυαν διαφορετικές συνθήκες;

θέλοντες να μη φαίνωνται αι πληγαί οπού έτρεχον αίμα διά να μη δειλιώσιν οι στρατιώται.

Το άσπρον σημαίνει την αθωότητα της δικαίας ημών αφορμής κατά της τυρρανίας.

Το μαύρον σημαίνει τον υπέρ πατρίδος και ελευθερίας ημών θάνατον.

Όλοι οι Έλληνες στρατιώται φορούν εις το κεφάλι περικεφαλαίαν.

Όλοι οι Έλληνες στρατιώται έχουν μίαν μπαγιωνέταν, την οποίαν φορούν εις την μέσην των ωσάν χαντζιάρι, και εν καιρώ ανάγκης ή παρατάξεως την περνούν εις το τουφέκι των.

Το φόρεμα των Ελλήνων στρατιωτών είναι το ηρωι-

32 Τα τρία αυτά χρώματα είχε και η σημαία της γαλλικής δημοκρατίας, μόνο που αντί του μαύρου είχε το γαλάζιο.

κόν, μαύρον αντερί, άσπρον υποκάμισον, και κόκκινα χολέβια ή κάλτζαις.

Κάθε Έλλην και Ελληνίς, ομοίως και κάθε κάτοικος της δημοκρατίας ταύτης πρέπει να φορή εις την περικεφαλαίαν του, ή την σκούφίαν του εν παρόμοιον ρόπαλον καθώς είναι εις την αρχήν, γραμμένον ή κεντημένον εις άσπρον πανί, ή ας είναι και από πάφιλον· τούτο είναι το σημείον τού να γνωρίζονται οι ελεύθεροι δημοκράται, και ισότιμοι αδελφοί.

Παρθενών, σ. 555-556.

Λίγα μόνον από τα σύμβολα που προτείνει ο Ρήγας υιοθετήθηκαν από το ελληνικό κράτος μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας. Προσπαθήστε να βρείτε επιχειρήματα υπέρ ή κατά των κοινών ενδυματολογικών κωδίκων για όλους τους κατοίκους ενός κράτους.

Συγκρίνετε τη σημαία που πρότεινε ο Ρήγας με τη σημερινή σημαία του ελληνικού κράτους (Εικ.17).

► **Εικ.14. Η σημαία των Ψαρών στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, με το σύνθημα «Ελευθερία ή θάνατος», τον σταυρό και τα σύμβολα της μυστικής Φιλικής Εταιρείας**

Σημαίες, σ. 22.

Γ-12. Η σημασία της αλβανικής σημαίας, όπως την ανέπτυξε ο επίσκοπος Φαν Στυλιανός Νόλι στον επικήδειο που εκφώνησε για τον Φαϊκ Κόνιτσα (1942)

Ας προσθέσω και μερικές λέξεις σχετικά με την αλβανική σημαία. Όπως όλοι γνωρίζετε, καμιά από τις

σημαίες των βαλκάνιων γειτόνων μας δεν έχει ηλικία παλαιότερη από ενάμισι αιώνα. Μερικές απ' αυτές δεν είναι ούτε καν έναν αιώνα παλιές. Η δική μας όμως, είναι τουλάχιστον πεντακοσίων χρόνων και ίσως, ακόμη παλαιότερη. Ήταν η σημαία του Γεώργιου Καστριώτη Σκεντέρμπεη, του εθνικού ήρωα της Αλβανίας, ο οποίος πολέμησε για ένα τέταρτο του

αιώνα εναντίον των Τούρκων και υπήρξε ο τελευταίος χριστιανός πολεμιστής των Βαλκανίων που αφήφισε νικηφόρα τους μεγαλύτερους Σουλτάνους της Τουρκίας. Μετά το θάνατο του Σκεντέρμπεη όμως, η Αλβανία, αφημένη από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις στη μοίρα της, αναγκάστηκε να στενάζει επί τεσσαράμισι αιώνες κάτω από το ζυγό του ακατανόμαστου Τούρκου. Σε όλη αυτή την περίοδο η σημαία του Σκεντέρμπεη είχε ξεχαστεί – κανείς δεν ήξερε την ύπαρξή της, ώσπου ένας νεαρός λόγιος την ξέθαψε από μια βιβλιοθήκη, βρίσκοντάς την σε μια βιογραφία του Σκεντέρμπεη από τον Μπαρλέτιο, στα λατινικά. Ο λόγιος αυτός ήταν ο Φαϊκ Κόνιτσα και η σημαία που σκεπάζει τώρα τη σωρό του, η κόκκινη σημαία με το μαύρο δικέφαλο αετό, είναι η σημαία που αυτός έφερε ξανά στο φως.

Konitza 2000, σ. 174.

Κ Ο επικήδειος δεν εκφωνήθηκε στην Αλβανία, αλλά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τον καιρό του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, κι ενώ η Αλβανία βρισκόταν υπό ιταλική κατοχή. Ο Φαν Νόλι (1882-1965) ήταν ορθόδοξος επίσκοπος κι επίσης, πρωθυπουργός και αντιβασιλέας της Αλβανίας για μισό χρόνο, το 1924. Αντίπαλος του Αχμέτ Ζώγου, αναγκάστηκε σε εξορία και τελικά εγκαταστάθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου αναδείχθηκε σε ηγετική μορφή της αλβανοαμερικανικής κοινότητας. Δημοσίευσε πολλά έργα θρησκευτικού, φιλολογικού και ιστορικού περιεχομένου και το 1945, σε ηλικία εξηντατριών χρόνων, πήρε το διδακτορικό του από το Πανεπιστήμιο της Βοστώνης με τη διατριβή του για τον Σκεντέρμπεη. Μολονότι οι προσωπικές του σχέσεις με τον Φαϊκ Κόνιτσα (βλ. επίσης Β-35) είχαν χειροτερέψει την περίοδο που ο τελευταίος υπηρετούσε ως αλβανός πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον, στη διάρκεια της βασιλείας του Ζώγου, οι δυο αυτοί διανοούμενοι άρχισαν ξανά να συνεργάζονται, ιδίως αφότου η Αλβανία βρέθηκε υπό κατοχή το 1939.

Σ Αναλύστε τα κείμενα Γ-11 και Γ-12. Γνωρίζετε τη συμβολική σημασία της δικής σας σημαίας; Τι συνδέετε με κάποια συγκεκριμένη ιστορία ή της προσδίδετε κάποιο ιδιαίτερο νόημα;

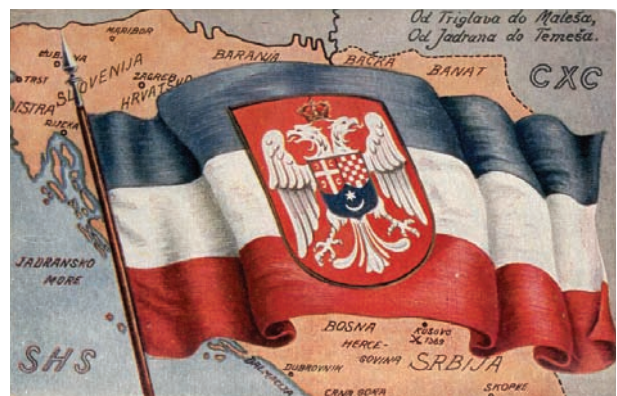
► **Εικ.15.** Η ρουμανική σημαία της Αστικής Φρουράς του Βουκουρεστίου, με το σύνθημα «Η ισχύς εν τη ενώσει» (1867)

Κ Οι δυο γυναικείοι χαρακτήρες είναι αλληγορίες των ρουμανικών ηγεμονιών, της Μολδαβίας και της Βλαχίας, οι οποίες ενώθηκαν σ' ένα κράτος το 1859.

Σ Για ποιο σκοπό συμπεριλήφθηκαν αυτά τα στοιχεία, τα οποία αναφέρονταν αποκλειστικά σε μια εθνικής εμβέλειας εξέλιξη, σε μια σημαία η οποία προοριζόταν για έναν τοπικό θεσμό;

► **Εικ.16.** Σημαία και θυρεός του βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων / βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας (μετά το 1929)

Dimiç.

 Η σημαία και ο θυρεός συνδυάζουν τα εθνικά σύμβολα των τριών κυρίαρχων εθνών του πρώτου Γιουγκοσλαβικού κράτους.

 Ποιος ήταν ο σκοπός αυτής της εικόνας;

► Εικ.17. Οι σημαίες των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σήμερα

 Αλβανία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Ελλάδα, ΠΓ Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ρουμανία, Σερβία και Μαυροβούνιο, Σλοβενία, Τουρκία.

 Προσπαθήστε να εξακριβώσετε το συμβολικό νόημα αυτών των σημαιών. Συγκρίνετε τα χρώματά τους και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται. Συγκρίνετέ τις με τις άλλες ευρωπαϊκές σημαίες.

Γ-13. Εθνικοί ύμνοι

Α. Ο ελληνικός εθνικός ύμνος (1823)

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζω από την όψη
που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

Εκεί μέσα εκατοικούσες
πικραμένη, εντροπαλή,
κι ένα στόμα ακαρτερούσες,
έλα πάλι, να σου πει.

Άργει να 'λθει εκείνη η μέρα,
και ήταν όλα σιωπηλά,
γιατί τα 'σκιαζε η φοβέρα
και τα πλάκωνε η σκλαβιά.

Ναι, αλλά τώρα αντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου με ορμή,
που ακατάπαυστα γυρεύει
ή τη νίκη ή τη θανά.

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

Καψωμένος, σ. 93-94.

 Οι στίχοι αυτοί προέρχονται από τον Ύμνο εις την ελευθερία, του Διονύσιου Σολωμού, ενός από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές (1798-1857). Ο Ύμνος εις την ελευθερία αποτελείται από εκατόν πενήντα οκτώ στροφές και γράφτηκε στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Οι δυο πρώτες στροφές μελοποιήθηκαν από τον Νικόλαο Μάντζαρο κι έγιναν ο εθνικός ύμνος της Ελλάδας το 1864, αντικαθιστώντας την ελληνική μετάφραση του βαυαρικού εθνικού ύμνου, ο οποίος χρησιμοποιούνταν ως τότε.

Β. Ο κροατικός εθνικός ύμνος (1835)

Όμορφη πατρίδα μας
Χώρα ηρωική και αγαπημένη
Παλιάς δόξας κληρονόμη
Ας ευτυχείς παντοτινά!
Αγαπημένη και δοξασμένη
Αγαπημένη και μοναδική
Αγαπημένη εκεί που είσαι ίσια
Αγαπημένη κι εκεί που είσαι ορεινή
Κύλα Σάβα, κύλα Δράβα,
Κι εσύ Δούναβη, μη χάνεις την ορμή σου
Κι εσύ θάλασσα γαλανή, σ' όλο τον κόσμο πες το
Πόσο πολύ αγαπά ο Κροάτης το έθνος του!

Za Hrvatsku, σ. 5.

 Οι στίχοι του κροατικού εθνικού ύμνου γράφθηκαν από τον Αντώνιο Μιχάνοβιτς (1796-1861) και δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Danica* (Αυγερινός) το 1835. Ο Μιχάνοβιτς γεννήθηκε στο Ζάγκρεμπ. Διετέλεσε αξιωματικός στο στρατό των Αψβούργων και αργότερα έγινε διπλωμάτης. Τη δεκαετία του 1840 οι στίχοι του μελοποιήθηκαν από τον Ιωσήφ Ρούνιανιν (1821-1878), επίσης αξιωματικό του στρατού των Αψβούργων. Οι Κροάτες άρχισαν να θεωρούν αυτό το ποίημα εθνικό τους ύμνο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Τον καιρό της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας ανα-

γνωρίστηκε ως ύμνος της ομόσπονδης δημοκρατίας της Κροατίας, αλλά παιζόταν επίσημα μόνο μετά τον γιουγκοσλαβικό εθνικό ύμνο (*Εμπρός, Σλάβοι!*). Μετά το 1991, η *Κροατική πατρίδα* έγινε ο επίσημος κροατικός εθνικός ύμνος, γνωστός με τον τίτλο *Η όμορφη (πατρίδα μας)*. Στην αρχική του εκδοχή η «γαλανή θάλασσα» δεν αναφερόταν· αυτές οι δυο λέξεις προστέθηκαν τη δεκαετία του 1990.

Γ. Ο αλβανικός εθνικός ύμνος (1912)

Όλοι γύρω απ' τη σημαία ενωμένοι
Μ' έναν πόθο κι ένα σκοπό
Ας δώσουμε το λόγο της τιμής μας
Πως για τη σωτηρία μας θ' αγωνιστούμε
Μόνον ο γεννημένος προδότης
Αφήνει τον αγώνα μας.
Ο γενναίος δε δειλιάζει
Αλλά γίνεται μάρτυρας.
Με τ' όπλο στο χέρι θα μείνει
Να φυλά από παντού την πατρίδα.
Τα δικαιώματά μας δεν τα δίνουμε
Οι εχθροί δεν έχουνε θέση εδώ.
Γιατί ο ίδιος ο Παντοδύναμος όρισε
Τα άλλα έθνη να χαθούν από τη γη
Αλλά η Αλβανία πάντα να ζει
Γιατί γι' αυτήν, γι' αυτήν αγωνιζόμαστε.

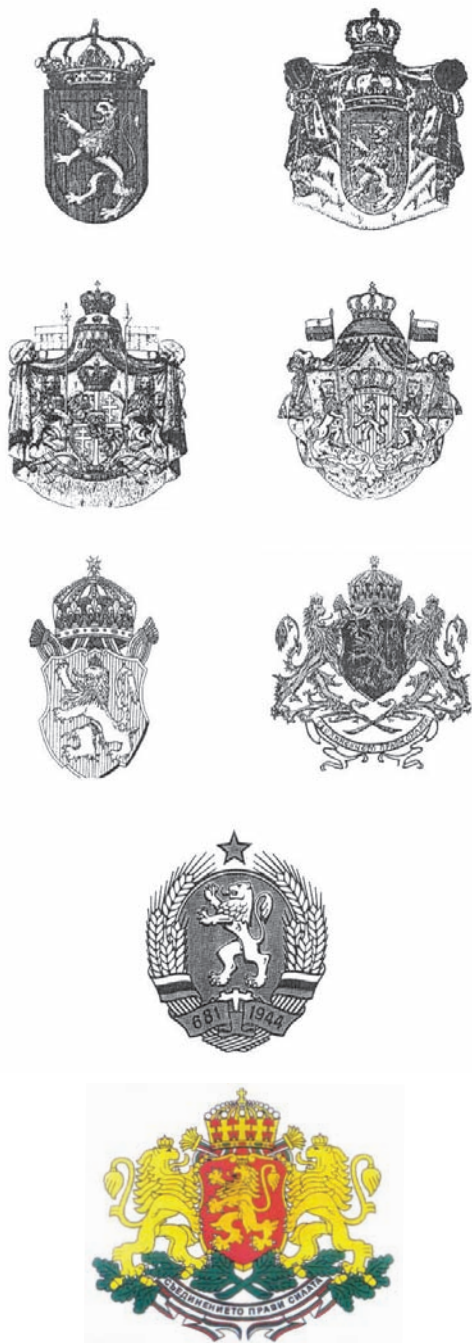
<http://www.albanian.com/information/history/index.html>

 Οι στίχοι γράφθηκαν από τον Αλέξη Σταύρο Δρένοβα ή αλλιώς Ασδρένη (1872-1947). Ο ποιητής πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη Ρουμανία και πέθανε στο Βουκουρέστι. Ο αρχικός τίτλος ήταν *Betimi mi flamur* (Όρκος στη σημαία) και δημοσιεύτηκε το 1912 στο *Liri e Shqiperise* (Αλβανική Ελευθερία), μια αλβανική εφημερίδα της Σόφιας. Οι δυο πρώτες στροφές, σε μουσική του ρουμάνου συνθέτη Κυπριανού Πορουμπρέσκου (1853-1883), έγιναν ο επίσημος ύμνος της Αλβανίας το 1912.

Τι γνωρίζετε για τον εθνικό ύμνο της δικής σας χώρας;

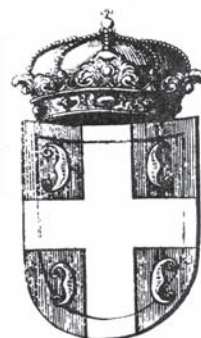
► **Εικ.18.** Η εξέλιξη του βουλγαρικού θυρεού από το 1741 ως σήμερα

i Ποια είναι τα κοινά στοιχεία που παρουσιάζονται σε όλους τους βουλγαρικούς θυρεούς; Ποια στοιχεία έχει ο θυρεός της δικής σας χώρας; Βρείτε τη συμβολική τους σημασία.

► **Εικ.19.** Ο σερβικός θυρεός που σχεδίασε ο Παβόο Ρίττερ Βιτέζοβιτς (1701)

SERBLIA.

*Signa Crucem, calybeq; rubro fert Serbia campo
Pro Cruce non paucos Serbia passa focus.
Nunc Cruce prostrata, tamen ultro fulminet ictus;
Hinc fato & facto Sevia dicta venit.*

Davidov, σ. 21.

► **Εικ.20.** Ο θυρεός του βασιλείου της Σερβίας (δεκαετία του 1880)

Ljušić, 2001.

key Ο θυρεός συνδυάζει έναν βασιλικό (βυζαντινό) δικέφαλο αετό με την ασπίδα με τα τέσσερα σλαβονικά σίγμα. Αυτός ο θυρεός σχεδιάστηκε από τον ιστορικό και πολιτικό Στόγιαν Νοβάκοβιτς.

i Συγκρίνετε τις δυο εικόνες. Αναλύστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Σχολιάστε τις.

► **Εικ.21. Ο θυρεός του Μαυροβούνιου**

? Γιατί χρειάζεται θυρεό ένα κράτος και ποια πράγματα θα έπρεπε να εκφράζει αυτός; Θα μπορούσαμε άραγε να θεωρήσουμε πως ο θυρεός αποτελεί στοιχείο της εθνικής ταυτότητας ή μόνον της κρατικής υπόστασης; Τι πράγματα θα έπρεπε να εκφράζει ο θυρεός ενός πολυεθνικού κράτους;

► **Εικ.22. Η μοναρχία και το κράτος – ρουμανική καρτ ποστάλ με την απεικόνιση του βασιλιά Καρόλου Α΄ (1866-1914).**

? Γιατί κυκλοφορούσε μια καρτ ποστάλ με την εικόνα τού βασιλιά της χώρας; Πώς απεικονίζεται εδώ ο ηγεμόνας; Ποια συναισθήματα και ποιες στάσεις προσπαθεί να μεταδώσει η εικόνα;

Γ-14. Η προσπάθεια να καθιερωθεί μια ελληνική εθνική ενδυμασία (1843)

Χάριν οικονομίας και εθνικής φιλοτιμίας, και προς αποφυγήν της ξένης πολυτελείας και διαφθοράς (η οποία κατήντησε τα πράγματα της Ελλάδος εις την σημερινήν κατάστασιν) εσύμφερε [... να σχηματισθεί εθνικόν φόρεμα εύωνον, καλόν, σύμμετρον, γινόμενον από την ύλην και τους τεχνίτας του τόπου όσον το δυνατόν, [...] ως διακριτικόν του έθνους των, συνδέον τους πάντας εις την εθνικήν ολομέλειαν και αρμόζον εις την ενεργουμένην εθνικήν διάπλασιν. Είναι βέβαιον ότι ως έθνος ιδιάζον, μετέχον της Ασίας και της Ευρώπης, και τιμώμενον διά την ένδοξον καταγωγήν του, οι Έλληνες πρέπει να έχωσι εθνικήν ενδυμασίαν, ανατροφήν, δίαίταν.

Πολίτης, σ. 124.

? Βρείτε για ποιους λόγους ο συγγραφέας προσπαθεί να πείσει πως είναι αναγκαία μια εθνική φορεσιά. Συμφωνείτε με την επιχειρηματολογία του; Η δική σας χώρα έχει κάποια «εθνική ενδυμασία»;

► **Εικ. 23. Σέρβα χωριατοπούλα ντυμένη με «εθνική ενδυμασία» (1865)**

Todić, σ. 132.

Πίνακας 3: Οι κυριότερες εθνικές γιορτές στα σημερινά κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Χώρα	Ημερομηνία	Σημασία
Αλβανία	28 ^η Νοεμβρίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1912)
Βοσνία και Ερζεγοβίνη	1 ^η Μαρτίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1992)
Βουλγαρία	3 ^η Μαρτίου	Ημέρα της απελευθέρωσης (1878)
Ελλάδα	25 ^η Μαρτίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1821)
Κροατία	8 ^η Οκτωβρίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1991)
Κύπρος	1 ^η Οκτωβρίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1960)
ΠΓ Δημοκρατία της Μακεδονίας	8 ^η Σεπτεμβρίου	Ημέρα της ανεξαρτησίας (1991)
Ρουμανία	1 ^η Δεκεμβρίου	Ημέρα της ένωσης (1918)
Σερβία και Μαυροβούνιο	29 ^η Νοεμβρίου	Ημέρα της δημοκρατίας (1945)
Σλοβενία	25 ^η Ιουνίου	Ημέρα της κρατικής υπόστασης (1991)
Τουρκία	29 ^η Οκτωβρίου	Ημέρα της δημοκρατίας (1923)

www.seeurope.net:http://en.wikipedia.org

Οι εθνικές εορτές γιορτάζουν ορισμένα γεγονότα τα οποία θεωρούνται σημαντικά για την ανάπτυξη του εθνικού κράτους. Στην ιστορία ενός κράτους, ανάλογα με τις πολιτικές περιστάσεις, οι εθνικές εορτές μπορούν να αλλάξουν. Ωστόσο, υπάρχουν κράτη τα οποία διατήρησαν σ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής τους την ίδια εθνική εορτή, όπως η Αλβανία. Ένα καλό παράδειγμα αλλαγής εθνικών εορτών είναι η Ρουμανία. Οι πιο σημαντικές εθνικές εορτές κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19ου και του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα ήταν οι εξής: η 10η Μαΐου, η οποία είχε τριπλή σημασία: της στέψης του Καρόλου Α΄ Χοεντζόλλερν ως ηγεμόνα της Ρουμανίας (1866), της ανακήρυξης της ρουμανικής ανεξαρτησίας (1877) και της ανακήρυξης του βασιλείου της Ρουμανίας (1881) και η 24η Ιανουαρίου, η ημέρα της ένωσης της Μολδαβίας και της Βλαχίας το 1859. Επίσης, γιορτάζονταν ως εθνικές εορτές τα γενέθλια του βασιλιά και της βασίλισσας. Επί κομμουνιστικού καθεστώτος εθνική εορτή ήταν η 23η Αυγούστου του 1944, όταν η Ρουμανία αποχώρησε από τον Άξονα και προσχώρησε στις Συμμαχικές Δυνάμεις, κι επίσης κάποιες άλλες διεθνών καταβολών εορτές, όπως η Πρωτομαγιά και η 7η Νοεμβρίου. Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, επιλέχθηκε ως εθνική εορτή η 1η Δεκεμβρίου (του 1918), δηλαδή η ημέρα της ένωσης της Τρανσυλβανίας με το βασίλειο της Ρουμανίας και της δημιουργίας, κατ' αυτό τον τρόπο, της Μεγάλης Ρουμανίας.

Τι είδους γεγονότα γιορτάζονται στις διάφορες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, σύμφωνα με τον πίνακα που είδατε εδώ; Ποιες άλλες ιστορικές ημερομηνίες γιορτάζονται στη δική σας χώρα;

Κάνετε τη δική σας έρευνα:

Για να βρείτε περισσότερα για τις εθνικές εορτές της δικής σας χώρας και για τον τρόπο που ο κόσμος τις αντιλαμβάνεται και τις θυμάται, μπορείτε να κάνετε λίγη προσωπική έρευνα, η οποία μάλιστα μπορεί να είναι και ευχάριστη. Μπορείτε να συζητήσετε αυτά τα ζητήματα με τα μέλη της οικογένειάς σας, τους γείτονες ή άλλους ανθρώπους τους οποίους θέλετε να χρησιμοποιήσετε ως πηγές. Ρωτήστε τους τι γνωρίζουν για τη σημασία της εθνικής γιορτής, αν τυχόν γιόρταζαν διαφορετικές εθνικές γιορτές σε παλιότερα χρόνια, πώς γινόταν ο επίσημος εορτασμός της εθνικής γιορτής, όταν οι ίδιοι ήταν παιδιά ή έφηβοι αλλά και πώς ήταν η ζωή τους εκείνα τα χρόνια. Επιπλέον, προσπαθείστε να βρείτε πόσο σημαντικές είναι για την κοινότητά σας οι θρησκευτικές και οι παραδοσιακές γιορτές.

IV. Εθνικές μυθολογίες

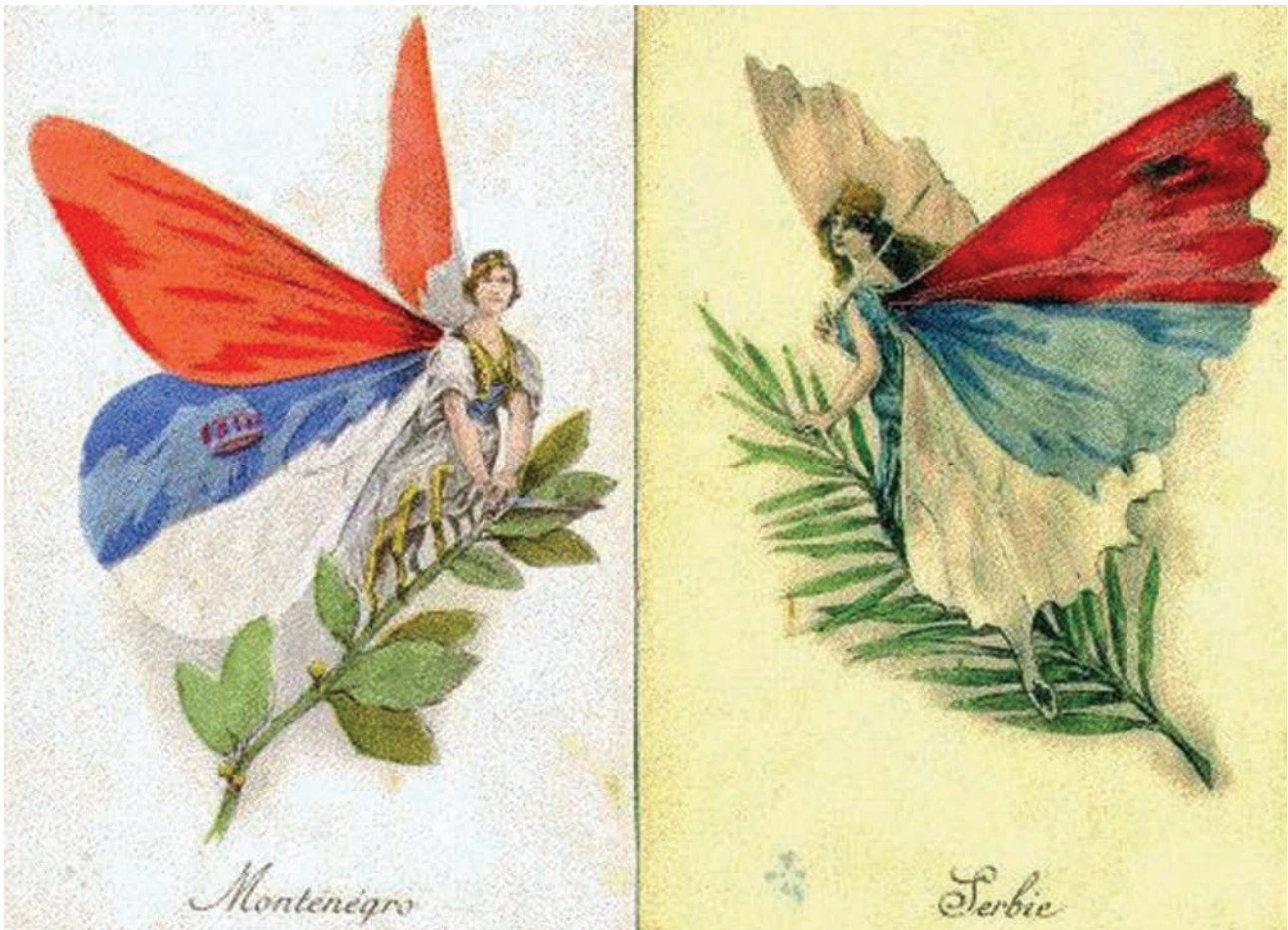
► Εικ.24. Εικαστικές αναπαραστάσεις του έθνους

A. Η απελευθερωμένη Βουλγαρία – λιθογραφία του Γιώργη Ντάντσοφ (1879)

 Πώς παριστάνεται εδώ η Βουλγαρία; Έχετε παρόμοιες εικόνες στη δική σας χώρα;

Β. Γαλλικές καρτ ποστάλ που απεικονίζουν τη Σερβία και το Μαυροβούνιο

Αναλύστε με ποιον τρόπο παριστάνονται εδώ αυτές οι χώρες και τα εθνικά τους χαρακτηριστικά. Προσέξτε το γεγονός ότι οι χώρες αντιπροσωπεύονται από θηλυκού γένους μορφές.

Γ-15. Οι ιστορικές ρίζες του μακεδονικού έθνους – Γιώργης Πουλιέφσκι, *Για τους Μακεδόνες* (1879)

Για τους Μακεδόνες
 Πατρίδα μας είν' αυτό το μέρος, που τόσο πολύ αγάπησαν οι Μακεδόνες
 Βασίλειο του Φιλίππου, Αυτοκρατορία των χρόνων των παλιών
 Του Τσάρου του Αλέξανδρου
 Ο Μακεδόνας Τσάρος μας ήταν ξακουστός σ' ολόκληρη την οικουμένη
 Ο Μέγας Αλέξανδρος

Άφησε την αυτοκρατορία του στη Χερσόνησο των Βαλκανίων

Σ' όλους τους βουνίσσιους Σλάβους.

[...]

Πρέπει ν' αγαπάμε την πατρίδα μας

Και να κάνουμε τα πάντα για να την πάρουμε πίσω

Είναι παλιό το μακεδονικό μας βασίλειο

Ας μαζευτούμε όλοι μαζί, ας κάνουμε τα πάντα για την κοινή σωτηρία [...]

Αδέλφια μας Μακεδόνες της Ορθόδοξης πίστης

Ας γίνουμε όλοι ένα κι ας πολεμήσουμε γενναία.

Σαν τους παλιούς προγόνους μας, του Αλέξανδρου

του Τσάρου
 Μακάρι οι ύμνοι μας ν' αφήσουν πίσω και τη μνήμη
 τη δική μας
 Ας ξαναζωντανέψουμε λοιπόν την παλιά ιστορία
 Ήρθε η ώρα να την εκπληρώσουμε
 Οι Μακεδόνες, οι αρχαίοι μας πρόγονοι μάς άφησαν
 καλές μνήμες
 Με τους δικούς μας άθλους πρέπει να σκεπάσουμε
 και ν' αγιάσουμε τα κόκκαλά τους
 Χρυσά στεφάνια θα τους φτιάξουμε
 Ας υψώσουμε την παλιά μακεδονική στρατιωτική
 σημαία
 Με τον Αϊ - Γιώργη από τη μια μεριά, τον Αϊ - Δημήτρη
 από την άλλη
 Κάτω απ' αυτό το ιερό λάβαρο θα πολεμήσουμε

Pulevski, σ. 57-58.

🔑 Ο Γιώργης Πουλιέφσκι (1838-1895) δημοσίευσε πολλά συγκριτικά λεξικά, σλαβομακεδονικές γραμματικές και προτάσεις για τη μακεδονική ορθογραφία καθώς και διηγήματα, γενεαλογίες και ανθολογία δημοτικών τραγουδιών. Ήταν μια τυπική μορφή των ρομαντικών που ήθελαν να χτίσουν το έθνος για να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ της «χρυσής εποχής» της αρχαίας Μακεδονίας και του νεότερου σλαβόφωνου πληθυσμού της χώρας. Μολονότι δεν ήταν στ' αλήθεια ποιητής, δημοσίευσε ένα Μακεδονικό ασματολόγιο [Μακεντόνσκα Πεσονάρκα] στη Σόφια το 1879.

❓ Ποια είναι η δική σας γνώμη για τους στόχους και το μήνυμα αυτού του ποιήματος; Τι ήθελε να μεταδώσει ο ποιητής; Γιατί προτίμησε να χρησιμοποιήσει έμμετρη μορφή;

Γ-16. Αναμνήσεις του δόκτορα Ριζά Νουρ σχετικά με την επίδραση των λαϊκών επικών ιστοριών

Συνήθιζα να διαβάζω αυτές τις ιστορίες με μεγάλη όρεξη κι ενθουσιασμό. Όσο περισσότερο τις διάβαζα τόσο περισσότερο ήθελα να γίνω ήρωας. Τώρα πια αντιλαμβάνομαι πως αυτά τα βιβλία παρουσίαζαν τις παλιές ηρωικές συνήθειες των Τούρκων. Κρίμα που δεν έχουν πια καμιά αξία σήμερα. Είναι ανάγκη να τα εκσυγχρονίσουμε και να τα ξαναγράψουμε. [...]

Πόσο σημαντικά ήταν αυτά τα έργα; Δεν έχω καμιά αμφιβολία πως η εκπαίδευση που δινόταν από αυτά στα παιδιά αποτελούσε το ενενήντα τοις εκατό εκείνων **που έκαναν τον Τούρκο έναν ήρωα ικανό να κατακτήσει τόσο πολλά μέρη**. Αυτά είναι τα έργα για την ηρωική εποχή των Τούρκων στο Ισλάμ. Θα έπρεπε να τα μεταρρυθμίσουμε και να τα ξαναγράψουμε. Θα είναι πολύ ευεργετικά για την εθνική εκπαίδευση.

Nur, σ. 90-91.

❓ Εσείς τι πιστεύετε για το ρόλο της λογοτεχνίας στην επιβολή των προσκολλήσεων στο έθνος ή σε άλλες ταυτότητες; Έχετε διαβάσει κάποια λογοτεχνικά κείμενα τα οποία να καλλιέργησαν και σ' εσάς την ιδέα της εθνικής σας ταυτότητας;

► Εικ.25. Ιστορικοί ήρωες ως πρότυπα των σημερινών ανθρώπων

Α. Ο Λεωνίδας, βασιλιάς της Σπάρτης, λέει στους Πέρσες πως δε θα παραδοθεί: Μολών λαβέ («έλα να τα πάρεις») – εικόνα από ελληνικό σχολικό εγχειρίδιο (1901)

Κουλούρη, σ. 72.

❓ Ποιες αξίες και ποιες στάσεις μεταδίδονται από αυτή την εικόνα και το κείμενο; Πώς παρουσιάζεται ο Λεωνίδας σε σχέση με τους άλλους χαρακτήρες της εικόνας; Πώς τοποθετείται στο χώρο του πίνακα; Γιατί;

Β. Ο θάνατος του Βάσα Τσάραπιτς στην κατάληψη του φρουρίου του Βελιγραδίου το 1806 – εικόνα του Αναστάση Γιοβάνοβιτς (1817—1899)

Εθνικό Μουσείο, Βελιγράδι.

Ο Βάσα Τσάραπιτς ήταν ένας από τους ηγέτες της πρώτης Σερβικής Εξέγερσης του 1804-1813.

Ποιο ρόλο παίζει αυτός ο πίνακας; Ποια συναισθήματα και ποιες συμπεριφορές θα έπρεπε να μεταδίδει στους άλλους; Συγκρίνετε τις δυο εικόνες.

Γ-17. Ο ρουμανικός νόμος για τον τιμητικό εορτασμό της ηρωίδας πολεμίστριας Αικατερίνης Θεοδώρου (1921)

ΝΟΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ, ΤΗΣ ΚΑΛΥΒΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ «ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ»
Άρθρον 1^{ον}. Προκειμένου να λατρεύεται η μνήμη της Παρθένου Ήρωος Αικατερίνης Θεοδώρου, η οποία γενναία θυσίασε τη ζωή της για την Πατρίδα, θα ανεγερθεί αδριάντας-μνημείο στην πόλη του Τάργκου Ζίου το οποίο θ' αποτελεί τμήμα του αναθηματικού μνημείου «Η Νίκη στο Ζίου». Θα περιέχει τα ονόματα όλων των αξιωματικών οι οποίοι θυσιάστηκαν κατά τις νικηφόρες μάχες στην κοιλάδα του ποταμού Ζίου, με επικεφαλής το όνομα της παρθένου ανθυπολοχαγού. Η κατασκευή, η διατήρηση και η επίβλεψη του έργου θα ανατεθεί στην «Εταιρεία Τύμβων των εν Πο-

λέμω Πεσόντων Ηρώων», υπό την καθοδήγηση του Υπουργείου Πολέμου.

Το σχέδιο του έργου θα εκτελεστεί από το Υπουργείο Τεχνών, μέσω διαγωνισμού.

Άρθρον 2^{ον}. Η σωρός της Παρθένου θα εκταφεί από το Μουντσελούλ και θα ταφεί κάτω από το μνημείο. Επιμνημόσυνοι δέσεις θα ψάλεται στην επικράτεια του βασιλείου κάθε χρόνο, κατά την ημέρα την οποία ειδικός νόμος έχει ορίσει για τον εορτασμό των ηρώων.

Επιπλέον, επιμνημόσυνοι δέσεις θα ψάλεται και παρέλασις θα οργανώνεται στον τόπο γεννήσεως της Παρθένου, Βάντενι του Γκορι, κατά την 14^η Οκτωβρίου, ημέρα της νίκης στο Ζίου, και όλα τα σχολεία της χώρας θα οργανώνουν εκπαιδευτικές διαλέξεις επί του ζητήματος.

Άρθρον 3^{ον}. Η καλύβη στο χωριό Βάντενι, της επαρχίας του Γκόρι, στην οποία γεννήθηκε η Παρθένος, θα επισκευαστεί και θα διατηρηθεί εσαεί, καθώς και η αυλή της. Αμφότερες θα κηρυχθούν τόποι ιστορικής σημασίας. [...]

Ένα νέο σπίτι θα χτιστεί για την οικογένεια της Ηρωίδος, στην ίδια κοινότητα, και θα της παραχωρηθούν δωρεάν έξι εκτάρια γης κι επιπλέον τα αροτριώντα κτήνη και τα γεωργικά εργαλεία τα οποία είναι απαραίτητα σ' ένα μέτριο νοικοκυριό χωρικών.

Οι διατάξεις του παρόντος νόμου δεν καταργούν την σύνταξη την οποία ήδη λαμβάνει η οικογένεια ως βοήθημα για το νεκρό αδελφό της Ηρωίδος. [...]

Άρθρον 6^{ον}. Ο καταμερισμός μεταξύ των Υπουργείων των ποσών τα οποία θα συλλεγούν για την κατασκευή του Μνημείου, της Καλύβης και της Σχολής θα εκτελεστεί υπό του Υπουργικού Συμβουλίου, φροντίδι του Προεδρείου του Συμβουλίου.

Monitorul, σ. 3112.

Η Αικατερίνη Θεοδώρου (πραγματικό όνομα: Τοντερόιου· επίσημο ρουμανικό: Τεοντορόιου) (1894-1917), ήταν κόρη χωρικού και υπηρετούσε ως νοσοκόμα το 1916. Όταν αιχμαλωτίστηκε από τους Γερμανούς στις μάχες του Ποντούλ Ζίου κατόρθωσε να δραπετεύσει και να πάρει μέρος στις συγκρούσεις της Βαλέα Γιούλιου. Όταν τραυματίστηκε και στα δυο της πόδια από μια οβίδα, πήρε το παράσημο της *Virtutea Militara* (Στρατιωτικής Αρετής) από τον βασιλιά Φερδινάνδο (1914-1927), καθώς και τον βαθμό της ανθυπολοχαγού. Αφού υπηρέτησε για ένα διάστημα στο νοσο-

κομείο του Ιασίου, επέστρεψε στις μαχόμενες δυνάμεις και τέθηκε επικεφαλής μιας διμοιρίας στη μάχη του Μαρασέστι, όπου και σκοτώθηκε πολεμώντας τη νύχτα της 22ας προς την 23η Αυγούστου του 1917.

3 Γιατί, κατά τη γνώμη σας, θεωρήθηκε σημαντικό να στηθεί μνημείο στην Αικατερίνη Θεοδώρου; Τι συμβόλιζε αυτή; Ποια συναισθήματα μεταβιβάζονται μέσω της μνήμης της και σε ποιους; Πιστεύετε ότι η λατρεία των ηρώων αποσκοπεί απλά στη διατήρηση της ανάμνησης αυτών των ανθρώπων ή μήπως οι κύριοι σκοποί της βρίσκονται στην εκπαιδευτική ή ακόμη και στην πολιτική σφαίρα; Αναφέρετε τρεις προσωπικότητες οι οποίες είναι τα διασημότερα εθνικά σύμβολα της δικής σας χώρας. Πόσες γυναίκες ή παιδιά υπάρχουν μεταξύ τους; Ποια ήταν τα κατορθώματα χάρη στα οποία διακρίθηκαν;

► Εικ.26. Η συμβολική αναπαράσταση των πολιτικών γεγονότων

A. Ο ξεσηκωμός των Μαυροβούνιων – πίνακας του Ντούρα Γιάτζιτς (1832-1878)

Εθνικό Μουσείο, Βελιγράδι.

3 Φτιάξτε δυο ερωτήσεις γι' αυτή την εικόνα. Συγκρίνετε τις ερωτήσεις σας με αυτές των συμμαθητών σας.

B. Η ενωμένη Βουλγαρία – πίνακας του Νικόλα Πάβλοβιτς (1885)

Key Ζωγραφική αναπαράσταση της στιγμής της ένωσης μεταξύ της Βουλγαρίας και της ανατολικής Ρωμυλίας το 1885. Η Βουλγαρία παίζει το ρόλο της μητέρας απέναντι στη νέα επικράτεια. Η μορφή που θρηνεί στο βάθος δείχνει πως κι άλλες περιοχές ήθελαν να ενωθούν με τη Βουλγαρία, αλλά δεν το κατόρθωσαν.

3 Περιγράψτε αυτή την εικόνα. Προσέξτε τις ενδυμασίες. Τι μπορείτε να σχολιάσετε; Ποιες διαφορές και ποιες ομοιότητες υπάρχουν ανάμεσα σ' αυτή την εικόνα και σ' αυτή της Απελευθερωμένης Βουλγαρίας; Ποιος είναι ο ρόλος τέτοιων ιστορικών αναπαραστάσεων;

► **Εικ.27. Ρουμανική αφίσα για την εβδομηκονταετηρίδα της δημιουργίας του σύγχρονου κράτους (1929)**

🔑 Αυτή η αφίσα δείχνει το χάρτη της Μεγάλης Ρουμανίας μαζί με απεικονίσεις των ιστορικών της μορφών και των πολιτικών της ηγετών. Κεντρική μορφή είναι ο νεαρός βασιλιάς Μιχαήλ. Οι υπόλοιποι χαρακτήρες συνδέονται είτε με την ιδέα της ρουμανικής ενότητας (Μιχαήλ ο Γενναίος, βλάχος ηγεμόνας από το 1593 ως το 1601, ο οποίος πρόσκαιρα ένωσε τη Βλαχία, τη Μολδαβία και την Τρανσυλβανία· Αλέξανδρος Ιωάννης Κούζα, εκλεγμένος ηγεμόνας της Μολδαβίας και της Βλαχίας το 1859· Μιχαήλ Κογκαλνιτσεάνου, πρωθυπουργός της εποχής του Κούζα) είτε με την ιδέα της μοναρχίας (βασιλείς Κάρολος και Φερδινάνδος). Στο περιθώριο της αφίσας απεικονίζονται ο ρωμαίος αυτοκράτορας Τραϊανός και ο βασιλιάς των Δακών Δεκέβαλος, σύμβολα της ευγενικής καταγωγής των Ρουμάνων. Η ημερομηνία στην κορυφή, 10 Μαΐου, ήταν η τριπλή εθνική εορτή της Ρουμανίας εκείνη την εποχή: ημέρα της στέψης του Καρόλου Α΄ Χοεντσόλλερν ως ηγεμόνα της Ρουμανίας (1866), της ανακήρυξης της ρουμανικής ανεξαρτησίας (1877) και της ανακήρυξης του βασιλείου της Ρουμανίας (1881).

📌 Έχετε υπόψη σας ανάλογες αφίσες της δικής σας χώρας; Γνωρίζετε άλλου είδους προπαγανδιστικές αφίσες; Συγκρίνετε αυτή την εικόνα με την Εικ.16. Ποιος ήταν ο σκοπός τέτοιων εκδόσεων;

► **Εικ.28. Κροατικό γραμματόσημο με τον διάσημο μπασκετμπολίστα Ντράζεν Πέτροβιτς (1994)**

🔑 Έπειτα από μια επιτυχημένη αθλητική σταδιοδρομία, ο Ντράζεν Πέτροβιτς σκοτώθηκε σ' ένα αυτοκινητιστικό ατύχημα το 1993. Πιθανότατα είναι ο μόνος Κροάτης της νεότερης εποχής ο οποίος είναι γενικά αποδεκτός ως εθνικός ήρωας.

📌 Γιατί οι σταρ του αθλητισμού θεωρούνται μερικές φορές εθνικοί ήρωες; Τι είδους ηρωισμό δείχνουν; Ποια σχέση έχει αυτός ο ηρωισμός με τον ηρωισμό του πολέμου ή της αντίστασης; Για ποιους λόγους μπήκε στο κροατικό γραμματόσημο η μορφή του Πέτροβιτς;

Γ-18. Οι ιστορικές καταβολές του αλβανικού θυρεού, όπως τις παρουσιάζει ένας σημερινός ιστορικός (2000)

Όσον αφορά τον εθνικό θυρεό: τον μαύρο δικέφαλο αετό, μ' ανοιχτά φτερά πάνω σε κόκκινη ασπίδα. Προέρχεται από το εραλδικό σύμβολο του εθνικού μας ήρωα, Γεώργιου Καστριώτη Σκεντέρμπεη (1405-1468). Ο αλβανικός θυρεός απαντάται για πρώτη φορά ως εραλδικό σύμβολο, στη σφραγίδα της καγκελαρίας του Γεώργιου Καστριώτη Σκεντέρμπεη. Η σφραγίδα αποτελείται από δικέφαλο αετό μ' ανοιχτά φτερά. Στο

μπροστινό μέρος της σφραγίδας υπάρχει εξάκτινο αστέρι. Το αποτύπωμα της σφραγίδας βρέθηκε πάνω σ' έγγραφα τα οποία χρονολογούνται από το 1459, όταν ο πάπας Πικολομίνι και η σύνοδος της Μαδούης αναγνώρισαν επίσημα τα σύμβολα του Σκεντέρμπεη.

<http://www.albanian.com/information/history/index.html>

Γιατί ο ιστορικός επιμένει πως ο θυρεός της χώρας του είναι παλαιός και διάσημος; Έχει αυτό σ' αλήθεια σημασία για εσάς σήμερα; Ποια είναι η δική σας γνώμη για τα εθνικά σύμβολα;

Κεφάλαιο Δ: Οι εθνικισμοί σε σύγκρουση

Ένα πάγιο στερεότυπο απεικονίζει τα Βαλκάνια σαν την «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης». Οι αδιάκοπες εθνικές συγκρούσεις ανάμεσα σε στενόμυαλα και άπληστα κρατίδια αποτελούν μέρος της ίδιας εικόνας. Η εικόνα αυτή διαμορφώθηκε τον ύστερο 19^ο και τον πρώιμο 20^ο αιώνα και επιβεβαιώθηκε από τους Βαλκανικούς Πολέμους και τη δολοφονία του αρχιδούκα Φερδινάνδου στο Σεράγεβο, το 1914. Ωστόσο, αυτή η ωμή ιστορική εικόνα είναι σε μεγάλο βαθμό άδικη. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος μπορεί να ξεκίνησε από τη σύγκρουση μεταξύ Αυστροουγγαρίας και Σερβίας, αλλά η παγκόσμια σφαγή, την οποία όλοι γνωρίζουμε, σίγουρα δεν έγινε εξαιτίας κάποιων Βαλκάνιων. Επιπλέον, αν κοιτάξουμε συνολικά τον 20^ο αιώνα, η Νοτιοανατολική Ευρώπη έχει χαμηλή θέση στον κατάλογο των φρικαλεοτήτων που διαπράχθηκαν στη διάρκειά του. Βεβαίως, το γεγονός αυτό δεν απαλλάσσει τους εθνικισμούς της περιοχής από τις ευθύνες τους για τις μάταιες συγκρούσεις και τα φρικτά εγκλήματα τα οποία προκάλεσαν.

Σκοπός του διδακτικού υλικού που παρουσιάζουμε εδώ δεν είναι να απεικονίσει για άλλη μια φορά τις φρικαλεότητες των εθνικών συγκρούσεων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Στην πραγματικότητα, προσπαθήσαμε να το αποφύγουμε αυτό. Εστίασαμε την προσοχή μας περισσότερο σε ορισμένες επιχειρηματολογίες και ιδεολογίες οι οποίες εκ πρώτης όψεως θα μπορούσαν να μοιάζουν απολύτως νόμιμες, αλλά σε τελική ανάλυση ώθησαν τους ανθρώπους να δράσουν με εξαιρετική βία. Πιστεύουμε πως η κριτική συζήτηση τέτοιου είδους πηγών μέσα στο μάθημα της ιστορίας δεν μπορεί παρά να βοηθήσει τους σημερινούς νέους και τις νέες να αποκτήσουν μεγαλύτερη ωριμότητα και υπευθυνότητα ως πολίτες.

Επίσης, σ' αυτό εδώ το κεφάλαιο θελήσαμε να δείξουμε πως οι εθνικές συγκρούσεις δεν διαρκούν για πάντα. Στην πραγματικότητα, η ιστορική εμπειρία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ακόμη περισσότερο ορισμένων άλλων ευρωπαϊκών περιοχών, αποδεικνύει ξεκάθαρα πως οι συγκρούσεις πράγματι έχουν ημερομηνία λήξης, πως οι εθνικές προκαταλήψεις και τα μίσση μπορούν ν' αντικατασταθούν από κάποιες περισσότερο θετικές στάσεις και πως ένας καλύτερος και ασφαλέστερος κόσμος μπορεί να δημιουργηθεί και *πράγματι* δημιουργήθηκε μέσα από τη δράση των ίδιων των ανθρώπων. Η άνοδος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η περίπτωση των γαλλο-γερμανικών σχέσεων κατά την τελευταία πεντηκονταετία αποτελούν, από αυτή την άποψη, ορισμένα άκρως ενθαρρυντικά παραδείγματα. Παρόμοιες βελτιώσεις είναι ήδη φανερές σε κάποιες περιοχές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, αυτές οι εξελίξεις δε σημαίνουν ότι το εθνικό κράτος πρόκειται να εξαφανιστεί ή να παραμεριστεί. Παρ' όλες τις προσδοκίες ότι τα εθνικά κράτη θα μαραθούν, είναι πλέον προφανές ότι, τουλάχιστον για ένα όχι ασήμαντο χρονικό διάστημα, το εθνικό κράτος θα παραμείνει ένα από τα κυριότερα δρώντα υποκείμενα στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια πολιτική. Η εθνική ταυτότητα θα εξακολουθήσει να είναι σημαντική στη διάρκεια της ζωής μας και ο τρόπος εξέλιξης των εθνικών κρατών θα επηρεάσει την ύπαρξή μας. Επομένως, είναι κεφαλαιώδους σημασίας ζήτημα το να φροντίσουμε τα εθνικά μας κράτη ν' αποδειχθούν ευνοϊκά πλαίσια για το κοινό μας μέλλον.

I. Ιδεολογίες που χρησιμοποιούνται στην κινητοποίηση για τη σύγκρουση

Δ-1. Εθνική προκατάληψη εναντίον των Γερμανών στην Κροατία (1866)

Όσο για εμένα, ποτέ δε θ' αγαπούσα μια ξανθιά Γερμανίδα. Κάποτε η κακή τύχη το 'φερε, να συ-

ναντήσω έναν τέτοιο γερμανό άγγελο της αιώνιας ειρήνης. Αποδείξαμε τον αμοιβαίο μας έρωτα κι έπειτα η γερμανιδούλα άρχισε να μου παίζει στο πιάνο *Les cloches du monastère*, κι εγώ άρχισα να χασμουριέμαι. Έπειτα άρχισε να μου διαβάζει τη

Βεργρουίνη του Μάθεσον, κι εγώ πήρα τον υπνάκο μου. Αναστέναζε αυτή η ξανθιά μισή ώρα κάθε μέρα εκείνη την εβδομάδα – όταν ήρθε η όγδοη μέρα, εγώ δεν ήμουν πια εκεί. Εγώ αγαπώ εκείνες τις διαβολεμένες Κροάτισσες, που σε βάζουν να παλέψεις μαζί τους, όχι την ωχρή γερμανική Λουίζα, που όλα τα κάνει με μισή ψυχή σαν χλιαρή λεμονάδα.

Senoa, σ. 164.

Τι πιστεύει ο συγγραφέας για τις Γερμανίδες; Είναι αλήθεια αυτό που μας λέει; Εσείς ξέρετε άλλες προκαταλήψεις που κυκλοφορούν για διάφορους λαούς; Στη δική σας κοινότητα, ποιο έθνος ή ποια κοινωνική ομάδα αφορούν τα περισσότερα ανέκδοτα; Ποιος είναι, κατά τη δική σας γνώμη, ο ρόλος των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων; Έχουν καμιά πραγματική βάση;

Δ-2. Ο δόκτωρ Ριζά Νουρ θυμάται την άρνησή του να παντρευτεί μια ξένη (1910)

Παρακολουθήσαμε τότε τις συνεδριάσεις του κοινοβουλίου. Εκείνο τον καιρό μου έγιναν πολλές προτάσεις γάμου. Μια από τις υποψήφιες ήταν πολύ πλούσια και όμορφη. Η ίδια με ήθελε πάρα πολύ κι έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της για να με πάρει. Η καρδιά μου άρχισε να γλυστρά προς το μέρος της. **Ήταν όμως Αλβανή. Μόνο και μόνο γι' αυτό δεν την παντρεύτηκα. Έλεγα: «Σίγουρα χρειάζομαι μια Τουρκάλα.** Μέχρι τώρα δεν είχαμε ξένο αίμα μέσα στην οικογένειά μας».

Nur, σ. 318.

Πώς εξηγείτε τη στάση του συγγραφέα; Τι σκέφτεστε για την απόφασή του;

Δ-3. Διαφωνίες για τη Μεγάλη Ιδέα – μια συζήτηση ανάμεσα στον καθηγητή του συνταγματικού δικαίου Νικόλαο Σαρίπολο και τον βασιλιά Γεώργιο Α' (1877)

[...] εις εν Κράτος με πρωτεύουσαν την Κωνσταντινούπολιν, έχοντες δ' υπό τω σκήπτρω της Υ.Μ. προς τη Κρήτη, τη Θεσσαλία και τη Ήπειρω, την Θράκην,

την Μακεδονίαν, τον Εύξεινον μέχρι Τραπεζούντος, την μικράν Ασίαν και απάσας τας νήσους του Αιγαίου μηδέ της πατρίδος μου Κύπρου εξαιρουμένης... «Πολύ εκτείνετε τα όρια της Ελλάδος», διέκοψέ με ο βασιλεύς.

Πολίτης, σ. 63.

Ο Νικόλαος Σαρίπολος (1817-1887), λόγιος, νομομαθής, πατέρας του ελληνικού συνταγματικού δικαίου και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, περιγράφει στα *Απομνημονεύματά* του μια συζήτηση που είχε με τον Γεώργιο Α' (1863-1913) το 1877, κατά τη διάρκεια της οποίας του εξήγησε τις απόψεις του σχετικά με τις περιοχές τις οποίες διεκδικούσε η Ελλάδα.

Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, ο βασιλιάς διέκοψε τη συζήτηση; Τι ακριβώς ήθελε ο Σαρίπολος να εξηγήσει στον βασιλιά;

Δ-4. Ο ιστορικός Αλέξανδρος Δ. Ξενοπόλ ορίζει τον ρουμανικό εθνικό χώρο (1888)

Το πρώτο μειονέκτημα της γεωγραφικής μας θέσης είναι λοιπόν ότι, σε σύγκριση με τα λατινικά έθνη τα οποία απαρτίζουν τη Δυτική Ευρώπη σαν να είναι μια ενιαία ήπειρος, εμείς, οι ανατολικοί Λατίνοι, μοιάζουμε με νησί χαμένο μέσα σ' έναν ωκεανό ξένων ανθρώπων.

Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, εφόσον η μοίρα θέλησε να ρίξει τον ρουμανικό λαό στη βόρεια πλευρά του Δούναβη, αυτός ζει σήμερα σε μια ευρύτατη περιοχή 300,000 χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων, σχεδόν τόση όση ολόκληρη η επιφάνεια της Ιταλίας και μεγαλύτερη από τη μισή Γαλλία. Αυτή περικλείεται από τρεις ποταμούς που φτιάχνουν ένα τρίγωνο. Αυτοί οι ποταμοί είναι ο Δούναβης στο νότο, ο Δνείστερος στα ανατολικά σύνορα και ο μεγάλος παραπόταμος του Δούναβη, ο ποταμός Τίσα, στα δυτικά σύνορα. Μέσα σ' αυτή την περιοχή οι Ρουμάνοι αποτελούν – σχεδόν παντού – έναν συμπαγή πληθυσμό, λαμβάνοντας επίσης υπόψη μας και μερικές νησίδες πέρα από τα σύνορα που αναφέραμε, οι οποίες είναι δικές τους.

Xenopol, I, σ. 43.

Ο Αλέξανδρος Δ. Ξενοπόλ (1847-1920) ήταν ένας από τους επιφανέστερους ρουμάνους λόγιους του ύστερου 19^{ου} αιώνα. Δημοσίευσε πολλά έργα στο πεδίο των ανθρωπιστικών επιστημών, αλλά απέκτησε φήμη στη Ρουμανία και στην Ευρώπη χάρη στις συνεισφορές του στη ρουμανική ιστορία και στη θεωρία της ιστοριογραφίας. Ήταν επίσης ο συγγραφέας της πρώτης πολύτομης σύνθεσης της ρουμανικής ιστορίας.

Πώς παριστάνονται εδώ η ρουμανική ταυτότητα και ο ρουμανικός εθνικός χώρος; Πιστεύετε πως οι αναπαραστάσεις του εθνικού χώρου έχουν αναπόφευκτα ορισμένους ιδεολογικούς και πολιτικούς στόχους ή όχι; Γνωρίζετε περιπτώσεις, όπου πολλά έθνη διεκδίκησαν τις ίδιες περιοχές; Δώστε παραδείγματα.

Δ-5. Οι εθνικές διαιρέσεις στο οθωμανικό κοινοβούλιο (1908-1914)

Οι Ενωτικοί [οι Νεότουρκοι], στις επιθέσεις τους εναντίον μας, ισχυρίζονταν πως εμείς ενωθήκαμε με μη τουρκικά και ξένα στοιχεία, με προδότες της πατρίδας. Αυτό ήταν εντελώς αντίθετο προς την πραγματικότητα, ήταν καθαρό ψέμα. Είναι αλήθεια πως η Αντιπολίτευση είχε στις τάξεις της Τούρκους, Άραβες, Αλβανούς, Έλληνες και Αρμένιους αλλά και οι Ενωτικοί περιελάμβαναν τα ίδια στοιχεία. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι από όλους αυτούς ανήκαν στους Ενωτικούς. [...] Ήταν στ' αλήθεια εφικτό να παραμεριστούν οι Ενωτικοί με νόμιμο τρόπο, αν υπήρχε μια ισχυρή οργάνωση. Οι Άραβες εκείνη την εποχή ήθελαν να ιδρύσουν ένα αραβικό κόμμα. Ήταν ανάγκη να ενσωματωθεί και αυτό στον Πύργο της Βαβέλ, για να τους πάρουμε μαζί μας. Ο Πύργος της Βαβέλ δεν είναι κάτι το αρνητικό, αφού άλλωστε και οι Ενωτικοί είναι σαν κι αυτόν. Στην πραγματικότητα, όλη η χώρα είναι σαν κι αυτόν. Τι άλλο μπορείς να κάνεις; Φυσικά και το κοινοβούλιο παρόμοιο θα είναι. Οι Άραβες κλίνουν προς ιδιαίτερα επικίνδυνες εθνικιστικές ιδέες. Αν τυχόν υπάρξει ένα τέτοιο προηγούμενο, τότε θα έχουμε άσχημη κατάληξη. Θα είναι κάτι σαν το κοινοβούλιο της Αυστρίας. Και οι Έλληνες το ίδιο, υποστηρίζουν κι αυτοί την ίδια ιδέα, αν όχι

ανοιχτά, πάντως έμμεσα [...] Όσο για μένα, εγώ είμαι έτοιμος να πεθάνω για την τουρκοσύνη μου, αλλά το κρύβω αυτό σαν επτασφράγιστο μυστικό. Δε μιλώ γι' αυτό σε κανέναν. Αν εμείς μιλούσαμε [για τον τουρκικό εθνικισμό] ανοιχτά, τότε θα αποκτούσαν και οι άλλοι νόμιμο έρεισμα για να κάνουν το ίδιο. Αυτό, με τη σειρά του, θα σήμαινε τη διαίρεση της χώρας και το χαμό της. Η πατρίδα (*vatan*) εκτείνεται από τη Σκόδρα στη Βασόρα και την Υεμένη. Έχει εβδομήντα δυο και μισό στοιχεία μέσα της. Αυτή η κατάσταση ήταν η πιο αδύνατη πλευρά της Τουρκίας και ο μεγαλύτερος κίνδυνος απ' όλους όσους την απειλούσαν. Γι' αυτό κι έτρεμα απλά και μόνο στην ιδέα ίδρυσης εθνικών κομμάτων. Εκείνο τον καιρό, ο Χουσεϊν Τζαχίντ, μολονότι ο ίδιος ήταν Αλβανός, έγραφε άρθρα για το «κυρίαρχο έθνος», εναντίον των Ελλήνων, στην *Τανίν*.

Δεν ανέφερε, είν' αλήθεια, ονομαστικά την τουρκοσύνη, αλλά ακόμη και η χρήση του όρου «κυρίαρχο έθνος» ήταν απαράδεκτη σ' ένα συνταγματικό καθεστώς. Εγώ έγινα έξαλλος με την τρελή στάση αυτού του ανθρώπου, κι έλεγα: «Είτε επίτηδες το κάνει αυτό είτε η φιλοδοξία τύφλωσε τα μάτια του ρίχνοντας πάνω τους ένα πέπλο αγνοίας βαρύ και αδιαπέραστο. Δεν μπορεί να δει πόσο τρομερά δεινά ετοιμάζει για το κράτος». Στην πραγματικότητα, δεν είχε δίκιο, όταν μιλούσε για «κυρίαρχο έθνος», αφού η χώρα αποτελούνταν από πολλά και διάφορα έθνη (μιλιέτια). Ειδάλλως, δε θα είχαμε ούτε και συνταγματισμό. Θα ήταν βέβαια διαφορετικά τα πράγματα, αν η Τουρκία κυβερνούσε αυτές τις περιοχές σαν αποικίες, με ειδικούς νόμους. Τότε όλοι αυτοί δε θα μπορούσαν να εκλέγονται βουλευτές. Έτσι κι αλλιώς όμως, η Τουρκία δεν είχε καμιά τέτοια δύναμη. [...] Οι Έλληνες τρελάθηκαν στ' αλήθεια. Ξεσηκώθηκαν ενάντια σ' αυτό το κυρίαρχο έθνος. Αυτά τα άρθρα ήταν σαν τη σπίθα στη μπαρουταποθήκη. Εγώ θα το προτιμούσα, αν έλεγε «οι Τούρκοι» αντί για «κυρίαρχο έθνος». Ούτε το είπε αυτό όμως ούτε μπορούσε να το πει. [...] Τέλος πάντων, εγώ προσπάθησα να συσπειρώσω τις ομάδες της αντιπολίτευσης. Ξεκίνησα συνομιλίες με τους σημαντικούς βουλευτές. Οι Άραβες δεν ήθελαν να ενωθούν στο πλαίσιο ενός κοινού κόμματος. Ο Αμπνταλχαμίτ Ζαχράουη ήταν επικεφαλής αυτής της ομάδας. Εγώ είχα φιλικές σχέσεις με τον Σουκρή Ασαλή, τον βουλευτή της Δαμασκού. Ήταν αφελής. Μου αποκάλυψε τις ιδέες του.

Η ιδέα του ήταν να στήσει ένα ουμμεϊαδικό κράτος στη Δαμασκό [...] Απειλήσα αυτούς τους Άραβες: «Αν εσείς στήσετε αραβικό κόμμα, τότε κι εμείς θα φτιάξουμε ένα τουρκικό κόμμα και θα ενωθούμε με τους Ενωτικούς. Τότε θα δείτε ποιος θα τήν πάθει». Τρόμαξαν. Δέχτηκαν την ιδέα μου. Ούτε και το Λαϊκό Κόμμα δεν ήθελε όμως να συμμετάσχει, εξαιτίας της ενθάρρυνσης που είχε από τον Γκιουμουλτζινε-λή. Έκανα ό,τι μπορούσα και στο τέλος κατάφερα να τους πείσω κι αυτούς.

Nur, σ. 328-332.

Πώς θα μπορούσαμε ν' αντιληφθούμε τα διάφορα προβλήματα τα οποία θέτει αυτό το κείμενο; Κατά τη δική σας γνώμη, ποιες ιδεολογικές αλλαγές και ποιες πολιτικές στάσεις ενοχλούσαν και ανησυχούσαν τον συγγραφέα;

Δ-6. Προκηρύξεις του αντιαποικιακού αγώνα των Ελληνοκυπρίων (1955)

Α.

Με την βοήθεια του Θεού, με πίστιν εις τον τίμιον αγώνα μας, με την συμπαράστασιν ολοκλήρου του Ελληνισμού και με την βοήθειαν των Κυπρίων, αναλαμβάνομεν τον αγώνα διά την αποτίναξιν του Αγγλικού ζυγού, με σύνθημα εκείνο το οποίον μας κατέλιπαν οι προγονοί μας ως ιεράν παρακαταθήκην: «Η ταν ή επί τας».

Αδελφοί Κύπριοι.

Από τα βάρη των αιώνων μας ατενίζουν όλοι εκείνοι οι οποίοι ελάμπρυναν την Ελληνικήν Ιστορίαν διά να διατηρήσουν την ελευθερίαν των: οι Μαραθωνομάχοι, οι Σαλαμινομάχοι, οι Τριακόσιοι του Λεωνίδα και οι νεώτεροι του Αλβανικού έπους. Μας ατενίζουν οι αγωνισταί του 1821, οι οποίοι και μας εδίδαν ότι η απελευθέρωσις από τον ζυγόν δυνάστου αποκτάται πάντοτε με το αίμα. Μας ατενίζει ακόμη σύμπας ο Ελληνισμός, ο οποίος και μας παρακολουθεί με αγωνίαν, αλλά και με εθνικήν υπερηφάνειαν. Ας απαντήσωμεν με έργα, ότι θα γίνωμεν «πολλά κάρρονες» τούτων. Είναι καιρός να δείξωμεν εις τον κόσμον, ότι εάν η διεθνής διπλωματία είναι άδικος και εν πολλοίς άνανδρος, η Κυπριακή ψυχή είναι γενναία. Εάν οι δυνάσται μας δεν θέλουν να αποδώσουν την λευτεριά μας, μπορούμε να την διεκδι-

κήσωμεν με τα ίδια μας τα χέρια και με το αίμα μας. Ας δείξωμεν εις τον κόσμον ακόμη μίαν φοράν ότι και του «σημερινού Έλληνος ο τράχηλος ζυγόν δεν υπομένει». Ο αγών θα είναι σκληρός. Ο δυνάστης διαθέτει τα μέσα και τον αριθμόν. Ημείς διαθέτομεν την ψυχήν, έχομεν και το δίκαιον με το μέρος μας. Γι' αυτό και θα νικήσωμεν.

Διεθνείς διπλωμάται, ατενίσατε το έργον σας. Είναι αίσχος εν εικοστώ αιώνι, οι λαοί να χύνουν το αίμα των διά να αποκτήσουν τη λευτεριά των, το θείον αυτό δώρον, για το οποίον και εμείς επολεμήσαμεν παρά το πλευρόν των λαών σας, και για το οποίον σεις τουλάχιστον διατείνεσθε ότι επολεμήσατε εναντίον του ναζισμού και του φασισμού. Έλληνες, όπου και αν ευρίσκεσθε, ακούσατε την φωνήν μας: Εμπρός, όλοι μαζί για την λευτεριά της Κύπρου μας.

«Ε.Ο.Κ.Α., Ο Αρχηγός Διγενής»

Γρίβας-Διγενής, σ. 34.

Β.

Μια δράκα πολιορκημένων εναντίον μιας Αυτοκρατορίας 500 εκατομ. Με όπλον την ΨΥΧΗ και σύντροφο την ΠΙΣΤΙ, δίδει ηχηρά ραπίσματα στον πανίσχυρον Γολιάθ, ο οποίος ως εφόδια έχει την υλικήν ισχύν. Και εδώ μάχεται το ΔΙΚΑΙΟΝ, το οποίον εμψυχώνει και γεννά τες ΗΘΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ και εμπνέει τα καλύτερα ιδανικά, εναντίον της ΑΔΙΚΙΑΣ και της στυγνής βίας.

[...]

Εκερδίσαμεν μια ηθική νίκη. Μια Αυτοκρατορία συγκλονίζεται και ταπεινείται. Η Κύπρος άγνωστη στους πολλούς, και διπλωμάτας ακόμη, είναι σήμερα σε διεθνή προβολή και έγινε μεγάλος «μπελάς» στους Αγγλοαμερικανούς και καρκίνωμα στους Άγγλους. Οι φιλελεύθεροι λαοί είναι παρά το πλευρόν μας.

[...]

Παρήλθε η εποχή των «τεμενάδων». Παρήλθε η εποχή του ζην εις βάρος των μικρών και αδυνάτων. Σήμερα θα κυριαρχήση το ΔΙΚΑΙΟΝ και η ΗΘΙΚΗ. Ούτε η αισχρά Αγγλοαμερικανική συμμαχία εναντίον μας, στίγμα του σημερινού πολιτισμού, ούτε η Αγγλοτουρκική συμπαιγνία, εκβιαστικόν κατασκευάσμα δύο καιροσκόπων και κατεργαράιων, είναι δυνατόν να μας κάμψουν.

Παπαγεωργίου, σ. 138-139.

 Οι δυο αυτές προκηρύξεις εκδόθηκαν από τον συνταγματάρχη (αργότερα στρατηγό) Γεώργιο Γρίβα (1898-1974), ο οποίος, έχοντας υπηρετήσει στον ελληνικό στρατό, επέστρεψε στην Κύπρο για να τεθεί επικεφαλής της ΕΟΚΑ και να εξαπολύσει

τον ανταρτοπόλεμο εναντίον των Βρετανών. Τελικός του σκοπός ήταν ν' απελευθερώσει την Κύπρο από την αποικιοκρατική εξουσία και να την ενώσει με την Ελλάδα. Για την έκβαση αυτού του αγώνα, βλ. επίσης το κείμενο Α-39.

 Πώς δικαιολογεί τον απελευθερωτικό αγώνα ο ηγέτης του κυπριακού κινήματος; Γνωρίζετε άλλα αντιαποικιοκρατικά κινήματα της δεκαετίας του 1950; Συγκρίνετε αυτά τα κείμενα με τα Α-8 και Α-22. Ποιος είναι γενικά ο σκοπός μιας προκήρυξης; Πάρτε μια κόλλα χαρτί και χωρίστε την σε τρεις στήλες. Απαντήστε στις εξής ερωτήσεις για κάθε κείμενο, έχοντας πάντοτε υπόψη σας το γεγονός ότι μια προκήρυξη είναι

πρώτα και κύρια μια πράξη επικοινωνίας; Ποιος ήταν αυτός που την έγραψε; Σε ποιους απευθυνόταν; Πότε συντάχθηκε και κάτω από ποιες συνθήκες; Καταγράψτε τα επιχειρήματα τα οποία χρησιμοποιούνται υπέρ του απελευθερωτικού αγώνα. Τι παρατηρείτε; Κατά τη γνώμη σας, θα έπρεπε μια προκήρυξη ν' ακολουθεί ορισμένους ιδιαίτερους ρητορικούς κανόνες, προκειμένου να πετύχει τους σκοπούς της;

II. Συγκρούσεις

Δ-7. Στέπαν Ράντιτς, «Θέλουμε την κροατική πατρίδα μας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ενότητας» (1918)

Εμείς θέλουμε να έχουμε κοινά εξωτερικά κρατικά σύνορα μαζί σας [με τα βασίλεια της Σερβίας και του Μαυροβουνίου] [...] αλλά, εκτός από αυτά, θέλουμε επίσης να διατηρήσουμε το εσωτερικό μας κρατικό σύνορο, αυτό της Κροατίας, για τους εξής λόγους: Πρώτον, εμείς οι Κροάτες θέλουμε να εξασφαλίσουμε ότι οι χωρικοί μας θα αποκτήσουν όλα τα δικαιώματά τους, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις και ανάγκες μας. [...]

Δεύτερον, εμείς οι Κροάτες θέλουμε να διευθετήσουμε την κροατική μας χώρα όχι μόνον επάνω στη βάση του αγροτισμού αλλά και του σλαβισμού, έτσι ώστε, για παράδειγμα, να αντικαταστήσουμε τη γερμανική γλώσσα με την τσεχική. Επίσης, προσπαθούμε να μεταφέρουμε και να μεταφυτεύσουμε όλους εκείνους τους τσεχικούς κανονισμούς και νόμους οι οποίοι είναι καλοί για εμάς. Απεναντίας, εσείς μεταφέρετε κανονισμούς και νόμους από τον ξένο (μολονότι είναι περισσότερο προηγμένος) κόσμο. Επομένως, κατ' αυτό τον τρόπο δε θα ανοίξουμε άκαρπες διαμάχες μαζί σας, ούτε θα μείνουμε αιώνια μειοψηφία σ' όλα τα ζητήματα.

Τρίτον, εμείς οι Κροάτες έχουμε την πρόθεση να διευθετήσουμε τη δημόσια ζωή μας με βάση τις ανθρωπιστικές διδασκαλίες του χριστιανισμού και του Ουίλσον, έτσι ώστε να αφήσουμε κατά μέρος κάθε ιδέα μίσους και εκδίκησης, ενώ αντίθετα εσείς, αδελφοί Σέρβοι, εξαιτίας των μεγάλων δεινών που υποφέρατε, [...] και εξαιτίας του ηρωισμού σας, θεωρείτε πως είστε το πρώτο έθνος όχι μόνο μεταξύ των Σλάβων αλλά και ολόκληρου του κόσμου. Εκτιμούμε απολύτως τον ηρωισμό σας, αλλά αυτή σας η περηφάνεια θα είναι μεγάλο εμπόδιο στο να αρχίσετε να μαθαίνετε απ' όλους τους άλλους και ιδίως από τα σλαβικά έθνη.

Radic, σ. 211.

 Ο Στέπαν Ράντιτς (1871-1928). Ο Στέπαν Ράντιτς, ηγέτης του Κροατικού Αγροτικού Κόμματος, ήταν η κυρίαρχη πολιτική φυσιογνωμία της Κροατίας μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Δολοφονήθηκε στο Βελιγράδι εξαιτίας της αντίθεσής του στην κυριαρχική πολιτική της Σερβίας. Έγραψε αυτό το άρθρο αμέσως μετά την πτώση της Αυστροουγγαρίας, παραμονές της ενοποίησης των Γιουγκοσλαβικών χωρών, το 1918.

Για ποιους λόγους ζητά εδώ ο Ράντιτς την ανεξάρτητη Κροατία («μέσα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ενότητας»); Τάσσεται υπέρ της με κάθε θυσία ανεξαρτησίας; Ποια είναι η δική σας γνώμη για την ιδεολογία του (αβασίλευτη αγροτική δημοκρατία, σλαβισμός); Διατηρούν αυτές οι ιδεολογίες το ενδιαφέρον τους σήμερα;

Δ-8. Διακήρυξη των Σέρβων, Κροατών και Μουσουλμάνων της Βοσνίας (1943)

Σήμερα, εμείς, τα έθνη της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, μέσω του μόνου πολιτικού μας αντιπροσώπου, του Κρατικού Αντιφασιστικού Συμβουλίου της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, απαιτούμε η χώρα μας, που δεν είναι ούτε σερβική ούτε κροατική ούτε μουσουλμανική, αλλά και σερβική και κροατική και μουσουλμανική μαζί, να είναι η ελεύθερη και ενωμένη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στην οποία θα εξασφαλίζονται η πλήρης ισότητα και ομοιότητα της θέσης όλων. Τα έθνη της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης θέλουν να συμμετάσχουν εξίσου με τα άλλα έθνη στην οικοδόμηση της εθνικής δημοκρατικής ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας.

Colakovic, σ. 17.

Ποια άποψη εκφράζεται σ' αυτό το κείμενο σχετικά με τον χαρακτήρα του κράτους;

Δ-9. Διακήρυξη της Πρώτης Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Απελευθέρωση του Μακεδονικού Λαού (1944)

Διακήρυξη της ΑΣΝΟΜ για τα βασικά δικαιώματα του πολίτη της δημοκρατικής Μακεδονίας:

1. Όλοι οι πολίτες του ομόσπονδου δημοκρατικού μακεδονικού κράτους είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, όποια κι αν είναι η εθνικότητα, το φύλο, η φυλή ή η θρησκεία τους.
2. Οι εθνικές μειονότητες έχουν κάθε δικαίωμα να διατηρούν την ελεύθερη εθνική τους ζωή.
3. Κάθε πολίτης απολαμβάνει εγγυήσεις για την ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας του καθώς και για τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην οικονομική ζωή.

4. Κάθε πολίτης απολαμβάνει εγγυήσεις για την ελευθερία της θρησκείας και της συνείδησης.
5. Όλοι οι πολίτες απολαμβάνουν τις εγγυήσεις της ελευθερίας του λόγου, του τύπου, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι.
6. Τα εκλογικά δικαιώματα στη δημοκρατική Μακεδονία θα ασκούνται με μυστική ψηφοφορία κι επάνω στη βάση του γενικού, ίσου, άμεσου και προσωπικού εκλογικού δικαιώματος.
7. Το δικαίωμα εκλογής σε όλα τα εκλεγμένα σώματα της λαϊκής κυβέρνησης ανήκει σε κάθε άνδρα και γυναίκα πολίτη ηλικίας άνω των δεκαοχτώ χρόνων, ο οποίος δεν τελεί υπό δικαστική έρευνα. Όσο διαρκεί ο απελευθερωτικός αγώνας του λαού, και ανάλογα με τις αποφάσεις της ΑΣΝΟΜ, είναι δυνατό να ανασταλεί το δικαίωμα της μυστικής και άμεσης ψηφοφορίας. Τα καθυστερημένα πρόσωπα καθώς και τα πρόσωπα τα οποία κατηγορούνται ότι αντιτάσσονται στα συμφέροντα του απελευθερωτικού αγώνα του λαού, στερούνται τα δικαιώματα των σημείων 5 και 6 αυτής της διακήρυξης.
8. Είναι καθήκον και τιμή κάθε ικανού πολίτη, ανεξαρτήτως εθνικότητας και θρησκείας, να συμμετέχει ως στρατιώτης στις τάξεις του λαϊκού απελευθερωτικού στρατού και των παρτιζάνων.
9. Κάθε φασιστική ή φιλοφασιστική δραστηριότητα απαγορεύεται, επειδή είναι ενάντια στην ελευθερία και την ανεξαρτησία της αδελφικής κοινότητας των λαών της Γιουγκοσλαβίας.
10. Κάθε πολίτης απολαμβάνει εγγυήσεις για το δικαίωμα να ασκεί έφεση ενάντια στις αποφάσεις των κυβερνητικών οργάνων, σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος.
11. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να υποβάλει αιτήσεις και παράπονα σε όλες τις κρατικές αρχές.

Η λαϊκή κυβέρνηση καταβάλλει κάθε προσπάθεια, ώστε να εξαλείψει τον αναλφαριθμητισμό, να εξυψώσει τη λαϊκή κουλτούρα και να εξασφαλίσει την ελεύθερη και δωρεάν παιδεία.

Υπογράφηκε στο Μοναστήρι του Άγιου Προχώρη Ψίνσκι, τη μέρα του Ήλιντεν (Προφήτη Ηλία), 20 Ιουλίου του 1944.

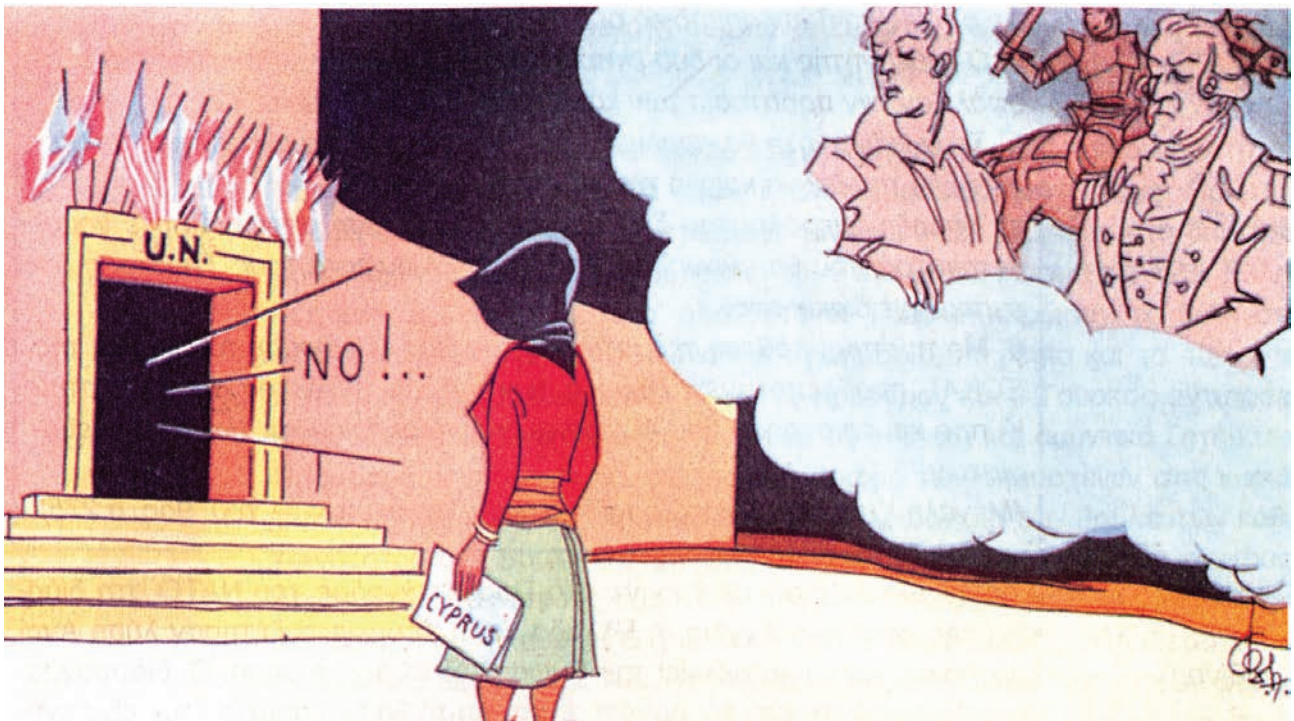
Makedonium, σ. 119-120.

🔑 Η διακήρυξη των βασικών δικαιωμάτων των πολιτών της δημοκρατικής Μακεδονίας εκδόθηκε από την Πρώτη Εθνοσυνέλευση της ΑΣΝΟΜ (Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Απελευθέρωση του Μακεδονικού Λαού), την 2^η Αυγούστου του 1944. Αυτή η εθνοσυνέλευση, στην οποία κυριαρχούσαν οι κομμουνιστές, ήταν η πολιτική πτέρυγα του ένοπλου αντάρτικου κινήματος που πολεμούσε τις γερμανικές και βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής. Η ίδια δημιούργησε το υπόβαθρο για την αυτόνομη Μακεδονία, μια από τις ομόσπονδες δημοκρατίες του κοινού Γιουγκοσλαβικού κράτους ισότιμων λαών, το οποίο οραματιζόνταν εκείνη την εποχή. Από αυτή την άποψη, αποτελεί οπωσδήποτε την ιδρυ-

τική στιγμή του μελλοντικού ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους. Οι επικεφαλής των παρτιζάνων δεν διάλεξαν τυχαία τη γιορτή του Προφήτη Ηλία, για τη διακήρυξη του μακεδονικού κράτους. Παρέπεμπαν άμεσα στον ξεσηκωμό του Ήλιντεν το 1903, και δημιούργησαν μ' αυτό τον τρόπο τη μυθολογία του «δεύτερου Ήλιντεν», δίνοντας έμφαση στη συνέχεια του ένοπλου αγώνα.

Πολλές όμως από αυτές τις επίσημες δημοκρατικές διακηρύξεις έμειναν απλές διακηρύξεις, καθώς εν τέλει η Γιουγκοσλαβία – και στο πλαίσιο της, η Δημοκρατία της Μακεδονίας – μετατράπηκε σ' ένα ολοκληρωτικό πολιτικό σύστημα κομμουνιστικού τύπου.

► **Εικ.29. Η Κύπρος προσφεύγει στα Ηνωμένα Έθνη (δεκαετία του 1950)**

Γελοιογραφία του Φωκίωνα Δημητριάδη, *Ιστορία της Κύπρου*, σ. 243.

🔑 Στη διάρκεια του αντιαποικιακού αγώνα της Κύπρου οι ελληνικές κυβερνήσεις, ως εκπρόσωποι της ελληνοκυπριακής κοινότητας, υπέβαλαν τέσσερις προσφυγές στον ΟΗΕ ζητώντας να παραχωρηθεί στην Κύπρο το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Στην προσφυγή του 1958 το κυπριακό αίτημα για αυτοδιάθεση μετατράπηκε σε αίτημα για ανεξαρτησία.

🔑 Λεζάντα: Ουάσιγκτον, Λόρδος Βύρων και Ζαν ντ' Αρκ: «Μάταιοι λοιπόν, ήταν όλοι οι αγώνες μας;»

📍 Τι κοινό έχουν οι τρεις προσωπικότητες τις οποίες διάλεξε ο σκιτσογράφος; Ποια έθνη εκπροσωπούν; Σε ποιους αγώνες παραπέμπουν;

Δ-10. Η οπτική του αριστερού κόμματος της Κύπρου (ΑΚΕΛ), 1955

Παράξενα και περίεργα πράγματα μας ξεφουρνίζει κάθε τόσο η Ε.Ο.Κ.Α. και ο Διγενής, που όπως άφησε να εννοηθεί ο αμερικανός ανταποκριτής που του πήρε «συνέντευξη», εκπαιδεύτηκε από τους άγγλους στη δουλειά των κομμάντος. Στην τελευταία, λοιπόν, προκήρυξη της Ε.Ο.Κ.Α. που μετάδωσε ο ραδιοσταθμός της Αθήνας ο Διγενής ισχυρίσθη ότι αν ο ΟΗΕ αρνηθεί να εξετάσει το πρόβλημα της Κύπρου, τότε λέει, οι κύπριοι «θα τινάξουν το νησί στον αέρα κάνοντάς το ολοκαύτωμα και καίγοντας τούς εαυτούς των και τους βρεττανούς». Με την προκήρυξη αυτή η Ε.Ο.Κ.Α., ο Διγενής της και οι εμπνευστές τους, ομολογούν ορισμένα αξιοπρόσεκτα πράγματα:

1) Ότι το ζήτημα της Κύπρου εξαρτάται από τον ΟΗΕ. Τότε τι νόημα έχουν τα βαρελόττα τους κ' η φασαρία τους που ξεσηκώνουν γύρω απ' αυτά; Πολύ περισσότερο γιατί οι ίδιοι παραδέχονται ότι σκοπός τους δεν είναι να ματώσουν εγγλέζικες μύτες.

2) Ώστε, αφού το Κυπριακό εξαρτάται από τον ΟΗΕ, τότε η Ε.Ο.Κ.Α. παραδέχεται ότι η εγκατάλειψη του από τους ξενόδουλους της Αθήνας ήταν ανοικτή και κατάπτυστη προδοσία;

3) Στον ΟΗΕ, όμως πέρσι, μας εγκατέλειψαν και μας πρόδωσαν και οι αμερικάνοι ενώ μας ψήφισε η ΕΣΣΔ. Δεν είναι, λοιπόν, πάλι εγκληματικό ότι παραμένουμε σαν τα στρείδια κολλημένοι σ' αυτούς που μας προδίνουν και μας πουλούν, προσφέροντάς τους βάσεις;

4) Αφού όπως παραδέχεται η Ε.Ο.Κ.Α., το Κυπριακό θαλυθεί στον ΟΗΕ, τότε δεν είναι ολοφάνερο ότι η καλύτερη υπεράσπιση του σ' αυτόν θα γίνει με την ενιαία εμφάνιση όλου του κυπριακού λαού, που όμως η Ε.Ο.Κ.Α. καταπολεμεί;

5) Όλα τα πιο πάνω δείχνουν, ότι η Ε.Ο.Κ.Α. στην καλύτερη περίπτωση παραπέει πολιτικά με αποτέλεσμα τον τυχωδιοκτισμό στη δράση της. Εμείς πιστεύουμε ότι η λύση του Κυπριακού βρίσκεται πρώτ' απ' όλα στην ενότητα και πάλη του λαού στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Αυτό είναι το κύριο και πρωταρχικό κι όλα τα άλλα έρχονται μετά. Η παλλαϊκή πολιτική απεργία της 2ας Αυγούστου στην Κύπρο, μαχητική εκδήλωση της ενότητας του λαού, έδειξε ότι οι πατριώτες στέκουν στο σωστό δρόμο. Ας συνεχίσουν πιο αποφασιστικά την προσπάθειά τους για την αγωνιστική ενότητα και τη μαζική πάλη του λαού για τα εθνικά του δίκαια. Και

η νίκη θα είναι δική τους, παρά και ενάντια σ' όλες τις αντιτάξεις, αντιδράσεις και διασπαστικές προσπάθειες.

Εφημερίδα *Ο Νέος Δημοκράτης*, φ. της 7ης Αυγούστου του 1955, στο Σπύρος Παπαγεωργίου, ΑΚΕΛ, το άλλο ΚΚΕ.

ΑΚΕΛ: Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού. Ήταν το κόμμα που κέρδιζε συνήθως, επί πολλές δεκαετίες, τις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης, δηλαδή τις μόνες εκλογές που επέτρεπε η βρετανική διοίκηση.

ΕΟΚΑ: Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών. Μυστική οργάνωση της δεξιάς, η οποία πρωτοστάτησε στον αντιαποικιακό αγώνα της Κύπρου από το 1956 ως το 1959. Ο σκοπός της ΕΟΚΑ, η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, απέκλειε όμως τους Τουρκοκύπριους, η ηγεσία των οποίων επέλεξε να συνεργαστεί με τους Βρετανούς. Μια μυστική τουρκοκυπριακή οργάνωση, με επικεφαλής αξιωματικούς του τουρκικού στρατού – η Βολκάν, η οποία μετονομάστηκε το 1958 σε ΤΜΤ (Τουρκική Δύναμη Άμυνας) – δημιουργήθηκε επίσης με σκοπό να διατηρηθεί η υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων. Ο δεξιός προσανατολισμός της ΕΟΚΑ οδήγησε τελικά σε συγκρούσεις με την ελληνοκυπριακή αριστερά, δηλαδή τους υποστηρικτές του ΑΚΕΛ.

Δ-11. Οι δυσκολίες του αντιαποικιακού αγώνα της Κύπρου (1955-1959), όπως τις αναλύει ο ηγέτης τής ΕΟΚΑ Γεώργιος Γρίβας (Διγενής)

Παράγοντες πολλοί και ισχυροί μου παρενέβαλλον προσκόμματα. Ούτοι ήσαν: α) οι Άγγλοι, διά του εκφοβισμού, τον οποίον ήσκουν και των περιοριστικών μέτρων, τα οποία επέβαλλον επί των νέων, διά της εξουσίας των επί της κατωτέρας ίδια παιδείας, β) Οι γονείς, από φόβον διά την ζωήν των τέκνων των, γ) Οι διδάσκαλοι και καθηγηταί από φόβον διά την πειθαρχείαν εις τα σχολεία και την παρακώλυσιν της μορφώσεως των μαθητών, δ) Οι κομμουνισταί, οι οποίοι ήθελον να προσελκύσουν την νεολαίαν προς το μέρος των, αποκλειστικώς δι' εξυπηρέτησιν του Κόμματος, ε) Ωρισμένοι μεγαλόσχημοι, οίτινες δεν ηδύναντο να εννοήσουν εις τι θα ήτο δυνατόν να χρησιμεύσουν οι νέοι και μάλιστα οι μαθηταί των σχολείων εις ένα απελευθερωτικόν αγώνα, ο οποίος έλαβε την μορφήν ενόπλου συρράξεως.

Γρίβας-Διγενής, σ. 38-39.

Αναλύστε καθένα από εκείνα τα επιχειρήματα τα οποία ο ηγέτης του αντιαποικιακού αγώνα εντοπίζει ως εμπόδια στην οργάνωση του αγώνα. Ποια στάση επικρατεί στη δική σας κοινωνία σχετικά με την ανάμειξη των παιδιών στην πολιτική ζωή; (Σκεφτείτε τη στάση της οικογένειάς σας, των δασκάλων σας, των φίλων σας και τέλος, της κοινωνίας εν γένει). Μέχρι ποιου σημείου πιστεύετε εσείς ότι τα παιδιά και οι νέοι θα πρέπει να αναμειγνύονται στην πολιτική; Στις ένοπλες συγκρούσεις;

Δ-12. Οι Τουρκοκύπριοι εναντίον της ΕΟΚΑ (1960)

Ο ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΩΝ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Πέντε νεκροί μέσα σε δέκα μέρες!

Ο Μακάριος πρέπει να καταδικάσει αυτές τις πράξεις. Δεν υπάρχει πιο καθαρός τρόπος για να φανερωθούν οι προθέσεις της ΕΟΚΑ: δηλαδή, να τρομοκρατηθεί ο πληθυσμός και να συνεχιστεί αμείωτη η τρομοκρατική της εκστρατεία. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως όποιος το σχεδίασε αυτό, θα αντιμετωπίσει τις ίδιες συνέπειες.

Η τρομοκρατική οργάνωση ΕΟΚΑ εξαπέλυσε ξανά τη θανάσιμη εκστρατεία της από τους πρώτους κιόλας μήνες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αυτές οι τρομοκρατικές πράξεις είχαν διακοπεί μετά τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

Οι εοκατζήδες που προσπαθούν να ενώσουν την Κύπρο με την Ελλάδα στράφηκαν αρχικά, με τις άγριες φωνές τους, προς τις δολοφονίες και την τρομοκρατία, κι έπειτα, πιο ήπια, προς την «Ένωση». Για να πετύχει τους σκοπούς της η ΕΟΚΑ εξαπέλυσε ολοφάνερα αυτή την τρομοκρατική εκστρατεία, ενώ τονίζει ταυτόχρονα την ανάγκη ενότητας και συνεργασίας των Ελληνοκυπρίων. Χωρίς εξαίρεση και χωρίς δισταγμό όμως, το κορμί κάθε Έλληνα που αντιτίθεται στην ΕΟΚΑ και προδίδει τα σχέδιά της, που δεν πιστεύει στις μεγάλες φιλοδοξίες της, θα γεμίσει τρύπες από τις σφαίρες της ΕΟΚΑ. Όπως και άλλες φορές στο παρελθόν, ο άνθρωπος αυτός θα γίνει θύμα εμπρησμού, απαγωγής και φόνου.

Η τουρκική κοινότητα ποτέ δεν θα ξεχάσει τις πράξεις που στράφηκαν εναντίον της, ούτε τις τρομοκρατικές επιχειρήσεις που εξαπέλυσε αυτή η οργάνωση

εναντίον της για να πετύχει τις μεγάλες της φιλοδοξίες. Από αυτή τη σκοπιά, οι Τούρκοι της Κύπρου αντιλαμβάνονται άριστα τη σημασία και τον πραγματικό στόχο όλων αυτών των τρομοκρατικών επιθέσεων.

Οι Τουρκοκύπριοι θα δείξουν τον αποτροπιασμό τους και θα δώσουν την απάντησή τους σ' αυτές τις επιθέσεις, οι οποίες δεν προοιωνίζονται τίποτε καλό για το μέλλον της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο Μακάριος πρέπει να καταδικάσει αυτές τις πράξεις των τρομοκρατών, που διάλεξαν το δρόμο του εκφοβισμού και του θανάτου. Οι δημόσιες θέσεις οι οποίες έχουν καταληφθεί από αυτούς το κάνουν αυτό αναγκαίο.

Εφημερίδα *Nacak*, φ. της 7^{ης} Οκτωβρίου του 1960.

Με βάση τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου δημιουργήθηκε το 1960 η Κυπριακή Δημοκρατία, ως ανεξάρτητο κράτος υπό την εγγύηση της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Τα βρετανικά στρατηγικά συμφέροντα διασφαλίστηκαν με τη διατήρηση δυο μεγάλων βάσεων στο νησί, ενώ η παρουσία της Ελλάδας και της Τουρκίας ενσαρκωνόταν στη στρατοπέδευση οχτακοσίων πενήντα ελλήνων και εξακοσίων πενήντα τούρκων στρατιωτών. Οι Ελληνοκύπριοι ήταν διαιρεμένοι όσον αφορά στη στάση τους απέναντι στις συμφωνίες αυτές, ενώ οι Τουρκοκύπριοι τάχθηκαν υπέρ του Συντάγματος. Ο ηγέτης των τελευταίων, Ραούφ Ντενκτάς, απηχούσε την υποψία πως οι Ελληνοκύπριοι δε θα σέβονταν το Σύνταγμα κι επομένως, θα απειλούσαν και θα παραβίαζαν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Και οι δυο κοινότητες αλληλοκατηγορούνταν πως διατηρούσαν κρυφά αποθέματα όπλων και δημιουργούσαν παράνομες ένοπλες ομάδες. Πριν από την επίσημη παραχώρηση της ανεξαρτησίας μάλιστα, οι Βρετανοί κατόρθωσαν να συλλάβουν ένα τουρκικό πλοίο, το *Ντενίζ*, που έφερνε μυστικά όπλα στο νησί. Τον Δεκέμβριο του 1963 μια σοβαρή συνταγματική διαμάχη δημιούργησε την ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ξέσπασαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των κοινοτήτων. Κατά συνέπεια τον Ιανουάριο του 1964 δημιουργήθηκε στη Λευκωσία η διαχωριστική γραμμή, γνωστή ως Πράσινη Γραμμή.

Ο Μακάριος Γ' (1913-1977) σπούδασε στην Κύπρο, στην Αθήνα και στη Βοστώνη κι επέστρεψε στην Κύπρο το 1948. Με το θάνατο του αρχιεπισκόπου Μακαρίου Β'

έγινε, στην ηλικία των τριανταεφτά χρόνων, ο νεότερος αρχιεπίσκοπος της Κύπρου (1950). Εξορίστηκε από τους Βρετανούς στις Σεϋχέλλες, το 1956-1957. Εκλέχτηκε την 13η Δεκεμβρίου του 1959 πρώτος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και το 1961 οδήγησε τη νεότευκτη δημοκρατία στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Ανατράπηκε την 15η Ιουλίου του 1974 μ' ένα πραξικόπημα το οποίο καθοδήγησε η στρατιωτική χούντα της Ελλάδας, αλλά κατόρθωσε να σωθεί από την απόπειρα δολοφονίας του και διέφυγε στο Λονδίνο. Ακολούθησαν η τουρκική εισβολή της 20ής Ιουλίου και η νέα επίθεση της 15ης Αυγούστου, που κατέληξαν στη διαίρεση του νησιού. Ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο τον Δεκέμβριο του 1974 και πέθανε την 3η Αυγούστου του 1977.

Η *Νατζάκ (Τσεκούρι)* ήταν ένα εβδομαδιαίο φύλλο, το οποίο κυκλοφόρησε από το 1959 ως το 1963. Εκδότης της ήταν ο Ραούφ Ντενκτάς, ένας φιλόδοξος εθνικιστής τουρκοκύπριος πολιτικός, ο οποίος από τη δεκαετία του 1950 υποστήριζε την «τουρκικότητα» των Τουρκοκυπρίων. Αντίπαλος της πιο μετριοπαθούς πολιτικής τού πρώτου εκλεγμένου αντιπροέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Φαζίλ Κιουτσούκ, εκλέχτηκε πρόεδρος της τουρκοκυπριακής κοινοτικής βουλής το 1960. Στη διάρκεια των διακοινοτικών συγκρούσεων διέφυγε στην Τουρκία, όπου κι έμεινε από το 1963 ως το 1967. Εκπροσώπησε τους Τουρκοκυπρίους στις διακοινοτικές συνομιλίες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ από το 1968 και μετά. Αναδείχθηκε ηγέτης της τουρκοκυπριακής κοινότητας και το 2003 διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην απόρριψη, εκ μέρους τους, της τρίτης εκδοχής του Σχεδίου Άνναν.

Συγκρίνετε τα κείμενα Δ-10, Δ-11 και Δ-12. Προσπαθείστε να κατανοήσετε τις τρεις διαφορετικές θέσεις τις οποίες παρουσιάζουν. Κοιτάξτε παράλληλα τα κείμενα Α-39 και Δ-6.

Δ-13. Οι σκοποί της «Κροατικής Άνοιξης» τη δεκαετία του 1970, όπως τους θυμάται ο συγγραφέας Βλάντο Γκότοβατς

Αυτός που, αθώς όντας, μπαίνει στη φυλακή, δεν έχει τίποτε να περιμένει. Απλώς, περιμένει...
Εγώ εκπροσωπούσα το όνειρο του κροατικού κράτους. Αυτό το όνειρο πρέπει να πραγματοποιηθεί, έτσι

ώστε να μπορέσουμε έπειτα να το αφήσουμε κατά μέρος και να προχωρήσουμε ακολουθώντας την κοινή μοίρα του κόσμου. Γιατί για μένα το κράτος δεν είναι τίποτε άλλο από ένα αναπόφευκτο κακό. Το ίδιο ισχύει και για το κροατικό κράτος. Αλλά πρέπει κι αυτό να ολοκληρωθεί, να πάψει να αποτελεί εσωτερικό ζήτημα. Μόνο τότε αυτός ο μακρόχρονος πόθος θα εξαφανιστεί, [...] και τότε θ' αρχίσουμε να ονειρευόμαστε ένα άλλο όνειρο – το όνειρο εναντίον του [κράτους].

Gotovac, σ. 129, 159.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 η Κροατία κυβερνιόταν από μια ομάδα σχετικά νέων κομμουνιστών, με επικεφαλής τη Σάβκα Ντάμπτσεβιτς Κούτσαρ και τον Μίκο Τρίπαλο. Αυτοί προσπάθησαν να εξασφαλίσουν έναν μεγαλύτερο βαθμό ανεξαρτησίας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας κι επίσης, διακήρυσαν ορισμένες δημοκρατικές ελευθερίες οι οποίες δεν ξέφευγαν από το πλαίσιο της κομμουνιστικής κυβέρνησης. Το λαϊκό όνομα αυτού του κινήματος ήταν η «Κροατική Άνοιξη»· το λιγότερο λαϊκό, «το Μαζικό Κίνημα». Το κίνημα αυτό είχε πολλούς οπαδούς, κυρίως φοιτητές, αλλά τερματίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν η Ντάμπτσεβιτς Κούτσαρ και ο Τρίπαλο απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους με απόφαση του Τίτο. Πολλοί οπαδοί του, ιδίως διανοούμενοι, κατέληξαν στη φυλακή. Ένας από αυτούς ήταν ο συγγραφέας Βλάντο Γκότοβατς, ο οποίος πέρασε τέσσερα χρόνια στις διαβόητες φυλακές της Στάρα Γκράντισκα.

Τι εννοούσε ο συγγραφέας λέγοντας «για μένα το κράτος δεν είναι τίποτε άλλο από ένα αναπόφευκτο κακό»; Εσείς τι σκέφτεστε γι' αυτό το παράδοξο, ένας εχθρός όλων των κρατών να καταλήγει στη φυλακή ως υποστηρικτής του κροατικού κράτους; Αποτελεί άραγε, το εθνικό κράτος ένα αναγκαίο στάδιο στην πορεία προς την κατάργηση του κράτους;

Δ-14. Υπόμνημα της Σερβικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών (ΣΑΤΕ), 1986

Στην Γιουγκοσλαβία κυριαρχεί σήμερα βαθιά ανησυχία εξαιτίας της στάσιμης κοινωνικής ανάπτυξης, των οικονομικών δυσκολιών, των αυξανόμενων κοινωνικών εντάσεων και των απροκάλυπτων συγκρούσεων

μεταξύ των εθνοτικών ομάδων. Μια σοβαρή κρίση πλήττει όχι μόνο τα πεδία της πολιτικής και της οικονομίας αλλά και ολόκληρο το γιουγκοσλαβικό σύστημα νόμου και τάξης. Η αδιαφορία και η ανευθυνότητα στους τόπους εργασίας, η διαφθορά και η οικογενειοκρατία, η έλλειψη εμπιστοσύνης στο νόμο και η αδιαφορία γι' αυτόν, η γραφειοκρατική ακαμψία, η αυξανόμενη δυσπιστία μεταξύ των ατόμων και ο ολοένα πιο αλαζονικός εγωισμός ατόμων και ομάδων έχουν γίνει πλέον καθημερινά φαινόμενα. Τα επακόλουθα πλήγματα ενάντια στις ηθικές αξίες και στην υπόληψη των καθοδηγητικών δημόσιων θεσμών καθώς και η έλλειψη πίστης στην αξία των προσώπων τα οποία παίρνουν τις αποφάσεις, οδήγησαν στην εξάπλωση της απάθειας και της πικρίας μεταξύ του κοινού και προκάλεσαν την αποξένωση από όλους τους φάρους και τα σύμβολα του νόμου και της τάξης. Η αντικειμενική εξέταση της γιουγκοσλαβικής πραγματικότητας δείχνει πως η παρούσα κρίση μπορεί να καταλήξει σε κοινωνικούς κλονισμούς με απρόβλεπτες συνέπειες, συμπεριλαμβανόμενου και του καταστροφικού ενδεχομένου του κατακερματισμού του γιουγκοσλαβικού κράτους. Κανείς δεν μπορεί να κλείσει τα μάτια του μπροστά σε όσα συμβαίνουν και σε όσα μπορούν να συμβούν. [...]

[Στην κομμουνιστική Γιουγκοσλαβία] η λύση του εθνικού ζητήματος διατυπώθηκε και αναπτύχθηκε θεωρητικά από τον Σπέραντ³³, στο βιβλίο του *Razvoj slovenskoga narodnoga vprsanja* (Η εξέλιξη του σλοβενικού εθνικού ζητήματος). Σε γενικές γραμμές αυτό χρησιμοποιήθηκε ως το ιδεολογικό πρότυπο της ανάπτυξης της Γιουγκοσλαβίας προς την κατεύθυνση μιας συνομοσπονδίας κυρίαρχων δημοκρατιών και αυτόνομων περιοχών, η οποία τελικά επιτεύχθηκε με το Σύνταγμα του 1974.

Οι δυο πιο ανεπτυγμένες δημοκρατίες [η Σλοβενία και η Κροατία], οι οποίες με αυτό το σύνταγμα πέτυχαν να εκπληρώσουν τα εθνικά τους προγράμματα, αποτελούν σήμερα τους πιο ένθερμους υπερασπιστές του υπάρχοντος συστήματος. Χάρη στην πολιτική θέση των ηγετών τους στα κέντρα της πολιτικής εξουσίας, αυτές διατηρούν την πρωτοβουλία, τόσο πριν όσο

και μετά τα αποφασιστικά χρόνια της δεκαετίας του 1960, σε όλα τα ζητήματα τα οποία επηρεάζουν το πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Προσάρμοσαν την κοινωνική και οικονομική δομή της Γιουγκοσλαβίας στις δικές τους επιθυμίες και ανάγκες. [...]

Λαμβάνοντας υπόψη μας τις υπάρχουσες μορφές εθνικών διακρίσεων, η σημερινή Γιουγκοσλαβία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί ένα δημοκρατικό κράτος. [...]

Η Γιουγκοσλαβία πλέον θυμίζει λιγότερο μια κοινότητα πολιτών, εθνών και εθνοτήτων που είναι όλες ίσες ενώπιον του νόμου και περισσότερο μια κοινότητα οχτώ ισότιμων περιοχών. Αλλά ακόμη κι αυτή η εκδοχή της ισότητας δεν ισχύει για τη Σερβία, εξαιτίας της ιδιαίτερης νομικής και πολιτικής της θέσης, η οποία αντανάκλα την τάση να διατηρείται το σερβικό έθνος υπό μόνιμη επιτήρηση. Η καθοδηγητική αρχή η οποία βρίσκεται πίσω από αυτή την πολιτική ήταν ανέκαθεν η «αδύναμη Σερβία, ισχυρή Γιουγκοσλαβία», κι αυτή εξελίχθηκε σε πανίσχυρη νοοτροπία: αν τυχόν επιτρεπόταν στους Σέρβους, οι οποίοι αποτελούν το μεγαλύτερο έθνος, η ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη, τότε θα κινδύνευαν τα άλλα έθνη της Γιουγκοσλαβίας. Κι έτσι, αρπάζονται όλες οι ευκαιρίες, προκειμένου να τεθούν ολοένα και μεγαλύτερα εμπόδια στο δρόμο της οικονομικής ανάπτυξης και της πολιτικής ενίσχυσης των Σέρβων. Ένα από τα πιο σοβαρά από αυτά τα εμπόδια είναι η παρούσα απροσδιόριστη συνταγματική θέση της Σερβίας, η οποία είναι γεμάτη εσωτερικές συγκρούσεις. [...]

Οι σχέσεις μεταξύ της Σερβίας και των επαρχιών [του Κόσοβου και της Βοϊβοδίνας] δεν μπορούν να αναχθούν αποκλειστικά ή ακόμη και πρωταρχικά, σε μια τυπική νομική ερμηνεία των δυο συνταγμάτων [της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας και της Δημοκρατίας της Σερβίας]. Πρωταρχικά πρόκειται για ένα ζήτημα του σερβικού έθνους και του κράτους του. Ένα έθνος το οποίο ανέκτησε την κρατική του υπόσταση έπειτα από έναν μακρόχρονο και πολυαιμάκτο αγώνα, πέτυχε να αποκτήσει την πολιτική δημοκρατία, έχασε δύομισι εκατομμύρια μέλη του στους δυο παγκοσμίους πολέμους³⁴, υπέστη την εμπειρία να έχει μια

33 Ψευδώνυμο του Έντουαρντ Καρντέλι (1910-1979), σλοβένου δασκάλου, ο οποίος προσχώρησε στο κομμουνιστικό κίνημα και αναδείχθηκε σ' έναν από τους επιφανέστερους πολιτικούς της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Ήταν ο κύριος ιδεολόγος του τιτοϊσμού και προσπάθησε να ενισχύσει τις ομοσπονδιακές τάσεις στη Γιουγκοσλαβία.

34 Ο ακριβής αριθμός των θυμάτων της Σερβίας στους δυο παγκοσμίους πολέμους είναι άκρως αμφισβητούμενο ζήτημα.

γραφειοκρατικά συγκροτημένη κομματική επιτροπή η οποία όρισε ότι έπειτα από τέσσερις δεκαετίες συμμετοχής στη νέα Γιουγκοσλαβία αυτό και μόνον αυτό ήταν καταδικασμένο να μείνει χωρίς το δικό του κράτος. Είναι αδύνατο να φανταστεί κανείς μια πιο πικρή ιστορική ήττα σε καιρό ειρήνης. [...]

Το ζήτημα της θέσης του σερβικού λαού αποκτά ακόμη πιο σημαντικό βάρος, εξαιτίας του γεγονότος ότι μεγάλος αριθμός Σέρβων ζει εκτός της Σερβίας, ιδίως της καθ'εαυτό Σερβίας, και γιατί ο αριθμός αυτών των ανθρώπων είναι μεγαλύτερος από τον συνολικό αριθμό των μελών ορισμένων άλλων εθνών. Σύμφωνα με την απογραφή του 1981, το 24% του σερβικού λαού (1.958.000 άνθρωποι) ζει εκτός της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας, δηλαδή ένας αριθμός σημαντικά μεγαλύτερος από εκείνο των Σλοβένων, των Αλβανών και των Μακεδόνων, και σχεδόν ίσος προς εκείνο των Μουσουλμάνων ολόκληρης της Γιουγκοσλαβίας. [...]

Η πλήρης εθνική και πολιτισμική ακεραιότητα του σερβικού λαού αποτελεί ιστορικό και δημοκρατικό του δικαίωμα, ασχέτως σε ποια δημοκρατία ή επαρχία τυχαίνει αυτός να βρίσκεται. [...]

Προκειμένου να ικανοποιηθούν τα νόμιμα συμφέροντα της Σερβίας, είναι αναπόφευκτη η αναθεώρηση του εν λόγω συντάγματος. Οι αυτόνομες επαρχίες πρέπει να μετατραπούν σε αληθινά αναπόσπαστα μέρη της Δημοκρατίας της Σερβίας, με την παραχώρηση σ' αυτές ενός βαθμού αυτονομίας ο οποίος δε θα καταλύει την ακεραιότητα της Δημοκρατίας και θα επιτρέπει τη δράση προς όφελος των κοινών συμφερόντων της ευρύτερης κοινότητας.

Το ατυχές ζήτημα της σερβικής κρατικής υπόστασης δεν είναι άλλωστε το μόνο το οποίο θα πρέπει να διορθωθεί με τροποποιήσεις του συντάγματος. Το σύνταγμα του 1974 μετέτρεψε τη Γιουγκοσλαβία σε μια άκρως ασταθή κρατική κοινότητα, η οποία τείνει να εξετάζει εναλλακτικές λύσεις διαφορετικές από τη γιουγκοσλαβική, όπως έχει καταστεί σαφές από πρόσφατες δηλώσεις δημόσιων προσώπων της Σλοβενίας καθώς και από προηγούμενες τοποθετήσεις πολιτικών της Μακεδονίας. Αυτές οι μέριμνες και αυτός ο κατακερματισμός οδηγούν στην αντίληψη πως η Γιουγκοσλαβία διατρέχει τον κίνδυνο της περαιτέρω διάβρωσης. Το σερβικό έθνος δεν μπορεί υποτακτικά να περιμένει να δει τι θα του φέρει το μέλλον σε μια τέτοια κατάσταση αβεβαιότητας. Επομένως, πρέπει

να δοθεί η ευκαιρία σε όλα τα έθνη, μέσα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας, να εκφράσουν τις επιθυμίες και τις προθέσεις τους. Τότε θα μπορούσε και η Σερβία να δηλώσει και να προσδιορίσει τα δικά της εθνικά συμφέροντα. [...]

Εφόσον το σερβικό έθνος, μέσα στο πλαίσιο της Σερβίας, δεν συμμετέχει σε ίση βάση σε ολόκληρη τη διαδικασία της λήψης και της εφαρμογής των αποφάσεων, η Γιουγκοσλαβία δεν μπορεί να είναι ισχυρή και τότε θα τεθεί υπό αμφισβήτηση η ίδια η ύπαρξη της Γιουγκοσλαβίας ως μιας δημοκρατικής και σοσιαλιστικής κοινότητας.

Μια ολόκληρη περίοδος ανάπτυξης της γιουγκοσλαβικής κοινότητας και της Σερβίας έληξε ξεκάθαρα μέσα σε μια κατάσταση μιας ιστορικά παρωχημένης ιδεολογίας, μιας γενικής στασιμότητας και μιας ακόμη πιο ολοφάνερης οπισθοδρόμησης στην οικονομική, την πολιτική, την ηθική και την πολιτισμική σφαίρα. Η κατάσταση αυτή κάνει επιτακτική την ανάγκη μεταρρύθμισης ολόκληρης της κυβερνητικής δομής και της κοινωνικής οργάνωσης της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας των εθνών. Η μεταρρύθμιση αυτή πρέπει να είναι βαθύτατη και προσεκτικά μελετημένη αλλά και ορθολογικά θεμελιωμένη, και να εφαρμοστεί αποφασιστικά, ώστε να επιτρέψει την ταχεία και ευεργετική ενσωμάτωση στον σύγχρονο κόσμο μέσω της κοινωνικής δημοκρατίας [...]

<http://www.haverford.edu/relg/sells/reports/memorandumSANU.htm>

Προσπαθείστε να σκεφτείτε για ποιους λόγους θέλησε ο Τίτο να περιορίσει τη σερβική επιρροή μέσα στους κόλπους της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Μήπως συνέβαλαν σ' αυτό οι εντάσεις τις οποίες δημιούργησε η πανσερβική πολιτική της μεσοπολεμικής περιόδου; Ήταν δικαιολογημένη η δυσaráεσκεια των μελών της Σερβικής Ακαδημίας; Γνωρίζετε αν συμμερίζονταν τις ίδιες αντιλήψεις οι εκπρόσωποι των άλλων δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας;

Δ-15. Ένας Σλοβένος τοποθετείται στο γλωσσικό ζήτημα την εποχή της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας (1987)

Οι σχέσεις στο εσωτερικό της Γιουγκοσλαβίας σίγουρα θα ήταν ιδανικές αν οι Σλοβένοι γνώριζαν τα

σερβοκρατικά ή ίσως και τα σερβικά και τα κροατικά ως χωριστές γλώσσες ή ενδεχομένως, ακόμη και τα μακεδονικά· αν οι Σέρβοι και οι Κροάτες γνώριζαν τα σλοβενικά και τα μακεδονικά κι αν οι Μακεδόνες μιλούσαν καμιά δυο γλώσσες ακόμη εκτός από τη δική τους. Στην πράξη, όπως έχουν τα πράγματα, οι Σλοβένοι προσπαθούν να διατηρήσουν μια τέτοια σχέση. Για παράδειγμα, τα παιδιά στη Σλοβενία διδάσκονται τη σερβοκρατική γλώσσα από το δημοτικό σχολείο, ως υποχρεωτικό μάθημα. Ωστόσο, συνήθως οι Σέρβοι και οι Κροάτες δεν μαθαίνουν στο δημοτικό τα σλοβενικά. Αυτό σημαίνει πως ασύνειδα εφαρμόζουμε μονόπλευρα την αρχή [της γλωσσικής ισότητας]. Τα σλοβενικά είναι μια δεύτερης διαλογής γλώσσα στη Γιουγκοσλαβία, ένα γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται ακόμη κι από την πιο επιφανειακή επισκόπηση της κατάστασης και για το οποίο έχουν φτιαχτεί χιλιάδες ανέκδοτα. Οι Σέρβοι και οι Κροάτες έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι δεν τους είναι εντελώς απαραίτητη η γνώση της σλοβενικής γλώσσας. Οι διάφορες επαφές που έχουν με τους Σλοβένους τους διδάσκουν ότι οι Σλοβένοι είναι πρόθυμοι, στις περισσότερες περιπτώσεις, να τους μιλούν όχι στα σλοβενικά αλλά στη δική τους γλώσσα. Φαντάζομαι ότι όταν ένας Κροάτης ή ένας Σέρβος ακούει την άποψη ότι ίσως θα χρειαζόταν να μάθει και αυτός τα σλοβενικά, αναρωτιέται, όπως είναι πολύ λογικό: «Γιατί να μάθω σλοβενικά, όταν θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω το χρόνο μου για να μάθω μια άλλη γλώσσα που θα μπορούσε να μου χρησιμεύσει σε πιο επείγουσες υποθέσεις, σε ζητήματα πιο πιεστικά για την καθημερινή μου ζωή, και από τα οποία εξαρτάται η ευημερία μου και η πρόοδος μου;».

Πολλοί Σλοβένοι άλλωστε, και ιδίως αυτοί οι οποίοι εργάζονται σε ομοσπονδιακές θέσεις, θεωρούν τη γνώση της σερβοκρατικής γλώσσας ηθική τους υποχρέωση, με την ελπίδα πως δίνοντας το καλό παράδειγμα θα πείσουν τους άλλους πολίτες να μάθουν και αυτοί τα σλοβενικά. Νομίζω πως αυτή η αντίληψη είναι λάθος και πως στο τέλος θα έπρεπε και οι Σλοβένοι ν' αναρωτηθούν κι αυτοί, όπως κάνουν και οι άλλοι: «Γιατί θα έπρεπε να μάθω σερβοκρατικά, αφού θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω τον ίδιο χρόνο για να μάθω κάποια πιο σημαντική γλώσσα; Γιατί να μη μαθαίνουν οι Σλοβένοι αγγλικά, γερμανικά ή ρωσικά, αντί για σερβοκρατικά;».

Η απάντηση βρίσκεται στο φόβο, που ήταν άλλωστε το χαρακτηριστικό των Σλοβένων εδώ και χίλια χρόνια. Φανταστείτε ένα Σλοβένο στο εξωτερικό, σε μια διπλωματική αποστολή ή στο στρατό. Έξαφνα ανακαλύπτει πως είναι μονάχος του, ολομόναχος μπροστά σε αντιπροσώπους της χώρας οι οποίοι μιλούν σερβοκρατικά. Το μόνο συμπέρασμα που μπορεί να βγάλει είναι πως βρίσκεται μπροστά στους αντιπροσώπους μιας χώρας που μιλά σερβοκρατικά και όχι μπροστά σε ορισμένα άτομα τα οποία εκπροσωπούν το σερβικό ή το κροατικό έθνος. Το γλωσσικό ζήτημα λοιπόν, γίνεται ζήτημα πατριωτισμού κι ακόμη, εν τέλει, προδοσίας. [...]

Και τώρα ανακλύπτει ένα από τα πιο σημαντικά ερωτήματα: πώς είναι δυνατό να συνδιαλεχτείς πρόσωπο με πρόσωπο με το κράτος, όταν σε κατακλύζει ο φόβος; Ο καθένας μας είχε τέτοιες εμπειρίες. Μπροστά στον διοικητή, τον κυβερνήτη, τον αυστηρό δάσκαλο – αργά ή γρήγορα – δεν μπορεί, θ' αρχίσεις να τραυλίζεις. Οι Σλοβένοι τραυλίζουν, όταν μιλούν τη γλώσσα της Γιουγκοσλαβίας. Μόνο στο σπίτι τους μπορούν να μιλήσουν καθαρά, στην οικογένεια και στους θεσμούς της δικής τους πατρίδας.

Επομένως, φαίνεται πως είναι αμφισβητήσιμη εκείνη η αρχή η οποία μας λέει πως στα πολυλειτουργικά κράτη οι άνθρωποι γίνονται ίσοι, αν μιλούν δυο ή περισσότερες γλώσσες. Μπορεί να γίνει δεκτή με μονόπλευρο τρόπο, αλλά ακόμη κι αυτός ο μονόπλευρος σεβασμός γι' αυτή την αρχή δεν είναι απαλλαγμένος από εσωτερικές αντιφάσεις. Λέγοντάς το αυτό, έχουμε κιάλας πει ότι η Γιουγκοσλαβία δεν είναι μια χώρα ίσων μεταξύ τους εθνών και γλωσσών, κι ακόμη ότι, αν πάρουμε υπόψη μας τα πρακτικά προβλήματα που ανακύπτουν, δεν μπορεί ποτέ να γίνει τέτοια.

Το γλωσσικό πρόβλημα όμως [...] δεν σημαίνει πως το εθνικό ζήτημα των Σλοβένων ξεκινά από το γλωσσικό ζήτημα.

Stokes, σ. 283-284.

Ποια είναι η δική σας γνώμη για τη δυσφορία αυτού του Σλοβένου σχετικά με την ασυμμετρία των σχέσεων οι οποίες χαρακτήριζαν την τυπικά εξισωτική Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία; Θα μπορούσε να υπάρξει πρακτική λύση σ' αυτό το πρόβλημα;

Δ-16. Η Διακήρυξη του Μάη της Σλοβενικής Δημοκρατικής Ένωσης (1989)

Εμείς, οι οποίοι υπογράφουμε αυτήν τη διακήρυξη, δηλώνουμε τα εξής:

1. Θέλουμε να ζήσουμε στους κόλπους ενός κυρίαρχου κράτους του σλοβενικού έθνους.

2. Ως κυρίαρχο κράτος θέλουμε να μπορούμε να ορίζουμε μόνοι μας τις σχέσεις μας με τα νοτιοσλαβικά ή τα άλλα έθνη της αναμορφωμένης Ευρώπης.

Σχετικά με τις ιστορικές βλέψεις πολιτικής ανεξαρτησίας του σλοβενικού έθνους, το σλοβενικό κράτος μπορεί να στηριχτεί στις εξής βάσεις:

- Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

- Δημοκρατία, η οποία συμπεριλαμβάνει τον πολιτικό πλουραλισμό.

- Κοινωνική ευταξία, η οποία θα εγγυάται την πνευματική και υλική ευημερία των ανθρώπων, σύμφωνα με τις πραγματικές συνθήκες και τους ανθρώπινους πόρους τους οποίους διαθέτουν οι πολίτες της Σλοβενίας.

Repe, σ. 198.

Η Διακήρυξη του Μάη δημοσιεύτηκε στις 8 Μαΐου του 1989, από το πρώτο κόμμα της αντιπολίτευσης, τη Σλοβενική Δημοκρατική Ένωση (Slovenska Demokratska Zveza). Το κόμμα αυτό βρέθηκε κατόπιν στην κυβέρνηση μαζί με άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης που ενώθηκαν το 1990 στον συνασπισμό DEMOS. Η Διακήρυξη του Μάη υπογράφηκε επίσης από αρκετά άλλα κόμματα και ομάδες της αντιπολίτευσης.

Αναλύστε το κείμενο που διαβάσατε παραπάνω.

Δ-17. Ποδόσφαιρο κι εθνικισμός – ένας κροάτης οπαδός αναπολεί το ταξίδι του στο παιχνίδι της Παρτιζάν Βελιγραδίου με τη Δυναμό Ζάγκρεμπ (1989)

Ψιθυρίζεται ότι ετοίμασαν μερικά ζεστά σάντουιτς για μας στο Βελιγράδι. Τζάμπα μπήκαν όμως στον κόπο. Η ατμόσφαιρα ζεσταίνεται καθώς το ούισκου και το κονιάκ εξαφανίζεται και τα νεύρα μας ανά-

βουν. Μέσα στο βαγόνι, καθώς φτάναμε, δεν μπορούσαν παρά να ακουστούν οι τρομοκρατικές φωνές: «Όλοι αυτοί από το Ζάγκρεμπ, το αίμα τους είναι γαλανόλευκο!» Ακούστηκαν και κάτι εθνικά άσματα. Στο κάτω - κάτω ταξιδεύουμε προς το Βελιγράδι και σ' αυτούς τους καιρούς αναβρασμού η παρουσία δυο εντελώς ανεκτικών αστυνομικών δεν μας εμποδίζει να πιάσουμε ένα τραγουδί που ήταν μέχρι πρόσφατα αδιανόητο ν' ακουστεί δημόσια: «Θα πεθάνω για σένα Δυναμό, όπως πέθανε ο Στέπαν Ράντιτς για τους Κροάτες!» Μπορείς να νιώσεις την εθνική φόρτιση της ατμόσφαιρας, και τα πάντα αφορούν τη Δυναμό, το Ζάγκρεμπ, την Κροατία, ώστε όταν ρωτά κανείς έναν εικοσιδυάχρονο φοιτητή οικονομικών από μια καλοστεκούμενη οικογένεια γιατί πηγαίνει στο Βελιγράδι, όταν σήμερα τα πράγματα είναι επικίνδυνα και όταν του υπέδειξαν πως θα ήταν καλύτερα να καθόταν σπίτι του, ο μελλοντικός οικονομολόγος μας λέει: «Ταξιδεύουμε, επειδή αγαπάμε τη μόνη αληθινή ομάδα μας στο Ζάγκρεμπ, άλλο τίποτε δεν μας ικανοποιεί». [...]

Φτάνουμε κοντά στο στάδιο, ουρλιαχτά ακούγονται από τις κερκίδες, ο τρούλος του Αγίου Σάββα λάμπει πάνω από τις κορυφές αυτού του κολοσσού της Παρτιζάν. Η νότια μεριά είναι γεμάτη από τους «νεκροθάφτες» ή όπως αλλιώς τους λένε, γεμάτους σημαίες, σε συναισθηματικό ντελίριο. Μια χωριστή κερκίδα έχει κρατηθεί για τους επισκέπτες από το Ζάγκρεμπ, ώστε να είναι αδύνατη κάθε επαφή. Κραυγές από τους οπαδούς της Παρτιζάν: «Παρτιζάν, Παρτιζάν, ομαδάρα! Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς είναι περήφανος για μας!». Αλλά δεν εκτοξεύονται τόσες πολλές βρισιές, όσες είχαμε συνηθίσει ν' ακούμε τα τελευταία χρόνια.

www.badblueboys.hr

Οι άνθρωποι συχνά εκφράζουν την ταυτότητά τους υποστηρίζοντας τη μια ή την άλλη αθλητική ομάδα. Στις κοινωνίες, όπου απαγορεύεται η ανοιχτή εκδήλωση των εθνικών αισθημάτων, όπως συνέβαινε στην κομμουνιστική Γιουγκοσλαβία, η υποστήριξη ορισμένων ποδοσφαιρικών ομάδων ήταν ένα μέσο για να εκφραστούν εθνικές ταυτότητες. Από τις τέσσερις ισχυρότερες ποδοσφαιρικές ομάδες της Γιουγκοσλαβίας, οι δυο ήταν της Κροατίας και οι δυο της Σερβίας. Τα «μπλε παλιόπαιδα» («bad blue boys») υποστήριζαν τη Δυναμό του Ζάγκρεμπ, οι «τορτσίντα» τη Χαϊντούκ του Σπλιτ, οι

«ντέλιγιε» («γενναίοι») ήταν οπαδοί του Ερυθρού Αστέρα του Βελιγραδίου και οι «γκρόμπαρι» («νεκροθάφτες») ήταν με την Παρτιζάν Βελιγραδίου. Οι συμπλοκές μεταξύ των οπαδών έγιναν πιο βίαιες στην πορεία προς την πτώση της Γιουγκοσλαβίας και κορυφώθηκαν το 1990 σ' έναν αγώνα μεταξύ της Δυναμό και του Ερυθρού Αστέρα.

 Γιατί, κατά τη γνώμη σας, το ποδόσφαιρο έγινε τόσο σημαντικό μέσο για την έκφραση της εθνικής ταυτότητας; Γιατί οι οπαδοί επικαλούνταν τον Στέπαν Ράντιτς και τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς; Περιγράψτε εθνικές συγκρούσεις σε πρόσφατες ποδοσφαιρικές αναμετρήσεις. Πιστεύετε ότι οι ποδοσφαιρικές ομάδες μπορούν να εκφράσουν άλλες ταυτότητες εκτός από τις εθνικές, για παράδειγμα τοπικές ταυτότητες, οι οποίες να είναι εξίσου ασύμβατες μεταξύ τους; Θα μπορούσατε να βρείτε σχετικά παραδείγματα από τη χώρα σας;

Δ-18. Η συγγραφέας Ντούμπραβκα Ούγκρεσιτς οικτίρει τις διαιρέσεις και τους πολέμους της δεκαετίας του 1990

Αναρωτήθηκα άραγε ποτέ μου, σε ποιο βαθμό είμαι προϊόν όλων αυτών των χρόνων που εργάστηκα μέσα σ' αυτό το σύστημα που ζω και σε ποιο βαθμό είμαι δημιούργημα του εαυτού μου; Και τώρα δεν είμαι ΚΑΝΕΝΑΣ, είμαι απλώς ένα νούμερο χωρίς ταυτότητα, η ανώνυμη ανθρώπινη σάρκα παραδομένη στα χέρια των πολέμαρχων, αυτό δεν είμαι; Γιατί αυτοί, οι πολέμαρχοι, παίρνουν τις αποφάσεις σ' όνομά μου χωρίς να με ρωτούν σε ποιο κράτος θα ζήσω, σε ποια γλώσσα θα γράφω, σε ποια κουλτούρα θ' ανήκω. Αυτοί αποφασίζουν αν θα δώσουν ή θα πάρουν τη ζωή του διπλανού μου ή του φίλου μου. Αν θα καταστρέψουν την πόλη μου. Αν θ' αλλάξουν τ' όνομα του δρόμου μου. Αυτοί σβήνουν το παρελθόν μου και αυτοί ορίζουν το μέλλον μου. [...]

Ugresic, σ. 121.

 Η Ντούμπραβκα Ούγκρεσιτς (γεννήθηκε το 1949) είναι μια γνωστή συγγραφέας η οποία εγκατέλειψε την Κροατία το 1993, επειδή διαφώνησε με τη συντριπτική πλειονότητα της κοινής γνώμης στα ζητήματα του πολέμου και της εθνικής ενότητας.

 Ποια συναισθήματα εκφράζει η συγγραφέας; Πώς επηρέασαν οι πολιτικές αλλαγές τη ζωή των απλών ανθρώπων; Αναλογίστηκαν οι πολιτικοί τούς τρόπους με τους οποίους οι αποφάσεις τους θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη ζωή των απλών ανθρώπων; Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, μπορούμε άραγε να θεωρήσουμε την πολιτική προπαγάνδα ως έναν τρόπο με τον οποίο οι πολιτικοί πείθουν τους απλούς ανθρώπους για την ορθότητα της πολιτικής τους;

Δ-19. Η σχέση μεταξύ κροατικής και σερβικής γλώσσας – η άποψη του κροάτη γλωσσολόγου Στέφανου Μπάμπιτς (2003)

Εξετάζοντας τα γλωσσικά κριτήρια της κροατικής και της σερβικής, μπορούμε εύκολα να προσδιορίσουμε τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους. Θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε εκτενείς θεωρίες γι' αυτές, αλλά καλύτερα να περιοριστούμε, για την ώρα, σ' αυτό το σημείο. Ας πάρουμε ένα προφανές παράδειγμα. Όταν αναζητούμε ραδιοφωνικούς σταθμούς, ακούμε διάφορες γλώσσες, και ξέρουμε ποια γλώσσα είναι ποια, αν την γνωρίζουμε κάπως. Έτσι, ξεχωρίζουμε τα ιταλικά, τα γαλλικά, τα ισπανικά και τα ρωσικά [...] Με τον ίδιο τρόπο ξεχωρίζουμε διαφορές μεταξύ των κροατικών και των σερβικών. Όταν στον τάδε ραδιοφωνικό σταθμό ακούμε μια εκπομπή να ξεκινά: [...] «Danas je 30. Kolovoza. Meteorolozi najavljuju lijero i vedro vrijeme» («Σήμερα έχουμε 30 Αυγούστου. Οι μετεωρολόγοι προβλέπουν ηλιοφάνεια και καιρό αίθριο»), ξέρουμε πως είναι κροατικός και όταν ακούμε στον δείνα σταθμό [...] «Danas je 30. avgusta. Meteorolozi najavljuju lero i vedro vreme», τότε ξέρουμε πως είναι σερβικός.

www.fokus-tjednik.hr

 Τον 19^ο αιώνα οι τυποποιημένες «εθνικές» λογοτεχνικές γλώσσες αναδύθηκαν μέσα από τις διάφορες διαλέκτους και υποδιαλέκτους οι οποίες μιλιούνταν στις διάφορες περιοχές. Στην περίπτωση των Κροατών, οι γλωσσολόγοι του 19^{ου} αιώνα διάλεξαν, ανάμεσα στις τρεις κύριες διαλέκτους (στοκαβιανή, καϊκαβιανή και τσακαβιανή), τη στοκαβιανή ως βάση της τυποποιημένης κοινής γλώσσας. Η διάλεκτος αυτή ήταν η πλησιέστερη στα σερβικά, κι επίσης ήταν, στην

πραγματικότητα, η βάση της τυποποιημένης σερβικής γλώσσας. Τον καιρό της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας αυτή η τυποποιημένη γλώσσα ονομαζόταν συχνά σερβοκροατικά ή κροατοσερβικά και υποστηριζόταν συχνά πως στην πραγματικότητα οι Σέρβοι και οι Κροάτες είχαν κοινή γλώσσα, αλλά απλά χρησιμοποιούσαν διαφορετικά αλφάβητα. Τον καιρό της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και της διαμόρφωσης των νέων εθνικών κρατών κυριάρχησε η ιδέα πως τα σερβικά και τα κροατικά είναι δυο εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους γλώσσες, και μάλιστα ορισμένοι εντόπισαν και μια τρίτη χωριστή γλώσσα, τα βοσνιακά.

 Ποια είναι η πραγματική άποψη του γλωσσολόγου σχετικά με τη σερβοκροατική διαμάχη για τη γλώσσα; Διαβάστε προσεκτικά τα δυο παραθέματα που χρησιμοποιεί. Εσείς τι πιστεύετε σχετικά με τις χειροπιαστές διαφορές των δυο προτάσεων; Δικαιολογούν την άποψη ότι βρισκόμαστε μπροστά σε δυο διαφορετικές γλώσσες;

Δ-20. Αντιδράσεις για την προβολή στην Κροατία μιας σερβικής ταινίας με κροατικούς υπότιτλους (1999)

«Vezite se, rolecimo» («Προσδεθείτε, απογειωνόμαστε»), λέει ο ήρωας στην οθόνη και γράφεται από κάτω: «Vezite se, rolijecemo». Ακριβώς. Έπειτα: «Beograd, jesen 1991» («Βελιγράδι, φθινόπωρο του 1991») εμφανίζεται στη σκηνή σε λατινικό αλφάβητο και από κάτω ο λατινικός υπότιτλος επεξηγεί: «Beograd, jesen 1991». Τρέλα στο σινεμά! Γέλια, δάκρυα χαράς, ενθουσιαστικά ποδοκροτήματα, και δεν έχει καν περάσει ούτε το πρώτο λεπτό της ταινίας. Δε χωρά συζήτηση, αυτό είναι το πιο τρελό κινηματογραφικό επίτευγμα στην ιστορία του κινηματογράφου· θα μπορούσε ίσως, να συγκριθεί με τις αρχές των αμερικανικών βουβών κωμωδιών. Πρόκειται βέβαια, για το «Τραύματα και υπότιτλοι», την πρώτη σερβική ταινία σε επίσημη και κυρίαρχη κροατική διανομή [...] Όλα τα υπόλοιπα είναι κίολας μύθος.

Jurak.

Τι συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε από τα παραπάνω σχετικά με το ζήτημα της σερβοκροατικής γλώσσας; Γιατί παίζει η γλώσσα σημαντικό ρόλο στην εθνική ταυτότητα; Είναι το ζήτημα της γλώσσας αποκλειστικά θέμα των γλωσσολόγων ή μήπως έχουν δικαίωμα να ασχολούνται μαζί του και οι μη ειδικοί; Γιατί το ζήτημα της σερβοκροατικής γλώσσας οδηγεί σε αστείες καταστάσεις;

Δ-21. Η διχασμένη ταυτότητα μιας κοπέλας στην Κροατία

Δεν μου αρέσουν οι αποτυχημένοι. Οι περιθωριακοί. Οι άνθρωποι που είναι υποχρεωμένοι να χαμογελούν. Και να είναι ευγενικοί. Ούτε και γουστάρω τους Σέρβους στην Κροατία. Όταν έλεγαν: «Μπάμπιτς», πάντοτε πρόσθεταν: «Από την Κόρτσουλα³⁵». Και δεν είναι από την Κόρτσουλα. Αλλά από τη Νταλμάτινσκα Ζαγκόρα. Από τα γ...ένα τα δάση, εκεί που το Μπάμπιτς είναι κάτι άλλο. Υπάρχουνε και Μπάμπιτς Κροάτες. Αλλά ο Μπάμπιτς Κροάτης ποτέ δεν εξηγεί. Και δεν προσθέτει: «Από την Κόρτσουλα». [...]

Αλλά και πάλι, κάποιιοι άνθρωποι είναι Σέρβοι, νιώθουν Σέρβοι. Τους φαίνεται φυσιολογικό πράγμα να 'σαι Σέρβος. Ξέρεις. Μαμά Σέρβα, παππούς θαμένος στο σερβικό κοιμητήριο στο Μπένκοβατς, όπου ανάμεσα στο ψηλό γρασίδι κάτι είναι γραμμένο με κυριλλικά γράμματα πάνω στην ταφόπετρα, έχουνε και τη γιορτή του οικογενειακού προστάτη αγίου, τους μαλλιαρούς παπάδες τους, που παντρεύονται κι από πάνω... Και όταν ένας μικρούλης Σέρβος γεννιέται τον λένε Αλίμπιγιε ή Σάββα ή Τανάσιγιε. Κι αυτό το σερβικό αγοράκι μαζί με το σερβικό κοριτσάκι, τη Λεποσάβα, ξέρουν από γεννησιμιού τους πως είναι Σέρβοι. Όλα τούς είναι πεντακάθαρα. Μπορεί πού και πού να λένε πως είναι από την Κόρτσουλα, αλλά το ξέρουν πως δεν είναι. Το πιάνεις αυτό; Αλλά εγώ. Η δική μου περίπτωση. Αυτό είναι το πρόβλημα. Σέρβα δεν είμαι. Και πάλι, πρέπει να προσθέτω την «Κόρτσουλα». Σέρβα δεν είμαι! Τώρα, αυτήν εδώ τη στιγμή, ευχαρίστως θα σηκωνόμουν επάνω και θα πήγαινα να φωνάξω στο σκοτάδι, «Δεν είμαι Σέρβα!!!».

Rudan, σ. 14-15.

35 Δαλματικό νησί της Κροατίας.

Το κείμενο αυτό είναι ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Αυτί, Λαιμός, Μαχαίρι*, της Βέντρανας Ρούνταν – συγγραφέας και δημοσιογράφου, γεννημένη το 1949. Κεντρικός χαρακτήρας είναι η Τόνκα Μπάμπιτς, κόρη Κροάτισσας και Σέρβου.

Περιγράψτε τα προβλήματα ταυτότητας που αντιμετωπίζει η Τόνκα. Ποια είναι τα εθνικά της αισθήματα; Πώς εξηγείτε την ιδέα ότι το «Μπάμπιτς – Κροάτης» δεν έχει ανάγκη συμπληρωματικών επεξηγήσεων της προέλευσής του, αλλά το «Μπάμπιτς – Σέρβος» έχει; Έχει τύχει ν' ακούσετε για παρόμοιες καταστάσεις διχασμένης εθνικής ταυτότητας στη δική σας χώρα;

III. Ξεπερνώντας τον εθνικισμό;

Δ-22. Η Γενική Συμφωνία Πλαίσιο για την Ειρήνευση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (1995)

Η Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, η Δημοκρατία της Κροατίας και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (στο εξής, τα «Συμβαλλόμενα Μέρη»),

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη να επιτευχθεί ένας συνολικός διακανονισμός, ο οποίος θα τερματίσει την τραγική σύγκρουση στην περιοχή,

Επιθυμώντας να συμβάλουν σ' αυτό τον σκοπό και να προαγάγουν μια διαρκή ειρήνη και σταθερότητα,

Επιβεβαιώνοντας την προσήλωσή τους στις Από Κοινού Συμφωνημένες Βασικές Αρχές, οι οποίες εκδόθηκαν την 8^η Σεπτεμβρίου του 1995, στις Περαιτέρω Από Κοινού Συμφωνημένες Βασικές Αρχές, οι οποίες εκδόθηκαν την 26^η Σεπτεμβρίου του 1995 και στις συμφωνίες της ανακωχής της 14^{ης} Σεπτεμβρίου και της 5^{ης} Οκτωβρίου του 1995,

Επισημαίνοντας τη συμφωνία της 29^{ης} Αυγούστου 1995, η οποία εξουσιοδότησε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας να υπογράψει, εκ μέρους της Σερβικής Δημοκρατίας³⁶, εκείνα τα μέρη του σχεδίου ειρήνης τα οποία αφορούν στην τελευταία, με την υποχρέωση η συμφωνία η οποία θα επιτευχθεί να εφαρμοστεί με αυστηρότητα και συνέπεια,

Έχουν συμφωνήσει τα εξής:

Άρθρο I

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα διεξάγουν τις μεταξύ τους σχέσεις σε συμφωνία με τις αρχές οι οποίες εκτίθενται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών καθώς και με την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και με τις υπόλοιπες ρήτρες του Οργανισμού για την

Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Ειδικότερα, τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως την κυρίαρχη ισότητα των άλλων Συμβαλλομένων Μερών, θα διευθετούν τις μεταξύ τους διαφορές με ειρηνικά μέσα και θ' αποφεύγουν κάθε ενέργεια, με τη χρήση βίας ή την απειλή χρήσης βίας ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, η οποία θα θίγει την εδαφική ακεραιότητα ή την πολιτική ανεξαρτησία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης ή οποιουδήποτε άλλου Κράτους.

Άρθρο II

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν τις διευθετήσεις που έχουν επιτευχθεί σε σχέση με τις στρατιωτικές όψεις του ειρηνευτικού διακανονισμού και τις όψεις της περιφερειακής σταθεροποίησης, όπως αυτές εκθέτονται στις Συμφωνίες του Παραρτήματος 1Α και του Παραρτήματος 1Β της παρούσης Συμφωνίας. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων οι οποίες εκθέτονται στο Παράρτημα 1Α και θα συμμορφωθούν πλήρως με τις υποχρεώσεις τους, όπως αυτές εκθέτονται στο Παράρτημα 1Β.

Άρθρο III

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν τις διευθετήσεις που έχουν επιτευχθεί σε σχέση με την οριοθέτηση των συνόρων μεταξύ των δυο Οντοτήτων, δηλαδή της Ομοσπονδίας της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και της Σερβικής Δημοκρατίας, όπως αυτές εκθέτονται στη Συμφωνία του Παραρτήματος 2. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εκθέτονται στο Παράρτημα αυτό.

Άρθρο IV

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν

³⁶ Republika Srpska: Σερβική Δημοκρατία [της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης]- η κρατικού τύπου πολιτική οντότητα των κατοικημένων από Σέρβους περιοχών της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης.

τις διευθετήσεις που έχουν επιτευχθεί σε σχέση με τις εκλογές της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, όπως αυτές εκθέτονται στο Παράρτημα 3 της παρούσης συμφωνίας. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εκθέτονται στο πρόγραμμα αυτό.

Άρθρο V

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν τις διευθετήσεις οι οποίες έχουν επιτευχθεί σε σχέση με το Σύνταγμα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, όπως αυτές εκθέτονται στο Παράρτημα 4 της παρούσης συμφωνίας. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εκθέτονται στο πρόγραμμα αυτό.

Άρθρο VI

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν τις διευθετήσεις που έχουν επιτευχθεί σε σχέση με την ίδρυση ενός διαιτητικού δικαστηρίου, μιας Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μιας Επιτροπής για τους Πρόσφυγες και τα Εκτοπισμένα Άτομα, μιας Επιτροπής για τη Συντήρηση των Εθνικών Μνημείων και των Δημόσιων Οργανισμών της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, όπως αυτές εκθέτονται στις Συμφωνίες των Παραρτημάτων 5 έως 9 της παρούσης συμφωνίας. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εκθέτονται στο πρόγραμμα αυτό.

Άρθρο VII

Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι η τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η προστασία των προσφύγων και των εκτοπισμένων ατόμων είναι ζητήματα ζωτικής σημασίας στην επίτευξη μιας διαρκούς ειρήνης, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται τις προβλέψεις σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες εκθέτονται στο Πρώτο Κεφάλαιο της Συμφωνίας η οποία περιέχεται στο Παράρτημα 6, και αναλαμβάνουν να συμμορφωθούν πλήρως προς αυτές. Επίσης, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται τις προβλέψεις σε σχέση με την προστασία των προσφύγων και των εκτοπισμένων ατόμων, οι οποίες εκθέτονται στο Πρώτο Κεφάλαιο της Σύμφωνίας που περιέχεται στο Παράρτημα 7, και αναλαμβάνουν να συμμορφωθούν πλήρως προς αυτές.

Άρθρο VIII

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αποδέχονται και υιοθετούν τις διευθετήσεις που έχουν επιτευχθεί σε σχέση με την εφαρμογή αυτής της Ειρηνευτικής Συμφωνίας,

συμπεριλαμβανομένων ιδιαίτερως εκείνων που αφορούν στις πολιτικές (μη στρατιωτικές) όψεις της εφαρμογής της, όπως οι τελευταίες εκθέτονται στη Συμφωνία του Παραρτήματος 10, καθώς και στη διεθνή αστυνομική δύναμη, όπως αυτή εκθέτεται στη Συμφωνία του Παραρτήματος 11. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα σέβονται πλήρως και θα προωθήσουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εκθέτονται στο πρόγραμμα αυτό.

Άρθρο IX

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα συνεργαστούν πλήρως με όλες τις οντότητες οι οποίες εμπλέκονται στην εφαρμογή αυτής της Ειρηνευτικής Συμφωνίας, όπως αυτές εκθέτονται στα Παραρτήματά της, ή που εξουσιοδοτούνται με οποιονδήποτε άλλο τρόπο από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για την εφαρμογή της υποχρέωσης όλων των Συμβαλλόμενων Μερών να συνεργαστούν στην έρευνα και την ποινική δίωξη των εγκλημάτων πολέμου και των λοιπών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Άρθρο X

Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και η Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης αναγνωρίζονται αμοιβαία ως κυρίαρχα ανεξάρτητα Κράτη στο εσωτερικό των διεθνών τους συνόρων. Οι περαιτέρω όψεις της αμοιβαίας αναγνώρισής τους θα διευθετηθούν με ιδιαίτερες συνομιλίες.

Άρθρο XI

Η Συμφωνία τίθεται σε ισχύ άμα τη υπογραφή της. ΣΥΜΦΩΝΗΘΗΚΕ στο Παρίσι, σήμερα την 14η Δεκεμβρίου του 1995, σε εξίσου αυθεντικά κείμενα, στη βοσνιακή, την κροατική, την αγγλική και τη σερβική γλώσσα.

http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379

Οι διαπραγματεύσεις για την ειρηνευτική συμφωνία με την οποία τερματίστηκε ο Πόλεμος της Βοσνίας διεξήχθησαν στο Νταίτον των ΗΠΑ, αλλά η συμφωνία υπογράφηκε στο Παρίσι, με μάρτυρες τους εκπροσώπους του Ειδικού Διαπραγματευτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ρωσίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι περισσότεροι από τους επιμέρους όρους της συμφωνίας περιγράφονται στα δώδεκα παραρτήματά της.

► **Εικ.30. Η Πράσινη Γραμμή που χωρίζει τη Λευκωσία (2003)**

Δ-23. Η Συνθήκη Κατανόησης, Συνεργασίας και Καλής Γειτονίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας και της Ρουμανίας (1996)

Άρθρο 1°

Α. Η Δημοκρατία της Ουγγαρίας και η Ρουμανία (οι οποίες στο εξής θα αναφέρονται ως «τα Συμβαλλόμενα Μέρη») θα βασίζονται στο εξής τις μεταξύ τους σχέσεις επάνω στις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, συνεργασίας και σεβασμού. [...]

Άρθρο 3°

Α. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη επιβεβαιώνουν ότι θ' αποφεύγουν, στις μεταξύ τους σχέσεις, τη χρήση ή την απειλή της χρήσης βίας εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας του έτερου Συμβαλλόμενου Μέρους καθώς και οποιοσδήποτε πράξεις δε συνάδουν με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών και της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι. Επίσης, θ' αποφεύγουν να υποστηρίξουν οποιοσδήποτε τέτοιες πράξεις και δε θα επιτρέπουν σε οποιοδήποτε τρίτο να χρησιμοποιήσει την επικράτειά τους για να προβεί σε παρόμοιες πράξεις εναντίον του έτερου

Συμβαλλόμενου Μέρους.

Β. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα διευθετούν οποιοσδήποτε διαφορές τυχόν ανακύπτουν μεταξύ τους, αποκλειστικά με ειρηνικά μέσα.

Άρθρο 4°

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη επιβεβαιώνουν ότι, σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι θα σέβονται το απαραβίαστο των συνόρων μεταξύ τους καθώς και την εδαφική ακεραιότητα του έτερου Μέρους. Επιπλέον, επιβεβαιώνουν ότι δεν έχουν εδαφικές αξιώσεις επί του έτερου και ότι δεν πρόκειται μελλοντικά να προβάλουν οποιοσδήποτε τέτοιες αξιώσεις.

Άρθρο 5°

Α. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη, εν όψει της πραγμάτωσης των σκοπών αυτής της Συνθήκης, θα θέσουν ένα κατάλληλο πλαίσιο συνεργασίας σε όλα τα κοινού ενδιαφέροντος πεδία. [...]

Άρθρο 7°

Α. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα διευρύνουν τις μεταξύ τους σχέσεις καθώς και τη συνεργασία τους στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών και των υποπεριφερειακών οργανισμών. Θα υποστηρίζουν αμοιβαία τις προσπάθειες του έτερου Μέρους που αποσκοπούν στην ενσωμάτωσή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το NATO και τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση. [...]

Άρθρο 14°

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα προάγουν το κλίμα ανεκτικότητας και κατανόησης μεταξύ των πολιτών τους οι οποίοι έχουν διαφορετικές εθνοτικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές και γλωσσικές καταβολές. Καταδικάζουν την ξеноφοβία και όλες εκείνες τις εκδηλώσεις οι οποίες βασίζονται στο φυλετικό, εθνοτικό ή θρησκευτικό μίσος ή στις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις και θα λάβουν αποτελεσματικά μέτρα, προκειμένου να προλάβουν την εκδήλωση οποιοσδήποτε τέτοιων τάσεων.

Άρθρο 15°

1. Κατά τη ρύθμιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των προσώπων τα οποία ανήκουν σε εθνικές μειονότητες που ζουν στην επικράτειά τους, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν να εφαρμόζουν την *Σύμβαση Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων*, εφόσον οι εγχώριες νομοθεσίες τους δεν συμπεριλαμβάνουν

περισσότερο ευνοϊκούς όρους σε σχέση με τα δικαιώματα των προσώπων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες.

2. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη χωρίς να θίγεται το περιεχόμενο της προηγούμενης παραγράφου, με στόχο την προστασία και την ανάπτυξη της εθνοτικής, πολιτισμικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ταυτότητας της ουγγρικής μειονότητας στη Ρουμανία και της ρουμανικής μειονότητας στην Ουγγαρία, θα εφαρμόζουν ως νομικές τους υποχρεώσεις εκείνους τους όρους οι οποίοι καθορίζουν τα δικαιώματα των προσώπων τα οποία ανήκουν σε τέτοιες μειονότητες και τα οποία περιλαμβάνονται στα έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα οποία αναφέρονται στο Παράρτημα αυτής της Συνθήκης. [...]

Άρθρο 19°

1. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα υποστηρίζουν και θα διευκολύνουν την άμεση επαφή μεταξύ των πολι-

τών τους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα διευρύνουν τις προξενικές τους σχέσεις και θα απλοποιήσουν τη διάβαση των συνόρων και τον τελωνειακό έλεγχο μεταξύ τους, συμπεριλαμβανομένης της διάνοιξης νέων συνοριακών διαβάσεων και της διεύρυνσης των ήδη υπαρχουσών, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, προκειμένου να διευκολυνθεί η κυκλοφορία προσώπων και αγαθών. Θα συνάψουν τις συμφωνίες οι οποίες είναι απαραίτητες γι' αυτό τον σκοπό.

<http://www.htmh.hu/dokumentumok/asz-ro-e.htm>

Καταστρώστε έναν κατάλογο των κυριότερων προβλέψεων σε ζητήματα ασφάλειας και «υψηλής πολιτικής» που συμπεριλαμβάνονται στη ρουμανο-ουγγρική συνθήκη του 1996. Συμπεριλήφθηκαν όροι οι οποίοι να αφορούν άμεσα στη ζωή των απλών ανθρώπων; Ποια είναι η γνώμη σας σχετικά με τους τελευταίους; Ήταν δικαιολογημένοι;

Δ-24. Εκτίμηση, βασισμένη στην προσωπική εμπειρία των ίδιων των Ρουμάνων και Ούγγρων, όσον αφορά στις μεταξύ τους σχέσεις σε περιοχές με μεικτό πληθυσμό (2001)

	Υπάρχει σύγκρουση	Υπάρχει συνεργασία	Δεν ξέρω , δεν απαντώ
Εθνοτικά Ρουμάνοι (συνολικά)	3%	20%	77%
Εθνοτικά Ρουμάνοι (στην Τρανσυλβανία)	5%	46%	49%
Εθνοτικά Ούγγροι	6%	70%	24%

http://www.intercultural.ro/carti/interculturalitate_detaliu_capitol2-1.html#mirceakivu

Ποια συμπεράσματα μπορούμε να συναγάγουμε από τα αποτελέσματα αυτής της δημοσκόπησης; Ποια είναι η δική σας γνώμη σε σχέση με το γεγονός ότι οι άνθρωποι οι οποίοι ζούσαν στις μεικτές περιοχές της Τρανσυλβανίας θεωρούσαν σε ποσοστό μεγαλύτερο από τον εθνικό μέσο όρο (ο οποίος συμπεριελάμβανε επίσης σε μεγάλο βαθμό κατοίκους των άλλων περιοχών της Ρουμανίας) πως οι σχέσεις μεταξύ Ρουμάνων και Ούγγρων ήταν καλές;

Δ-25. Τα σπορ ως τρόπος για να ξεπεραστεί ο εθνικισμός – Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν μια τοπική τουρκοκυπριακή ποδοσφαιρική ομάδα (2003)

Υπάρχει και κάτι ακόμη που πρέπει να πούμε για την

Αφάνεια³⁷. Το χωριό έχει μια ποδοσφαιρική ομάδα η οποία παίζει στην πρώτη εθνική του βορά, αλλά βρίσκεται επικίνδυνα κοντά στον πάτο της κατάταξης και κινδυνεύει να πέσει στη δεύτερη εθνική του χρόνου. Μεθαύριο θα δώσει έναν πολύ κρίσιμο αγώνα από τον οποίο θα εξαρτηθεί αν θα μείνει στην

37 Κυπριακό χωριό, του οποίου οι ελληνοκύπριοι κάτοικοι έγιναν πρόσφυγες το 1974 και το οποίο τώρα κατοικείται αποκλειστικά από Τουρκοκυπρίους.

πρώτη εθνική ή όχι. Οι Ελληνοκύπριοι της Αφάνειας, μολονότι είναι πρόσφυγες εδώ και είκοσι εννέα χρόνια, αποφασίζουν να πάνε μαζικά στον αγώνα για να υποστηρίξουν τους συγχωριανούς τους σ' αυτό το κρίσιμο παιχνίδι. Έβαλαν μάλιστα ανακοίνωση στον ελληνοκυπριακό τύπο, καλώντας όλους τους Ελληνοκυπρίους της Αφάνειας να πάνε στον αγώνα.

Report, 46, σ. 27.

Τι είδους αλληλεγγύη εκφράζεται σ' αυτό το κείμενο; Συγκρίνετέ την με το κείμενο Δ-16. Τι παρατηρείτε;

Δ-26. Δυο απόψεις σχετικά με το άνοιγμα της Πράσινης Γραμμής ανάμεσα στο ελληνικό και το τουρκικό τμήμα της Κύπρου (23 Απριλίου 2003)

A. Ένας τουρκοκύπριος δάσκαλος από την Αμμόχωστο περιγράφει την επίσκεψη μιας ελληνοκυπριακής οικογένειας (2003)

Σήμερα είχαμε ένα ζευγάρι μουσαφίρηδες από την άλλη μεριά. Φαίνεται πως, όπως και τόσοι άλλοι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, θέλησαν κι αυτοί ν' αδράξουν την ευκαιρία και να επισκεφτούν ξανά τα μέρη, όπου είχαν γεννηθεί και πέρασαν ένα κομμάτι της ζωής τους. Ήθελαν να νιώσουν τη χαρά τού να είσαι σ' ένα αδιαίρετο νησί και να μοιραστούν και μ' άλλους τα συναισθήματα που όλον αυτό τον καιρό έμεναν ζωντανά μέσα στην καρδιά τους.

Δεν ήρθαν στο σπίτι μας, αλλά το αυτοκίνητό τους σταμάτησε ακριβώς στη γωνία του δρόμου. Φάνηκε πως ρωτούσαν να μάθουν τη διεύθυνση, ψάχνοντας να βρουν ένα δρόμο που από καιρό είχε πάρει άλλο όνομα. Αλλά οι γείτονες θυμήθηκαν αμέσως το παλιό όνομα, Οδός Μότσαρτ. Η γυναίκα μου κι εγώ έτυχε να βρισκόμαστε στην εξώπορτα. [...] Η κυρία Ελένη – το όνομά της το μάθαμε αργότερα – μας είπε: «Η γιαγιά μου έμενε σ' ένα αγρόκτημα κάπου εδώ κοντά. Ήθελα απλώς να έρθω να το δω. Έχω ακόμη τη θύμησή του. Η γιαγιά μου μ' έφερνε εδώ κι εγώ έπαιζα κάτω απ' τα δέντρα. Είχε δυο φοινικίες εδώ». [...] Τα χρόνια που πέρασαν είχαν φανεί αμείλικτα και το αγρόκτημα είχε ερειπωθεί μέσα στη γενική αδιαφορία. Αλλά η μια φοινικιά ήταν ακόμη εκεί. [...]

Τους καλέσαμε σπίτι μας. [...] Σαν Κύπριοι που είμαστε, δεν μας πήρε παραπάνω από ένα λεπτό για να γνωριστούμε.

Τότε η Ελένη είπε την ιστορία της. [...] «Άκουσα τα νέα στο ραδιόφωνο. Θα σήκωναν τα οδοφράγματα. Ήθελα μ' όλη μου την καρδιά να έρθω να δω το κτήμα της γιαγιάς μου. Είχα τόσες γλυκές αναμνήσεις από εδώ. Ζήτησα από τους γιατρούς να με αφήσουν, να μου δώσουν άδεια να έρθω να επισκεφτώ το σπίτι της γιαγιάς μου». [...]

Αυτός [ο Νικόλας] εξήγησε: «Έβλεπα στην τηλεόραση τις διαδηλώσεις σας. Τις φωνές και τις κραυγές του λαού, «Ειρήνη!», «Ειρήνη για όλους τους Κύπριους!». Ακόμη αντηχούν στ' αυτιά μου». Και συνέχισε: «Δεν μπορούσα άλλο να κρύψω αυτό που ένιωθα. Έβαλα τα κλάματα. Έκλαιγα για όλους μας. Έκλαιγα και καταριόμουν όλους αυτούς που κράτησαν τους Κυπρίους χωριστά. Δεν μας άξιζε να το πάθουμε αυτό».

Τα τελευταία του λόγια πάντοτε θα καίνε σαν φωτιά την καρδιά μου.

Report, 46, σ. 25.

B. Η εκτίμηση του Νίκου Αναστασίου, αναρτημένη στο διαδίκτυο

Τίποτε δεν θα είναι πια ίδιο, μετά από αυτό που έγινε χτες. Παραπάνω από δυο χιλιάδες Τουρκοκύπριοι και χίλιοι Ελληνοκύπριοι πέρασαν από τη μια μεριά στην άλλη, ενώ πολλοί πολιτικοί απλώς παρατηρούσαν, ανήμποροι να επεξεργαστούν μέσα στο στενό τους «σύμπαν» πόσο τεράστιο ήταν αυτό που συνέβαινε μπροστά στα μάτια τους. Για πρώτη φορά από το 1974 οι ίδιοι άνθρωποι που μας επέβαλαν όλους αυτούς τους περιορισμούς άρχισαν να τους παίρνουν πίσω. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι πήγαιναν από τη μια μεριά στην άλλη, πήγαιναν, όπου ήθελαν, επισκέπτονταν τις πόλεις τους και τα χωριά τους, έβρισκαν αγαπημένους και από καιρό χαμένους φίλους χωρίς η αστυνομία να τους παίρνει από πίσω και να τους κάνει ερωτήσεις. Παντού, όπου πήγαιναν, υπήρχαν χαρά και καλωσορίσματα και γέλια και δάκρυα ευτυχίας. Ναι, παντού! Οι πολίτες βρίσκονται στ' αλήθεια πιο μπροστά από τους πολιτικούς. Αυτό που συμβαίνει, βέβαια, δεν είναι η διαρκής πολιτική λύση που χρειάζεται. Αλλά είναι ένας πανίσχυρος καταλύτης για τη λύση.

Report, 46, σ. 26.

Ποια στάση των απλών ανθρώπων απέναντι στην πολιτική και τους πολιτικούς αντανακλούν αυτά τα κείμενα; Σχολιάστε τα λόγια του Νικόλα: «Δεν μας άξιζε να το πάθουμε αυτό». Μπορούν οι απλοί άνθρωποι να παίξουν κάποιο ρόλο στο ξεπέραςμα του εθνικισμού; Πώς;
Γνωρίζετε άλλα παραδείγματα διαιρεμένων χωρών ή πόλεων στην Ευρώπη του 20^{ού} αιώνα;

Συμπερασματικό ερώτημα:

Αν στο παρελθόν ο εθνικισμός ενισχύθηκε μέσω της εκπαίδευσης, εσείς μπορείτε να σκεφτείτε κάποιον τρόπο για ν' απαλυνθούν οι εθνικές εντάσεις στο μέλλον;

Βιβλιογραφία

- ACIME: Arhiva Concursului ISTORIA MEA-EUSTORY [Αρχείο του διαγωνισμού ιστορικής έρευνας Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥ – EUSTORY].
- Ahmed S. Alicic, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832* [Το κίνημα για την αυτονομία της Βοσνίας από το 1831 ως το 1832], Σεράγεβο 1996.
- *Atatürk'un Soylev ve Demecleri* [Οι αγορεύσεις του Ατατούρκ], Κωνσταντινούπολη 1945-1952.
- Α. Ε. Βακαλόπουλος, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1990.
- Ευγένιος Βούλγαρις, *Στοχασμοί εις τους παρόντας κρίσιμους καιρούς του Οθωμανικού Κράτους*, Κέρκυρα 1851.
- Jim Bennett, Robert Brain, Simon Schaffer, Heinz Otto Sibum, Richard Staley, *1900: The New Age. A Guide to the Exhibition*, Καίμπριτζ 1994.
- Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese* [Ανθολόγιο έργων], Βουκουρέστι 1961.
- Hristo Botev, *Complete Works*, Σόφια 1986.
- Mahmud Esad Bozkurt, *Atatürk İhtilali* [Η επανάσταση του Ατατούρκ], Κωνσταντινούπολη 1967.
- Razi Brahimi, *Kënga Popullore e Rilindjes Kombëtare* [Τα δημοτικά τραγούδια της εθνικής παλιγγενεσίας], Τίρανα 1979.
- H. N. Brailsford, *Macedonia. Its Races and their Future*, Νέα Υόρκη 1971.
- [C. I. Brătianu], *Missiunea Căilor Ferate Române. Studii Politice, economice, sociale și tehnice* [Η αποστολή των ρουμανικών σιδηροδρόμων. Πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και τεχνικές μελέτες.], Παρίσι 1870.
- Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα-Διγενή, *Απομνημονεύματα αγώνος ΕΟΚΑ 1955-1959*, Αθήνα 1961.
- Cemal Paşa, *Hatıralar* [Τα απομνημονεύματα του Τζεμάλ πασά], Κωνσταντινούπολη 1959.
- Ion Codru-Drăgușanu, *Peregrinul transilvan* [Ο τρανσυλβανός περιηγητής], Βουκουρέστι 1956.
- Rodoljub Colakovic κ.α., *AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942-1943)* [Η ΑΣΝΟΜ και ο αγώνας για την εθνική απελευθέρωση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη το 1942-1943], Βελιγράδι 1974.
- Κ. Θ. Δημαράς, *Ο Κοραΐς και η εποχή του*, Αθήνα 1953.
- Dinko Davidov, *Stematografija. Izobraženije oružij iliričeskih. Izrezal u bakru Hristofor Žefarović i Toma Mesmer* [Στεμματογραφία. Αναπαραστάσεις του ιλλυρικού θυρεού. Χαλκογραφίες του Χριστόφορου Ζεφάροβιτς και του Θωμά Μεσμέρ], Νόβι Σαντ 1972.
- Ljubodrag Dimić, *Istorija srpske državnosti. Kniga III. Srbija u Jugoslaviji* [Ιστορία της σερβικής κρατικής υπόστασης. Βιβλίο III. Η Σερβία στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας], Νόβι Σαντ 2001.
- Edith M. Durham, *Albania and the Albanians. Selected Articles and Letters, 1903-1944*, Centre for Albanian Studies, Λονδίνο 2001.
- *Εφημερίδα της κυβερνήσεως*, Σόφια.
- Sir Henry Eliot, *Some Revolutions and Other Diplomatic Experiences*, Λονδίνο 1922.
- Bernd J. Fischer, «Albanian Nationalism in the Twentieth Century», στο Peter F. Sugar (επιμ.), *Eastern European Nationalism in the Twentieth Century*, Ουάσιγκτον 1995.

- Ziya Gökalp, *Turkculugun Esaslari* [Οι αρχές του τουρκισμού], Αγκυρα 1923.
- Vlado Gotovac, *Zvezdana kuga* [Η πανούκλα του αστεριού], Ζάγκρεμπ 1995.
- Josip Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, [Η πολιτική ιστορία της Κροατίας], τ. Ι-ΙΙ, Ζάγκρεμπ 1990.
- Ferid Hudhri, *Albania and Albanians in World Art*, μετάφραση Zef Simoni και Pavli Qesku, Αθήνα 1990.
- Θέματα νεότερης και σύγχρονης ιστορίας από τις πηγές, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 2003.
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΒ, Αθήνα 1975.
- *Ιστορία της Κύπρου. Μεσαιωνική – νεότερη (1192-1974)*, Υπουργείο Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Λευκωσία 2001.
- D. Ionescu, *Albina. Revista Populara* [Η μέλισσα. Λαϊκό περιοδικό], Ι, φ. 35 της 31^{ης} Μαΐου 1898.
- George Ionescu-Gion, *Studiul istoriei nationale in scoalele noastre*, [Η μελέτη της εθνικής ιστορίας στα σχολεία μας], Βουκουρέστι 1889.
- Konstantin Jirecek, *Βουλγαρικό ημερολόγιο*, τ. Ι (1879-1881), Σόφια 1995.
- Miodrag Jovičić (επιμ.), *Ustavi Kneževine i Kraljevine Srbije* [Τα συντάγματα της ηγεμονίας και του βασιλείου της Σερβίας], Βελιγράδι 1988.
- Ivan Franko Jukic, *Putopisi i istorisko – etnografski radovi* [Ταξιδιωτικές καταγραφές και ιστορικά – εθνογραφικά έργα], Σεράγεβο 1953.
- Dragan Jurak, στήλη «Film & Video», στη *Feral Tribune*, φ. 707, της 5^{ης} Απριλίου 1999.
- *Καθημερινή - Επτά ημέρες*, φ. της 30ής Δεκεμβρίου 2001, αφιέρωμα «Αποχαιρετώντας τη δραχμή».
- Λιούμπεν Καραβέλωφ, *Άπαντα*, τ. 7, Σόφια 1985.
- Δημήτριος Καταρτζής, «Συμβουλή στους νέους πως να ωφελιούνται και να μη βλάπτονται απτά βιβλία τα φράγκικα και τα τούρκικα, και ποια 'ναι η καθ' αυτό τους σπουδή», στο Κ. Θ. Δημαράς (επιμ.), *Δημήτριος Καταρτζής. Τα ευρισκόμενα*, Αθήνα 1970.
- Ερατοσθένης Καψωμένος, *Διονύσιος Σολωμός. Ανθολόγιο θεμάτων της σολωμικής ποίησης*, Αθήνα 1998.
- Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ. Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18^ο αιώνα*, Αθήνα 2004.
- Χριστίνα Κουλούρη, *Ιστορία και γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834-1914). Γνωστικό αντικείμενο και ιδεολογικές προεκτάσεις. Ανθολόγιο κειμένων. Βιβλιογραφία σχολικών εγχειριδίων*, Αθήνα 1988.
- Κωνσταντίνος Κωνσταντίνωφ, *Ταξίδι στους αιώνες*, Σόφια 1997.
- Vuk Stefanovic Karadzic, *Prepiska IV (1829-1832)* [Αλληλογραφία, τ. Δ, 1829-1832] Βελιγράδι 1988.
- Ahmed Kondo, *Jeronim de Rada. Flamuri i Arbrit* [Ερώνυμος της Ράδας. Η αλβανική σημαία], Τίρανα 1967.
- Faik Konitza, *Vepra të Zgjedhura*, [Ανθολόγιο έργων], Τίρανα, «Naim Frasheri», 1993.
- Faik Konitza, *Selected Correspondence 1896-1942*, Λονδίνο 2000.
- Λίνα Λούβη, *Περιγέλωτος Βασιλείου. Οι σατυρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1879-1886)*, Εστία, Αθήνα 2002.
- Emilij Laszowsky, *Stari i novi Zagreb* [Το παλιό και το νέο Ζάγκρεμπ], Ζάγκρεμπ 1994.
- Bernard Lewis, *The emergence of modern Turkey*, Οξφόρδη 1968.
- Radoš Ljušić, *Knjiga o načrtaniju* [Το βιβλίο της Νατσερτάνιε], Βελιγράδι 1993.
- Radoš Ljušić, *Istorija srpske državnosti. Knjiga II.*

Srbija i Crna Gora – novonekonve srpske države [Ιστορία της σερβικής κρατικής υπόστασης. Βιβλίο II. Σερβία και Μαυροβούνιο – σερβικά κράτη των νεότερων χρόνων], Νόβι Σαντ 2001.

■ Corneliu Mihai Lungu (επιμ.), *De la Pronunciament la Memorandum 1868-1892. Miscarea memorandistă, expresie a luptei naționale a românilor* [Από το Προνοντιστάμεντο στο Υπόμνημα. Το υπομνηματικό κίνημα, έκφραση του εθνικού αγώνα των Ρουμάνων], Βουκουρέστι 1993.

■ Σπυρίδων Μαρκεζίνης, *Πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος*, τ. Β, Αθήναι 1966.

■ Παρασκευάς Ματάλας, *Έθνος και Ορθοδοξία. Οι περιπέτειες μιας σχέσης. Από το «Ελλαδικό» στο Βουλγαρικό σχίσμα*, Ηράκλειο 2002.

■ Titu Maiorescu, *Opere*, [Έργα] (επιμ. Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Domnica Filimon), Βουκουρέστι 1978.

■ *Makedonium, Antologija na makedonskata nacionalno-politichka misla* [Μακεδονικό. Ανθολογία της μακεδονικής εθνικής και πολιτικής σκέψης], Σκόπια 2003.

■ *Memoari prote Mateje Nenadovića* [Απομνημονεύματα του ιερέα Ματθαίου Νενάντοβιτς], Βελιγράδι 1867.

■ *Monitorul Oficial*, [Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Βουκουρέστι], φ. της 19^{ης} Ιουλίου 1921.

■ Bogdan Murgescu (επιμ.), *Istoria României în texte*, [Η ρουμανική ιστορία μέσα από κείμενα], Βουκουρέστι 2001.

■ Hysni Myziri, *Shkollat e Para kombëtare Shqipe* [Τα πρώτα αλβανικά εθνικά σχολεία], Τίρανα 1978.

■ *Nacak*, φ. 73 της 7^{ης} Οκτωβρίου 1960.

■ Riza Nur, *Hayat ve Hatiratım I*, [Η ζωή και οι αναμνήσεις μου], τ. I, Κωνσταντινούπολη 1992.

■ *Odbrani tekstovi za istorijata na makedonskiot narod, II del*, [Επιλεγμένα κείμενα για την ιστορία του μακεδονικού λαού], μέρος II, Σκόπια 1976.

■ Κωνσταντίνος Οικονόμος, *Επίκρισις εις την περί Νεοελληνικής Εκκλησίας σύντομον απάντησιν του σοφού διδασκάλου Κ. Νεόφυτου Βάμβα*, Αθήναι 1839.

■ K. Ozturk, *Atatürk*, Κωνσταντινούπολη, χ.χ.

■ Σπύρος Παπαγεωργίου (επιμ.), *Αρχείον των παρανόμων εγγράφων του Κυπριακού Αγώνος 1955-1959*, Λευκωσία 1984.

■ Σπύρος Παπαγεωργίου, *ΑΚΕΛ: Το άλλο ΚΚΕ*, Αθήνα 1984.

■ *Παρθενών*, περιοδικό, Δεκέμβριος 1871.

■ Αλέξης Πολίτης, *Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880*, Αθήνα 1993.

■ Paisiy Hilendarski, *Slavonic-Bulgarian History*, Βέλικο Τίρνοβο 1992.

■ Nikola Pašić, *Sloga Srbo-Hrvata* [Σερβοκροατική ενότητα], Βελιγράδι 1995.

■ Branko Pavicević, Radoslav Rasporovic (επιμ.), *Crnogorski zakonici. Pravni izvori i politicki akti od znacaja za istoriju drzavnosti Crne Gore* [Κώδικες νόμων του Μαυροβουνίου. Νομικές πηγές και πολιτικά τεκμήρια σχετικά με την ιστορία της κρατικής υπόστασης του Μαυροβουνίου], Ποντγκόριτσα 1998.

■ Branko Petranović, Momčilo Zečević (επιμ.), *Jugoslavija 1918-1988. Zbirka dokumenta*, [Γιουγκοσλαβία 1918-1988. Συλλογή τεκμηρίων], Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Βελιγράδι 1988.

■ Aurel C. Popovici, *Stat și Națiune. Statele-Unite ale Austriei Mari. Studii politice în vederea rezolvării problemei naționale și a crizelor constituționale din Austro-Ungaria*, επιμ. Petre Pandrea και Constantin Schifirneț [Κράτος και έθνος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Μείζονος Αυστρίας. Πολιτικές μελέτες περί της λύσεως του εθνικού προβλήματος και των συνταγματικών κρίσεων στην Αυστροουγγαρία], Βουκουρέστι 1997.

■ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania*

during the 18th Century, Βουκουρέστι 1971.

- Janko Prunk, *Slovenski narodni vzpon* [Η εθνική άνοδος των Σλοβένων], Λιουμπλιάνα 1992.
- Mona-Lisa Puchianu, Corneliu Lungu, Gheorghe Iancu, Ioan Muraru (επιμ.), *Constituțiile române. Texte, note, prezentare comparativă* [Ρουμανικά συντάγματα. Κείμενα, σημειώσεις, συγκριτική παρουσίαση], Βουκουρέστι 1993.
- Gjorgji Pulevski, *Izbrani tekstovi* [Ανθολόγιο έργων], Σκόπια 1985.
- Ρήγα Βελεστινλή *άπαντα τα σωζόμενα*, τ. Ε, επιμέλεια Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, Αθήνα 2000.
- Stjepan Radic, *Izabrani politicki spisi* [Ανθολόγιο πολιτικών έργων], Οπάτια 1995.
- Bozo Repe, *Viri o demokratizaciji in osamosnojitvi Slovenije (1. Del: Opozicija in oblast)* [Πηγές σχετικά με τον εκδημοκρατισμό και την ανεξαρτησία της Σλοβενίας. Μέρος πρώτο. Αντιπολίτευση και εξουσία], Λιουμπλιάνα 2002.
- «Report», στο *Friends of Cyprus*, τεύχος 46, Φθινόπωρο 2003.
- *România în chipuri și vederi* [Η Ρουμανία σε εικόνες και καρτ ποστάλ], Βουκουρέστι 1926.
- Vedrana Rudan, *Uho, grlo, nož* [Αυτί, λαιμός, μαχαίρι], Ζάγκρεμπ 2002.
- *Σημείες ελευθερίας. Συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου*, εισαγωγή – κείμενο Ι. Κ. Μαζαράκης – Αινιάν, Αθήνα 1996.
- Χρήστος Σταμπόλσκι, *Αυτοβιογραφία, ημερολόγια, αναμνήσεις*, τ. 2, Σόφια 1927.
- *Σύνταγμα της Βουλγαρικής Ηγεμονίας*, Σόφια 1879.
- August Senoa, *Zagrebulje* [Κείμενα για το Ζάγκρεμπ], Ζάγκρεμπ 1980.

- *Slovenska kronika 19. stoletja (1861-1883)*, [Σλοβενικό χρονικό του 19^{ου} αιώνα, 1861-1883], Nova Rvija, Λιουμπλιάνα 2003.
- *Srpska čitanka za niže gimnazije i realke*, (επιμ. Stojan Novaković), [Εγχειρίδιο σερβικών για τα κατώτερα γυμνάσια και τεχνικές σχολές], Βελιγράδι 1870.
- Gale Stokes (επιμ.), *From Stalinism to Pluralism. A Documentary History of Eastern Europe since 1945*, δεύτερη έκδοση, Νέα Υόρκη 1996.
- *Τεκμήρια βουλγαρικής ιστορίας*, τ.1, Σόφια 1931.
- Dubravka Ugresic, *Americki fikcionar* [Αμερικανικές μυθοπλασίες], Ζάγκρεμπ – Βελιγράδι 2002.
- Διονύσης Φωτόπουλος, *Το ένδυμα στην Αθήνα στο γύρισμα του 19ου αιώνα*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1999.
- Pashko Vasa, *The Truth on Albania and the Albanians, Historical and Critical Essays*, Λονδίνο 1999.
- Wayne S. Vucinich, *The Ottoman Empire: Its Record and Legacy*, Νιου Τζέρσεϋ 1965.
- Martin Wein, *Dodjoh, vidjeh, zapisah* [Ήλθα, είδα, έγραψα], Ζάγκρεμπ 1966.
- A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, επιμέλεια V. Mihaescu-Birliba, Al. Zub, τέταρτη έκδοση, [Ιστορία των Ρουμάνων από την εποχή της Δακίας του Τραιανού], Βουκουρέστι 1985.
- *Η χρηστομάθεια στη βουλγαρική ιστορία. Η βουλγαρική παλιγγενεσία. Το δεύτερο και το τρίτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα*, Σόφια 1996.
- Μιχάλης Ψαλιδόπουλος (επιμ.), *Κείμενα για την ελληνική βιομηχανία τον 19^ο αιώνα. Φυσική εξέλιξη ή προστασία;*, Αθήνα 1994.
- Charles Yriarte, *Travel - records from Bosnia 1875-1876* [Ταξιδιωτικές καταγραφές από τη Βοσνία, 1875-1876], Σεράγεβο 1981.
- *Za Hrvatsku* [Για την Κροατία], Ζάγκρεμπ 1992.

Χάρτες

- **Χάρτης 1:** Dennis P. Hupchick, Harold E. Cox, *The Palgrave Concise Historical Atlas of the Balkans*, Νέα Υόρκη 2001, χάρτης 25.
- **Χάρτης 2:** Στο ίδιο, χάρτης 28.
- **Χάρτης 3:** Στο ίδιο, χάρτης 35.
- **Χάρτης 4:** Patrick K. O'Brien (επιμ.), *Phillip's Atlas of World History*, Λονδίνο: George Phillip, 1999, σ. 220.

Αξιολογήστε αυτό το βιβλίο!

Αναγνώστη! Αναγνώστριά! Η γνώμη σας γι' αυτό το βιβλίο έχει μεγάλη σημασία για μας, τόσο για την αξιολόγησή του όσο και για τον σχεδιασμό των μελλοντικών μας δραστηριοτήτων. Το Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με όλους τους συναδέλφους και τους συνεργάτες του, έχει επενδύσει πολλή και σκληρή δουλειά καθώς και χρόνο και πολύτιμους πόρους στο πρόγραμμα «Διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης». Καρπός του είναι το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας. Προκειμένου να αποτιμήσουμε την αποτελεσματικότητα της διδακτικής μεθόδου, τη χρησιμότητα του εγχειρήματός μας και την απόδοση της επένδυσής μας, θα θέλαμε από εσάς να αξιολογήσετε αυτό το πρόγραμμα. Σας παρακαλούμε να μας ενημερώσετε για την άποψή σας, γράφοντάς μας αυτά που πραγματικά πιστεύετε. Γνωρίζουμε βεβαίως, ότι γι' αυτό θα χρειαστεί να αφιερώσετε κάποια φροντίδα καθώς και λίγο από το χρόνο σας. Σας παρακαλούμε λοιπόν, όταν θα έχετε ολοκληρώσει την ανάγνωση αυτού του βιβλίου, να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας και να συμπληρώσετε τη φόρμα αξιολόγησης που θα βρείτε εκεί, στο τμήμα για τα εγχειρίδια ιστορίας. Μπορείτε να βρείτε την ιστοσελίδα στην ηλεκτρονική διεύθυνσή μας: www.see-jhp.org.

